

Alessandro Barbone
Gerardo Guzmán Ramírez

Ἐφώδιον II
(*Ephòdion 2*)

Antologia di autori greci

Edizioni Accademia
Vivarium novum
ROMA - MMXIX

Le Edizioni Accademia *Vivarium novum* garantiscono che questo libro recepisce quanto previsto in merito alle caratteristiche tecniche e tecnologiche dell'art. 15, comma 3, lettera a) e b) (Legge 6 agosto 2008, n. 133 e DM 41/09). Si impegnano inoltre a mantenere invariati i contenuti per cinque anni fatta eccezione per la pubblicazione di eventuali appendici online (art. 5, Legge 169/2008).

© di quest'edizione: Edizioni Accademia *Vivarium Novum* 2019.

Sede legale: via Don Minzoni, 28, I-83048 Montella (AV),

tel. e fax (+39) 0827 69277.

www.vivariumnovum.it - edizioni@vivariumnovum.it

Stampato in Ungheria - *Printed in Hungary*

ISBN 978-88-95611-20-4

È assolutamente vietata la riproduzione totale o parziale di questa pubblicazione, così come la sua trasmissione sotto qualsiasi forma e con qualunque mezzo, anche attraverso fotocopie, senza l'autorizzazione scritta delle Edizioni Accademia *Vivarium Novum*.

Stampa

Kapitális Kft - Debrecen

Indice

Presentazione p. 5

Biblioteca d'Apollodoro 7

Dopo il XVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	11
Dopo il XVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	14
Dopo il XIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	18
Dopo il XX capitolo d' <i>Athènaze</i>	22
Dopo il XXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	23
Dopo il XXII capitolo d' <i>Athènaze</i>	25
Dopo il XXIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	26
Dopo il XXIV capitolo d' <i>Athènaze</i>	28
Dopo il XXV capitolo d' <i>Athènaze</i>	32
Dopo il XXVI capitolo d' <i>Athènaze</i>	35
Dopo il XXVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	40
Dopo il XXVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	43
Dopo il XXIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	48
Dopo il XXX capitolo d' <i>Athènaze</i>	52
Dopo il XXXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	56

Storie di Erodoto 59

Dopo il XVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	63
Dopo il XVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	65
Dopo il XIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	67
Dopo il XX capitolo d' <i>Athènaze</i>	70
Dopo il XXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	73
Dopo il XXII capitolo d' <i>Athènaze</i>	80
Dopo il XXIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	85
Dopo il XXIV capitolo d' <i>Athènaze</i>	92
Dopo il XXV capitolo d' <i>Athènaze</i>	102
Dopo il XXVI capitolo d' <i>Athènaze</i>	107
Dopo il XXVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	115
Dopo il XXVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	120
Dopo il XXIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	125
Dopo il XXX capitolo d' <i>Athènaze</i>	129
Dopo il XXXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	139

Anàbasi di Senofonte	145
Dopo il XVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	149
Dopo il XVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	153
Dopo il XIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	155
Dopo il XX capitolo d' <i>Athènaze</i>	158
Dopo il XXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	161
Dopo il XXIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	166
Dopo il XXIV capitolo d' <i>Athènaze</i>	170
Dopo il XXV capitolo d' <i>Athènaze</i>	173
Dopo il XXVI capitolo d' <i>Athènaze</i>	178
Dopo il XXVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	185
Dopo il XXVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	189
Dopo il XXIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	195
Dopo il XXX capitolo d' <i>Athènaze</i>	201
Dopo il XXXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	207
 La vita pitagorica - Giamblico	211
Dopo il XVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	215
Dopo il XVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	220
Dopo il XIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	221
Dopo il XX capitolo d' <i>Athènaze</i>	223
Dopo il XXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	226
Dopo il XXII capitolo d' <i>Athènaze</i>	230
Dopo il XXIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	232
Dopo il XXIV capitolo d' <i>Athènaze</i>	236
Dopo il XXV capitolo d' <i>Athènaze</i>	241
Dopo il XXVI capitolo d' <i>Athènaze</i>	247
Dopo il XXVII capitolo d' <i>Athènaze</i>	254
Dopo il XXVIII capitolo d' <i>Athènaze</i>	258
Dopo il XXIX capitolo d' <i>Athènaze</i>	262
Dopo il XXX capitolo d' <i>Athènaze</i>	264
Dopo il XXXI capitolo d' <i>Athènaze</i>	268
 Cartine	272
 Indice dei nomi	281

Presentazione

Quest'antologia - ch'è il secondo tomo del volumetto *Ephòdion*, uscito già da qualche anno e salutato con favore da insegnanti e allievi delle scuole - è destinata prevalentemente agli alunni che si trovino a studiare la lingua greca utilizzando il secondo volume d'*Athènaze* nella sua edizione italiana. Esso viene incontro all'esigenza, avvertita da più parti, d'avere a disposizione un certo materiale originale tratto da vari autori che costituiscono le normali letture nel ginnasio e nel primo anno del triennio, da potere affiancare allo studio dei capitoli del libro di base per avviare gli alunni ad un primo incontro non sofferto coi classici.

A tali autori sono stati aggiunti brani di scrittori meno usuali, come Giamblico, che però, dato il loro argomento, potranno risultare di grande interesse soprattutto per i ragazzi che si preparano allo studio della filosofia greca o sono già in esso impegnati.

Tutti i brani, raggruppati, come nel primo tomo, secondo gli autori (Apollodoro, Senofonte, Erodoto, Giamblico), sono ordinati seguendo i capitoli del secondo volume d'*Athènaze*, in modo tale da tener conto delle nozioni morfologiche, sintattiche e lessicali della lingua che gli studenti acquisiscono a mano a mano che proseguono nel loro studio. Ogni brano è preceduto dall'indicazione del capitolo d'*Athenaze* a cui fa riferimento; è dunque conveniente che gli alunni leggano tali passi solo dopo avere studiato il capitolo corrispondente.

Tutti gli estratti dagli autori son corredati da un apparato di glosse laterali e di note che intendono chiarire agli studenti ogni aspetto della lingua e del testo che essi non possano, con le cognizioni già acquisite, comprender da sé stessi. S'è cercato, per quanto era possibile, di ridurre il numero di note in italiano, così da favorire una piena immersione nella lingua greca.

Confidiamo che questo lavoretto, condotto coll'amore per la scuola e la cultura classica che muove ancora a volerne trasmettere i contenuti e il patrimonio ai giovani, non risulti inutile a quei docenti e discenti dei nostri licei che non smettono di credere che tale linfa vitale possa nutrire le nuove generazioni contro la barbarie che avanza.

Τύχη ἀγαθῇ!

Gli autori
Roma, febbraio 2014

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

**Biblioteca di
Apollodoro**

ἡ Βιβλιοθήκη

Βιβλιοθήκην μὴν ἔργον καλοῦμεν ὧ πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων μύθων ἔξεστι μαθεῖν, ἀπὸ τῆς κόσμου ἀρχῆς μέχρι τῶν μετὰ τὸν ἐν Τροίᾳ πόλεμον. Τὸ μὲν ἔργον ὅλον οὐκ ἔχομεν, ἀλλὰ μόνον τρία μέρη καὶ ἐπιτομήν τινά· ἐπιτομή δὴ γὰρ μικρὸν ἔργον ἐστὶν ὧ ἄνθρωπός τις καταλέγων ταχέως διέρχεται τὰ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἔργῳ μερίζονι ἐνόντα.

Φώτιος μὲν ὁ Χριστιανὸς πατριάρχης λέγει ὅτι τήνδε τὴν Βιβλιοθήκην Ἀπολλόδωρός τις ἔγραψε· αὐτὸς δὲ ὁ Φώτιος, πλεῖστα τῶν ἀρχαίων μύθων ἀπὸ τοῦτου τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ ἀπ' ἄλλων περὶ τῶνδε γραψάντων συλλέξας, ὅμοιον ἔργον καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἔχον ἔγραψεν. Οἱ δὲ σοφοὶ οἱ νῦν οὐ φασι τὸν Ἀπολλόδωρον τὸν Ἀθηναῖον γραμματικὸν εἶναι τὸν ἄνδρα ὃς τὴν Βιβλιοθήκην ἔγραψεν, γνωρίσαντες ἐν τῇ αὐτοῦ διαλέκτῳ πολλὰ τῶν ἐπιγενομένων αἰώνων, οὗ τοῦ χρόνου ὅτε Ἀπολλόδωρός τις γραμματικὸς καὶ Ἀθηναῖος βίον διῆγεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Περγᾶμῳ· τοῦδε τοῦ Ἀπολλοδώρου τὰ ἔργα αὐτὰ ἡμῖν οὐχ ὑπάρχει, γινώσκομεν δὲ διὰ πολλῶν ἄλλων, οἳ, λόγους ποιήσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ περὶ ὧν ἔγραψεν, πρὸς ἡμᾶς ἤνεγκον μέρη τινά. Δύο μέντοι ἦσαν αὐτοῦ ἔργα· τὰ Χρονικὰ καὶ τὸ Περὶ θεῶν· ἐν δέ τῳ προτέρῳ κατέλεγε τὰ γενόμενα ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ παρὰ τὴν Τροίαν μέχρι τῶν ἑαυτοῦ χρόνων· ἐν μὲν οὖν τῳ δευτέρῳ μύθους

εὐτάκτως συλλέξας ἔγραψεν, ἐξηγήσας δ' οὐχ ὥσπερ οἱ πολλοὶ τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ μᾶλλον πειρώμενος τὰς αἰτίας τῶν μύθων εὐρεῖν ἐν τ' ὀνόμασι καὶ λόγοις ἀρχαίοις καὶ ἐν πράγμασι βασιλέων καὶ ἀνθρώπων, οὓς τὸν ἔπειτα χρόνον οἱ Ἕλληνες θεοὺς ἐνόμιζον εἶναι. Ἐκ δ' οὖν τίνος τὸ ἔργον ἐγένετο χαλεπὸν ἐστὶν εἰπεῖν· οὐ γὰρ Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος αὐτὸ ἔγραψεν· οἱ οὖν σοφοὶ οἱ νῦν, οὐκ ἐπιστάμενοι τίς τούσδε τοὺς μύθους συνέλεξεν, ὀνομάζουσι τὸν τὴν Βιβλιοθήκην γράψαντα “ψευδο-Ἀπολλόδωρον” ἢ μόνον “Ἀπολλόδωρον”.

Ὁ οὖν Ἀπολλόδωρος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου διηγεῖται τοὺς μύθους, μάλιστα κατὰ τὸν Ὅμηρον, Ἡσίοδον, Αἴσχυλον, Σοφοκλέα, Εὐριπίδην καὶ Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον, ἀλλ' οὐ σπανίως ἐκλαβὼν λόγους ἐξ ἄλλων τινῶν.

Κατὰ κόσμον δὴ οἱ μῦθοι κεῖνται ἐν τῷ ἔργῳ οὕτως· Θεογονία, τὰ περὶ τῶν τοῦ Δευκαλίωνος τέκνων, τὰ περὶ τῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν τοῦ Κάδμου Ἀγήνορος υἱῶν, περὶ τῶν ἐκ Πελασγοῦ γενομένων, περὶ τῶν ἐξ Ἀτλαντος τέκνων, περὶ τῶν ἐξ Ἀσωποῦ γενομένων, μετὰ δὲ ταῦτα καταλέγων βασιλέας καὶ πράγματα Ἀθηνῶν διέρχεται καὶ τέλος ἐξηγεῖται τὰ τοῦ Πέλοπος καὶ τὰ πρὸ Τροίας καὶ περὶ τῶν ἐπανελθόντων εἰς πατρίδα μετὰ τὸν πόλεμον, ὥσπερ περὶ τοῦ Ὀδυσσέως· ἡ δὲ ἐπιτομὴ τὰ τοῦ Θησέως ἔργα διηγεῖται.

Dopo il cap. 17

1 – Le imprese di Bellerofonte. (2, 30)

Ingannato dal suo ospite, Bellerofonte deve superare tre difficilissime prove per conquistarsi l'ammirazione e la fiducia di colui che avrebbe dovuto mandarlo a morte, e che poi gli offre la mano di sua figlia e il suo regno.

Βελλεροφόντης ὁ Γλαύκου, κτείνας
ἀκουσίως ἀδελφόν, ἐλθὼν πρὸς Προῖτον,
τὸν τῆς Τιρύνθου βασιλέα, καθαίρεται.
Καὶ αὐτοῦ Σθενέβοια, ἡ τοῦ Προΐτου
γυνή, ἐρᾷ, καὶ προσπέμπει λόγους ὥς
κεισομένη σὺν αὐτῷ. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸς
ἤπαρνεῖτο, ἡ Σθενέβοια λέγει πρὸς
Προῖτον ὅτι Βελλεροφόντης αὐτῇ περὶ
φθορᾶς προσεπέμψατο λόγους. Προῖτος
δέ, πιστεύσας, παρέσχεν ἐπιστολὰς

καθαίρεται *viene purificato*
(in caso di omicidio si chiedeva di essere purificati dal sangue presso un ospite, attraverso riti specifici)

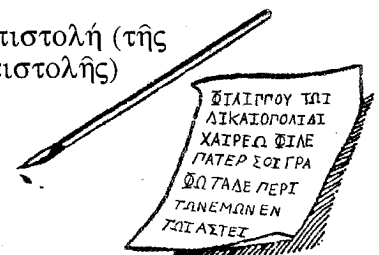
ὁ Βελλεροφόντης (τοῦ Βελλεροφόντου)
ὁ Γλαῦκος (τοῦ Γλαύκου)
κτείνω = ἀπο-κτείνω
ἀκουσίως (ανν.) = οὐ βουλόμενος
ὁ Προῖτος (τοῦ Προΐτου)

ἡ Σθενέβοια (τῆς Σθeneβοίας)

ἀπ-αρνέομαι ↔ πείθομαι

ἡ φθορά (τῆς φθορᾶς) < (δια-φθείρω)
περὶ φθορᾶς : βουλόμενος
αὐτὴν διαφθεῖρειν
προσ-πέμπω

ἡ ἐπιστολή (τῆς ἐπιστολῆς)

ὁ Ἰοβάτης (τοῦ Ἰοβάτου)
ἡ Λυδία (τῆς Λυδίας) 1

ἐπι-τάττω (+ dat.) = κελεύω

αὐτῷ : τῷ Βελλεροφόντι
ἡ Χίμαιρα (τῆς
Χιμαίρας)

εὐ-άλωτος, -ον : ἐκεῖνος ὃν ῥα-
δίως καταλαμβάνειν δυνάμεθα
ἡ προ-τομή (τῆς προτομῆς) : ἡ
κεφαλὴ καὶ τὸ στήθος

ἡ οὐρά
(τῆς οὐρᾶς)
μέσση : μέσῳ ἐν
τῷ σώματι

τὰ βοσκήματα (τῶν βοσκημάτων)
: τὰ ποιμνία καὶ ζῶα ὅμοια
λυμαίνομαι = βλάπτω, διαφθείρω
μία φύσις : ἐν ζῷον

ὁ Πήγασος (τοῦ Πηγάσου)

πτηνός, -ή, -όν : ὃς περὰ ἔχει
τὸ πτερόν
(τοῦ πτεροῦ)

κατα-τοξεύω : βάλλω
τῷ τόξῳ καὶ ἀποκτείνω

τὸ τόξον
(τοῦ τόξου)

αὐτῷ, κελεύων κομίζειν αὐτὰς πρὸς
Ἰοβάτην, τὸν τῆς Λυδίας βασιλέα, ἐν
αἷς ἐνεγέγραπτο Βελλεροφόντην ἀπο-
κτεῖναι. Ἰοβάτης δέ, ἀναγνούς, ἐπέτα-
ξεν αὐτῷ Χίμαιραν κτεῖναι, νομίζων
αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θηρίου διαφθαρήσεσθαι·
ἦν γὰρ οὐ μόνον ἐνί, ἀλλὰ πολλοῖς οὐκ
εὐάλωτον, εἶχε δὲ προτομήν μὲν λέον-
τος, οὐρὰν δὲ δράκοντος, τρίτην δὲ
κεφαλὴν μέσσην αἰγός, δι' ἧς πῦρ ἔπνει.
Καὶ τὴν χώραν διέφθειρε, καὶ τὰ
βοσκήματα ἐλυμαίνετο· μία γὰρ φύσις
τριῶν θηρίων εἶχε δύναμιν. Ἀναβὰς
οὖν ὁ Βελλεροφόντης ἐπὶ τὸν Πήγασον,
ἵππον πτηνόν, καὶ πετόμενος μετὰ τού-
του, κατετόξευσε τὴν Χίμαιραν. Μετὰ

ἐνεγέγραπτο *c'era scritto*

διαφθαρήσεσθαι *sarebbe
stato ucciso* (ὑπό + gen.,
«da»)

δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἐπέταξεν ὁ
 Ἰοβάτης αὐτῷ Σολύμοις μάχεσθαι. Ὡς
 δὲ ἐτελεύτησε καὶ τοῦτον τὸν ἀγῶνα,
 Ἀμαζόσιν ἐπέταξεν ἀγωνίσασθαι
 αὐτόν. Ὡς δὲ καὶ ταύτας ἀπέκτεινε,
 τοὺς Λυκίους ἐπέταξεν ἀποκτεῖναι
 λοχήσαντας. Ὡς δὲ καὶ τούτους
 ἀπέκτεινε πάντας, θαυμάσας τὴν δύ-
 ναμιν αὐτοῦ, ὁ Ἰοβάτης τὴν τε ἐπι-
 στολὴν ἐδήλωσε καὶ παρ' αὐτῷ μένειν
 ἡξίωσε· παρέσχε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα
 Φιλονόην καί, ἀποθνήσκων, τὴν βα-
 σιλείαν κατέλιπεν.

οἱ Σόλυμοι (τῶν Σολύμων) =
 ἔθνος τι τῆς Ἀσίας

τελευτάω τι = περαίνω

ἡ Ἀμαζών
 (τῆς Ἀμαζόνης)

οἱ Λυκίοι (τῶν Λυκίων) =
 ἔθνος τι τῆς Ἀσίας

λοχάω = ἐπιβουλεύω

ἡξίωω = αἰτέομαι

ἡ Φιλονόη (τῆς Φιλονόης)
 ἡ βασιλεία (τῆς βασιλείας) <
 ἡ τοῦ βασιλέως ἀρχή

ὁ Ἑρμῆς

Dopo il cap. 18

2 – Hermes ruba le vacche ad Apollo. (3, 112)

Il piccolo Hermes, ancora in fasce, sottrae al dio Apollo le sue vacche e, scoperto, non vuole restituirle. Solo l'intervento di Zeus dirime la contesa. Ma, incantato dal suono degli strumenti musicali costruiti da Hermes, Apollo gli regala le vacche e il suo bastone d'oro e gl'insegna l'arte della divinazione.

ἡ Μαῖα (τῆς Μαΐας)
συν-έρχομαί τινι : κείμει σύν
τινι

ἡ Κυλλήνη (τῆς Κυλλήνης) 2
ὁ Ἑρμῆς (τοῦ Ἑρμοῦ) = ὁ τῶν
θεῶν ἄγγελος
τὰ σπάργανα (τῶν σπαργάνων)
τὸ λίκνον (τοῦ λίκνου)

ἐκ-δύς, part. aor. III di ἐκ-δύω
(= ἐκφεύγω)

ἡ Πιερία (τῆς Πιερίας) 1
ἡ βοῦς (acc. plur. τὰς βόας)

νέμω : ἐλαύνω τοὺς βοῦς καὶ
αὐτοὺς ἐσθίοντας φυλάττω

Μαῖα μὲν, Διὶ συνελθοῦσα ἐν ἄντρῳ
τῆς Κυλλήνης, Ἑρμῆν τίκτει. Οὗτος, ἐν
πρώτοις σπαργάνοις ἐπὶ τοῦ λίκνου
κείμενος, ἐκδύς, εἰς Πιερίαν
παραγίγνεται, καὶ κλέπτει βόας ὥς
ἔνεμεν Ἀπόλλων.

τὰ σπάργανα

τὸ λίκνον

ἵνα δὲ μὴ φωραθείη ὑπὸ τῶν ἰχνῶν,
 ὑποδήματα τοῖς ποσὶ περιέθηκε, καί,
 κομίσας εἰς Πύλον, τὰς μὲν λοιπὰς εἰς
 σπήλαιον ἀπέκρυψε, δύο δὲ καταθύ-
 σας, τὰς μὲν βύρσας πέτραις
 καθήλωσε, τῶν δὲ κρεῶν τὰ μὲν
 κατηνάλωσεν ἐψήσας, τὰ δὲ κατέ-
 καυσε.

ὁ Ἑρμῆς τὰ κρέα ἐψει

ὁ Ἑρμῆς τὴν βύρσαν
 πέτραις καθηλοῖ

τὸ ἶχνος (τοῦ ἰχνους)

τὸ ὑπό-δημα (τοῦ ὑποδήματος)
 τοῖς ποσὶ τῶν βοῶν
 περι-τίθημί (τινά τι)

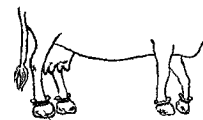
κομίσας τὰς βόας
 ὁ Πύλος (τοῦ Πύλου) 2

ἀπο-κρύπτω
 κατα-θύω

ἡ βύρσα (τῆς βύρσης) = τὸ
 δέρμα

καθ-ηλώω (τί τι)

κατ-αναλίσκω (αογ. κατηνά-
 λωσα) = ἐσθίω
 ἔψω (αογ. ἐψησα)
 κατα-καίω

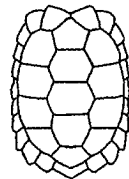
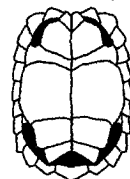
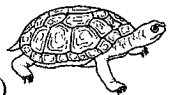

τὸ ὑπό-δημα

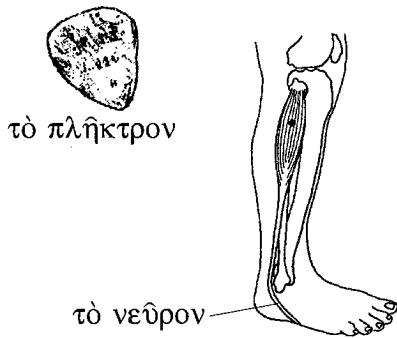
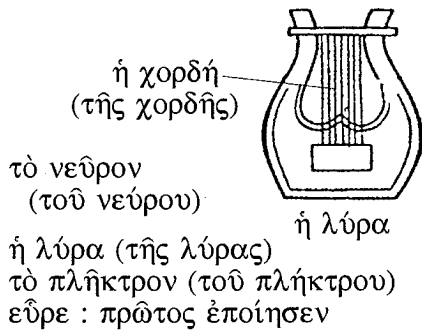
Καὶ ταχέως εἰς Κυλλήνην ὄχετο. Καὶ
 εὕρισκει πρὸ τοῦ ἄντρου νεμομένην χε-
 λώνην. Ταύτην ἐκκαθάρας, εἰς τὸ κύτος

οἶχομαι = βαίνω, ἔρχομαι

νέμομαι : ἐσθίω
 ἢ χελώνη
 (τῆς χελώνης)
 ἐκ-καθαίρω (αογ. ἐκ-κάθαρα)
 : κενὸν ποιέω
 τὸ κύτος (τοῦ κύτους)

ἵνα μὴ φωραθείη ὑπὸ *per*
non esser tradito da (+ gen.)

ἐντείνας χορδὰς (ᾧς ἔπραξε ἐκ τῶν
νεύρων βοῶν ᾧς ἔθυσε) καὶ ἐργασάμε-
νος, λύραν εὔρε καὶ πλήκτρον.

ὁ Ἑρμῆς τὰς χορδὰς ἐντείνει

κατ-οικέω

ἀνα-κρίνω (aor. ἀν-έκρινα) ↔
ἀπο-κρίνομαι : ἐρωτάω

ἐλαύνοντα τὰς βόας

ἡ μαντική (τῆς μαντικῆς) : ἡ
τέχνη δι' ἧς ὁ γίνεσθαι
μέλλει γινώσκωμεν

αἰτιάομαι : λέγω τινὰ αἷτιον

Ἀπόλλων δέ, τὰς βόας ζητῶν, εἰς
Πύλον ἀφικνεῖται, καὶ τοὺς κατοικοῦν-
τας ἀνέκρινεν. Οἱ δὲ ἰδεῖν μὲν παῖδα
ἐλαύνοντα ἔλεγον, οὐκ ἐδύναντο δὲ
εἰπεῖν ποῖ ποτε ἦλασε. Μαθὼν δὲ ἐκ
τῆς μαντικῆς τὸν κλέπτην, πρὸς Μαῖαν
εἰς Κυλλήνην παραγίγνεται, καὶ τὸν
Ἑρμῆν ἠτιᾶτο. Ἡ δὲ ἐδήλωσε αὐτὸν ἐν

τοῖς σπαργάνοις. Ἀπόλλων δέ, αὐτὸν
 πρὸς Δία κομίσας, τὰς βόας ἀπήτει.
 Ἑρμῆς δὲ ἄγει τὸν Ἀπόλλωνα εἰς
 Πύλον καὶ τὰς βόας ἀποδίδωσιν.
 Ἀκούσας δὲ τῆς λύρας, ὁ Ἀπόλλων
 ἀντιδίδωσι τὰς βόας. Ἑρμῆς δέ, ταύτας
 νέμων, σύριγγα πηξάμενος, ἐσύριττεν.
 Ἀπόλλων δέ, καὶ ταύτην βουλόμενος
 λαβεῖν, τὴν χρυσὴν ῥάβδον, ἣ ἐχρᾶτο
 νέμων τὰς βοῦς, ἐδίδου. Ὁ δὲ οὐ μόνον
 ταύτην λαβεῖν ἀντὶ τῆς σύριγγος
 ἤθελε, ἀλλὰ καὶ τὴν μαντικὴν
 ἐπελθεῖν· καὶ δούς, διδάσκεται τὴν διὰ
 τῶν ψήφων μαντικὴν. Ζεὺς δὲ αὐτὸν
 κήρυκα ἑαυτοῦ καὶ θεῶν ὑποχθονίων
 τίθησι.

ἀπ-αιτέω = αἰτέω ἀποδίδοσθαι

ἀντι-δίδωμι = ἀντ-απο-δίδωμι

ἡ σύριγξ (τῆς σύριγγος)
 πήγνυμαι (αορ. ἐπηξά-
 μην) = ποιοῦμαι

χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν
 (< χρύσεος) < χρυσός

αἱ ψῆφοι

ἐπ-έρχομαι = ὁρμᾶω ἐπὶ τι ὡς
 μαθησόμενος
 διδάσκομαι = μανθάνω
 ἡ ψῆφος (τῆς ψήφου)

ὑπο-χθόνιος, -η, -ον · ὁ ὑπὸ
 γῆ οἰκεῖ

ἀντί *in cambio di* (+ gen.)

τὴν διὰ τῶν ψήφων μαν-
 τικὴν. Si tratta d'una pratica
 divinatoria che utilizzava dei
 sassolini che venivano me-
 scolati ed estratti

Dopo il cap. 19

3 – Il sacrificio di Alcesti. (1, 106)

Eroina dell'amore coniugale, Alcesti s'immola per salvare la vita del suo sposo: tale gesto viene premiato dagli dèi che le restituiscono la vita.

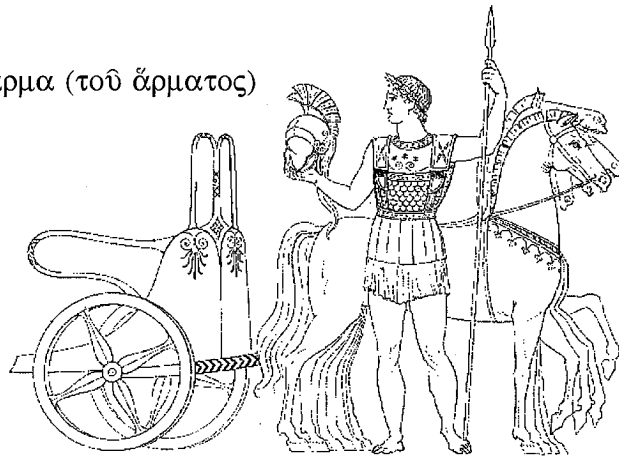
ὁ Ἄδμητος (τοῦ Ἀδμήτου)
αἱ Φεραί (τῶν Φερῶν)
θητεύω : βοηθέω, συλλαμβάνω
μνηστεύομαι (γυναῖκα) = βού-
λομαι γυναῖκα ἄγεσθαι
ὁ Πελίας (τοῦ Πελίου)
ἡ Ἄλκηστις (τῆς Ἀλκήστιδος,
τὴν Ἄλκηστιν)
ἐκείνου : Πελίου
ἐπ-αγγέλλομαι = ὑπισχνέομαι
κατ-έξευξα, aor. δι κατα-ζεύ-
γνυμι (= ἅπτω τῷ ζυγῷ)
καταζεύξαντι ἄρμα λέοντος
καὶ κάπρου : ὑποθέντι
λέοντα καὶ κάπρον ζυγῷ καὶ
ἄψαντι ἄρματι

ὁ κάπρος (τοῦ κάπρου)
ζεύγνυμι = κατα-ζεύγνυμι
ἔδωκεν τὸ ἄρμα τῷ Ἀδμήτῳ

Ἄδμήτου βασιλεύοντος τῶν Φερῶν,
ἐθήτευσεν Ἀπόλλων αὐτῷ μνηστευ-
ομένῳ τὴν Πελίου θυγατέρα Ἄλκηστιν.
Ἐκείνου δὲ δώσειν ἐπαγγελιαμένου
τὴν θυγατέρα τῷ καταζεύξαντι ἄρμα

τὸ ἄρμα (τοῦ ἄρματος)

λέοντος καὶ κάπρου, Ἀπόλλων, ζεύξας,
ἔδωκεν· ὁ δὲ, κομίσας πρὸς Πελίαν,

ῥΑλκηστιν λαμβάνει. Θύων δὲ ἐν τοῖς γάμοις, ἐξελάθετο Ἀρτέμιδι θῦσαι· διὰ τοῦτο, τὸν θάλαμον ἀνοίξας, εὔρε δρακόντων πλήρη.

ὁ γάμος (τοῦ γάμου, comun. al plur.) | ἐκ-λανθάνομαι (+ inf.) = ἐπι-λανθάνομαι
ὁ θάλαμος (τοῦ θαλάμου) : ὁ κοιτῶν
εὔρε αὐτόν (:τὸν θάλαμον)

ὁ γάμος

Ἀπόλλων δὲ ἐξιλάσατο τὴν θεόν, καὶ ᾔητήσατο παρὰ μοιρῶν ἵνα, ὅταν ῥΑδμητος μέλλῃ τελευτᾶν, ἀπολυθῇ τοῦ θανάτου, ἂν ἐκουσίως τις ὑπὲρ αὐτοῦ θνήσκῃν ἔλῃται. Ὡς δὲ ἦλθεν ἡ τοῦ θνήσκῃν ἡμέρα, μήτε τοῦ πατρὸς μήτε τῆς μητρὸς ὑπὲρ αὐτοῦ θνήσκῃν θελόντων, ῥΑλκηστις ὑπεραπέθανε. Καὶ

ἐξ-ιλάσκομαι (aor. ἐξ-ιλασάμην)
ἡ μοῖρα (τῆς μοίρας) (anche ἡ M.) : αἱ μ. τρεῖς θεαί εἰσι τῆς τύχης καὶ τοῦ θανάτου
ἀπολύομαι (τινος)

ἐκουσίως (< ἐκούσιος, -α, -ον : βουλόμενος)

θνήσκω = ἀπο-θνήσκω

θέλω = ἐθέλω

ὑπερ-αποθνήσκω

ἵνα... ἀπολυθῇ *che fosse liberato, sciolto da* (+ gen.) ἂν... ἔλῃται *se avesse scelto di* (+ inf.)
ὅταν... μέλλῃ *quando fosse stato per* (+ inf.)

πάλιν = αἰθις

ἀνα-πέμπω : ποιῶ τινα ἐπα-
νελθεῖν πέμπων αὐτόν

ἡ Κόρη (τῆς Κόρης) : ἡ Ἴαιδου
γυνή, ὀνόματι καὶ Περσεφόνη
ἔνιοι, -αι, -α : τινες

αὐτόν : Ἄδμητον | ἀνα-κομίζω
ὁ Ἴαιδης (τοῦ Ἴαιδου) : ὁ τῶν
νεκρῶν ψυχῶν θεός

αὐτὴν πάλιν ἀνέπεμψεν ἡ Κόρη· ὥς δὲ
ἔνιοι λέγουσιν, Ἡρακλῆς πρὸς αὐτὸν
ἀνεκόμισε μαχεσάμενος Ἴαιδη.

Dopo il cap. 19

4 – La sventurata morte d'Elettrione. (2, 54)

In un'epoca in cui la ricchezza e il potere si misurano in base al numero di capi di bestiame, il re di Micene Elettrione non può perdonare ai suoi avversari non solo d'avergli ucciso i figli, ma anche d'avergli rubato le vacche. Riesce a recuperare il bestiame, ma perde la vita in un modo davvero incredibile.

ὁ Ἡλεκτρύων (τοῦ Ἡλεκτρύωνος)

ὁ Πτερέλαος (τοῦ Πτερελάου) : ὁ
τῆς Τάφου βασιλεὺς
μετὰ Ταφίου : Ταφίου βοη-
θοῦντος

ἡ Τάφος (τῆς Τάφου) 1

ὁ Τάφιος (τοῦ Ταφίου) : Ποσει-
δῶνος υἱὸς καὶ Πτερελάου
πατήρ, ἀφ' οὗ ὀνομάζεται Τά-
φος ἡ νῆσος | ὁ Μήστωρ (τοῦ
Μήστορος) = ὁ πατήρ τῆς μη-
τρὸς τοῦ Πτερελάου, ὃς πάλαι
ἦν βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν
ἀπ-αιτέω | προσέχοντος τὸν νοῦν
ἡ βοῦς (acc. plur. τὰς βόας)

Ἡλεκτρύωνος βασιλεύοντος Μυκηνῶν,
οἱ Πτερελάου παῖδες, ἐλθόντες μετὰ
Ταφίου, τὴν Μήστορος ἀρχὴν ἀπῆτουν,
καὶ, μὴ προσέχοντος Ἡλεκτρύωνος,
ἀπῆλυνον τὰς βόας· ἀμυνομένων δὲ
τῶν Ἡλεκτρύωνος παίδων, ἐκ προκλή-

ἡ πρό-κλησις, τῆς προκλή- ἐκ προκλήσεως *per sfida*,
σεως (< προ-καλέω) *sfida*, *nella sfida* (che seguì)
intimazione

σεως ἀλλήλους ἀπέκτειναν. Ἐσώθη δέ,
τῶν Ἥλεκτρύωνος παίδων, Λικύμνιος,
ἔτι νέος ὑπάρχων, τῶν δὲ Πτερελάου,
Εὐήρης, ὃς τὰς ναῦς ἐφύλασσε. Τῶν δὲ
Ταφίων οἱ διαφυγόντες ἀπέπλευσαν
τὰς βόας ἐλόντες, καὶ παρέθεντο τῷ
βασιλεῖ τῶν Ἥλείων Πολυξένῳ. Ἀμφι-
τρύων δέ, παρὰ Πολυξένου λυτρωσά-
μενος, αὐτὰς ἤγαγεν εἰς Μυκῆνας.

Ὁ δὲ Ἥλεκτρύων τὸν τῶν παίδων
θάνατον βουλόμενος ἐκδικῆσαι, παρα-
δοὺς Ἀμφιτρύωνι τὴν βασιλείαν καὶ τὴν
θυγατέρα Ἀλκμήνην, στρατεύειν ἐπὶ
Τηλεβόας διενοεῖτο. Ἀπολαμβάνοντος
δὲ αὐτοῦ τὰς βόας, μιᾶς ἐκθορούσης,
Ἀμφιτρύων ἐπ' αὐτὴν ἔβαλε τὸ ἐν χερσὶ
εἶχε ρόπαλον· τὸ δὲ, ἀποκρουσθὲν ἀπὸ
τῶν κεράτων, καὶ εἰς τὴν Ἥλεκτρύωνος
κεφαλὴν ἐλθὼν, ἀπέκτεινεν αὐτόν.

ὁ Λικύμνιος (τοῦ Λικυμνίου)

τῶν δὲ Πτερελάου υἱῶν ἐσώθη
ὁ Εὐήρης

ὁ Εὐήρης (τοῦ Εὐήρου)
-σσ- = -ττ-

δια-φεύγω

παρα-τίθεμαι = παρέχω

οἱ Ἥλεῖοι (τῶν Ἥλείων) < ἡ

Ἥλις (τῆς Ἥλιδος) 2

ὁ Πολύξενος (τοῦ Πολυξένου)

ὁ Ἀμφιτρύων (τοῦ Ἀμφιτρώ-
νος) | λυτρόομαι = ἐλευθερώω
ἐπὶ μισθῷ (: ὠνεόμαι)

ἐκ-δικέω : κολάζω τὸν με
κακῶς ποιήσαντα

παρα-δίδωμι

ἡ βασιλεία (τῆς βασιλείας) =
ἡ τοῦ βασιλέως ἀρχή

ἡ Ἀλκμήνη (τῆς Ἀλκμήνης)

στρατεύω = στρατεύομαι

οἱ Τηλεβόες (τῶν Τηλεβόων) :

οἱ ἐν Τάφῳ ἐνοικοῦντες

διανοέομαι (+ inf.) = ἐνθυμέο-
μαι | ἀπο-λαμβάνω : αὐθις
λαμβάνω τι

ἐκ-θορέω = ἐκ-πηδάω

ἐκθορούσης : φυγεῖν βου-
λομένης

τὸ ἐν χερσὶ εἶχε ρόπαλον : τὸ
ρόπαλον ὃ εἶχε ἐν ταῖς χερσὶ

ἐσώθη *si salvò, fu salvo*

ἀποκρουσθὲν *respinto* (da,
ἀπὸ)

Dopo il cap. 20

5 – Melampo ammaestra i serpenti e apprende dagli uccelli l'arte della profezia. (1, 96)

L'arte di predire il futuro, presso i Greci, s'è servita abitualmente degli animali: del volo degli uccelli come delle viscere degli vittime sacrificali. Qui dei serpenti compiono il gesto simbolico di sturare le orecchie del futuro vate perché possa sentire una voce che normalmente non s'ode.

ὁ φωλεός

ὁ Ἀμυθάων (τοῦ Ἀμυθάονος)
οἰκέω + acc. = οἰκέω ἐν + dat.
ὁ Πύλος (τοῦ Πύλου) 2
ἡ Εἰδομένη (τῆς Εἰδομένης)

ὁ Μελάμπους (τοῦ Μελάμποδος)
διατελέω = διάγω τὸν βίον

ἡ οἰκησις (τῆς οἰκήσεως) = ἡ οἰκία

ὁ φωλεός
(τοῦ φωλεοῦ)

τὸ ἔρπετόν (τοῦ ἔρπετοῦ) = ὁ ὄφις | τὰ ξύλα (τῶν ξύλων)
συμ-φορέω (< φέρω) = συλλέγω

ὁ νεοσσός (τοῦ νεοσσοῦ) : ὁ τοῦ ζώου μικρὸς υἱός, τὸ ζῶον ἀρτιγέννητον
τέλειος, -α, -ον = τέλεος
παρ-ίστημι (παρ-στάς, in-trans.) = πάρειμι (< εἶμι)

Ἀμυθάων οἰκῶν Πύλον, Εἰδομένην
γαμεῖ, καὶ γίγνεται παῖς αὐτῷ
Μελάμπους, ὅς, ἐπὶ τῶν χωρίων διατε-
λῶν, οὔσης πρὸ τῆς οἰκήσεως αὐτοῦ
δρυός, ἐν ᾗ φωλεὸς ὄφεων ὑπῆρχεν,
ἀποκτεινάντων τῶν θεραπόντων τοὺς
ὄφεις, τὰ μὲν ἔρπετά, ξύλα
συμφορήσας, ἔκαυσε, τοὺς δὲ τῶν
ὄφεων νεοσσοὺς ἔθρεψεν. Οἱ δέ, γενό-
μενοι τέλειοι, παραστάντες αὐτῷ

πρό in luogo di, al posto di
(+ gen.)

κοιμω-μένω, τὰς ἀκοὰς ταῖς γλώσσαις
ἐξε-κάθαιρον. Ὁ δέ, ἀναστὰς καὶ γε-
νόμενος περιδεής, τῶν ὑπερπετομένων
ὀρνέων τὰς φωνὰς συνίει, καί, παρ'
ἐκείνων μανθάνων, προύλεγε τοῖς
ἀνθρώποις τὰ μέλλοντα.

Dopo il cap. 21

6 – La gara tra Apollo e Marsia. (1, 24)

Nel mito greco, una delle più grandi colpe di cui un mortale si possa macchiare nei confronti d'un dio è la ὕβρις, la tracotanza d'equipararsi alla divinità. Il satiro Marsia ardì venire a contesa col dio Apollo e per questo subì un atroce supplizio.

Ἀπέκτεινε Ἀπόλλων τὸν Ὀλύμπου
παῖδα Μαρσύαν. Οὗτος γάρ, εὐρὼν αὐ-
λούς, οὓς ἔρριψεν Ἀθηνᾶ, ἦλθεν εἰς
ἔριν περὶ μουσικῆς Ἀπόλλωνι. Συν-
θεμένων δὲ αὐτῶν ἵνα ὁ νικήσας ὅπως

συνίει *capisce, comprende*

ἡ ἀκοή (τῆς ἀκοῆς)
(< ἀκούω)

ἡ γλῶσσα (τῆς γλώσσας)

ἐκ-καθαίρω

ἀν-ίστημι (ἀνα-στάς, intrans.)

= ἐπαίρω ἐμαυτὸν

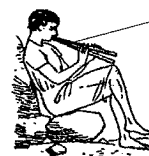
περι-δεής, -ές : μάλα φοβού-
μενος | ὑπερ-πέτομαι

προύλεγε < προέλεγε (< προ-
λέγω)

τὰ μέλλοντα γίγνεσθαι

ἡ γλῶσσα

οἱ αὐλοί

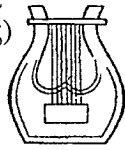
ὁ Ὀλυμπος (τοῦ Ὀλύμπου) :
μουσικὸς ἀνὴρ τις

ὁ Μαρσύας (τοῦ Μαρσύου)
οἱ αὐλοί (τῶν αὐλῶν)

εἰς ἔριν ἔρχομαί (τινι) = ἐρίζω
(τινί)

ἡ μουσική (τέχνη) (τῆς μουσι-
κῆς) < μουσικός

ἡττάομαι = νικάομαι
 τὸν ἡττημένον: τὸν νικῶμενον
 ἡ κρίσις (τῆς κρίσεως) : ὁ ἀγὼν
 ἡ κιθάρα
 (τῆς κιθάρας)

ταὐτό < τὸ αὐτό

ἀδυνατέω ↔ δύναμαι

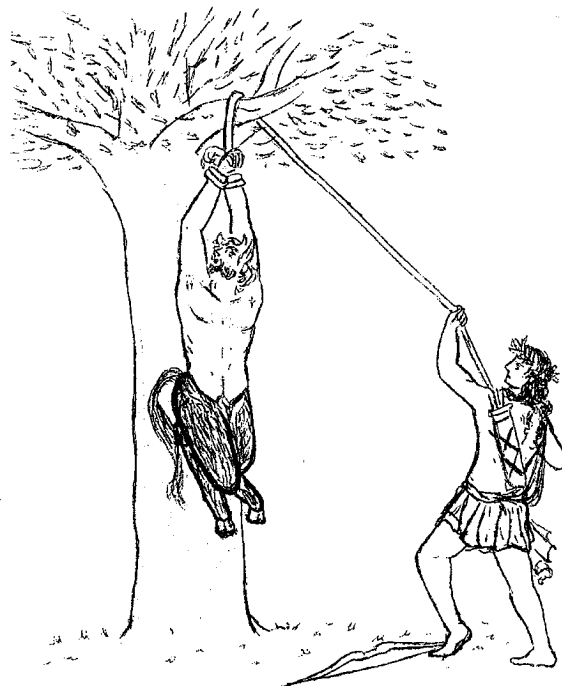
-σσ- = -ττ-
 ἐ-κρέμασα, aor. δι κρεμάννυμι

ὑπερ-τενής, -ές = μακρός
 ἡ πίτυς
 (τῆς πίτυος)

ἐκ-τέμνω

βούλεται διαθῆ τὸν ἡττημένον, τῆς
 κρίσεως γιγνομένης, τὴν κιθάραν
 στρέψας ἡγωνίζετο ὁ Ἀπόλλων, καὶ
 ταὐτὸ ποιεῖν ἐκέλευε τὸν Μαρσύαν·
 τοῦ δὲ ἀδυνατοῦντος, εὗρεθεῖς
 κρείσσων ὁ Ἀπόλλων, κρεμάσας τὸν
 Μαρσύαν ἐκ τινος ὑπερτενοῦς πίτυος,
 ἐκτεμὼν τὸ δέρμα, οὕτως διέφθειρεν.

ὁ Ἀπόλλων ἐκρέμασε τὸν Μαρσύαν

στρέφω *rovescio, capovolgo* εὗρεθεῖς *trovato, giudicato*
 (part. nom. sing. masch.)

Dopo il cap. 22

7 – La tracotanza di Salmoneo è punita con la morte. (1, 89) La colpa d'essersi equiparato a un dio è punibile con la morte, tanto più se è compiuta attraverso l'inganno.

Σαλμωνεύς τὸ μὲν πρῶτον περὶ Θεσσαλίαν κατῴκει, παραγενόμενος δὲ εἰς Ἥλιν ἐκεῖ πόλιν ἔκτισεν. Ὑβριστὴς δὲ ὢν καὶ τῷ Διὶ ἐξισοῦσθαι θέλων, διὰ τὴν ἀσέβειαν ἐκολάσθη· ἔλεγε γὰρ ἑαυτὸν εἶναι Δία, καὶ τὰς ἐκείνου θυσίας ἀφελόμενος, ἑαυτῷ προσέτασσε θύειν, καὶ βύρσας μὲν ἐξηραμμένας ἐξ ἄρματος μετὰ λεβήτων χαλκῶν σύρων, ἔλεγε βροντᾶν, βάλλων δὲ εἰς οὐρανὸν αἰθομένας λαμπάδας ἔλεγεν ἀστράπτειν. Ζεὺς δὲ αὐτὸν κεραυνώσας τὴν πόλιν ἣν αὐτὸς ἔκτισε καὶ τοὺς οἰκήτορας ἠφάνισε πάντας.

ἐκολάσθη *fu punito*

ἐξηραμμένας *seccate* (part. acc. fem. plur.)

χαλκοῦς, -ῆ, -οῦν (< χάλκεος) *di bronzo*

ὁ Σαλμωνεύς (τοῦ Σαλμωνέως)
ἡ Θεσσαλία (τῆς Θεσσαλίας) 1

κατ-οικέω

ἡ Ἥλις (τῆς Ἥλιδος)

κτίζω : πρῶτος πόλιν οἰκοδομέω
ὕβριστής, -ές < ὕβρις

ἐξ-ισόομαι (+ dat.) : λέγω με
ὅμοιον εἶναι τινι

θέλω = ἐθέλω

προσ-τάσσω (-σσ- = -ττ-) =
κελεύω

ἡ βύρσα (τῆς βύρσης) = τὸ δέριμα

ὁ λέβης (τοῦ λέβητος)

βύρσας μετὰ λεβήτων = βύρσας
ἐν αἷς ἐνήσαν λέβητες

σύρω = ἔλκω ἐπὶ γῆς

βροντάω < ἡ βροντή

αἶθω = καίω

ἀστράπτω < ἡ

ἀστραπή

κεραυνώω : κεραυνῷ βάλλω
τινά

ὁ οἰκῆτωρ (τοῦ οἰκῆτορος) : ὁ

οἰκῶν

ἀφανίζω = διαφθείρω

ὁ λέβης

Dopo il cap. 23

8 – Atena e Posidone si contendono l'Attica. (3, 177)

Una lite tra dèi per il possesso di una città decisa dalla testimonianza di un mortale: anche questo succede nel mito greco, dove tra gli attributi delle divinità non manca proprio nessuno dei capricci umani.

ὁ Κέκροψ (τοῦ Κέκροπος)
αὐτό-χθων, -ον (gen. αὐτόχθο-
νος) (< ἡ χθών, τῆς χθονός = ἡ
γῆ) : ὁ ἐκ τῆς γῆς γενόμενος
συμ-φυής, -ές : ὁ κατὰ φύσιν
οὕτως ἔχων

ἡ Ἀττική (τῆς Ἀττικῆς)

ἡ Ἀκτὴ (τῆς Ἀκτῆς)
ἡ Κεκροπίας (τῆς Κεκροπίας)
ἐπὶ τούτου : ὅτε ὁ Κέκροψ
διήγε τὸν βίον

ἔμελλον... ἕκαστος = ἔμελλε
ἕκαστος

ἴδιος, -α, -ον
↔ ἀλλότριος

ἡ τριάινα (τῆς τριαίνης)

ἡ Ἐρεχθίδης (τῆς Ἐρεχθίδος)
ἡ κατά-ληψις (τῆς καταλήψεως)
< καταλαμβάνω

Κέκροψ αὐτόχθων, συμφυὲς ἔχων
σῶμα τὸ μὲν ἥμισυ ἀνδρός, τὸ δὲ ἥμισυ
δράκοντος, τῆς Ἀττικῆς ἐβασίλευσε
πρῶτος, καὶ τὴν γῆν πρότερον λε-
γομένην “Ἀκτὴν” ἀφ’ ἑαυτοῦ “Κε-
κροπίαν” ὠνόμασεν. Ἐπὶ τούτου,
φασίν, ἔδοξε τοῖς θεοῖς πόλεις κατα-
λαβέσθαι, ἐν αἷς ἔμελλον ἔχειν τιμὰς
ιδίας ἕκαστος. Ἦκεν οὖν πρῶτος Πο-
σειδῶν ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, καί, πλήξας
τῇ τριαίνῃ κατὰ μέσσην τὴν ἀκρόπολιν,
ἀπέφηνε θάλασσαν, ἣν νῦν “Ἐρεχθίδι-

ἀπο-φαίνω *faccio apparire*

δα” καλοῦσι. Μετὰ δὲ τοῦτον ἦκεν
 Ἀθηνᾶ, καί, ποιησαμένη τῆς καταλή-
 ψεως Κέκροπα μάρτυρα, ἐφύτευσεν
 ἐλαίαν, ἣ νῦν ἐν τῷ Πανδροσείῳ
 δείκνυται. Γενομένης δὲ ἔριδος ἀμφοῖν
 περὶ τῆς χώρας, Ἀθηνᾶ καὶ Ποσειδῶνι
 Ζεὺς κριτὰς ἔδωκεν θεοὺς τοὺς δώδεκα.
 Καὶ τούτων δικαζόντων, ἡ χώρα τῆς
 Ἀθηνᾶς ἐκρίθη, Κέκροπος μαρτυρή-
 σαντος ὅτι πρώτη τὴν ἐλαίαν ἐφύτευ-
 σεν. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν ἀφ’ ἐαυτῆς τὴν
 πόλιν ἐκάλεσεν Ἀθήνας, Ποσειδῶν δὲ
 θυμῷ ὀργισθεὶς τὸ Θριάσιον πεδῖον
 ἐπέκλυσε καὶ τὴν Ἀττικὴν ὕφαλον
 ἐποίησε.

τὸ Πανδρόσειον (τοῦ Παν-
 δροσείου) : ἱερόν τι ἐν τῇ τῶν
 Ἀθηνῶν ἀκροπόλει
 ἀμφοῖν = ἀμφοτέροις (: πρὸς
 ἀλλήλους)

ὁ κριτής (τοῦ κριτοῦ) = ὁ δι-
 καστής

δικάζω < ὁ δικαστής

μαρτυρέω < ὁ μάρτυς

τὸ Θριάσιον (τοῦ Θριασίου)
 πεδῖον : πεδῖον τι ἐγγὺς τῶν
 Ἀθηνῶν
 ἐπι-κλύζω = ὕδατι τῆς
 θαλάττης κρύπτω τι
 ὕφ-αλος, -ον : ὁ ὑπὸ τῆς ἀλός
 κείμενος
 ἡ ἄλς (τῆς ἀλός) = ἡ θάλαττα

ἐκρίθη *fu giudicata*

ὀργισθεὶς *adirato, arrab-
 biato*

ἡ μήτηρ τὸ βρέφος τῇ
ἀμβροσίᾳ χρίει

Dopo il cap. 24

9 – Achille. (3, 168)

Il destino del prode Achille è già segnato prima ancora di nascere: dovrà morire in battaglia. Nonostante i tentativi della madre di sottrarlo al suo fato, egli parte per la guerra di Troia, che lo celebrerà tra gli eroi d'immortale memoria, ma gli darà anche la morte fatale.

ὁ Πηλεὺς (τοῦ Πηλέως)
ἡ Θέτις (τῆς Θετίδος)
ὁ Νηρέυς (τοῦ Νηρέως)
γεννάω = τίκτω
τὸ βρέφος (τοῦ βρέφους) = τὸ
ἀρτιγέννητον παιδίον, ὁ υἱός
θέλω = ἐθέλω

κρύφα + gen. = λάθρα + gen.
ἐγ-κρύβω = ἐγ-κρύπτω

πατρῶς, -ον : τοῦ πατρός
χρίω
ἡ ἀμβροσία (τῆς ἀμβροσίας) :
ὁ τῶν θεῶν σῖτος
ἐπι-τηρέω = ἐφ-οράω, ἐπι-
σκοπέω

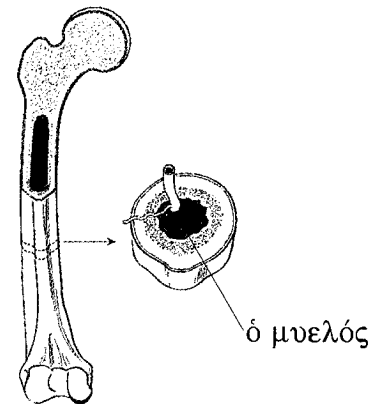
ἡ προ-αίρησις (τῆς προαιρή-
σεως) < προ-αιρέω
τὴν προαίρεσιν : ὁ ἐβούλετο ποι-
εῖν | τελειόω (< τέλειος, -α, -ον
= τέλος) = περαίνω
νήπιος, -α, -ον : ὁ οὖπω
λέγειν δυνάμενος, τὸ βρέφος
αἱ Νηρηίδες (τῶν Νηρηίδων) :
αἱ τοῦ Νηρέως θυγατέρες,
νύμφαι τῆς θαλάττης οὔσαι

Γαμεῖ ὁ Πηλεὺς Θέτιν τὴν Νηρέως. Ὡς
δὲ ἐγέννησε Θέτις ἐκ Πηλέως βρέφος,
ἀθάνατον θέλουσα ποιῆσαι τοῦτο,
κρύφα Πηλέως εἰς τὸ πῦρ ἐγκρύβουσα
τῆς νυκτός, ἔφθειρεν ὃ ἦν αὐτῷ θνητὸν
πατρῶν· μεθ' ἡμέραν δὲ ἔχριεν
ἀμβροσίᾳ. Πηλεὺς δέ, ἐπιτηρήσας, καὶ
ἀσπαίροντα τὸν παῖδα ἰδὼν ἐπὶ τοῦ
πυρός, ἐβόησε· καὶ Θέτις, κωλυθεῖσα
τὴν προαίρεσιν τελειῶσαι, νήπιον τὸν
παῖδα ἀπολιποῦσα, πρὸς Νηρηίδας

ᾤχετο. Κομίζει δὲ τὸν παῖδα πρὸς
Χείρωνα Πηλεύς. Ὁ δέ, λαβὼν αὐτόν,

οἶχομαι = βαίνω, ἔρχομαι

ὁ Χείρων (τοῦ Χείρωνος) : τῶν
Κενταύρων τις
ὁ Κένταυρος (τοῦ Κενταύρου)

ἔτρεφε σπλάγχνοις λεόντων καὶ συῶν
ἀγρίων καὶ ἄρκτων μυελοῖς, καὶ ὠνό-
μασεν “Ἀχιλλέα” (πρότερον δὲ ἦν
ὄνομα αὐτῷ “Λιγύρων”), ὅτι τὰ χεῖλη
μαστοῖς οὐ προσήνεγκε. Ὡς δὲ ἐγένετο
ἐνναετὴς Ἀχιλλεύς, Κάλχαντος λέγον-
τος οὐ δύνασθαι χωρὶς αὐτοῦ Τροίαν

τὰ σπλάγχνα (τῶν σπλαγχνάνων)
ὁ σῦς (τοῦ συός) = ὁ ὄς

ὁ ἄγριος

ἡ ἄρκτος (τῆς ἄρκτου)

ὁ μυελός (τοῦ μυελοῦ)

ὁ Ἀχιλλεύς (τοῦ Ἀχιλλέως)

ὁ Λιγύρων (τοῦ Λιγύρωνος)

ὁ μαστός (τοῦ μαστοῦ)

ἐννα-ετής, -ές : ἐννέα ἐτῶν

ὁ Κάλχας (τοῦ Κάλχαντος) :

Ἕλληνας ἀνὴρ τις σοφώτατος

περὶ τῆς μαντικῆς

χωρὶς + gen. = ἄνευ + gen.

ἀπ-ωλόμην, aor. δι ἀπ-όλλυμαι
(= ἀποθνήσκω)

κρύψασα τὸν Ἀχιλλέα

ὁ Λυκομήδης (τοῦ Λυκομήδους)
παρ-α-τίθεμαι = ἐπιτρέπω

μίγνυμαι (γυναικί) = συνέρχο-
μαι (γυναικί)
ὁ Πύρρος (τοῦ Πύρρου)

ἡ σάλπιγξ (τῆς σάλπιγγος)
σάλπιγγι χρησάμενος : ὁ γὰρ
Ἀχιλλεύς, καίπερ γυναικείας
ἔχων ἐσθῆτας, ἀκούσας τὴν
σάλπιγγα, ἤτησε τὰ ὅπλα ὡς
μαχοῦμενος

τοῦτον τὸν τρόπον = τούτῳ τῷ
τρόπῳ

συν-έπομαι
ὁ Πάτροκλος (τοῦ Πατρόκλου)
ἡ Ὀποῦς (τῆς Ὀποῦντος) 1
δι-ηνέχθην < δια-φέρωμαι =
ἐρίζω

ὁ Κλειτώνυμος (τοῦ Κλειτωνύμου)

κατ-οικέω

αἶρεθῆναι, Θέτις, προειδυῖα ὅτι δεῖ
στρατευόμενον αὐτὸν ἀπολέσθαι,
κρύψασα ἐσθῆτι γυναικεία, ὡς παρ-
θένον Λυκομήδει παρέθετο. Καὶ ἐκεῖ
τρεφόμενος, τῇ Λυκομήδους θυγατρὶ
μίγνυται, καὶ γίγνεται παῖς Πύρρος
αὐτῷ. Ὀδυσσεὺς δέ, παρὰ Λυκομήδει
ζητῶν Ἀχιλλέα, σάλπιγγι χρησάμενος

εὔρε. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον εἰς Τροίαν
ἦλθε. Συνείπετο δὲ αὐτῷ Πάτροκλος.
Οὗτος ἐν Ὀποῦντι, διενεχθεὶς ἐν
παιδιᾷ, περὶ ἀστραγάλων παίζων,
παῖδα Κλειτώνυμον ἀπέκτεινε, καὶ
φυγὼν μετὰ τοῦ πατρὸς παρὰ Πηλεΐ
κατῴκει, καὶ Ἀχιλλέως ἐρώμενος
γίγνεται.

προειδυῖα *prevedendo*, sa- ἡ παιδιά, τῆς παιδιᾶς il
pendo in anticipo (part. nom. *gioco*
fem. sing.)

Dopo il cap. 24

10 – Atteone è sbranato dai suoi cani. (3, 30)

Per aver veduto nuda la dea Artemide, Atteone subisce un atroce supplizio. Il mito di Atteone ha avuto una celebre ripresa nell'opera Degli eroici furori del filosofo nolano Giordano Bruno (1548-1600), che rappresenta in Atteone il filosofo a caccia della verità (la dea Diana-Artemide): il filosofo, infatti, una volta scopertala in tutta la sua essenza (la nudità), diviene egli stesso parte di quella verità: da cacciatore si fa preda.

Αὐτονόης δὲ καὶ Ἀρισταίου παῖς
Ἀκταίων ἐγένετο, ὅς, τραφεῖς παρὰ
Χείρωνι, κυνηγὸς ἐδιδάχθη, καὶ ἔπειτα
κατεβρώθη ὑπὸ τῶν ἰδίων κυνῶν. Ἐτε-
λεύτησεν οὖν ὅτι τὴν Ἄρτεμιν λου-
ομένην εἶδε. Φασὶ γὰρ τὴν θεὸν
παραχρῆμα αὐτοῦ τὴν μορφήν εἰς ἔλα-
φον ἀλλάξαι, καὶ τοῖς ἐπομένοις αὐτῷ
πεντήκοντα κυσὶν ἐμβαλεῖν λύσσαν,

ἡ Αὐτονόη (τῆς Αὐτονόης)
ὁ Ἀρισταῖος (τοῦ Ἀρισταίου)

ὁ Ἀκταίων (τοῦ Ἀκταίωνος)
τραφεῖς (part. aor. pass.) < τρέφω
ὁ Χείρων (τοῦ Χείρωνος) : τῶν
Κενταύρων τις (v. pag. 23)
ἐ-διδάχθη < διδάσκω
κατ-ε-βρώθη < κατα-βι-
βρώσκω (= κατα-εσθίω)
ἴδιος, -α, -ον
↔ ἀλλότριος

παραχρῆμα
= εὐθύς

ὁ ἔλαφος (τοῦ ἐλάφου)

καὶ φασὶ τὴν θεὸν ἐμβαλεῖν

ἡ λύσσα (τῆς λύσσης) : ἡ τῶν
κυνῶν ὀργή

ἡ μορφή, τῆς μορφῆς *la* ἀλλάττω *cambio, altero,*
forma, l'aspetto *rendo altro da prima*

ἡ ἄγνοια (τῆς ἀγνοίας) < ἀγνοέω
κατὰ ἄγνοιαν : ἐπεὶ ὑπ' αὐτῶν
οὐκ ἐγνώθη
βιβρώσκω = κατα-βιβρώσκω
ἀπ-όλλυμαι (aor. ἀπ-ωλόμην)
= ἀποθνήσκω | ἐπι-ζητέω

κατ-ωρύομαι = ὑλακτέω ὡς
ὀδυρόμενος

ἡ ζήτησις (τῆς ζητήσεως)
< ζητέω

τὸ εἶδωλον (τοῦ εἰδώλου) = ἡ
εἰκὼν

ἡ λύπη (τῆς λύπης) < λυπέο-
μαι

ὕφ' ὧν κατὰ ἄγνοιαν ἐβρώθη. Ἀπολομέ-
νου δὲ Ἀκταίωνος, οἱ κύνες, ἐπιζητοῦ-
ντες τὸν δεσπότην, καταωρύοντο, καί,
ζήτησιν ποιούμενοι, παρεγένοντο ἐπὶ τὸ
τοῦ Χείρωνος ἄντρον· ὃς εἶδωλον κα-
τεσκεύασεν Ἀκταίωνος, ὃ καὶ τὴν
λύπην αὐτῶν ἔπαυσε.

Dopo il cap. 25

11 – La corsa di Atalanta. (3, 9)

Spinta dal padre a prender marito, Atalanta orga-
nizza una gara di corsa: chi riuscirà a vincerla avrà
il privilegio di sposarla. Atalanta è fiduciosa che
nessuno potrà mai correre più velocemente di lei,
ma il solito intervento di un dio rovescia le sue
previsioni.

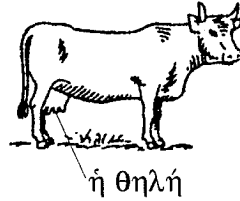
ὁ Ἰάσος (τοῦ Ἰάσου)
ἡ Κλυμένη (τῆς Κλυμένης)
ἡ Ἀταλάντη (τῆς Ἀταλάντης)

ἐκ-τίθημι : λείπω παιδίον ἐν
ἐρήμῳ τόπῳ ὥστε ἀποθνήσκει

Ἰάσου δὲ καὶ Κλυμένης Ἀταλάντη
ἐγένετο. Ταύτης ὁ πατήρ, ἄρρένων
παίδων ἐπιθυμῶν, ἐξέθηκεν αὐτήν·

ἄρρην, -εν (gen. ἄρρενος)
maschio

ἄρκτος δέ, φοιτῶσα πολλάκις, θηλὴν
ἐδίδου, μέχρις οὗ, εὐρόντες, κυνηγοὶ
παρ' ἑαυτοῖς ἀνέτρεφον.

ἡ ἄρκτος (τῆς ἄρκτου) (v. pag. 23)
ἡ θηλή, τῆς θηλῆς

μέχρις οὗ = μέχρι τοῦ χρόνου ᾧ
ὁ κυνηγός (τοῦ κυνηγοῦ) = ὁ
κυνηγέτης
ἀνα-τρέφω

Τελεία δὲ Ἀταλάντη γενομένη, παρ-
θένον ἑαυτὴν ἐφύλαττε, καὶ θηρεύουσα
ἐν ἐρημίᾳ, καθωπλισμένη διετέλει.
Βιάζεσθαι δὲ αὐτὴν ἐπιχειροῦντες
Κένταυροι δύο, κατατοξευθέντες ὑπ'
αὐτῆς, ἀπέθανον. Παρεγένετο δὲ μετὰ
τῶν ἀριστέων καὶ ἐπὶ τὸν Καλυδώνιον
κάπρον, καὶ ἐν τῷ ἐπὶ Πελία τεθέντι

τέλειος, -α, -ον = τέλος
τέλειος γίγνομαι = ἡβάω

θηρεύω = κυνηγετέω

ἡ ἐρημία (τῆς ἐρημίας) : ὁ ἐρ-
ημος τόπος
καθωπλισμένη : ὅπλα ἔχουσα
δια-τελέω = διάγω τὸν βίον
ἐπι-χειρέω = πειράω
ὁ Κένταυρος (τοῦ Κενταύρου)
κατα-τοξεύω : βάλλω τῷ τόξῳ
τὸ τόξον (τοῦ τόξου)

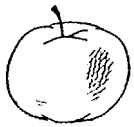
ὁ ἀριστεύς (τοῦ ἀριστέως) : ὁ
ἄριστος ἀνὴρ
Καλυδώνιος, -α, -ον < ἡ Κα-
λυδών (τῆς Καλυδῶνος) 1
ὁ κάπρος (τοῦ κάπρου) = ὁ
ἄγριος ὄς (v. pag. 23) : ἡ γὰρ
Ἄρτεμις τὸν τῆς Καλυδῶνος
βασιλέα, ἐν ταῖς θυσίαις αὐτῆς
ἐπιλαθόμενον, ἐκόλασε πέμ-
πουσα κάπρον τινὰ ἄγριον, ὃς
τά τε πρόβατα καὶ τοὺς ἀγροὺς
καὶ τοὺς ἀνθρώπους διέφθει-
ρεν· τοῖς οὖν συλλεγομένοις
ἀνδράσιν, ἵνα τοῦτον ἀπο-
κτείνωσιν, ἡ Ἀταλάντη πα-
ρεγένετο.

ὁ Πελίας (τοῦ Πελίου) : Τελευ-
τήσαντος γὰρ τοῦ Πελίου τοῦ
βασιλέως, οἱ φίλοι ἀγῶνας
παρεσκεύασαν (τοῦτο γὰρ ἀ-
ποθανόντος τινὸς ἐποιοῦν οἱ
Ἕλληνες), ἐν οὖν τινι τούτων
Ἀταλάντη τὸν Πηλέα ἐνίκησεν.

τεθέντι *organizzato* (part.
dat. masch. sing.)

παλαίω (aor. ἐπάλαισα) (+ dat.)
= ἀγωνίζομαι
ὁ Πηλεΐδης (τοῦ Πηλέως)
ἀν-ευρίσκω

πήγνυμι (aor. ἔπηξα)
μέσον = ἐν τῷ μέσῳ
ὁ σκόλοψ (τοῦ σκόλοπος)
μνηστεύομαι (γυναῖκα) : ἐπι-
θυμέω γυναῖκα ἄγεσθαι
ὁ δρόμος (τοῦ δρόμου) < δραμεῖν
(aor. τρέχω) | προ-ίημι
τροχάζω = ταχέως τρέχω

τὸ μῆλον

ἀπ-όλλυμαι (aor. ἀπ-ωλόμην)
= ἀποθνήσκω
ὁ Μελανίων (τοῦ Μελανίωνος)
ἡράσθη < ἐράω
χρύσεος, -έα, -εον < ὁ χρυσός
τὸ μῆλον (τοῦ μήλου)
ἡ Ἀφροδίτη (τῆς Ἀφροδίτης)
παρ' Ἀφροδίτης : ἃ ἡ
Ἀφροδίτη ἔδωκε

τὸν δρόμον : ἐν τῷ δρόμῳ

ἔγημα (aor.) > γαμέω

ἀγῶνι ἐπάλαισε Πηλεΐ
καὶ ἐνίκησεν. Ἄνευ-
ρουσα δὲ ὕστερον τοὺς
γονέας, ὥς ὁ πατὴρ
γαμεῖσθαι αὐτὴν ἔπει-
θεν, ἀπιοῦσα εἰς στα-
διαῖον τόπον, καὶ

ἡ Ἀταλάντη σκόλοπα
πήγνυσι

πήξασα μέσον σκόλοπα, ἐντεῦθεν τῶν
μνηστευομένων τοὺς δρόμους προιεῖσα,
ἐτρόχαζε καθωπλισμένη. Τοὺς δὲ
ἡττηθέντας εἰς θάνατον ἄγεσθαι
ἐκέλευε· ἐβούλετο γὰρ μόνον τῷ
νικήσαντι γαμεῖσθαι. Ἦδη δὲ πολλῶν
ἀπολομένων, Μελανίων, αὐτῆς ἐρασ-
θεῖς, ἦκεν ἐπὶ τὸν δρόμον, χρύσεα μῆλα
κομίζων παρ' Ἀφροδίτης, καὶ διωκόμε-
νος, ταῦτα ἔρριπτεν. Ἡ δὲ, ἀναιρουμένη
τὰ ριπτόμενα, τὸν δρόμον ἐνίκηθη.
Ἐγήμεν οὖν αὐτὴν Μελανίων.

σταδιαῖος, -α, -ον *lungo*
uno stadio

Dopo il cap. 26

12 – Meleagro muore a causa di due donne. (1, 64)
Invaghitosi della giovane e bella Atalanta, Meleagro vien meno ai doveri coniugali e alle regole dell'onore. Scoperto dalla madre, va incontro per mano sua a quel destino a cui ella stessa l'aveva sottratto quand'era ancora in fasce.

ὁ δαλός

ἡ ἐσχάρα

Οἶνεύς, γήμας Ἀλθαίαν, γεννῶ Μελέα-
γρον. Τούτου δ' ὄντος ἡμερῶν ἑπτὰ, τὰς
Μοίρας φασὶν εἰπεῖν, ὅτι τότε τε-
λευτήσῃ Μελέαγρος, ὅταν ὁ καιόμενος
ἐπὶ τῆς ἐσχάρας δαλός κατακαῇ. Τοῦτο
ἀκούσασα, τὸν δαλὸν ἀνείλετο
Ἀλθαία καὶ κατέθετο εἰς λάρνακα.
Μελέαγρος δέ, ἀνὴρ ἄτρωτος καὶ
γενναῖος γενόμενος, τόνδε τὸν τρόπον
ἐτελεύτησεν. Ἐτησίων καρπῶν ἐν τῇ
χώρᾳ γενομένων, τὰς ἀπαρχὰς Οἶνεὺς
θεοῖς πᾶσι θύων, μόνης Ἀρτέμιδος

ὁ Οἶνεύς (τοῦ Οἰνέως)
γαμέω, aor. ἔγημα
ἡ Ἀλθαία (τῆς Ἀλθαίας)
γεννάω = τίκτω
ὁ Μελέαγρος (τοῦ Μελεάγρου)

αἱ Μοῖραι (τῶν Μοιρῶν) : αἱ τῆς
τύχης καὶ τοῦ θανάτου θεαί

ἡ ἐσχάρα (τῆς ἐσχάρας) = τὸ
ἐν οἰκίᾳ καιόμενον πῦρ
ὁ δαλός (τοῦ δαλοῦ)
κατα-καίω : πάντως καίω
ἐ-κάην, aor. pass. καίω

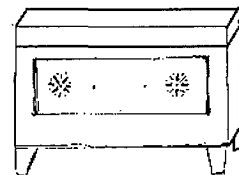
ἡ λάρναξ (τῆς λάρνακος)

ἄτρωτος, -ον = δίκαιος

τόνδε τὸν τρόπον = τούτῳ τῷ
τρόπῳ

ἐτήσιος, -ον < τὸ ἔτος

αἱ ἀπ-αρχαί (τῶν ἀπαρχῶν) :
οἱ πρῶτοι καρποὶ οἱ τοῖς
θεοῖς θύονται

ἡ λάρναξ

ἐκ-λανθάνομαι (+ gen.)
 μηνίω (aor. ἐμένισα) = ἀγα-
 νακτέω, ὀργίζομαι
 ὁ κάπρος (τοῦ κάπρου) = ὁ
 ἄγριος ὄς | ἔξοχος, -ον =
 ἄτοπος, θαυμαστός
 ἄ-σπορος, -ον < ἄ- + σπείρω
 ἐτίθει : ἐποίει

τὰ βοσκήματα (τῶν βοσκημά-
 των) = τὰ ποίμνια καὶ τὰ ἄλλα
 ὅμοια

Οἶνεὺς συνεκάλεσε

συν-καλέω : συλλέγω καλῶν
 κτείνω = ἀπο-κτείνω
 ὁ θήρ (τοῦ θηρός) = τὸ θηρίον
 ἡ δορά (τῆς δορᾶς) = τὸ δέσμα
 τὸ ἀριστεῖον (τοῦ ἀριστείου): τὸ
 δῶρον ὃ τῷ ἀρίστῳ δίδεται
 ἐπ-αγγέλλομαι = ὑπισχνέομαι

ἡ θήρα (τῆς θήρας) < θηρεύω
 (= κυνηγετέω)
 ἡ Ἀταλάντη (τῆς Ἀταλάντης)

ἀπ-αξιόω (= οὐκ ἄξιον
 νομίζω) ↔ ἀξιόω

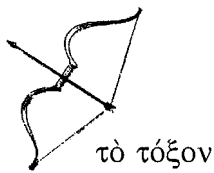
ἡ Κλεοπάτρα (τῆς Κλεοπάτρας)

συν-αναγκάζω

περι-ίστημι + acc.

ἐξελάθετο. Ἡ δέ, μηνίσασα, κάπρον
 ἐφῆκεν ἔξοχον μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, ὃς
 τήν τε γῆν ἄσπορον ἐτίθει καὶ τὰ
 βοσκήματα καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας
 διέφθειρεν. Ἐπὶ τοῦτον τὸν κάπρον τοὺς
 ἀρίστους ἐκ τῆς Ἑλλάδος πάντας
 συνεκάλεσε, καὶ τῷ κτείναντι τὸν θῆρα
 τὴν δορὰν δώσειν ἀριστεῖον ἐπηγγεί-
 λατο. Ἐν δὲ τοῖς συνελθοῦσιν ἐπὶ τὴν
 τοῦ κάπρου θήραν ἦν καὶ Ἀταλάντη.
 Συνελθόντας δὲ αὐτοὺς Οἶνεὺς ἐπὶ
 ἑννέα ἡμέρας ἐξένισε· τῇ δεκάτῃ δέ,
 πολλῶν ἀπαξιούντων μετὰ γυναικὸς
 ἐπὶ τὴν θήραν ἐξιέναι, Μελέαγρος,
 καίπερ ἔχων γυναιῖκα Κλεοπάτραν,
 βουλόμενος δὲ καὶ ἐξ Ἀταλάντης τεκ-
 νοποιήσασθαι, συνηνάγκασεν αὐτοὺς
 ἐπὶ τὴν θήραν μετὰ ταύτης ἐξιέναι. Πε-
 ριστάντων δὲ αὐτῶν τὸν κάπρον, πρώτη

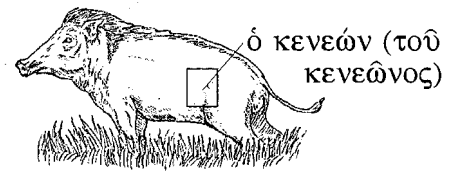
μὲν Ἀταλάντη εἰς τὰ νῶτα ἐτόξευσε,
 δεύτερος δὲ Ἀμφιάραιος εἰς τὸν ὀφθαλ-
 μόν· Μελέαγρος δέ, αὐτὸν εἰς τὸν κε-
 νεῶνα πλήξας, ἀπέκτεινε, καὶ λαβὼν
 τὸ δέρας ἔδωκεν Ἀταλάντη.

Οἱ δὲ Θεστίου παῖδες, ἀδοξοῦντες εἰ,
 παρόντων ἀνδρῶν, γυνὴ τὰ ἀριστεῖα
 λήψεται, τὸ δέρας ἀπ' αὐτῆς ἀφείλον-
 το, αὐτοῖς, ἀνδράσιν οὖσιν, προσήκειν
 λέγοντες, εἰ Μελέαγρος λαμβάνειν μὴ
 προαιροῖτο. Ὀργισθεῖς δέ, Μελέαγρος
 τοὺς μὲν Θεστίου παῖδας ἀπέκτεινε, τὸ
 δὲ δέρας ἔδωκε τῇ Ἀταλάντῃ. Ἀλθαία
 δέ, λυπηθεῖσα ἐπὶ τῇ τῶν ἀδελφῶν
 ἀπωλείᾳ, τὸν δαλὸν ἦψε, καὶ ὁ Μελέα-
 γρος ἐξαίφνης ἀπέθανεν.

τὰ νῶτα (τῶν νώτων)
 τοξεύω : βάλλω τῷ τόξῳ
 τὸ τόξον (τοῦ τόξου)

ὁ Ἀμφιάραιος (τοῦ Ἀμφιαράου)

τὸ δέρας (τοῦ δέρατος) = τὸ
 δέρμα

ὁ Θεστίος (τοῦ Θεστίου) : ὁ
 τῆς Ἀλθαίας πατήρ
 ἀ-δοξέω : κακῆς δόξης τυγχάνω

αὐτός = ἑαυτός

προ-αιρέομαι : ἐκ πολλῶν μοι
 λαμβάνω ἔν

ἢ ἀπ-ώλεια (τῆς ἀπωλείας)
 (< ἀπ-όλλυμαι = ἀποθνήσκω)
 = ὁ θάνατος
 ἔψω = καίω

Dopo il cap. 26

13 – Orione. (1, 25)

Accecato da un padre geloso della figlia, il giovane Orione risce a recuperare la vista grazie a un prodigio di natura. Si vuole vendicare, ma gli dèi non glielo consentono. Spinto da tracotanza, sfida Artemide che lo uccide.

ὁ Ὠρίων (τοῦ Ὠρίωνος)
ἡ Δῆλος (τῆς Δήλου) 1
γηγενής, -ές : ὁ ἐκ γῆς γενόμενος, τεχθεὶς
ὑπερ-μεγέθης, -ες = μέγιστος
δωρέομαι : δῶρον δίδωμι

ἡ Χίος (τῆς Χίου) 1
ἡ Μερόπη (τῆς Μερόπης)
ὁ Οἰνοπίων (τοῦ Οἰνοπίωνος)
μνηστεύομαι (γυναῖκα) : ἐπι-
θυμέω γυναῖκα ἄγεσθαι
μεθύσκω : πολὺν οἶνον τινι
παρέχω ἵνα μεθύῃ
τυφλώω : τυφλὸν τινὰ ποιῶ

ὁ Ἥφαιστος (τοῦ Ἥφαιστου) :
ὁ τοῦ πυρὸς θεός
τὸ χαλκεῖον (τοῦ χαλκείου) =
τὸ ἐργαστήριον

ποδ-ηγέω = ἡγέομαι

αἱ ἀνατολαί (τῶν ἀνατολῶν) : αἱ
χώραι ὅπου ἀνατέλλει ὁ ἥλιος

Ὠρίωνα Ἄρτεμις ἀπέκτεινεν ἐν Δήλῳ.
Τοῦτον γηγενῇ λέγουσιν ὑπερμεγέθη τὸ
σῶμα· Ἐδωρήσατο δὲ αὐτῷ Ποσειδῶν
διαβαίνειν τὴν θάλασσαν. Οὗτος δέ,
ἐλθὼν εἰς Χίον, Μερόπην τὴν Οἰνοπί-
ωνος ἐμνηστεύσατο. Μεθύσας δὲ Οἰνο-
πίων αὐτόν, κοιμώμενον ἐτύφλωσε καὶ
παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς ἔρριψεν. Ὁ δέ, ἐπὶ
τὸ Ἥφαιστου χαλκεῖον ἐλθὼν, καὶ
ἄρπάσας παῖδα ἓνα, ἐπὶ τῶν ὤμων
ἐπιθέμενος, ἐκέλευσε ποδηγεῖν πρὸς
τὰς ἀνατολάς. Ἐκεῖ δὲ παραγενόμενος,

ἀνέβλεψεν, ὑγιῆς ποιηθεὶς ὑπὸ τῆς
 ἡλιακῆς ἀκτίνος, καὶ διὰ ταχέων ἐπὶ
 τὸν Οἶνοπίωνα ἔσπευδεν. Ἀλλὰ τῷ μὲν
 Ποσειδῶν ὑπὸ γῆν κατεσκεύασεν
 οἶκον· Ἡὼς δέ, Ὠρίωνος ἐρασθεῖσα,
 ἥρπασε καὶ ἐκόμισεν εἰς Δῆλον. Ὁ δ'
 Ὠρίων, ὥς μὲν ἔνιοι λέγουσιν, ἀνηρέθη
 δισκεύειν Ἄρτεμιν προκαλούμενος, ὥς
 δέ τινες, βιαζόμενος Ὠπιν παρθένον,
 ὑπ' Ἀρτέμιδος ἐτοξεύθη.

ἡλιακός, -ή, -όν < ἥλιος
 διὰ ταχέων = ταχέως

τῷ : αὐτῷ (τῷ Οἶνοπίωνι)

αὐτὸν ἥρπασε

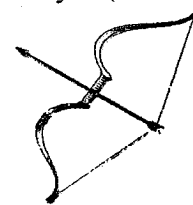
ἀν-αιρέομαι : ἀποθνήσκω

δισκεύω
 προ-καλέομαι (+ acc. e inf.) =
 καλέω τινὰ ἵνα ποιῇ τι
 ἢ Ὠπιδος (τῆς Ὠπιδος)

τοξεύω : βάλλω τῷ τόξῳ
 τὸ τόξον (τοῦ τόξου)

ὁ ἀνὴρ δισκεύει

ἢ Ἡὼς, τῆς Ἡοῦς *l'Aurora*

τὸ τοῦ χρηστηρίου χάσμα : ἐκ
γὰρ τούτου τοῦ χάσματος καπ-
νὸς τις ἐξήκει, ὃν ἐμπνέουσα ἡ
Πυθία ἐμαντεύετο

ὁ Πᾶν

ὁ Πᾶν (τοῦ Πανός) : ὁ τῶν
ἀγρῶν καὶ ὑλῶν θεός
χρησμ-φδέω = μαντεύομαι
ἡ Θέμις (τῆς Θέμιδος) : ἡ τῆς
δίκης θεά
φρουρέω = φυλάττω
ὁ Πύθων (τοῦ Πύθωνος)

ἀν-αιρέω : ἀποκτείνω

κτείνω = ἀπο-κτείνω
μετ' οὐ πολὺ = μετ' οὐ πολὺν
χρόνον | ὁ Τιτυός (τοῦ Τιτυοῦ)

Δοπο ἡ cap. 27

14 – Apollo uccide il serpente Pitone e il gigante
Tizio. I, 4, p. 13

La città greca di Delfi, nella Focide, era celebre
in tutto il mondo antico perché ospitava il più im-
portante santuario panellenico dedicato ad Apollo,
sede di un oracolo consultato da Greci e barbari.
L'Apollo di Delfi era riconosciuto dall'attributo
Pizio (Πύθιος), che ricordava l'impresa compiuta
dal dio al momento di prender possesso della sede
oracolare. Anche la sacerdotessa dell'oracolo
prende il suo nome da questo attributo del dio:
si chiamava infatti Pizia (Πυθία).

Ἀπόλλων, τὴν μαντικὴν μαθὼν παρὰ
Πανός, ἦκεν εἰς Δελφοὺς, χρησμοφδού-
σης τότε Θέμιδος· ὥς δὲ ὁ φρουρῶν τὸ
μαντεῖον Πύθων ὄφεις ἐκώλυεν αὐτὸν
παρελθεῖν ἐπὶ τὸ χάσμα, τοῦτον
ἀνελών, τὸ μαντεῖον παραλαμβάνει.
Κτείνει δέ, μετ' οὐ πολὺ, καὶ Τιτυόν, ὃς

ἦν Διὸς υἱὸς καὶ τῆς Ἑλάρης, ἦν Ζεὺς, ἐπειδὴ αὐτῇ συνῆλθε, φοβούμενος Ἥραν, ὑπὸ γῆν ἔκρυψε, καὶ τὸν κυοφορηθέντα παῖδα Τιτυὸν ὑπερμεγέθη εἰς φῶς ἀνήγαγεν. Οὗτος, ἐρχομένην εἰς Πυθὼ Λητὼ θεωρήσας, πόθῳ κατασχεθεὶς ἐπισπᾶται· ἡ δὲ τοὺς παῖδας ἐπικαλεῖται καὶ κατατοξεύουσιν αὐτόν. Κολάζεται δὲ καὶ μετὰ θάνατον· γῦπες γὰρ αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἐν Ἅιδου ἐσθίουσιν.

ἡ Ἑλάρα (τῆς Ἑλάρης)

ἡ Ἥρα (τῆς Ἥρας) : Διὸς γυνή
κυο-φορέω (< κύω + φέρω) :
παῖδα φέρω ἐν γαστρὶ
τὸν κυοφορηθέντα παῖδα : τὸν
παῖδα ὃν Ἑλάρης ἐν γαστρὶ
ἔφερε | ὑπερ-μεγέθης, -ες =
μέγιστος ὡς γίγας

ἡ Πυθώ (τῆς Πυθοῦς, τὴν Πυθώ)
= οἱ Δελφοί
ἡ Λητώ (τῆς Λητοῦς, τὴν Λητώ)
κατασχεθεὶς part. pass. aor.
κατέχω | ἐπισπάομαι = πειρά-
ομαι βιάζεσθαι
κατα-τοξεύω : βάλλω τῷ τόξῳ
τὸ τόξον (τοῦ τόξου)

ὁ γῦψ (τοῦ γυπός)

ἡ Ἥρα

τὸ τόξον

Dopo il cap. 27

15 – Orfeo e Euridice. (1, 14)

Il celebre cantore Orfeo, sposo di Euridice, dopo la morte di lei, scende negli Inferi per riaverla e col suo bel canto riesce a convincere Plutone, ma non credendo alla parola del dio perde per sempre la sua amata.

ὁ Ὀρφεύς (τοῦ Ὀρφέως)
ἡ κιθαρ-ωδία (τῆς κιθαρωδίας)
: τὸ κιθαρίζειν τε καὶ ᾄδειν

ἡ Εὐρυδίκη (τῆς Εὐρυδίκης)

ἐ-δήχθην < δάκνω

θέλω = ἐθέλω

ἐπ-εστράφην, aor. II < ἐπι-
στρέφω (= ἀνα-στρέφω)

ἀ-πιστέω ↔ πιστεύω

ὑπο-στρέφω (aor. I ὑπ-έστρεψα)
= ἀνα-στρέφω
ὑπέστρεψε : ἐπανήλθε εἰς Ἄϊδου

Ὀρφεὺς, ἀσκήσας κιθαρωδίαν, ᾄδων
ἐκίνει λίθους τε καὶ δένδρα. Ἀποθα-
νούσης δὲ Εὐρυδίκης τῆς γυναικὸς
αὐτοῦ, δηχθείσης ὑπὸ ὄφεως, κατήλθεν
εἰς Ἄϊδου, θέλων ἀνάγειν αὐτήν, καὶ
Πλούτωνα ἔπεισεν ἀναπέμψαι. Ὁ δὲ
ὑπέσχετο τοῦτο ποιήσιν, ἐὰν μὴ, πο-
ρευόμενος, Ὀρφεὺς ἐπιστραφῇ πρὶν εἰς
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ παραγενέσθαι· ὁ δὲ,
ἀπιστῶν, ἐπιστραφεὶς ἐθεάσατο τὴν
γυναῖκα· ἡ δὲ πάλιν ὑπέστρεψεν.

Dopo il cap. 28

16 – Pelia e Neleo. I, 9 p. 35

I miti cosiddetti ctìstici (da κτίζω = fondo una città) sono quelli che parlano della fondazione di città, che i Greci facevano risalire a figure leggendarie ed eroiche per motivi di prestigio. La storia dei fratelli gemelli Pelia e Neleo parla di neonati esposti, uccisioni per vendetta, liti per il possesso di un territorio, unioni matrimoniali e fondazioni di città, non discostandosi perciò da una formula assai diffusa nell'opera di Apollodoro.

Τυρώ ἔρωτα ἴσχει Ἐνιπέως τοῦ ποταμοῦ, καὶ συνεχῶς, ἐπὶ τὰ τούτου ρεῖθρα φοιτῶσα, ὠδύρετο. Ποσειδῶν δέ, εἰκασθεὶς Ἐνιπεῖ, συγκατεκλίθη αὐτῇ· ἢ δέ, γεννήσασα κρύφα διδύμους παῖδας, ἐκτίθησιν. Ἐκκειμένων δὲ τῶν βρεφῶν, ἵπποφορβός τις, ἀμφοτέρους τοὺς παῖδας εὐρών, ἔθρεψε, καὶ τὸν μὲν Πελίαν ἐκάλεσε, τὸν δὲ ἕτερον Νηλέα.

ἡ Τυρώ (τῆς Τυροῦς)
ὁ ἔρω (τοῦ ἔρωτος) < ἐράω
ἴσχω = ἔχω | ἔρωτα ἴσχω τινός
= ἐράω τινός
ὁ Ἐνιπεύς (τοῦ Ἐνιπέως)
τὰ ρεῖθρα, τῶν ρεῖθρων (< ῥέω)
= τὸ ὕδωρ ῥέον (τοῦ ποταμοῦ)
εἰκάζομαι = ὅμοιος γίγνομαι
συν-κατα-κλίνομαι = συν-ερ-
χομαι, συγ-κοιμάομαι
γεννάω = τίκτω
κρύφα (ανν.) = λάθρα
δίδυμος, -η, -ον = ὁ παῖς μεθ'
ἑτέρου τεχθεὶς (πολλάκις
ὅμοιος τούτῳ)
ἐκ-τίθημι : λείπω παιδίον ἐν
ἐρήμῳ τόπῳ ὥστε ἀποθανεῖν
τὸ βρέφος (τοῦ βρέφους) = ὁ
ἀρτιγέννητος παῖς
ὁ ἵππο-φορβός (τοῦ ἵπποφορ-
βοῦ) (< φέρβω = τρέφω) : ὁ
ἵππους φέρβων
ὁ Πελίας (τοῦ Πελίου)
ὁ Νηλεύς (τοῦ Νηλέως)

τελειόομαι (< τέλειος) = ἡβάω
ἀνα-γνωρίζω

ἡ μητρυιὰ (τῆς μητρυιάς) : ἡ
γυνὴ τοῦ πατρὸς ἢ τινος
μήτηρ μὴ οὖσα
κακόω = βλάπτω

ἡ Ἥρα (τῆς Ἥρας) : θεά τις,
Διὸς γυνή

κατα-σφάττω
καθ-όλου (ανν.) = πάντως, ὅλως

διατελέω (+ part.) = τέλος δὲ
ποιέω τι | διετέλει ἀτιμάζων :
τέλος δὲ ἡτίμαζε
στασιάζω = ἐρίζω

ἐκ-πίπτω = ἐκ-βάλλομαι ἐκ
τῆς πατρίδος
ἡ Μεσσήνη (τῆς Μεσσήνης)
ὁ Πύλος (τοῦ Πύλου)
κτίζω = πόλιν οἰκοδομέω
ἡ Θεσσαλία (τῆς Θεσσαλίας) 1
κατ-οικέω

Τελειωθέντες δὲ ἀνεγνώρισαν τὴν
μητέρα, καὶ τὴν μητρυιὰν ἀπέκτειναν·
κακουμένην γὰρ γνόντες ὑπ' αὐτῆς τὴν
μητέρα, ὥρμησαν ἐπ' αὐτήν· ἡ δέ,
φθάσασα εἰς τὸ τῆς Ἥρας τέμενος,
κατέφυγε· Πελίας δὲ ἐπ' αὐτῶν τῶν
βωμῶν αὐτὴν κατέσφαξε, καὶ καθόλου
διετέλει τὴν Ἥραν ἀτιμάζων.
Ἔστασίασαν δὲ ὕστερον πρὸς
ἀλλήλους, καὶ Νηλεὺς μὲν, ἐκπεσὼν,
ἤκεν εἰς Μεσσήνην καὶ Πύλον κτίζει.
Πελίας δὲ περὶ Θεσσαλίαν κατῴκει.

Dopo il cap. 28

17 – Altemene sororicida e parricida. 3, 13

Sororicida per volontà, parricida per fatalità, Altemene è il tipico personaggio da tragedia greca: non può sottrarsi al fato, che, per quanto gli uomini cerchino in tutti i modi di fuggirlo, si ripresenta dietro l'angolo nelle situazioni più impensate. Alla fine l'uomo soccombe al destino, e sceglie la morte come via di purificazione.

Κατρέως δὲ τοῦ Μίνωος καὶ Ἀλθαιμένης υἱὸς γίγνεται. Χρωμένω δὲ Κατρεῖ περὶ καταστροφῆς τοῦ βίου, ὁ θεὸς ἔφη ὑφ' ἑνὸς τῶν τέκνων τεθνήξεσθαι. Κατρεὺς μὲν οὖν ἀπεκρύβετο τοὺς χρησμούς· Ἀλθαιμένης δέ, ἀκούσας, καὶ δείσας μὴ φονεὺς γένηται τοῦ πατρός, ἄρας ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς ἀδελφῆς, προσίσχει τινὶ τόπῳ τῆς Ῥόδου, καί, κατασχών, “Κρητινίαν” ὠνόμασεν.

ὁ Κατρέως (τοῦ Κατρέως)
ὁ Ἀλθαιμένης (τοῦ Ἀλθαιμένους)

ἡ κατα-στροφή (τῆς κατα-στροφῆς) < κατα-στρέφω
ἡ κατα-στροφή τοῦ βίου : ὁ θάνατος
τε-θνήξω < θνήσκω (= ἀπο-θνήσκω)

ἀπο-κρύβω = ἀπο-κρύπτω

ὁ φονεὺς (τοῦ φονέως) < φο-νεύω

ἄρας (τὴν ναῦν) = ἀποπλεύσας

προσ-ίσχω (+ dat.) = ἀφικνέομαι (τῇ νηϊ) | ἡ Ῥόδος (τῆς Ῥόδου) 1
κατ-έχω = αἰρέω, καταλαμβάνω
κατασχών τοῦτον τὸν τόπον
ἡ Κρητινία (τῆς Κρητινίας)

τὸ Ἀταβύριον (τοῦ Ἀταβυρίου)
ὅρος τις ἐν τῇ Ῥόδῳ νήσῳ

πέριξ (ανν.) = περί

ὑπο-μιμνήσκομαι
ιδρύομαι : οἰκοδομέω

ὁ αὐτό-χειρ (τοῦ αὐτόχειρος) : ὁ
ποιῶν τι τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ (: ὁ
φονεύς) | ὁ Ἑρμῆς (τοῦ Ἑρμοῦ)
: ὁ τῶν θεῶν ἄγγελος
ἡράσθην < ἐράω

περί-ειμί (τινος) (< εἶμι) :
περι-γίγνομαι, νικάω

ἡ βύρσα (τῆς βύρσας) = τὸ
δέρμα

ἡνίκα = ὅτε

φθείρομαι = βιάζομαι
φθείρεται αὐτὴν
μηνύω = δείκνυμι, ἐξηγέομαι
γέγονα < γίγνομαι
ἡ σκῆψις (τῆς σκήψεως) = ἡ
ψευδὴς αἰτία, ψεῦδος
λάξ (ανν.) = τῷ ποδί
ἐν-θρώσκω (aor. ἐν-έθορον) :
ἐφορμάω, κρούω
γῆρα κατεχόμενος : μάλα
γέρων γενόμενος | τὸ γῆρας
(τοῦ γήρως, τῷ γῆρα) = ἡ τῶν
γερόντων ἡλικία
ἡ βασιλεία (τῆς βασιλείας) =
ἡ τοῦ βασιλέως ἀρχή

Ἀναβὰς δὲ ἐπὶ τὸ Ἀταβύριον καλού-
μενον ὅρος, ἐθεάσατο τὰς πέριξ νήσους.
Κατιδὼν δὲ καὶ Κρήτην, καὶ τῶν πα-
τρώων ὑπομνησθεὶς θεῶν, ιδρύετο
βωμὸν Διός. Μετ' οὐ πολὺ δὲ τῆς ἀδελ-
φῆς αὐτόχειρ ἐγένετο. Ἑρμῆς γάρ,
αὐτῆς ἐρασθεὶς, ὥς φεύγουσαν αὐτὴν
καταλαβεῖν οὐκ ἠδύνατο (περιῆν γὰρ
αὐτοῦ τῷ τάχει τῶν ποδῶν), κατὰ τῆς
ὁδοῦ βύρσας ὑπέστρωσε νεοδάρτους,
ἐφ' ἃς ὀλισθοῦσα ἡνίκα ἀπὸ τῆς κρήνης
ἐπανήει, φθείρεται. Καὶ τῷ ἀδελφῷ
μηνύει τὸ γεγονός· ὁ δέ, σκῆψιν
νομίσας εἶναι τὸν θεόν, λάξ ἐνθορὼν
ἀπέκτεινεν. Κατρεὺς δὲ ὕστερον, γῆρα
κατεχόμενος, ἐπόθει τὴν βασιλείαν
Ἀλθαιμένει τῷ παιδὶ παραδοῦναι, καὶ
διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς Ῥόδον. Ἀποβὰς δὲ
τῆς νεῶς κατὰ τινὰ τῆς νήσου τόπον

ὑποστρώννυμι (aor. ὑπέ- νεόδαρτος, -ον appena
στρώσα) *stendo, distendo scuoiato*
sotto

ἔρημον, ὥρμήθη ὑπὸ τῶν βουκόλων,
 ληστὰς ἐμβεβληκέναι δοκούντων καὶ
 μὴ δυναμένων ἀκοῦσαι αὐτοῦ λέγον-
 τος τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν κραυγὴν τῶν
 κυνῶν· ἀλλά, βαλλόντων κᾶκείνων,
 παραγενόμενος Ἀλθαιμένης, ἀκοντίσας,
 ἀπέκτεινεν ἀγνοῶν Κατρέα. Μαθὼν δὲ
 ὕστερον τὸ γεγονός, εὐξάμενος, ὑπὸ
 χάσματος ἐκρύβη.

ὁ βουκόλος (τοῦ βουκόλου) = ὁ
 βοῶν ποιμήν
 ἐμ-βέ-βληκα < ἐμ-βάλλω (=
 εἰσ-βάλλω)
 δοκέω = νομίζω

βαλλόντων = ἀκοντιζόντων
 κᾶκείνων = καὶ ἐκείνων

ἐ-κρύβην, pass. aor. II κρύπτω

Dopo il cap. 29

18 – Cadmo e gli uomini nati dalla terra. III, 4, p. 133
 Gli dèi si servono degli strumenti più impensati per guidare le sorti del l'umanità: questa volta scelgono... una vacca! La costante nel mito greco è che gli uomini devono sempre render conto agli dèi di ogni loro azione.

ὁ Κάδμος (τοῦ Κάδμου)

ἡ Εὐρώπη (τῆς Εὐρώπης) : ἡ
 τοῦ Κάδμου ἀδελφή, ἣν Ζεὺς
 ἥρπασε

χρηῖσθαι δὲ καθοδηγῶ βοῖ :
 ἔπεσθαι βοῖ
 ὁ καθ-οδηγός (τοῦ καθοδηγοῦ) :
 ὁ ἄγων, ὁ ἡγούμενος καθ' ὁδόν
 κτίζω = πόλιν οἰκοδομέω

κατ-όπισθεν

ἡ Βοιωτία (τῆς Βοιωτίας) 1

κλίνομαι = κατα-κλίνομαι
 αἱ Θῆβαι (τῶν Θηβῶν) 1

κατα-θύω
 ἡ βοῦς

τῶν μετ' αὐτοῦ : τῶν ἐταίρων

ὥς ληψομένους > λαμβάνω

Κάδμος ἦλθεν εἰς Δελφοὺς περὶ τῆς
 Εὐρώπης πυνθανόμενος. Ὁ δὲ θεὸς εἶπε
 περὶ μὲν Εὐρώπης μὴ πολυπραγμονεῖν,
 χρηῖσθαι δὲ καθοδηγῶ βοῖ, καὶ πόλιν
 κτίζειν ἔνθα ἂν αὕτη πέσῃ καμοῦσα.
 Τοιοῦτον λαβὼν χρησμὸν ἐπορεύετο,
 καὶ βοῖ συντυχῶν, ταύτη κατόπισθεν
 εἶπετο. Ἡ δέ, διεξιούσα Βοιωτίαν,
 ἐκλίθη ἔνθα νῦν εἰσι Θῆβαι. Βουλόμε-
 νος δὲ Ἀθηνᾶ καταθύσαι τὴν βοῦν, ὁ
 Κάδμος πέμπει τινὰς τῶν μεθ' ἑαυτοῦ
 ληψομένους ὕδωρ ἀπὸ κρήνης ἐγγὺς

οὔσης· φρουρῶν δὲ τὴν κρήνην δράκων,
τοὺς πλείονας τῶν πεμφθέντων δι-
έφθειρεν. Ἀγανακτήσας δέ, Κάδμος
κτείνει τὸν δράκοντα, καί, τῆς Ἀθηνᾶς
ὑποθεμένης, τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ
σπείρει. Τούτων δὲ σπαρέντων, ἀνέτει-
λαν ἐκ γῆς ἄνδρες ἑνοπλοι, οὓς
ἐκάλεσαν “Σπαρτούς”. Οὗτοι δὲ ἀπέκ-
τειναν ἀλλήλους, οἱ μὲν εἰς ἔριν ἀκού-
σιον ἐλθόντες, οἱ δὲ ἀγνοοῦντες. Τινὲς
δὲ φασιν ὅτι Κάδμος, ἰδὼν ἐκ γῆς ἀνα-
φυομένους ἄνδρας ἑνόπλους, ἐπ’ αὐ-
τοὺς ἔβαλε λίθους· οἱ δέ, ὑπ’ ἀλλήλων
νομίζοντες βάλλεσθαι, εἰς μάχην κατέσ-
τησαν· περιεσώθησαν πέντε, μεθ’ ὧν
τὴν πόλιν ἔκτισεν.

φρουρέω = φυλάττω

ὁ ὀδούς

κτείνω = ἀπο-κτείνω

ὑπο-τίθεμαι = παραινέω, συμ-
βουλεύω | ὁ ὀδούς (τοῦ ὀδόντος)

ἐ-σπάρην, pass. aor. II σπείρω

ἐν-οπλος, -ον = ἐνόπλιος

οἱ Σπαρτοί (τῶν Σπαρτῶν) <
σπαρτός, -ή, -όν (= ἐσπαρ-
μένος, pf. σπείρω)
ἀκούσιος, -ον : οὐ βουλόμενος

ἀγνοοῦντες διὰ τί τοῦτο ποιοῖεν

ἀνα-φύομαι : γίγνομαι

βάλλεσθαι τοὺς λίθους

Dopo il cap. 29

19 – Minosse, Pasifae e il Minotauro. (3, 8)

Da un'unione tra un toro e una donna nasce il terribile Minotauro: la causa è ancora una volta la volontà degli dèi, che dirigono le sorti dell'umanità a loro piacimento, e godono della storia come gli spettatori di una scena.

ὁ Ἀστερίος (τοῦ Ἀστερίου) : ὁ
τῆς Κρήτης βασιλεὺς
ἄ-παιδος, -ον : ἄνευ υἱῶν ὧν
θέλω = ἐθέλω

εἴληφα, pf. di λαμβάνω

gen. + χάριν = gen. + ἔνεκα

ἀν-ε-φάνην, pass. aor. di ἀνα-
φαίνω | ὁ βυθός (τοῦ βυθοῦ)
κατα-θύω

ὑπ-εσχόμην < ὑπ-ισχνέομαι

ἀν-εἰς < ἀν-ίημι (= ἀνα-πέμπω)

δια-πρεπής, -ές = κάλλιστος
ταῦρον... διαπρεπῆ

ὁ Μίνως τὴν βασιλείαν παρ-
έλαβεν

τὸ βουκόλιον (τοῦ βουκολίου) :
πλῆθος βοῶν

θαλασσο-κρατέω : κατὰ τὴν
θάλασσαν κρατέω

Ἀστερίου ἄπαιδος ἀποθανόντος,
Μίνως, βασιλεύειν θέλων Κρήτης,
ἐκωλύετο. Φήσας δὲ ἑαυτὸν παρὰ θεῶν
τὴν βασιλείαν εἴληφέναι, τοῦ πιστευ-
θῆναι χάριν ἔφη, ὅτι ἂν εὕξηται, γεν-
έσθαι. Καὶ Ποσειδῶνι θύων, ἠΰξατο
ταῦρον ἀναφανῆναι ἐκ τῶν βυθῶν, κα-
ταθύσειν ὑποσχόμενος τὸν φανέντα.
Τοῦ δὲ Ποσειδῶνος ταῦρον ἀνέντος
αὐτῷ διαπρεπῆ, τὴν βασιλείαν παρ-
έλαβεν, τὸν δὲ ταῦρον εἰς τὰ βουκόλια
πέμψας, ἔθυσεν ἕτερον. Θαλασσο-

κρατήσας δέ, πρῶτος πασῶν τῶν νήσων
 σχεδὸν ἐπῆρξεν. Ὀργισθεὶς δὲ αὐτῷ
 Ποσειδῶν, ὅτι μὴ κατέθυσσε τὸν ταῦρον,
 τοῦτον μὲν ἐξηγρίωσε, Πασιφάην δὲ
 ἐλθεῖν εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοῦ παρεσκεύ-
 ασεν. Ἡ δέ, ἐρασθεῖσα τοῦ ταύρου, συ-
 νεργὸν λαμβάνει Δαίδαλον, ὃς ἦν
 ἀρχιτέκτων, πεφευγὼς ἐξ Ἀθηνῶν ἐπὶ
 φόνῳ. Οὗτος, ξυλίνην βοῦν ἐπὶ τροχῶν
 κατασκευάσας, καὶ ταύτην κοιλάνας
 ἔνδοθεν, ἐκδείρας τε βοῦν, τὴν δορὰν
 περιέρραψε, καὶ θεὸς ἐν ᾧπερ εἴθιστο ὁ
 ταῦρος λειμῶνι βόσκεσθαι, τὴν Πασι-
 φάην ἐνεβίβασεν. Ἐλθὼν δὲ ὁ ταῦρος,
 ὡς ἀληθινῇ βοῖ συνῆλθεν. Ἡ δὲ ἐγέν-
 νησε τὸν κληθέντα Μινώταυρον. Οὗτος
 εἶχε ταύρου πρόσωπον, τὰ δὲ λοιπὰ
 ἀνδρός· Μίνως δὲ ἐν τῷ λαβυρίνθῳ
 κατὰ τινὰς χρησμοὺς κατακλείσας,

ἐπ-άρχω

ἐξ-αγριόω : ποιῶ ὅπως ζῶν τι
 ἄγριον γένηται
 ἡ Πασιφάη (τῆς Πασιφάης) : ἡ
 τοῦ Μίνως γυνή
 ἐλθεῖν εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοῦ :
 ἐπιθυμεῖν αὐτόν

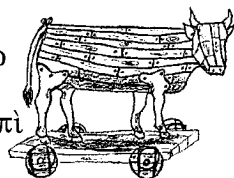
συν-εργός, -όν : ὁ συν-εργα-
 ζόμενος, συλλαμβάνων
 ὁ Δαίδαλος (τοῦ Δαιδάλου)
 ὁ ἀρχι-τέκτων (τοῦ ἀρχιτέκτο-
 νος) : ὁ ἄρχων τῶν οἰκοδο-
 μούντων
 ὁ φόνος (τοῦ φόνου) < φονεύω
 ἐπὶ φόνῳ = διὰ φόνον | ἡ βοῦς
 ὁ τροχός (τοῦ τροχοῦ) < τρέχω
 ἐκοίλανα (αορ.) > κοιλαίνω =
 κενὸν ποιέω

ἐμ-βιβάζω = εἰσβαίνειν ποιέω
 ἐκ-δείρω : τὸ δέρμα ἐκ-τέμνω
 ἡ δορά (τῆς δοράς) = τὸ δέρμα

ἐν ᾧπερ... λειμῶνι : ἐν τῷ λει-
 μῶνι ἐν ᾧ

βόσκω = τρέφω

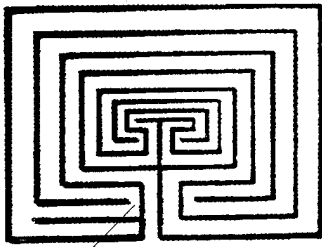
ἡ βοῦς ἐπὶ
 τροχῶν

συνῆλθε τῇ Πασιφάῃ

κατα-κλείω

ξύλινος, -η, -ον *di legno*, ἐθίζομαι (ppf. εἰθίσμην) *mi*
fatto di legno *abituato* (+ inf., «a»)
 περι-ρ-ράπτω *cucio tutt'in-*
torno

ἡ καμπή (τῆς καμπῆς)
 πολύ-πλοκος, -ον (< πλέκω) :
 πολλάκις τρεπόμενος
 πλανάω = ἀμαρτάνειν ποιέω :
 πλανῶν (< πλανά-ον, part. n.)
 τὴν ἔξοδον : κωλύον τοὺς
 ἔνδον ὄντας εὐρίσκειν τὴν
 ἔξοδον

αὐτὸν ἐφύλαττεν. Ἦν δὲ ὁ λαβύρινθος,
 ὃν Δαίδαλος κατεσκεύασεν, οἶκημα
 καμπαῖς πολυπλόκοις, πλανῶν τὴν
 ἔξοδον.

Dopo il cap. 30

20 – Vicende d'Atamante e dei suoi figli. (1, 80)
 La rivalità tra le due mogli d'Atamante scatena
 una straordinaria serie di eventi, in cui spicca la
 storia del celebre vello d'oro, che sarà all'origine
 del viaggio di Giasone e degli Argonauti. Ma è
 sempre il capriccio di un dio a muovere le fila
 delle vicende dei personaggi mitici.

ὁ Ἀθάμας (τοῦ Ἀθάμαντος)
 ἡ Βοιωτία (τῆς Βοιωτίας) 1
 δυναστεύω = βασιλεύω
 ἡ Νεφέλη (τῆς Νεφέλης)
 τεκνῶ = τεκνοποιέομαι
 ὁ Φρίξος (τοῦ Φρίξου)
 ἡ Ἑλλη (τῆς Ἑλλης)
 ἡ Ἰνώ (τῆς Ἰνοῦς, τὴν Ἰνώ)

Τῶν Αἰόλου παίδων, Ἀθάμας, Βοιωτίας
 δυναστεύων, ἐκ Νεφέλης τεκνοῖ παῖδα
 μὲν Φρίξον, θυγατέρα δὲ Ἑλλην. Αὖθις
 δὲ Ἰνὼ γαμεῖ, ἐξ ἧς αὐτῷ δύο παῖδες
 ἐγένοντο. Ἐπιβουλεύουσα δὲ Ἰνὼ τοῖς
 Νεφέλης τέκνοις, ἔπεισε τὰς γυναῖκας

τὰς γυναῖκας τὰς ἐν τῇ
 Βοιωτίᾳ οἰκούσας

τὸν πυρὸν φρύγειν. Λαμβάνουσαι δὲ
κρύφα τῶν ἀνδρῶν, τοῦτο ἔπρασσον. Γῇ
δέ, πεφρυγμένους πυροὺς δεχομένη,
καρποὺς ἐτησίους οὐκ ἀνεδίδου· διό,
πέμπων ὁ Ἀθάμας εἰς Δελφούς,
ἐπυνθάνετο τὴν τῆς ἀφορίας ἀπαλ-
λαγήν. Ἰνῶ δὲ τοὺς πεμφθέντας
ἀνέπεισε λέγειν ὥς εἴη κεχρησμένον
παύσεσθαι τὴν ἀκαρπίαν, ἐὰν σφαγῇ
Διὶ ὁ Φρίξος. Τοῦτο ἀκούσας, Ἀθάμας,
συναναγκάζομενος ὑπὸ τῶν τὴν γῆν
κατοικούντων, τῷ βωμῷ παρέστησε
Φρίξον. Νεφέλη δέ, μετὰ τῆς θυγατρὸς,
αὐτὸν ἀνήρπασε, καί, παρ' Ἑρμοῦ λα-
βοῦσα, χρυσόμαλλον κριὸν ἔδωκεν, ὅφ'
οὔ φερόμενοι δι' οὐρανοῦ, γῆν ὑπερ-
έβησαν καὶ θάλασσαν. Ὡς δὲ ἐγένοντο
κατὰ τὴν μεταξὺ κειμένην θάλασσαν
Σιγείου καὶ Χερρονήσου, ὥλισθεν εἰς

ὁ πυρός (τοῦ πυροῦ) : τὸ τοῦ σί-
του σπέρμα | φρύγω = ξηραίνω
λαμβάνουσαι τὸν πυρὸν
κρύφα + gen. = λάθρα + gen.

ἐτήσιος, -α, -ον < ἔτος

πέμπων τινάς
ἢ ἀ-φορία (τῆς ἀφορίας) (< ἀ-
+ φέρω) = ἡ ἀκαρπία
ἐπυνθάνετο τὴν τῆς ἀφορίας
ἀπαλλαγήν: ἐπυνθάνετο τί
ἔδει ποιεῖν, ἵνα ἡ γῆ καρποὺς
αὐτῇ φέρῃ

ἀνα-πείθω

συν-αναγκάζω

ὁ Ἑρμῆς

ἀν-αρπάζω
ὁ Ἑρμῆς (τοῦ Ἑρμοῦ) = ὁ τῶν
θεῶν ἄγγελος
χρυσό-μαλλος, -ον = ὁς
χρυσᾶς τὰς τρίχας ἔχει
ὁ κριός (τοῦ κριοῦ)
ὑπερ-βαίνω

κατὰ τὴν μεταξὺ κειμένην
θάλασσαν Σιγείου καὶ Χερ-
ρονήσου
τὸ Σίγειον (τοῦ Σιγείου) : ὄρος
τι | ἡ Χερρόνησος (τῆς Χερ-
ρονήσου) 1

ὁ κριός

χρυσό-μαλλος, -ον *dal-*
l'aureo vello

ὁ βυθός (τοῦ βυθοῦ) (v. pag. 46)
 κάκει = καὶ ἐκεῖ
 θνήσκω = ἀπο-θνήσκω

ὁ Ἑλλάσποντος (τοῦ Ἑλ-
 λησπόντου)

οἱ Κόλχοι (τῶν Κόλχων) 5
 ὁ Αἰήτης (τοῦ Αἰήτου)

ὑπο-δέχομαι = δέχομαι,
 ξενίζω

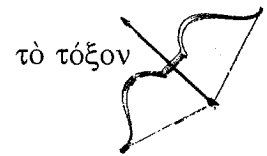
τὸ δέρας (τοῦ δέρατος) = τὸ
 δέρμα
 περὶ δρυῖ = ἐν δρυΐ
 ὁ Ἄρης (τοῦ Ἄρεος) : ὁ τοῦ
 πολέμου θεός | τὸ ἄλσος (τοῦ
 ἄλσους) : ἡ ἱερὰ ὕλη
 καθ-ηλόω

τὸν βυθὸν ἢ Ἑλλη, κάκει θανούσης
 αὐτῆς, ἀπ' ἐκείνης “Ἑλλάσποντος”
 ἐκλήθη τὸ πέλαγος. Φρίξος δὲ ἦλθεν εἰς
 Κόλχους, ὧν Αἰήτης ἐβασίλευε, παῖς
 Ἡλίου. Οὗτος αὐτὸν ὑποδέχεται, καὶ
 μίαν τῶν θυγατέρων δίδωσιν. Ὁ δὲ τὸν
 χρυσόμαλλον κριὸν Διὶ θύει, τὸ δὲ τού-
 του δέρας Αἰήτη δίδωσιν· ἐκεῖνος δὲ
 αὐτὸ περὶ δρυῖ ἐν Ἄρεος ἄλσει
 καθήλωσεν.

ὁ Αἰήτης τὸ δέρας καθ-ηλοῖ

Ἄθάμας δὲ ὕστερον καὶ τῶν ἐξ Ἴνου
 ἐστερήθη παίδων· αὐτὸς μὲν γάρ,
 μανεῖς, ἐτόξευσε ἕτερον, Ἴνῳ δὲ ἕτερον
 μεθ' ἑαυτῆς εἰς πέλαγος ἔρριψεν. Ἐκ-
 πεσὼν δὲ τῆς Βοιωτίας, ἐπυνθάνετο τοῦ
 θεοῦ ποῦ κατοικήσει· χρησθέντος δὲ
 αὐτῷ κατοικεῖν ἐν ᾧπερ ἂν τόπῳ ὑπὸ
 ζῶων ἀγρίων ξενισθῇ, πολλὴν χώραν
 διελθὼν, ἐνέτυχε λύκοις προβάτων
 μοίρας νεμομένοις· οἱ δέ, θεωρήσαντες
 αὐτόν, ἃ διηροῦντο ἀπολιπόντες, ἔφυ-
 γον. Ἄθάμας δέ, κτίσας τὴν χώραν,
 “Ἀθαμαντίαν” ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγό-
 ρευσε, καὶ, γήμας ἄλλην γυναῖκα,
 ἐγέννησε καὶ ἄλλους παῖδας.

ἐ-μάνην, pass. aor. δι μαίνομαι
 τοξεύω = βάλλω τῷ τόξῳ
 τὸ τόξον (τοῦ τόξου)
 ἐκ-πίπτω (+ gen.) : ἐκ-βάλλο-
 μαι καὶ ἀμύνομαι ἐκ τῆς
 πατρίδος

ἐν ᾧπερ ἂν τόπῳ = ἐν τῷ τόπῳ
 ἐν ᾧ

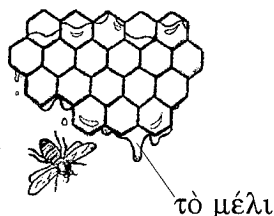
ἡ μοῖρα (τῆς μοίρας) = τὸ μέρος
 νέμομαι = ἐσθίω

διηρούμην < διαιρέω

κτίζω (χώραν) : οἰκέω (ἐν χώρᾳ)

ἡ Ἀθαμαντία (τῆς Ἀθαμαντίας)
 προσ-αγορεύω = ὀνόμαζω

ἔγημα < γαμέω

ὁ Γλαῦκος (τοῦ Γλαύκου)
νήπιος, -α, ον = παῖς
ὁ μῦς (τοῦ μυός)

τὸ μέλι (τοῦ μέλιτος)
ὁ πίθος (τοῦ πίθου)

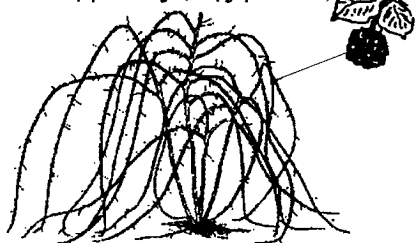
ἄ-φανής, -ές : ὁ οὐ φαινόμε-
νος, κεκρυμμένος
ὁ Μίνως (τοῦ Μίνωος)
: ὁ τοῦ Γλαύκου πατήρ
ἡ ζήτησις (τῆς ζητήσεως) < ζητέω
ἡ εὕρησις (τῆς εὐρέσεως) < εὐ-
ρίσκω | περὶ τῆς εὐρέσεως : πῶς
δύναται εὐρεῖν | οἱ Κούρητες
(τῶν Κουρήτων) : οἱ τοῦ Διὸς
ἱερεῖς

ἡ χροά (τῆς χροάς) = τὸ δέρμα

συν-καλέομαι : συναγείρω
καλούμενος

ὁ μάντις (τοῦ μάντεως) : ὁ
μαντεύομενος

ὁ Πολύιδος (τοῦ Πολυΐδου)
ἡ βάτος (τῆς βάτου)

Dopo il cap. 31

21 – L'indovino Poliido riporta in vita Glauco. (3, 20)
Poliido, colui che molte cose vede e sa (< πολύ e
ἰδεῖν), proprio non conosce l'arte di far risuscitare i morti: gliela insegna un serpentello, salvandolo dalla prigione.

Γλαῦκος, ἔτι νήπιος ὑπάρχων, μῦν
διώκων, εἰς μέλιτος πίθον πεσών,
ἀπέθανεν. Ἀφανοῦς δὲ ὄντος αὐτοῦ,
Μίνως, πολλὴν ζήτησιν ποιούμενος,
περὶ τῆς εὐρέσεως ἐμαντεύετο. Κούρ-
ητες δὲ εἶπον αὐτῷ τριχρώματον ἐν
ταῖς ἀγέλαις ἔχειν βοῦν, τὸν δὲ τὴν
ταύτης χροάν εἰκάσαι δυνηθέντα, καὶ
ζῶντα τὸν παῖδα ἀποδώσειν. Συγκλη-
θέντων δὲ τῶν μάντεων, Πολύιδος τὴν
χροάν τῆς βοῦς εἵκασε βάτου καρπῷ,
καὶ ζητεῖν τὸν παῖδα ἀναγκασθεῖς, διὰ

τρι-χρώματος, -ον *di tre colori, dal triplice colore* εἰκάζω *paragono* (τί τι, una cosa a un'altra)

τινος μαντείας ἀνεῦρε. Λέγοντος δὲ Μίνωος ὅτι δεῖ καὶ ζῶντα ἀπολαβεῖν αὐτόν, ἀπεκλείσθη σὺν τῷ νεκρῷ. Ἐν ἀμηχανία δὲ πολλῇ τυγχάνων, Πολύιδος εἶδε δράκοντα ἐπὶ τὸν νεκρὸν ἰόντα· τοῦτον βαλὼν λίθῳ, ἀπέκτεινε, δείσας μὴ ἂν αὐτὸς τελευτήσῃ, εἰ τούτῳ συμπάθῃ. Ἔρχεται δὲ ἕτερος δράκων, καί, θεασάμενος νεκρὸν τὸν πρότερον, ἄπεισιν· εἶτα ὑποστρέφει, πόαν κομίζων, καὶ ταύτην ἐπιτίθουσιν ἐπὶ πᾶν τὸ τοῦ ἑτέρου σῶμα· ἐπιτεθείσης δὲ τῆς πόας, ἀνέστη. Θεασάμενος δὲ Πολύιδος καὶ θαυμάσας, τὴν αὐτὴν πόαν προσενεγκὼν τῷ τοῦ Γλαύκου σώματι, ἀνέστησεν.

ἡ μαντεία (τῆς μαντείας) < μαντεύομαι

ἀπο-κλείω

ἡ ἀ-μηχανία (τῆς ἀμηχανίας) (< μηχανή) = ἡ ἀπορία

ὑπο-στρέφω = ἐπανέρχομαι

ἡ πόα (τῆς πόας) = ἡ βοτάνη

ἀν-ίστημι (ἀν-έστησα, trans.)
ἀν-ίσταμαι (ἀν-έστην, intrans.)
= ἐπαίρω ἐμαυτόν, εἰς τὸν βίον ἐπανέρχομαι

αὐτὸν ἀνέστησεν

συμ-πάσχω *provo compassione* (+ dat., «per»)

Dopo il cap. 31

22 – La fatica di Sisifo. (1, 85)

Celebre è il supplizio inflitto da Zeus a Sisifo, ancor più terribile perché eterno, come l'altrettanto famoso supplizio di Tantalo, condannato ad aver perennemente fame e a non poter soddisfare l'appetito pur avendo a portata di bocca il cibo.

ὁ Σίσυφος (τοῦ Σισύφου)
κτίζω : πόλιν οἰκοδομέω
Κόρινθος (τῆς Κορίνθου) 2
ἡ Μερόπη (τῆς Μερόπης)
ὁ Ἄτλας (τοῦ Ἀτλαντος)

ὁ πέτρος (τοῦ πέτρου) = ἡ πέτρα

ὑπερ-βάλλω
θέλω = ἐθέλω

οὗτος : ὁ πέτρος

τοῦπίσω = τὸ ὀπίσω

κρύφα = λάθρα
ὁ Σίσυφος λέγεται μηνῦσαι
Ἄσωπῳ ζητοῦντι τὸν Δία
ἄρπασαντα αὐτήν (: ὅτι ὁ
Ζεὺς ἤρπασε αὐτήν)

Σίσυφος δὲ ὁ Αἰόλου, κτίσας τὴν πόλιν
Κόρινθον, γαμεῖ Μερόπην τὴν Ἄτλαν-
τος. Ἐξ αὐτῶν παῖς γίγνεται Γλαῦκος.
Κολάζεται δὲ Σίσυφος ἐν Ἄιδου
πέτρον ταῖς χερσὶ καὶ τῇ κεφαλῇ
κυλίων, καὶ τοῦτον ὑπερβάλλειν θέλων·
οὗτος δέ, ὠθούμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὠθεῖται
πάλιν εἰς τοῦπίσω. Τίνει δὲ ταύτην τὴν
δίκην διὰ τὴν Ἀσωποῦ θυγατέρα
Αἴγιναν· ἄρπασαντα γὰρ αὐτήν κρύφα
Δία, Ἀσωπῷ μηνῦσαι ζητοῦντι λέγεται.

κυλίω *spingo innanzi roto-
lando*

τίνω *pago, sconto*
ἡ δίκη, τῆς δίκης *la pena*

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

Storie di Erodoto

Ἡρόδοτος
(480 - 425 πρὸ τοῦ Χριστοῦ)

Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐγένετο ἐν Καρίᾳ, Ἑλληνικῇ τῆς Ἀσίας χώρα, ἀλλ' ὥς αὐτῷ καὶ τῷ τῆς πόλεως τυράννῳ ἔχθρα ἦν, νεανίας ἔτι ὢν τὴν πατρίδα λιπὼν πλοῦς ἐποιήσατο εἰς τὰς νήσους τὰς τῶν Ἰώνων καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἶδεν τὴν τ' Ἀσίαν καὶ τὴν Λιβύην, ἕως ἀφίκετο πρὸς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων μαχεσαμένων κατὰ τῶν Περσῶν νίκην· θαυμάσας δέ τοι τὴν τε τῶν Ἀθηναίων ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀρετὴν τὴν τοῦ Περικλέους καὶ φίλος ὢν τοῦ τε Φειδίου τε καὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους τῶν τραγωδιῶν ποιητῶν, ἔργον ἔγραψε μέγιστον ὅπου, ἃ εἶδεν καὶ ἔμαθεν περὶ τῶν ἐθνῶν καὶ δυνάμεων τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων διελθόν, διηγεῖται τὰς τ' αἰτίας καὶ τὰ πράγματα τὰ τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τοὺς Μήδους.

Τὸδε μὲν τὸ ἔργον οἱ Ἕλληνες οἱ ἔπειτα εἰς ἐννέα μέρη διείλοντο ἐκάστῳ αὐτῶν γράψαντες τὰ ὀνόματα τὰ τῶν Μουσῶν, ἡμεῖς δὲ τὸ ὅλον καλοῦμεν Ἱστορίαν ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἔλεγε μέλλειν ἃ εἶδεν ἀποδείξαι τοῖς ἀνθρώποις τοῖς μεθ' ἑαυτόν.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς πρώτοις πέντε τῆς Ἱστορίας μέρεσιν ὁ λόγος γίγνεται μάλιστα περὶ τῶν ἐθνῶν ἃ κατεστρέψαντο οἱ Πέρσαι ἀπὸ Κύρου βασιλέως· ἐν δὴ τούτοις ὁ Ἡρόδοτος πολλάκις τοὺς βαρβάρους καλῶς λέγει σωφρόνως τὰς πόλεις διοικούντας ἢ ἄλλα

διαπράττοντας· περὶ δὲ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Σκυθῶν ὁ λόγος γίγνεται πολὺς ἐξηγούμενος τὰς τ' ἐκείνων χώρας καὶ τρόπους· τοῖς δὲ τελευταίοις τέτταρσιν ἔνεστι τὰ πράγματα τὰ ἀπὸ τοῦ Δαρείου καὶ τῶν Ἰώνων μαχεσαμένων ἀλλήλοις, μέχρι τῆς φυγῆς τῶν βαρβάρων εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὰ ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταίᾳ.

Οἱ δὲ Ἡροδότου λόγοι πλήρεις εἰσὶν θεῶν ὄψεων καὶ θαυμασίων πραγμάτων ἅμα τοῖς ἔργοις θαυμαστῶν ἀνδρῶν· αὐτὸς γὰρ οὐ μόνον μάχας ἀποδείξαι ἐπιθυμεῖ, ἀλλὰ μάλιστα δηλῶσαι πῶς αἱ πόλεις καὶ οἱ ἄνθρωποι ἢ αἰὲ ἐξανθοῦσιν σὺν τοῖς θεοῖς ἢ ἐλάττονες γίνονται ὅτε οἱ θεοὶ κολάζουσιν τοὺς ἄφρωνας καὶ ὑβρίζοντάς τε καὶ βιαίους. Τοιαῦτά τοι ἀκούοντες ἐν ταῖς ἀγοραῖς οἱ τῶν Ἀθηνῶν πολῖται πλεῖστα ἔμαθον καὶ περὶ ἄλλων τόπων καὶ περὶ τῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων κοινῆς φύσεως, διὸ καὶ ἔπειτα αὐτοῖς ἔδοξε τὸν Ἡρόδοτον πέμψαι εἰς χώραν τινὰ τῆς Ἰταλίας· ἐβούλοντο γὰρ αὐτὸν νέαν πόλιν παρασκευάσαι ὀνόματι Θουρίους, ἐν ἣ, γέρων ἤδη ὢν, ἡσύχως ἀπέθανεν.

Dopo il cap. 17

1 – Lo spirito critico di Erodoto. (2, 45)

Durante il suo viaggio in Egitto, nelle discussioni con i sacerdoti locali, Erodoto viene a conoscenza della meravigliosa architettura del pantheon egizio, e in esso scopre divinità simili a quelle del pantheon greco. Tra gli dèi egizi ve n'è uno che per i suoi attributi molto s'avvicina al greco Eracle. Da questa coincidenza Erodoto trae lo spunto per una disquisizione su chi abbia preso dall'altro il culto di Eracle, se i Greci dagli Egizi o viceversa. L'opinione di Erodoto è che siano stati i navigatori greci ad accogliere dagli Egizi la figura di Eracle, e ciò è dimostrato, tra le altre prove, dalla maggiore antichità dei santuari egizi e fenici dedicati al dio.

οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Ἡρακλέα
στέφουσιν

Λέγουσι δὲ πολλὰ καὶ ἄλλα ἀνε-
πισκέπτως οἱ Ἕλληνες· εὐήθης δὲ
αὐτῶν καὶ ὅδε ὁ μῦθος ἐστὶ ὃν περὶ τοῦ
Ἡρακλέους λέγουσι, ὡς αὐτὸν ἀφικό-
μενον εἰς Αἴγυπτον, στέψαντες, οἱ

ἀν-επίσκεπτος, -ον < ἐπι-
σκέπτομαι (= ἐπισκοπέω) =
μὴ προσέχων τὸν νοῦν
εὐ-ήθης, -ες = μῶρος, ἀνόητος

ὁ Ἡρακλῆς (τοῦ Ἡρακλέους)

στέφω < ὁ στέφανος

ὑπὸ πομπῆς = σὺν πομπῇ
ἐξ-άγω

ἡσυχίαν ἔχω = ἡσύχως ἔχω

κατ-άρχομαι (τινος) = παρα-
σκευάζω (τινὰ εἰς θυσίαν)
ἡ ἀλκή (τῆς ἀλκῆς) = ἡ ῥώμη
κατα-φονεύω = ἀποκτείνω

ἀπείρως ἔχω (τινός) = ἀπειρός
εἰμι (τινός)
τὰ κτήνη (τῶν κτηνῶν) : τὰ ζῶα
ἡ ὁσία (τῆς ὁσίας) : ὁ θεῖος νόμος
ὁσία ἐστίν (+ inf.) = κατὰ τοὺς
θείους νόμους ἔξεστιν (+ inf.)
χωρίς (+ gen.) = πλήν (+ gen.)

ὁ / ἡ χήν
(τοῦ / τῆς χηνός)

ἡ μυριάς (τῆς μυριάδος) = μύριοι

Αἰγύπτιοι ὑπὸ πομπῆς ἐξῆγον ὡς θύ-
σοντες τῷ Δίῃ· ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἡσυχίαν
εἶχεν, ἐπεὶ δὲ αὐτοῦ πρὸς τῷ βωμῷ
κατήρχοντο, εἰς ἀλκὴν τρεπόμενος,
πάντας αὐτοὺς κατεφόνευσεν. Ἐμοὶ
μὲν οὖν δοκοῦσι, ταῦτα λέγοντες, τῆς
Αἰγυπτίων φύσεως καὶ τῶν νόμων
πάμπαν ἀπείρως ἔχειν οἱ Ἕλληνες.
Τοῖς γὰρ Αἰγυπτίοις οὐδὲ κτήνη ὁσία
θύειν ἐστί, χωρὶς ὑῶν καὶ ἄρρένων
βοῶν καὶ μόσχων, εἰ μὴ καθαροί εἰσι,
καὶ χηνῶν. πῶς ἂν οὗτοι ἄνθρώπους
θύοιεν; Ἔτι δὲ εἷς ὢν ὁ Ἡρακλῆς καὶ
ἔτι ἄνθρωπος, ὡς δὴ φασι, ποίαν φύσιν
εἶχεν, ὥστε πολλὰς μυριάδας φονεῦ-
σαι;

πάμπαν (avv., < πᾶς rad-
dopp.) *assolutamente, com-
pletamente, del tutto*
ἄρρην, -εν (gen. ἄρρενος)
maschio

ἂν... θύοιεν *avrebbero po-
tuto sacrificare*
ὥστε... φονεῦσαι *così da*
uccidere (ὥστε + inf., con-
seguenza possibile, o valore
consecutivo-finale)

Dopo il cap. 18

2 – Gige re di Lidia. (1, 14)

Il regno di Lidia passò dalle mani di Candaule, della famiglia degli Eraclidi a quelle di Gige della stirpe dei Mèrmnadi, da cui discende il re Creso, una volta re, Gige offre doni al dio greco Apollo venerato nel santuario panellenico di Delfi, il quale con un oracolo lo confermò nella reggenza del regno.

Γύγης, τυραννεύσας, ἀπέπεμψε ἀναθήματα εἰς Δελφοὺς (οὐκ ὀλίγα, ἀλλ' ὅσα μὲν ἀργύρου ἀναθήματα, ἔστι αὐτῷ πλεῖστα ἐν Δελφοῖς)· παρέξ δὲ τοῦ ἀργύρου, χρυσὸν ἀπλετον ἀνέθηκε, ἄλλο τε καὶ ὁ μάλιστα τῆς μνήμης ἄξιόν ἐστι· κρατῆρες ἕξ χρυσοῖ. Εἰσὶ δὲ οὗτοι ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, σταθμὸν ἔχοντες τριάκοντα τάλαντα. Οὗτος δὲ ὁ Γύγης πρῶτος τῶν βαρβάρων εἰς

ὁ Γύγης (τοῦ Γύγου)
 τυραννεύω (< τύραννος) = βα-
 σιλεύω
 οἱ Δελφοί (τῶν Δελφῶν) 1

πάρεξ (+ gen.) = πλὴν (+ gen.)
 ὁ ἀργυρος (τοῦ ἀργύρου) = τὸ
 ἀργύριον | ἄ-πλετος, -ον =
 πλεῖστος, ἀπέραντος
 ἀλλ' ὅσα ἀργύρου ἀναθήματα
 (: τῶν ἀναθημάτων ἃ ἔστι) ἐν
 Δελφοῖς, πλεῖστα ἔστι αὐτῷ
 ἄλλο τε καὶ ἀνάθημα
 ὁ κρατήρ (τοῦ κρατήρος)
 χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν (< ὁ χρυσός
 ε+ο)
 οἱ Κορίνθιοι (τῶν Κορινθίων) <
 ἡ Κόρινθος (τῆς Κορίνθου) 2

ὁ κρατήρ

ὁ σταθμός, τοῦ σταθμοῦ *il medesimo peso di argento;*
peso (σταθμὸν ἔχω + num., *quello attico corrispondeva a*
ho un peso di) *circa 26 Kg d'argento, ed era*
 τὸ τάλαντον, τοῦ ταλάν- *scambiato con 6000 dracme;*
 του *il talento* (peso e somma *il talento d'oro equivaleva a*
 di denaro corrispondente al *10 talenti d'argento)*

ὁ Μίδας (τοῦ Μίδου)
 ἡ Φρυγία (τῆς Φρυγίας) 3α
 βασιλῆις, -α, -ον < βασιλεύς

προ-καθίζω
 δικάζω : δίκην λέγω
 ἡ δίκη (τῆς δίκης) < δίκαιος
 ἄξιο-θέατος, -ον (< ἄξιος +
 θεάομαι) : οὕτω καλὸς ὥστε
 ὁρᾶσθαι ἄξιόν ἐστι

οἱ Δελφοί (τῶν Δελφῶν) : οἱ ἐν
 Δελφοῖς ἐνοικοῦντες
 ὁ Γυγάδας (τοῦ Γυγάδου)
 ἡ ἐπ-ωνυμία (τῆς ἐπωνυμίας)
 = ὄνομα

ἡ Μίλητος (τῆς Μιλήτου) 1

ἡ Σμύρνα (τῆς Σμύρνης) 1
 ὁ Κολοφῶν (τοῦ Κολοφῶνος) 1

Δελφοὺς ἀνέθηκε ἀναθήματα μετὰ
 Μίδαν, τὸν Φρυγίας βασιλέα. Ἀνέθηκε
 γὰρ δὴ καὶ Μίδας τὸν βασιλῆιον θρό-
 νον, εἰς ὃν προκαθίζων ἐδίκηζε, ὄντα
 ἄξιοθέατον· κεῖται δὲ ὁ θρόνος οὗτος
 ἔνθα οἱ τοῦ Γύγου κρατῆρες. Ὁ δὲ χρυ-
 σὸς οὗτος καὶ ὁ ἄργυρος, ὃν ὁ Γύγης
 ἀνέθηκε, ὑπὸ τῶν Δελφῶν καλεῖται
 “Γυγάδας” διὰ τοῦ ἀναθέντος ἐπωνυ-
 μίαν. Εἰσέβαλε μὲν οὖν στρατιὰν καὶ
 οὗτος, ἐπειδὴ ἦρξε, εἰς τε Μίλητον καὶ
 εἰς Σμύρναν, καὶ Κολοφῶνος τὸ ἄστυ
 εἶλε. Ἀλλ’ οὐδὲν γὰρ μέγα ἀπ’ αὐτοῦ
 ἄλλο ἔργον ἐγένετο βασιλεύσαντος
 ὀκτὼ καὶ τριάκοντα ἔτη.

Dopo il cap. 19

3 – Conquiste dei medi Fraorte e Ciassarre. (1, 102)

I Medi, come la maggior parte dei popoli barbarici, hanno conosciuto, come prima forma di organizzazione sociale, quella a carattere tribale: abitavano in villaggi sparsi e le decisioni spettavano al consiglio dei nobili, che di solito coincideva con il gruppo degli uomini in armi. Erodoto racconta che il popolo dei Medi, avendo riconosciuto in Deioce un uomo giusto che si era guadagnata questa reputazione dirimendo con equità le controversie che gli abitanti del suo villaggio gli avevano sottoposto, lo vollero eleggere loro re, e in questo modo si sottoposero volontariamente al potere di un solo uomo. Da allora il popolo dei Medi assunse l'aspetto di una nazione, con una città capitale, un palazzo reale, un esercito unificato, sistemi tributario e giudiziario che mettevano capo al re. A Deioce successe Fraorte, a Fraorte Ciassarre.

Δηϊόκου δὲ παῖς γίγνεται Φραόρτης, ὃς
τελευτήσαντος Δηϊόκου, βασιλεύσαν-

ὁ Δηϊόκης (τοῦ Δηϊόκου)
ὁ Φραόρτης (τοῦ Φραόρτου)

παρα-δέχομαι = κληρονομέω

ἀπο-χράομαι (+ inf.) : ἱκανόν
ἐστί μοι (+ inf.)
οἱ Μῆδοι (τῶν Μήδων) < ἢ
Μηδία (τῆς Μηδίας) 4

οἱ Πέρσαι (τῶν Περσῶν) < ἢ
Περσίς (τῆς Περσίδος) 4
ἐπι-τίθεμαί (τινι) : ὁρμάομαι
(ἐπὶ τινά) ὡς πολεμήσων
ὑπ-ήκοος, -ον (+ gen.) < ὑπ-
ακούω (+ gen.)

: ἀπ' ἄλλου ἔθνους ἐπ' ἄλλο

εἰς ὃ = ἕως
οἱ Ἀσσύριοι (τῶν Ἀσσυρίων) <
ἢ Ἀσσυρία (τῆς Ἀσσυρίας) 4
ἢ Νίνος (τῆς Νίνου) 4

ἐκ-δέχομαι = παρα-δέχομαι,
κληρονομέω
ἐξεδέξατο τὴν ἀρχήν

ὁ Κυαξάρης (τοῦ Κυαξάρου)

ἄλκιμος, -ον = ἰσχυρός καὶ
ἀνδρεῖος

δια-τάττω = κελεύω
διέταξε χωρὶς ἐκάστους εἶναι :
ἐκέλευσεν ἄλλους ἐν ἄλλοις
τόποις τάττεσθαι

τος τρία καὶ πεντήκοντα ἔτη, παρεδέ-
ξατο τὴν ἀρχήν. Παραδεξάμενος δέ,
οὐκ ἀπεχρᾶτο μόνων Μήδων ἀρχεῖν,
ἀλλὰ, στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς
Πέρσας, πρώτοις τε τούτοις ἐπέθετο,
καὶ πρώτους Μήδων ὑπηκόους ἐποίησε.
Ἔπειτα δέ, ἔχων δύο ταῦτα ἔθνη καὶ
ἀμφοτέρω ἰσχυρά, κατεστρέφετο τὴν
Ἀσίαν ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἰὼν ἔθνος,
εἰς ὃ ἐστρατεύσατο ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρί-
ους, οἱ Νίνον εἶχον· ἐπὶ τούτους δὲ
στρατευσάμενος, καὶ ὁ Φραόρτης
αὐτός ἀπέθανεν, ἄρξας δύο καὶ
εἴκοσι ἔτη.

Φραόρτου δὲ τελευτήσαντος ἐξεδέξατο
Κυαξάρης ὁ Φραόρτου παῖς. Οὗτος μὲν
πολὺ ἔτι ἐγένετο ἄλκιμώτερος τῶν
προγόνων. Καὶ πρῶτός τῇ Ἀσίᾳ δι-
έταξε χωρὶς ἐκάστους εἶναι, τοὺς τε

χωρὶς *separatamente*

ὁ ἵππεύς

ὁ αἰχμοφόρος

ὁ τοξοφόρος

αἰχμοφόρους καὶ τοὺς τοξοφόρους καὶ τοὺς ἵππεας· πρὸ αὐτοῦ δὲ ἀναμίξ ἦν πάντα ὁμοίως ἀναπεφυρμένα. Οὗτός ἐστι ὃς τοῖς Λυδοῖς ἐμάχετο ὅτε νύξ ἢ ἡμέρα ἐγένετο αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ ὁ τὴν Ἑλλήνων ποταμοῦ ἄνω Ἀσίαν πᾶσαν καταστρεψάμενος ἑαυτῷ. Συλλέξας δὲ τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ἀρχομένους πάντας, ἐστρατεύετο ἐπὶ τὴν Νίνον, τιμωρὼν τε τῷ πατρί, καὶ τὴν πόλιν ταύτην θέλων

ὁ αἰχμο-φόρος (τοῦ αἰχμοφόρου) : ὁ φέρων τὴν αἰχμήν ἢ αἰχμή (τῆς αἰχμῆς) = τὸ δόρυ
ὁ τοξο-φόρος (τοῦ τοξοφόρου) : ὁ φέρων τὸ τόξον
τὸ τόξον (τοῦ τόξου)
ὁ ἵππεύς (τοῦ ἵππέως)
ἀναμίξ = ἀτάκτως

ὁ Ἑλλήνων (τοῦ Ἑλλήνων) 3β
τὴν Ἑλλήνων ποταμοῦ ἄνω Ἀσίαν : τὴν Ἀσίαν τὴν ἄνω Ἑλλήνων ποταμοῦ | ἄνω + gen.

θέλω = ἐθέλω

ἀναπεφυρμένα *confusi, mescolati*

τιμωρέω *vendico* (+ δατ., «uno»)

τοὺς ὑφ' ἑαυτῷ ἀρχομένους *i suoi soggetti, quelli da lui dominati*

ἐξαιρέω = διαφθείρω

περι-κάθημαι = πολιορκέω

ἐπ-έρχομαι (τινι) = ἐπι-τίθεμαι
(τινι) | οἱ Σκυῖται (τῶν Σκυθῶν)
< ἡ Σκυθία (τῆς Σκυθίας) 5
οἱ Κιμμέριοι (τῶν Κιμμερίων) <
ἡ Κιμμερία (τῆς Κιμμερίας) 3β

ἐκ-βάλλω
ἡ Εὐρώπη (τῆς Εὐρώπης)

ἐφ-έπομαι (τινι) (αορ. Π ἐπ-
εισπόμεν) = διώκω (τινά)

Μηδικός, -ή, -όν < ἡ Μηδία
ἡ Μηδική χώρα = ἡ Μηδία

ἐξελεῖν. Καὶ ὥς συμβαλὼν ἐνίκησε τοὺς
Ἀσσυρίους, αὐτῷ περικαθημένῳ τὴν
Νίνον ἐπῆλθε Σκυθῶν στρατὸς μέγας· οἱ
εἰσέβαλον μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν, Κιμ-
μερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης·
τούτοις δὲ ἐφεπόμενοι τοῖς φεύγουσι,
οὕτω εἰς τὴν Μηδικὴν χώραν ἀφίκοντο.

Dopo il cap. 20

4 – Il monumento funebre del re di Lidia Aliatte.
(1, 93)

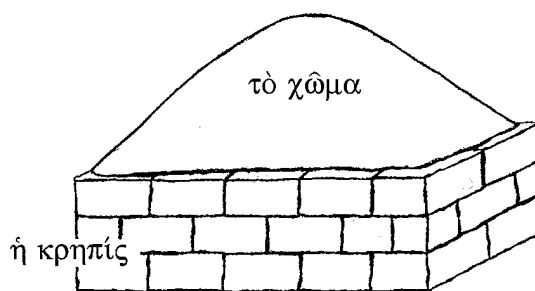
Tra i monumenti del paese dei Lidi Erodoto non trova nulla che valga la pena di menzionare, perché non reggerebbero il paragone con le colossali opere della terra d'Egitto o di Babilonia. L'unica opera degna di nota è il monumento funebre di Aliatte, padre di Ciro, assai imponente per dimensioni ma artisticamente non molto elaborato.

ἡ Λυδία (τῆς Λυδίας) 1
εἰς συγγραφὴν : ἄξια γράφε-
σθαι
χωρίς = πλήν (+ gen.)

Θαυμάσια δὲ Λυδία εἰς συγγραφὴν οὐ
μάλα ἔχει, οἷά τε καὶ ἄλλη χώρα. Ἐν

εἰς-βάλλω *invado, penetro*
(εἰς + acc.)

δὲ ἔργον πολὺ μέγιστον παρέχεται,
χωρὶς τῶν τε Αἰγυπτίων ἔργων καὶ τῶν
Βαβυλωνίων· ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττου,
τοῦ Κροίσου πατρός, σῆμα, οὗ ἡ κρηπὶς
μέν ἐστι λίθων μεγάλων, τὸ δὲ ἄλλο
σῆμα χῶμα γῆς.

Ἐξειργάσαντο δὲ αὐτὸ οἱ ἀγοραῖοι
ἄνθρωποι καὶ οἱ χειρώνακτες καὶ αἱ
ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι. Ὅροι δὲ
πέντε ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν ἐπὶ τοῦ
σήματος, καὶ ἐν αὐτοῖς γράμματα ἐνε-
κεκόλαπτο τῶν ἔργων ἃ ἕκαστοι
ἐξειργάσαντο· καὶ ἐφαίνετο τὸ τῶν
παιδισκῶν ἔργον ὃν μέγιστον (τοῦ γὰρ

οἱ Βαβυλώνιοι (τῶν Βαβυλωνίων) < ἡ Βαβυλὼν (τῆς Βαβυλῶνος) 4

αὐτόθι : ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐκεῖ
ὁ Ἀλυάττης (τοῦ Ἀλυάττου)
ὁ Κροῖσος (τοῦ Κροίσου)
ὁ Ἀ. καὶ ὁ Κ. : τῆς Λυδίας βασιλῆς | ἡ κρηπὶς (τῆς κρηπίδος)
τὸ δὲ ἄλλο σῆμα : ἄλλο τοῦ
σήματος μέρος
τὸ χῶμα (τοῦ χώματος)

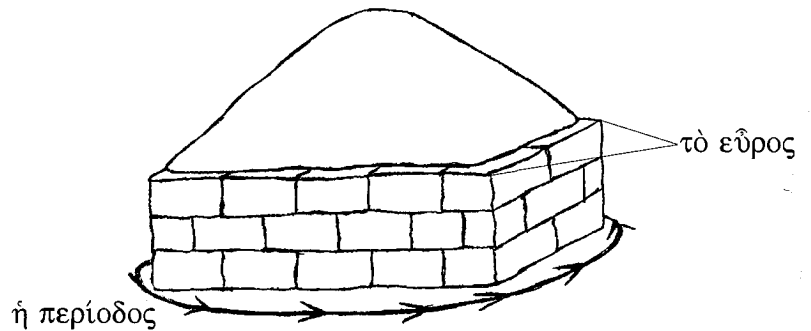
ἐξ-εργάζομαι
ἀγοραῖος, -α, ον < ἀγορά
οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι : οἱ ἐμποροὶ | ὁ χειρ-ώναξ (τοῦ χειρώνακτος) (< χεῖρ + ἄναξ) : ὁ ταῖς χερσὶ τέχνην τινὰ ποιῶν
ἡ παιδίσκη (τῆς παιδίσκης) < ἡ παῖς, ἡ κόρη | αἱ ἐνεργαζόμεναι : αἱ συγκεῖνται
ἀνδράσιν ἐπὶ μισθῷ
ὁ ὅρος (τοῦ ὅρου) = ἡ στήλη
εἰς ἐμὲ : ὅτε ἐγὼ τὸν βίον
διάγω, ἔτι καὶ νῦν

ἐνεκεκόλαπτο *erano incisi*

οἱ Λυδοί (τῶν Λυδῶν) < ἡ Λυδία
πορνεοῦμαι : συν-έρχομαι τινι
ἐπὶ μισθῷ

ἡ φερνή (τῆς φερνῆς) : τὰ
χρήματα ἃ γυνή τις παρέχει
τῷ ἀνδρὶ ὅτε γαμεῖται αὐτῷ

δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύ-
ονται πᾶσαι, συλλέγουσαι ἑαυτοῖς
φερνάς).

ἡ περί-οδος (τῆς περιόδου)

τὸ εὖρος (τοῦ εὗρους)

ἡ λίμνη (τῆς λίμνης)

ἄε-ναος, -ον : ὁ ἀεὶ νάει
νάω = ῥέω

ἡ Γυγαίη (τῆς Γυγαίης)

Ἡ μὲν δὴ περίοδος τοῦ σήματός εἰσι
στάδιοι ἕξ καὶ δύο πλέθρα, τὸ δὲ εὖρος
ἐστὶ πλέθρα τρία καὶ δέκα· λίμνην δὲ
ἔχει τὸ σῆμα μεγάλην, ἣν λέγουσι
Λυδοὶ ἄεναον εἶναι· καλοῦνται δὲ
ταύτην “Γυγαίην”.

τὸ στάδιον, τοῦ σταδίου, τὸ πλέθρον, τοῦ πλέθρου *il plur. anche oἱ στάδιοι lo pletro* (misura di lunghezza *stadio* (misura di lunghezza pari a circa 180 metri) *pari a circa 30 metri*)

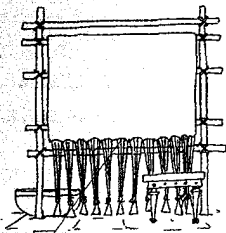
Dopo il cap. 21

5 – Usi e costumi degli Egizi. (2, 35)

Al particolare clima di cui gode l'Egitto e alle caratteristiche del fiume Nilo, Erodoto attribuisce la straordinaria differenza di usi e costumi che ha potuto riscontrare presso gli Egizi: ne produce un lungo elenco, in cui alle abitudini e usanze degli Egizi contrappone quelle degli altri popoli.

Ἔρχομαι δὲ περὶ Αἰγύπτου μηκύνων μηκύνων = μείζονα ποιέω
 τὸν λόγον, ὅτι πλείστα θαυμάσια ἔχει
 καὶ ἔργα λόγου μείζονα παρέχεται
 πρὸς πᾶσαν χώραν· τούτων ἕνεκα
 πλείονα περὶ αὐτῆς ἐρῶ. Αἰγύπτιοι,
 ἅμα τῷ οὐρανῷ τῷ κατὰ αὐτοὺς ὄντι κατὰ + acc. = πρὸς + dat.
 ἑτεροίῳ, καὶ τῷ ποταμῷ φύσιν ἄλλοίαν ἑτεροῖος, -α, -ον < ἕτερος
 παρεχομένῳ ἢ οἱ ἄλλοι ποταμοί, τὰ
 πολλὰ πάντα ἔμπαλιν τοῖς ἄλλοις ἔμπαλιν + dat.
 ἀνθρώποις ἐστήσαντο ἥθη τε καὶ νό-
 μους. Ἐν αὐτοῖς αἱ μὲν γυναῖκες

ὁ οὐρανός, τοῦ οὐρανοῦ *il* τὸ ἥθος, τοῦ ἥθους *il co-*
clima *stume, l'usanza, l'abitudine*

καπηλεύω
< ὁ κάπηλος

ἡ κρόκη (τῆς κρόκης)
ὠθέω = ἐλαύνω
κάτω ↔ ἄνω

τὸ ἄχθος (τοῦ ἄχθους)

ἔξω ↔ ἐντός

ἀπό-κρυφος, -ον (< ἀπο-κρύπτω)
: ἐκεῖνος ὃν οὐ δυνατόν ἐστιν
ἰδεῖν
χρεόν ἐστιν (+ inf.) = ἀνάγκη
ἐστί (+ inf.)
ἀναφανδόν (avn.) (< φαίνω) =
δήλως
ἱεράομαι : ἱερεὺς εἰμι
θῆλυς, -εια, -υ ↔ ἄρρην

ἀγοράζουσι καὶ καπηλεύουσι, οἱ δὲ
ἄνδρες κατ' οἴκους ὄντες ὑφαίνουσι.
Ὑφαίνουσι δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνω τὴν
κρόκην ὠθοῦντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω.
Τὰ ἄχθη οἱ μὲν ἄνδρες ἐπὶ τῶν κεφα-
λῶν φορέουσι, αἱ δὲ γυναῖκες ἐπὶ τῶν
ὤμων. Οὐροῦσι αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαί,
οἱ δὲ ἄνδρες καθήμενοι. Εὐμαρεῖα
χρῶνται ἐν τοῖς οἴκοις, ἐσθίουσι δὲ ἔξω
ἐν ταῖς ὁδοῖς, λέγοντες ὥς τὰ μὲν
αἰσχροῦ, ἀναγκαῖα δέ, ἐν ἀποκρύφῳ
ἐστὶ ποιεῖν χρεόν, τὰ δὲ μὴ αἰσχροῦ
ἀναφανδόν. Ἱερᾶται γυνὴ μὲν οὐδεμία,
οὔτε ἄρρενος θεοῦ οὔτε θηλείας,
ἄνδρες δὲ πάντων τε καὶ πασῶν.
Τρέφειν τοὺς τοκέας τοῖς μὲν παισὶ
οὐδεμία ἀνάγκη μὴ βουλομένοις, ταῖς
δὲ θυγατράσι πᾶσα ἀνάγκη, καὶ μὴ
βουλομέναις. Οἱ ἱερεῖς τῶν θεῶν ἐν τῇ

οὐρέω *orino*

ἡ εὐμάρεια, τῆς εὐμαρείας

la comodità, l'agio; εὐμα-

ρεῖα χρῶμαι *scarico il ven-*

tre (eufem.)

αἰσχρός, -ά, -όν *vergogno-*
so, turpe

ἄρρην, -εν (gen. ἄρρενος)

maschio

μὲν ἄλλη χώρα κομῶσι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ
ξυροῦνται. Τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις
χωρὶς θηρίων ἡ δίαίτα ἐστὶ, Αἰγυπτίοις
δὲ ὁμοῦ θηρίοις. Ἀπὸ πυρῶν καὶ κρι-

κομᾶω < ἡ κόμη
(τῆς κόμης)

ξυρόομαι

χωρὶς (+ gen.) = ἀπὸ (+ gen.)
ἡ δίαίτα (τῆς διαίτης) : ὁ τρό-
πος τοῦ βίου
οἱ πυροὶ (τῶν πυρῶν)
αἱ κριθαὶ (τῶν κριθῶν)

ἡ γυνὴ τοῖς ποσὶ τὸ σταῖς φυρᾷ

ὁ πυρός

ἡ κριθή

ξυρέομαι

θῶν οἱ ἄλλοι ζῶσι, Αἰγυπτίων δὲ τῷ
ποιουμένῳ ἀπὸ τούτων τὴν ζωὴν ὄνει-
δος μέγιστόν ἐστι, ἀλλὰ ἀπὸ ὀλυρῶν
ποιοῦνται σιτία. Φυρῶσι τὸ μὲν σταῖς
τοῖς ποσὶ, τὸν δὲ πηλὸν καὶ τὴν κόπρον
ταῖς χερσὶ ἀναιροῦνται. Τὰ αἰδοῖα οἱ
ἄλλοι μὲν ἐῶσι ὥς ἐγένοντο, πλὴν ὅσοι

ζῶ : διάγω τὸν βίον
ἡ ζωὴ (τῆς ζωῆς) < ζῶ

ποιοῦμαι τὴν ζωὴν = ζῶ

τὸ σιτίον (τοῦ σιτίου) = ὁ σῖτος
τὸ σταῖς, τοῦ σταιτός = τὰ
ἄλφιτα τῆς ὀλύρας
φυράω | ὁ πηλός (τοῦ πηλοῦ) :
γῆ καὶ ὕδωρ

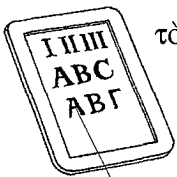
πλὴν ὅσοι : πλὴν ὅσων οἱ

ἡ κόπρος (τῆς κόπρου) *il*
letame

τὸ ὄνειδος, τοῦ ὀνειδους
l'ignominia, l'onta

ἡ ὀλυρα, τῆς ὀλύρας *la*
spelta (sorta di frumento ori-
ginario dell'Asia Minore)

ἀπὸ τούτων : τῶν Αἰγυπτίων
περι-τέμνομαι

τὸ εἶμα (τοῦ εἵματος)
= ἡ ἐσθῆς

τὰ γράμματα (τῶν γραμμάτων)
(< γράφω)

λογίζομαι

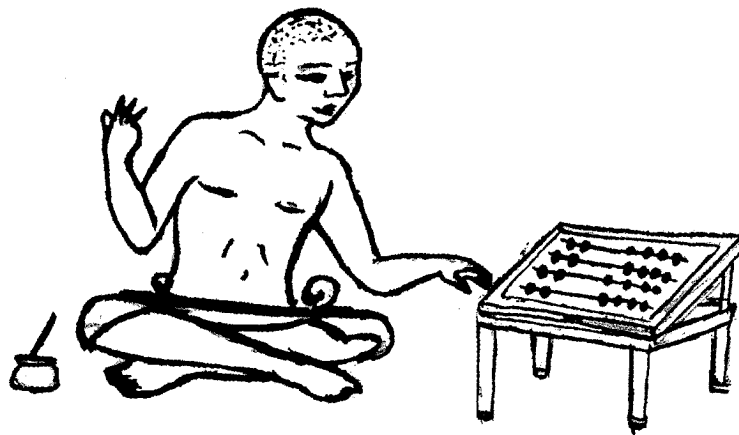
ἡ ψῆφος (τῆς ψήφου) : ὁ μικρό-
τατος λίθος

ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν μέρη

δι-φάσιος, -α, -ον : δυοῖν
τρόπων

δημοτικός, -ή, -όν < δῆμος

ἀπὸ τούτων ἔμαθον, Αἰγύπτιοι δὲ πε-
ριτέμνονται. Εἵματα τῶν μὲν ἀνδρῶν
ἕκαστος ἔχει δύο, τῶν δὲ γυναικῶν ἓν
ἑκάστη. Γράμματα γράφουσι καὶ
λογίζονται ψήφοις Ἕλληνες μὲν ἀπὸ
τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ φέροντες
τὴν χεῖρα, Αἰγύπτιοι δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν
ἐπὶ τὰ ἀριστερά. Διφασίοις δὲ
γράμμασι χρῶνται, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν
“ἱερά”, τὰ δὲ “δημοτικὰ” καλοῦνται.

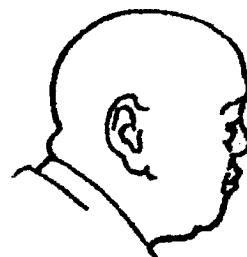

ὁ ἀνὴρ τοῖς ψήφοις λογίζεται

Dopo il cap. 21

6 – Il pacifico popolo degli Agrippèi. (4, 23)

Il paese degli Agrippei, agli estremi confini nord-orientali della Scizia, è l'ultima terra sulla quale Erodoto abbia potuto raccogliere informazioni: nessuno degli Sciti che egli ha interrogato si è mai spinto oltre. La descrizione che Erodoto ne fa ha un sapore mitico: rivive l'età dell'oro, in cui gli uomini si cibavano dei frutti della terra, conducendo una vita pacifica sotto l'egida di una giustizia naturalmente sentita, non imposta da nessun potere.

ἡ κεφαλὴ φαλακρά ἐστίν

Μέχρι μὲν δὴ τῆς τούτων τῶν Σκυθῶν
χώρας ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ πεδιάς τε καὶ
βαθύγειος, ἡ δ' ἀπὸ ταύτης λιθώδης τ'
ἐστὶ καὶ τραχεία. Μετὰ δὲ καὶ τῆς
τραχείας χώρον πολλύν, οἰκοῦσι
ὑπωρείαν ὁρῶν ὑψηλῶν ἄνθρωποι
πάντες φαλακροὶ ἐκ γενετῆς γιγνόμε-
νοι, καὶ ἄρρενες καὶ θήλειαι ὁμοίως,

οἱ Σκύθαι (τῶν Σκυθῶν) < ἡ
Σκυθία (τῆς Σκυθίας) 5

ἡ πεδιάς (τῆς πεδιάδος) < πεδίον

βαθύ-γειος, -ον < βαθύς + γῆ
(: καρποφόρος)

λιθώδης, -ες (< λίθος) : ὁ πολ-
λοὺς λίθους ἔχων

τῆς τραχείας γῆς

ὁ χώρος (τοῦ χώρου) = ἡ χώρα
: μετὰ χώρον πολλύν

ἡ ὑπ-ώρεια (τῆς ὑπωρείας) : ἡ
ὑπ' ὄρεσι χώρα

ὑψηλός, -ή, -όν = μακρός

φαλακρός, -ά, -όν

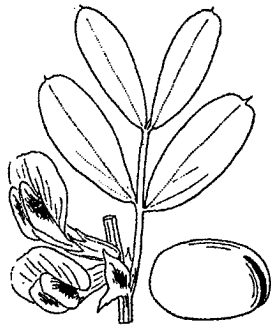
ἡ γενετή (τῆς γενετῆς) < γίγνο-
μαι = ἡ ἡμέρα ἣ γίγνεται τις, ἡ
ἡμέρα ἣ πρῶτον τὸ φῶς βλέπει
τις | θῆλυς, -εια, -υ ↔ ἄρρην

ἄρρην, -εν (gen. ἄρρενος)
maschio

σιμός, -ή, -όν

φωνήν ἴημι : λαλέω γλώττη
ἴδιος, -α, -ον ↔ ἀλλότριος

Σκυθικός, -ή, -όν < Σκυθία
ζῶ : ἐσθίω

ὁ κύαμος

τὸ ποντικόν (τοῦ ποντικοῦ)
ἢ συκῇ (τῆς συκῆς) : τὸ τῶν
σύκων δένδρον

μάλιστά πη = σχεδόν
φορέω = (ἀεὶ) φέρω
ὁ κύαμος (τοῦ κύαμου)
ἴσος, -η, -ον = ὅμοιος
ὁ πυρήν (τοῦ πυρήνος)
τοῦτο : οὗτος ὁ καρπός
πέπων, -ον (gen. πέπονος) =
ῥαῖος
ἀπο-ρρέω
ὑγρόν παχὺ καὶ μέλαν
τὸ ὑγρόν (τοῦ ὑγροῦ)
τὸ ἄσχυ (indecl.)

λείχω = πίνω

συμμίσγω = ὁμοῦ καταχέω
ἢ παχύτης (τῆς παχύτητος) <
παχύς
ἢ τρύξ (τῆς τρυγός) : ὃ τι τοῦ
οἴνου παχύτερον ὃν μένει ἐν
τοῖς ἱματίοις, ὅτε αὐτὸν
σακκεῖ τις
σιτέομαι = ἐσθίω

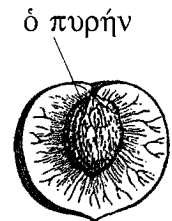
καὶ σιμοὶ καὶ γένεια ἔχοντες μεγάλα,
φωνήν δὲ ἰδίαν ἰέντες, ἐσθῆτι δὲ χρῶ-
μενοι Σκυθικῇ, ζῶντες δὲ ἀπὸ δένδρων.

σιμός

τὸ ὑγρόν

ὁ πυρήν

“Ποντικόν” μὲν ὄνομα τῷ δένδρῳ ἀφ’
οὗ ζῶσι, μέγεθος δὲ κατὰ συκῇν
μάλιστά πη· καρπὸν δὲ φορεῖ κύαμῳ
ἴσον, πυρήνα δὲ ἔχει. Τοῦτο, ἐπεὶ ἂν
γένηται πέπον, σακκοῦσι ἱματίοις,
ἀπορρεῖ δὲ ἀπ’ αὐτοῦ παχὺ καὶ μέλαν,
ὄνομα δὲ τῷ ἀπορρέοντί ἐστι “ἄσχυ”.
τοῦτο καὶ λείχουσι καὶ γάλακτι
συμμίσγοντες πίνουσι, καὶ ἀπὸ τῆς πα-
χύτητος αὐτοῦ τῆς τρυγὸς παλάθας
συντιθέασι καὶ ταύτας σιτοῦνται· πρό-

ἐπεὶ ἂν γένηται *quando sia* παχύς, -εῖα, -ύ *denso*,
σακκέω (< σάκκος) *filtro*, *spesso*
colo (dopo aver spremuto) ἢ παλάθη, τῆς παλάθης
l'impasto

βατα γὰρ αὐτοῖς οὐ πολλά ἐστὶ· οὐ γὰρ
σπουδαῖαι αἱ νομαὶ αὐτόθι εἰσὶ. Ὑπὸ
δένδρῳ δὲ ἕκαστος κατοικεῖται· τὸν μὲν
χειμῶνα τὸ δένδρον περικαλύπτουσι
πίλῳ στεγνῷ λευκῷ, τὸ δὲ θέρος ἄνευ
πίλου. Τούτους οὐδεὶς ἀδικεῖ ἄνθρω-
πων (ἱεροὺς γὰρ λέγουσιν εἶναι), οὐδὲ
ὄπλον τι φέρει οὐδεὶς αὐτῶν· καὶ τοῦτο
μὲν τοῖς περιοικοῦσι οὗτοί εἰσι οἱ τὰς
διαφορὰς διαιροῦντες· τοῦτο δέ, ἐκεῖνος
ὃς ἂν φεύγων καταφύγῃ εἰς τούτους,

αὐτόθι : ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐκεῖ
σπουδαῖος, -α, -ον (< σπουδή)
= ἄοκνος

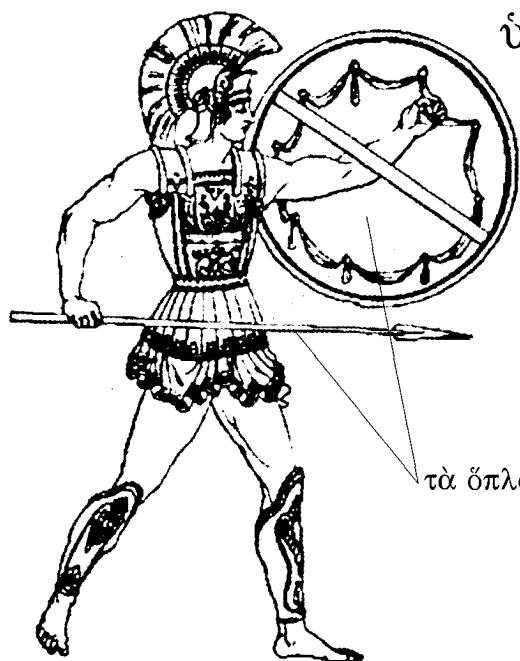
ἡ νομή (τῆς νομῆς) = ἡ πεδιάς
ὅπου τὰ πρόβατα ἐσθίει
σπουδαῖαι νομαί : αἱ πεδιάδες
πολλήν τροφήν τοῖς προβάτοις
παρέχουσαι

κατ-οικέομαι = οἰκέω
τὸν χειμῶνα : τοῦ χειμῶνος
περι-καλύπτω ↔ ἀποκαλύπτω
ὁ πῖλος (τοῦ πύλου)
στεγνός, -ή, -όν = ὅς τινα ὕδωρ
ἄμυνει | τὸ θέρος : τοῦ θερούς
ἄνευ πύλου λείπουν τὸ δένδρον
ἀδικέω (τινά) = ἄδικα ποίω τινα

τὸ ὄπλον (τοῦ ὄπλου)
τὰ ὄπλα
τοῦτο = διὰ τοῦτο
περι-οικέω

οἱ Ἀργιππαῖοι (τῶν Ἀργιππαί-
ων) 5

ὑπ' οὐδενὸς ἀδι-
κεῖται. Ὅνομα
δὲ αὐτοῖς ἐστὶ
Ἀργιππαῖοι.

ἂν... καταφύγῃ *quando si
rifugi* (valore eventuale)

ὑπ' οὐδενὸς ἀδικεῖται *non
è offeso, oltraggiato da nes-
suno*

Dopo il cap. 22

7 – Il sacerdozio presso gli Egizi. (2, 37)

Presso gli Egizi la casta sacerdotale occupa il posto immediatamente al di sotto del re e gode di notevoli privilegi. Ma ha anche una miriade di prescrizioni rituali da osservare, le quali regolano ogni aspetto della vita del sacerdote: l'alimentazione, il vestiario, l'igiene personale.

τὸ ποτήριον

θεο-σεβής, -ές = εὐ-σεβής
(< εὐσεβέω)

θεοσεβεῖς... μάλιστα πάντων
ἀνθρώπων : θεοσεβέστατοι
πάντων ἀνθρώπων
περισσός, -ή, -όν : θαυμάσιος,
μέγιστος; ἄτοπος

τὸ ποτήριον (τοῦ ποτηρίου)
δια-σμάω = καθαίρω
ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν = καθ'
ἡμέραν

τὸ εἶμα (τοῦ εἵματος) = ἡ ἐσθής
λινούς, -ή, -οὖν (< λίνεος, -
έα, -εον) < τὸ λίνον
φορέω = (ἀεὶ) φέρω
νεό-πλυτος, -ον < νέος + πλύνω
ἐπιτηδεύω (+ acc.) = ἐπιμελέο-
μαι (+ gen.)

περι-τέμνομαι
ἡ καθαριότης (τῆς καθαριό-
τητος) < καθαρεύω
προ-τιμάω (+ inf.) : μᾶλλον
τιμάω τι ἢ ἄλλο
καθαρός, -ά, -όν < καθαίρω
εὐ-πρεπής, -ές = καλός
ξυρέομαι
διὰ τρίτης ἡμέρας : ἐκάστη τρίτη
ἡμέρα

ὁ ἀνὴρ ξυρεῖται

Θεοσεβεῖς δὲ περισσῶς ὄντες μάλιστα
πάντων ἀνθρώπων νόμοις τοιοῖσδε
χρῶνται. Ἐκ χαλκῶν ποτηρίων πίνουσι,
διασμώντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, οὐκ ὁ
μέν, ὁ δ' οὐ, ἀλλὰ πάντες. Εἶματα δὲ
λινῇ φοροῦσι ἀεὶ νεόπλυτα, ἐπιτηδεύ-
οντες τοῦτο μάλιστα.

Τὰ τε αἰδοῖα περιτέμνονται καθαριό-
τητος ἕνεκα, προτιμώντες καθαροὶ
εἶναι ἢ εὐπρεπέστεροι. Οἱ δὲ ἱερεῖς ξυ-
ροῦνται πᾶν τὸ σῶμα διὰ τρίτης

τοιός-δε, τοιά-δε, τοιόν-δε διὰ τρίτης ἡμέρας *ogni due*
tale, siffatto *giorni* (cfr. lat. *tertio quoque*
χαλκούς, -ή, -οὖν (< χάλ- *die*)
κεός, -έα, -εον) *di bronzo*

ἡμέρας, ἵνα μήτε φθεῖρ μήτε ἄλλο μυ-
 σαρὸν μηδὲν ἐγγίγνηται αὐτοῖς θερα-
 πεύουσι τοὺς θεούς. Ἐσθῆτα δὲ
 φοροῦσι οἱ ἱερεῖς λινὴν μόνην καὶ
 ὑποδήματα βύβλινα, ἄλλην δὲ αὐτοῖς
 ἐσθῆτα οὐκ ἔξεστι λαβεῖν οὐδὲ
 ὑποδήματα ἄλλα. Λούονται δὲ δῖς τε
 τῆς ἡμέρας ἐκάστης ψυχρῶ καὶ δις
 ἐκάστης νυκτός, ἄλλας τε θρησκευίας
 ἐπιτελοῦσι μυρίας (ὥς εἰπεῖν λόγῳ).
 Πάσχουσι δὲ καὶ ἀγαθὰ οὐκ ὀλίγα·
 οὔτε τι γὰρ τῶν οἰκείων τρίβουσι οὔτε
 δαπανῶνται, ἀλλὰ καὶ σιτία αὐτοῖς
 ἐστι ἱερὰ πεσσόμενα, καὶ κρεῶν βοείων
 καὶ χηνείων πλῆθος τι ἐκάστω γίνεται
 πολὺ ἡμέρας ἐκάστης, δίδοται δὲ
 αὐτοῖς καὶ οἶνος ἀμπέλινος· ἰχθύων δὲ
 οὐκ αὐτοῖς ἔξεστι πάσασθαι. Κυάμους
 δὲ οὔτε τι μάλα σπεύρουσι Αἰγύπτιοι

ὁ φθεῖρ (τοῦ φθειρός)
 μυσαρός, -ά, -όν
 ↔ καθαρός

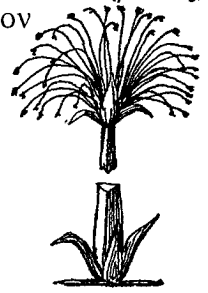

ὁ φθεῖρ

τὸ ὑπό-δημα
 (τοῦ ὑποδήματος)

βύβλινος, η, ον
 < ἡ βύβλος
 (τῆς βύβλου)

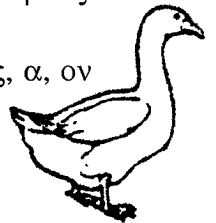
ψυχρῶ ὕδατι
 ψυχρός, -ά, -όν
 < τὸ ψῦχος

ἡ θρησκεία (τῆς θρησκευίας) :
 τὸ πρὸς θεοὺς πράγμα, ὥσπερ
 ἡ τε θυσία, ἡ σπονδή, ἡ εὐχή
 καὶ ἄλλα τὰ τοιαῦτα
 ὥς εἰπεῖν λόγῳ : ἵνα εἶπω ἐνὶ
 λόγῳ | ἐπι-τελέω = ποιέω

τρίβω = δια-τρίβω

δαπανάω < ἡ δαπάνη
 τὸ σιτίον (τοῦ σιτίου) = ὁ
 σῖτος
 βόειος, -α, -ον < ὁ βοῦς

χηνεῖος, α, ον
 < ὁ / ἡ χήν (τοῦ
 / τῆς χηνός)
 ἡμέρας ἐκάστης
 = καθ' ἡμέραν

ἀμπέλινος, -ον < ἡ ἄμπελος
 πατέομαι (αορ. I ἐπασάμην)
 (+ gen.) = ἐσθίω (+ acc.)
 ὁ κύαμος (τοῦ κυάμου)
 οὔτε τι μάλα = οὐδαμῶς

πεσσόμενα *cotti*

δίδοται *è dato, è fornito*

τρώγω = ἐσθίω
ἔψω

ἱεράομαι : ἱερεύς εἰμι

ὁ ἀρχ-ιερεύς (τοῦ ἀρχιερέως) :
ὁ ἱερεὺς ὃς τῶν ἄλλων ἄρχει

ἐν τῇ χώρᾳ, τοὺς τε γενομένους οὔτε
τρώγουσι οὔτε ἔψοντες πατοῦνται· οἱ
δὲ δὴ ἱερεῖς οὐδὲ ὀρώντες ἀνέχονται,
νομίζοντες οὐ καθαρὸν εἶναι αὐτὸν.
Ἰερᾶται δὲ οὐκ εἰς ἑκάστου τῶν θεῶν,
ἀλλὰ πολλοί, ὧν εἷς ἐστὶ ἀρχιερεύς·
ἐπεὶ ἂν δέ τις ἀποθάνῃ, τούτου ὁ παῖς
ἀντικαθίσταται.

ὁ νεανίας κρέας ἔχει

ἀν-έχομαι *sopporto, tollero*
(+ part., «di»)

ἀντικαθίσταται *è messo al
suo posto, gli succede*

Dopo il cap. 22

8 – Usi funerari degli Issèdoni. (4, 26)

Gli Issedoni abitano le terre a nord della Scizia e sono con gli Agrippèi il popolo più settentrionale sul quale Erodoto abbia potuto raccogliere notizie dagli Sciti. Oltre questi confini non si conoscono che storie fantastiche sui popoli dell'estremo nord: uomini dai piedi di capra che dormono per sei mesi (a causa della lunghissima notte boreale), uomini con un occhio solo, grifoni che custodiscono l'oro. Su queste leggende Erodoto non si dilunga, perchè sono notizie di terza mano evidentemente fantastiche, che non interessano alla sua indagine etnografica.

Νόμοις δὲ Ἰσσηδόνες τοιοῖσδε χρῶνται.
Ἐπεὶ ἂν ἀνδρὶ ἀποθάνῃ πατήρ, οἱ
προσῆκοντες πάντες προσάγουσι πρό-
βατα καὶ ἔπειτα, ταῦτα θύσαντες καὶ
κατατεμόντες τὰ κρέα, κατατέμνουσι
καὶ τὸν τεθνεῶτα, ἀναμείξαντες δὲ
πάντα τὰ κρέα δαῖτα προτιθέασιν. Τὴν

οἱ Ἰσσηδόνες (τῶν Ἰσσηδόνων)
: ἔθνος τι μετὰ τὴν Σκυθίαν
ἢ Σκυθία (τῆς Σκυθίας) 5

οἱ προσῆκοντες = οἱ συγγενεῖς

προ-τίθημι

τοιοῖσ-δε, τοιά-δε, τοιόν- ἀνα-μίγνυμι (aor. II ἀνέ-
δε *tale, siffatto* μιξα) *mescolo, mischio*,
τεθνεῶτα *morto, defunto confondo insieme*
(acc. sing. masch.)

ψιλώω

ἐκ-καθαίρω (αορ. ἐκ-κάθηρα)
κατα-χρυσόω : χρυσῷ καλύπτω
καλύπτω ↔ ἀπο-καλύπτω
ἄτε = ὥσπερ

ἐπ-έτειος, (-εία), -ον = (< τὸ
ἔτος) γίγνεται δι' ὅλον τὸ ἔτος
ἐπι-τελέω = ποιέω
καθάπερ = ἄτε, ὥσπερ

ἰσο-κρατής, -ές < ἡ ἰσο-
κρατία (τῆς ἰσοκρατίας) (= ἡ
ἰσονομία)

δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ, ψιλώσαντες καὶ
ἐκκαθήραντες, καταχρυσοῦσι καὶ
ἔπειτα ἄτε ἀγάλματι χρῶνται, θυσίας
μεγάλας ἐπετείους ἐπιτελοῦντες. Παῖς
δὲ πατρὶ τοῦτο ποιεῖ, καθάπερ Ἑλ-
ληνες τὰ γενέσια. Ἄλλως δὲ δίκαιοι
καὶ οὗτοι λέγονται εἶναι, ἰσοκρατεῖς δὲ
ὁμοίως αἱ γυναῖκες τοῖς ἀνδράσι.

ὁ ἀνὴρ τὴν κεφαλὴν ψιλοῖ

τὰ γενέσια, τῶν γενεσίων ἄλλως quanto al resto
giorno anniversario della
morte del genitore

Dopo il cap. 23

9 – Licurgo, legislatore di Sparta. (1, 65)

La figura di Licurgo è avvolta in un velo di leggenda: le riforme con cui egli avrebbe istituito l'εὐνομία (il buon governo) nella città di Sparta vanno collocate tra l'VIII e il VII sec. a. C., ma al tempo d'Erodoto già non si sapeva più se considerarlo uomo o dio. Al suo nome è legata una serie di provvedimenti che faranno di Sparta una città modello, e proprio quando gli ordinamenti cominceranno a vacillare e s'insinuerà lo spettro della corruzione dei costumi, intorno alla metà del IV secolo, il mito di Licurgo s'incrementerà di nuovi elementi che travalicano il confine della storia.

Λέοντος βασιλεύοντος καὶ Ἡγησι-
κλέους ἐν Σπάρτῃ, τοὺς ἄλλους πο-
λέμους εὐτυχοῦντες, οἱ Λακεδαιμόνιοι
πρὸς Τεγεάτας μόνους προσέπταιον. Τὸ
δὲ ἔτι πρότερον τούτων καὶ κακονομώ-
τατοι ἦσαν σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων

ὁ Λέων (τοῦ Λέοντος)
ὁ Ἡγησικλῆς (τοῦ Ἡγησικλέους)
ἡ Σπάρτη (τῆς Σπάρτης) 2
τοὺς ἄλλους πολέμους = ἐν
τοῖς ἄ. π.

ὁ Τεγεάτης (τοῦ Τεγεάτου) < ἡ
Τεγέα (τῆς Τεγέας) 2
προσ-πταίω = προσκρούω
τὸ δέ = ὅτι δέ, ἀλλὰ δέ
κακό-νομος, -ον : ὅς κακοῖς
νόμοις χρᾶται

ᾧδε : τούτω τῷ τρόπῳ
 ἡ εὐ-νομία (τῆς εὐνομίας) <
 εὖ-νομος, -ον (↔ κακόννομος)
 ὁ Λυκοῦργος (τοῦ Λυκοῦργου)
 δόκιμος, -η, -ον = ἔν-δοξος, -
 ον (: ὁ δόξης τυγχάνων)
 οἱ Δελφοί (τῶν Δελφῶν) 1
 τὸ χρηστήριον (τοῦ χρηστηρίου)
 : τὸ ἱερὸν ὅπου ἡ ἱέρεια μαν-
 τεύεται | ἡ ἱέρεια (τῆς ἱερείας)
 / ὁ ἱερεὺς
 τὸ μέγαρον (τοῦ μεγάρου) : ὁ
 τοῦ ἱεροῦ ἱερώτατος τόπος
 ἡ Πυθία (τῆς Πυθίας) : ἡ τοῦ
 Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς ἱέρεια

Λυκόοργε · ὁ Λυκοῦργος (τοῦ
 Λυκοῦργου) (< -όο-) (ionico)
 ποτί + acc. (dorico) = πρὸς + acc.
 πίων, -ον (gen. πίωνος) =
 πλοῦσιος | ὁ νηός (τοῦ νηοῦ),
 ionico per νεώς = ἱερόν
 Ζηνί, dat. ion. e dor. δι Ζεὺς
 πᾶσιν τοῖς ἔχουσι
 Ὀλύμπιος, -α, -ον < ὁ Ὀλυμ-
 πος (τοῦ Ὀλύμπου) : τὸ ὄρος
 ὅπου οἱ θεοὶ τὰ δώματα
 ἔχουσιν
 δίζω : οὐκ ἔστι μοι δῆλον ὅτι...
 ἔτι καὶ μᾶλλον : μᾶλλον, καὶ
 μᾶλλον
 ἔλπομαι = νομίζω
 θεόν σε εἶναι ἔλπομαι

ὁ κόσμος : ἡ πολιτεία

κατὰ τε ἑαυτοὺς καὶ ξένοις ἀπρόσμικ-
 τοι. Μετέβαλον δὲ ᾧδε εἰς εὐνομίαν·
 Λυκοῦργου, τῶν Σπαρτιατῶν δοκίμου
 ἀνδρός, ἐλθόντος εἰς Δελφοὺς ἐπὶ τὸ
 χρηστήριον, ὡς εἰσῆει εἰς τὸ μέγαρον,
 εὐθὺς ἡ Πυθία λέγει τάδε·

«Ἦκεις, ᾧ Λυκόοργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν.

Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ’

ἔχουσι.

Δίζω ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον·

ἀλλ’ ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ᾧ Λυ-

κόοργε.»

Οἱ μὲν δὴ τινες πρὸς τούτοις λέγουσι
 καὶ φράσαι αὐτῷ τὴν Πυθίαν τὸν νῦν
 κατεστεῶτα κόσμον Σπαρτιάταις· ὡς δ’

ἀπρόσμικτος, -ον *che non* κατεστεῶτα *che è in vigore*
ha commercio, insocievole (acc. sing. masch.)
 μετα-βάλλω *cambio, muto*
 (intransitivo)

αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, Λυκούργον ἐπιτροπέυσαντα Λεωβώτου, ἀδελφιδοῦ μὲν ἑαυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιατῶν, ἐκ Κρήτης ἀγαγέσθαι ταῦτα. Ὡς γὰρ ἐπετρόπευσε τάχιστα, μετέστησε τὰ νόμιμα πάντα καὶ ἐφύλαξε ταῦτα μὴ παραβαίνειν. Μετὰ δὲ τὰ εἰς πόλεμον ἔχοντα, ἐνωμοτίας καὶ τριακάδας καὶ συσσίτια, πρὸς τε τούτοις τοὺς ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκούργος. Οὕτω μὲν μεταβαλόντες εὐνομήθησαν, τῷ δὲ Λυκούργῳ τελευτήσαντι ἱερὸν εἰσάμενοι αὐτὸν σέβονται μέγας.

ἐπι-τροπέω τινός : ἐπιμελοῦμαι
τινος ἔτι παιδὸς ὄντος
ὁ Λεωβώτης (τοῦ Λεωβώτου)
ὁ ἀδελφιδοῦς (τοῦ ἀδελφιδοῦ)
(< -εός, -εοῦ) : ὁ τοῦ ἀδελφοῦ
ἢ τῆς ἀδελφῆς υἱός

ταῦτα τὰ νόμιμα

τὰ νόμιμα (τῶν νομίμων) (<
νόμιμος, -η, -ον) = οἱ νόμοι
φυλάττω μή + inf. = ἐπιμελοῦ-
μαι ὅπως μή + cong.
μετά (ανν.) = ἔπειτα

τὸ συσ-σίτιον (τοῦ συσσιτίου)
< σύν + τὸ σιτίον (= σῖτος)

μεταβαλόντες τὰ νόμιμα

ἵζομαι (aor. I εἰσάμην) = οἰκο-
δομέω

μέγας (ανν.) > μέγα

μεθ-ίστημι *cambio, muto*
(transitivo)

παρα-βαίνω *trasgredisco,*
violo

ἡ ἐν-ωμοτία (τῆς ἐνωμο-
τίας) (< ὄμνυμι, giuro) *eno-*
motia, corpo di soldati
giurati (dal numero non ben
definito, forse circa 30-40)

ἡ τριακάς, τῆς τριακάδος
triacade, probabilmente
gruppo di 30 famiglie

οἱ ἔφ-οροι, τῶν ἐφόρων (<
ἐφ-οράω) *èfori* (a Sparta
formavano un alto consiglio
composto di cinque persone,
deputato al controllo dell'at-
tività dei due re)

οἱ γέροντες, τῶν γερόντων
gerònti (a Sparta formavano
il consiglio supremo degli
anziani)

εὐνομήθησαν *furono gover-*
nati da sagge leggi

σέβομαι *venero*

Dopo il cap. 23

10 – La geografia dell'Asia Minore. (1, 72)

Nell'opera d'Erodoto, oltre alle descrizioni etnografiche e storiche, che beneficiano di maggior spazio, trovano posto anche descrizioni di luoghi: se si tratta di città, Erodoto ne descrive l'aspetto urbanistico-architettonico, non tacendo le più grandi e mirabili opere prodotte dalla mano dell'uomo; se invece si tratta di descrivere il percorso seguito da un esercito in marcia, si sente obbligato a non trascurare i dettagli della geografia fisica di regioni che egli attraversò personalmente o di cui aveva sentito parlare dai suoi numerosissimi testimoni.

οἱ Καππαδόκαι (τῶν Καππαδοκῶν) < ἡ Καππαδοκία τῆς Καππαδοκίας) 3α

οἱ Σύριοι (τῶν Συρίων) 3α

τὸ πρότερον ἢ | τὸ πρότερον ἢ ...:
ὅτε οἱ Μῆδοι ἦρχον, οἱ Σύριοι αὐτῶν κατήκοοι ἦσαν, ἔπειτα δέ, ἀρξάντων τῶν Περσῶν, κατήκοοι τοῦ Κύρου ἐγένοντο

οἱ Μῆδοι (τῶν Μήδων) < ἡ Μηδία (τῆς Μηδίας) 4

κατήκοος, -οον = ὑπήκοος
ὁ Κύρος (τοῦ Κύρου) : ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς

ὁ ὅρος (τοῦ ὅρου)

Μηδικός, -ή, -όν < ἡ Μηδία

Λυδικός, -ή, -όν < ἡ Λυδία (τῆς Λυδίας) 2

ὁ Ἄλυσ (τοῦ Ἄλυσος) 3α

ὁ Ἀρμένιος (τοῦ Ἀρμενίου) < ἡ

Ἀρμενία (τῆς Ἀρμενίας) 3α

οἱ Κίλικες (τῶν Κιλικῶν) < ἡ

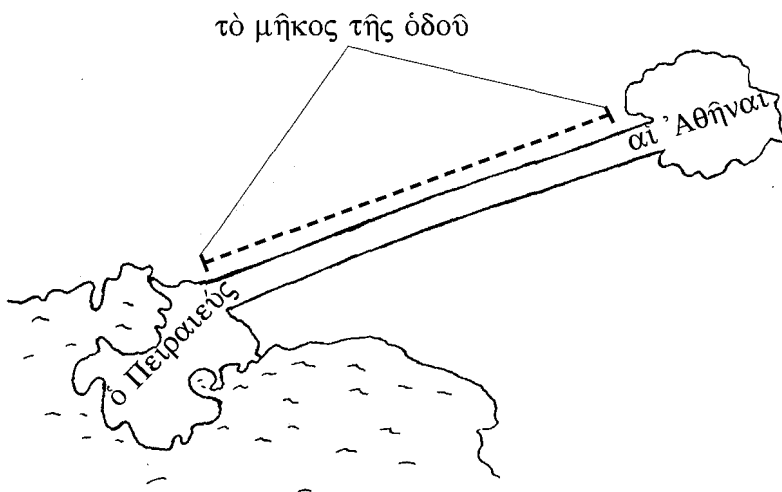
Κιλικία (τῆς Κιλικίας) 3α

μετά (ανv.) = ἔπειτα

Οἱ δὲ Καππαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται· ἦσαν δὲ οἱ Σύριοι οὗτοι τὸ μὲν πρότερον ἢ Πέρσας ἄρξαι Μήδων κατήκοοι, τότε δὲ Κύρου. Ὁ γὰρ ὅρος τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ἦν ὁ Ἄλυσ ποταμός, ὃς ῥεῖ ἐξ Ἀρμενίου ὅρους διὰ Κιλικῶν· μετὰ δέ,

τὸ πρότερον ἢ *prima che*
(+ acc. e inf.)

Ματιανούς μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχει ῥέων, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου Φρύγας, παραμειβόμενος δὲ τούτους, καὶ ῥέων ἄνω πρὸς βορρᾶν ἄνεμον, ἔνθεν μὲν Συρίους Καππαδόκας ἀπείργει, ἐξ εὐωνύμου δὲ Παφλαγόνας. Οὕτως ὁ Ἄλυς ποταμὸς ἀποτέμνει σχεδὸν πάντα τῆς Ἀσίας τὰ κάτω ἐκ θαλάσσης τῆς ἐναντίον Κύπρου εἰς τὸν Εὐξείνιον πόντον· ἔστι δὲ αὐχὴν οὗτος τῆς χώρας ταύτης ἀπάσης· μῆκος ὁδοῦ εὐζώνῳ ἀνδρὶ πέντε ἡμέραι ἀναισιμούνται.

οἱ Ματιανοὶ (τῶν Ματιανῶν) < ἡ Ματιανή (τῆς Ματιανῆς) 3β
ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου : ἐν ἀριστερᾷ
οἱ Φρύγες (τῶν Φρυγῶν) < ἡ
Φρυγία (τῆς Φρυγίας) 3α
ὁ Βορρᾶς (τοῦ Βορρά) : ὁ ἄνεμος
ὃς ψῦχος καὶ ῥίγος φέρει
ἐνθεν μὲν (:ἐκ τῆς δεξιᾶς)... ἐξ
εὐωνύμου δὲ...

οἱ Σύριοι Καππαδόκαι : οἱ
Καππαδόκαι οἱ ὑφ' Ἑλλήνων
Σύριοι ὀνομάζονται
ἀπείργει : ὅρον τίθησιν
εὐώνυμος, -ον = ἀριστερός
οἱ Παφλαγόνες (τῶν Παφλα-
γόνων) < ἡ Παφλαγονία (τῆς
Παφλαγονίας) 3α

πάντα τῆς Ἀσίας τὰ... : πάντας
τὰς τῆς Ἀσίας χώρας αἱ...

κάτω ↔ ἄνω

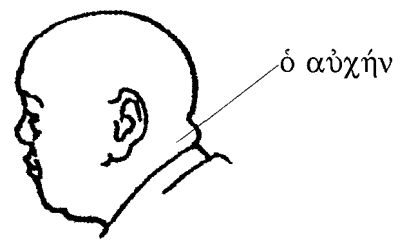
ἡ Κύπρος (τῆς Κύπρου)

ὁ Εὐξείνιος πόντος (τοῦ
Εὐξείνου π.)

ὁ αὐχὴν (τοῦ αὐχένος)

τὸ μῆκος (τοῦ μήκους)
εὐ-ζωνος, -ον = οὐ παχύς,
ἰσχυρὸς ὅτι γυμνάζεται
ἀν-αισιμῶ = διατρίβω

: ἐὰν ἀνὴρ τις εὐζωνος τὸ τῆς
ὁδοῦ μῆκος βαίνειν ἐθέλη,
πέντε ἡμέρας βήσεται

παρ-αμείβομαι *oltrepasso*

Dopo il cap. 23

11 – Origini mitiche del popolo degli Sciti. (4, 5)
 Al principio del quarto libro delle Storie Erodoto tratta della spedizione di Dario contro gli Sciti, e questo episodio bellico è, come spesso accade in quest'opera, una ghiotta occasione per lunghe digressioni di carattere etnico, antropologico e geografico sul popolo degli Sciti.

οἱ Σκύθαι (τῶν Σκυθῶν) < ἡ
 Σκυθία (τῆς Σκυθίας) 5

ᾧδε : τούτῳ τῷ τρόπῳ
 ἄνδρα γενέσθαι λέγουσιν...

ὁ Ταργίταος (τοῦ Ταργιτάου)

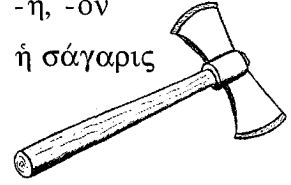
ὁ Βορυσθένης (τοῦ Βορυσθέ-
 νους)

Οἱ δὲ Σκύθαι λέγουσι νεώτατον
 ἅπαντων ἔθνων εἶναι τὸ ἑαυτῶν, τοῦτο
 δὲ γενέσθαι ᾧδε. Ἄνδρα γενέσθαι πρῶ-
 τον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ (οὔσῃ ἐρήμῳ) ᾧ
 ὄνομα εἶναι Ταργίταον· τοῦ δὲ Ταρ-
 γιτάου τούτου τοὺς τοκέας λέγουσιν
 εἶναι Δία τε καὶ Βορυσθένους τοῦ πο-
 ταμοῦ θυγατέρα· γένους μὲν ἔπειτα
 τοιούτου δὴ γενέσθαι τὸν Ταργίταον,
 τούτου δὲ γενέσθαι παῖδας τρεῖς.
 Τούτων ἀρχόντων, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φε-

ρόμενα, χρυσῇ ποιήματα, ἄροτρον τε
καὶ ζυγὸν καὶ σάγαριν καὶ φιάλην,
πεσεῖν εἰς τὴν Σκυθικὴν, καὶ τῶν ἀδελ-
φῶν ἰδόντα πρῶτον τὸν πρεσβύτατον,
ἐγγύτερον ἰέναι, βουλόμενον αὐτὰ
λαβεῖν· τὸν δὲ χρυσόν, ἐπιόντος,
καίεσθαι. Ἀπαλλαχθέντος δὲ τούτου,
προσιέναι τὸν δεύτερον, καὶ αὐτὸν
αὖθις ταῦτα ποιεῖν. Αὐτοὺς μὲν δὴ
καιόμενον τὸν χρυσὸν ἀπώσασθαι,
τρίτου δὲ τοῦ νεωτάτου ἐπελθόντος κα-
τασβῆναι, καὶ ἐκεῖνον κομίσαι εἰς
ἑαυτοῦ· καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελ-
φοὺς πρὸς ταῦτα συγγνόντας τὴν βα-
σιλείαν πᾶσαν παραδοῦναι τῷ νεωτάτῳ.

χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν (< χρύσεος,
-έα, -εον) < ὁ χρυσός
χρυσῇ ποιήματα λέγουσιν...
πεσεῖν... ἰδόντα πρῶτον...
καίεσθαι.

ἡ σάγαρις (τῆς σαγάρεως)
ἡ Σκυθικὴ γῆ = ἡ Σκυθία
Σκυθικός, -ή, -όν

ἡ σάγαρις

ἐπιόντος τοῦ ἀδελφοῦ πρεσβυ-
τάτου

αὐτὸν : τὸν χρυσόν

ταῦτά : τὰ αὐτά

ἀπ-ωθέω (aor. ἔωσα) = ἀμύνω
λέγουσιν αὐτοὺς καιόμενον
τὸν χρυσὸν ἀπώσασθαι
κατα-σβέννυμι (aor. inf. σβῆ-
ναι) ↔ καίω | κατασβῆναι
τὸν καιόμενον χρυσόν
ἐκεῖνον : ἀδελφόν
εἰς ἑαυτοῦ : εἰς τὴν ἑαυτοῦ
οἰκίαν
πρὸς ταῦτα = διὰ ταῦτα
συγ-γινώσκω : τῆς αὐτῆς
γνώμης ἔχομαι ἢ ἄλλος τις
ἡ βασιλεία (τῆς βασιλείας) (<
βασιλεύς) = ἡ ἀρχή

ἀπαλλαχθέντος τούτου *al-
lontanatosi, fattosi da parte
costui*

Dopo il cap. 24

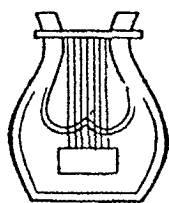
12 - Arione è salvato da un delfino. (1, 23)

Parlando di Periandro, celebre tiranno della città di Corinto, Erodoto narra il mito di Arione, il giovane cantore che, gettatosi in mare per sfuggire ai marinai che lo volevano uccidere, fu salvato da un delfino attirato dalla sua musica straordinariamente bella.

ὁ δελφίς

ὁ Περίανδρος (τοῦ Περιάνδρου)
ὁ Κύπελος (τοῦ Κυπέλου)
τυραννεύω : ἄρχω τύραννος ὢν
ἡ Κόρινθος (τῆς Κορίνθου)
οἱ Κορίνθιοι (τῶν Κορινθίων)
< ἡ Κόρινθος 2
ὁμο-λογέω τινί : νομίζω τὸ
αὐτὸ ἢ ἄλλος τις
οἱ Λέσβιοι (τῶν Λεσβίων) < ἡ
Λέσβος (τῆς Λέσβου) 1
παρ-έστην (< παρ-ίστημι) = ἐ-
φάνην | ὁ Ἄριων (τοῦ Ἀρίονος)
Μηθυμναῖος, -α, -ον < ἡ
Μήθυμνα (τῆς Μηθύμνης) 1
ὁ δελφίς (τοῦ δελφίνος)
ἐκ-φέρω | ἡ Ταίναρος (τῆς
Ταινάρου) 2
ὁ κιθαρ-ωδός (τοῦ κιθαρωδοῦ)
: ὁ ᾄδων καὶ κιθαρίζων
κιθαρίζω < ἡ κιθάρα (τῆς
κιθάρας)

ἡ κιθάρα

Περίανδρος δὲ ἦν Κυπέλου παῖς καὶ
ἐτυράννευε Κορίνθου. Αὐτῷ δὲ λέγουσι
Κορίνθιοι (ὁμολογοῦσι δὲ αὐτοῖς
Λέσβιοι) ἐν τῷ βίῳ θαῦμα μέγιστον πα-
ραστῆναι, Ἄριονα τὸν Μηθυμναῖον ἐπὶ
δελφῖνος ἐξενεχθέντα ἐπὶ Ταίναρον,
ὄντα κιθαρωδὸν τῶν τότε ὄντων οὐδε-
νὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον πρῶτον
ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴσμεν ποιήσαντά
τε καὶ ὀνομάσαντα καὶ διδάξαντα ἐν
Κορίνθῳ. Τοῦτον τὸν Ἄριονα λέγουσι,

ὁ διθύραμβος, τοῦ διθυ- ἴσμεν *conosciamo, sappia-*
ράμβου il ditiràmbo (un *mo*
metro della poesia greca)

τὸν πολὺν τοῦ χρόνου διατρίβοντα
 παρὰ Περιάνδρῳ, ἐπιθυμῆσαι πλεῦσαι
 εἰς Ἰταλίαν τε καὶ Σικελίαν. Ἔργασά-
 μενον δὲ χρήματα μεγάλα, θελήσαι
 ὀπίσω εἰς Κόρινθον ἀφικέσθαι. Ὁρμᾶσ-
 θαι μὲν οὖν ἐκ Τάραντος, πιστεύοντα
 δὲ οὐδαμοῖς μᾶλλον ἢ Κορινθίοις, μι-
 σθώσασθαι πλοῖον ἀνδρῶν Κορινθίων·
 αὐτοὺς δὲ ἐν τῷ πελάγει ἐπιβουλεύειν,
 τὸν Ἀρίονα ἐκβαλόντας, ἔχειν τὰ χρή-
 ματα· τὸν δὲ συνιέντα τοῦτο λίσσεσ-
 θαι, χρήματα μὲν αὐτοῖς προιέντα,
 ψυχὴν δὲ παραιτοῦμενον. Λέγουσιν
 αὐτὸν οὐ δὴ πείθειν τοὺς ναύτας τού-
 τοις λόγοις, ἀλλὰ τοὺς πορθμέας κελεύ-
 ειν ἢ διαχρᾶσθαι ἑαυτόν, ὥς ἂν ταφῆς
 ἐν γῇ τύχῃ, ἢ ἐκπηδᾶν εἰς τὴν θάλασ-
 σαν τὴν ταχίστην. Ἀφειληθέντα δὲ τὸν
 Ἀρίονα εἰς ἀπορίαν, παραιτήσασθαι,

τὸν πολὺν τοῦ χρόνου : τὸ τοῦ
 χρόνου μεῖζον μέρος

ἡ Ἰταλία (τῆς Ἰταλίας)
 ἡ Σικελία (τῆς Σικελίας)
 ἐργάζομαι : ἐργαζόμενος συλ-
 λέγομαι
 θέλω = ἐθέλω

ὀπίσω = ὀπισθεν

ἡ Τάρας (τῆς Τάραντος)

μισθῶ : παρέχω τι ἐπὶ μισθῷ
 voce media : λαμβάνω τι ἐπὶ
 μισθῷ

τὸ πέλαγος (τοῦ πελάγους) = ἡ
 θάλαττα, ὁ πόντος

ἐκβαλόντας ἐκ τῆς νεῶς εἰς
 τὴν θάλατταν

συν-ίημι : καταλαμβάνω τῷ
 νῷ, ἐπίσταμαι

λίσσομαι = εὐχόμενος αἰτέω
 προ-ίημι = προ-βάλλω

παρ-αιτέομαι = λίσσομαι

ὁ πορθμέας (τοῦ πορθμέως) = ὁ
 ναύτης

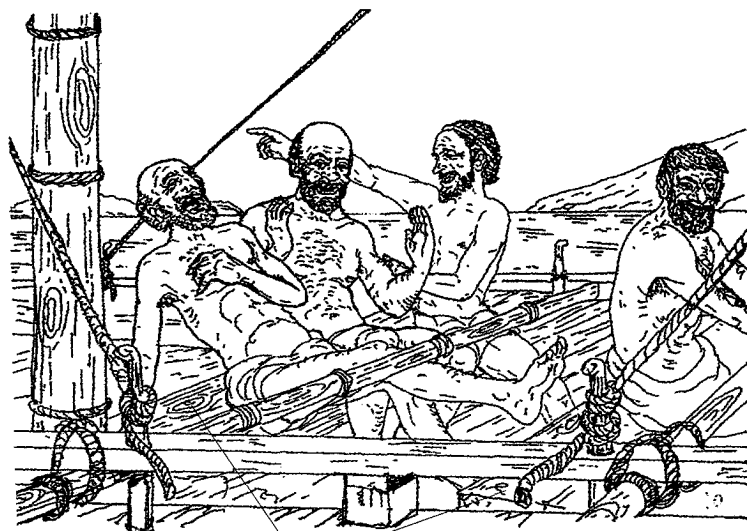
δια-χράομαι = ἀποκτείνω
 ἡ ταφή (τῆς ταφῆς) : ὅπου
 θάπτεται τι

ἐκ-πηδάω

τὴν ταχίστην ὁδόν : ὡς
 τάχιστα

ἀφαιρέω τινὰ εἰς ἀπορίαν :
 ποιῶ ὅπως τις ἀπορῇ

περι-οράω = ἐάω
 ἡ σκευή (τῆς σκευῆς) = ἡ ἐσθῆς,
 τὰ ἱμάτια, παρα-σκευή (παρα-
 σκευάζω)
 τὰ ἐδωλία (τῶν ἐδολίων)
 ἦσα, aor. I di ἄδω
 ὑπο-δέχομαι = ὑπισχνέομαι
 κατ-εργάζομαι = ἀποκτείνω

αὐτοῖς εἰσελθεῖν ἡδονήν : αὐ-
 τοὺς ἔλαβεν ἡδονή
 ἀνθρώπων : πάντων
 καὶ λέγουσι αὐτοὺς ἀναχωρή-
 σαι
 ὁ ἀοιδός (τοῦ ἀοιδοῦ) : ὁ ἄδων
 ἡ πρύμνα (τῆς πρύμνης)
 ἐν-δύω ↔ ἀπο-δύω

δι-εξ-έρχομαι : ἄδων τε-
 λευτάω
 τελευτάω + gen. = τ. + acc.

ἐπειδὴ αὐτοῖς οὕτω δοκεῖ, περιδεῖν
 αὐτόν, ἐν τῇ σκευῇ πάσῃ στάντα, ἐν
 τοῖς ἐδωλίοις ἄσαι· ἄσας δὲ ὑπεδέχετο,
 ἑαυτὸν κατεργάσεσθαι. Καὶ αὐτοῖς

εἰσελθεῖν γὰρ ἡδονήν εἰ μέλλοιεν
 ἀκούσεσθαι τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπων
 ἀοιδοῦ, ἀναχωρήσαι ἐκ τῆς πρύμνης
 εἰς μέσσην ναῦν. Αὐτὸν δέ, ἐνδύντα τε
 πᾶσαν τὴν σκευὴν καὶ λαβόντα τὴν
 κιθάραν, στάντα ἐν τοῖς ἐδωλίοις, δι-
 εξελθεῖν νόμον τὸν ὀρθιον· τελευτῶντα

εἰ μέλλοιεν ἀκούσεσθαι ὁ νόμος ὀρθιος *il nomo*
quando ascoltavano *ortio* (un tipo di canto litur-
 gico dal tono elevato)

δὲ τοῦ νόμου, ῥῖψαι ἑαυτὸν εἰς τὴν
θάλασσαν ὡς εἶχε, σὺν τῇ σκευῇ πάσῃ.
Καὶ αὐτοὺς μὲν ἀποπλεῖν εἰς Κόρινθον,
αὐτὸν δὲ δελφῖνα λέγουσι, ὑπολαβόντα
ἐξενεγκεῖν ἐπὶ Ταίναρον. Ἀποβάντα δέ,
αὐτὸν χωρεῖν εἰς Κόρινθον σὺν τῇ
σκευῇ, καί, ἀφικόμενον, ἀφηγεῖσθαι
πᾶν τὸ γεγονός. Περίανδρον δέ, ὑπ'
ἀπιστίας, Ἀρίονα μὲν ἐν φυλακῇ ἔχειν
(οὐδαμῇ μεθιέντα), ἀνακῶς δὲ ἔχειν
τῶν πορθμέων· ὡς δὲ ἄρα παρεῖναι αὐ-
τούς, κληθέντας, ἱστορεῖσθαι εἴ τι
λέγουσι περὶ Ἀρίονος. Φάντων δὲ
ἐκείνων ὡς ἦν τε σῶος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ
αὐτὸν εὖ πράττοντα ἔλιπον ἐν Τάραντι,
ἐπιφανῆναι αὐτοῖς τὸν Ἀρίονα ὥσπερ
ἔχων ἐξεπήδησε· καὶ αὐτούς, ἐκπλα-
γέντας οὐκ ἔχειν ἔτι, ἐλεγχομένους,
ἄρνεισθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Κορίνθιοί τε

ἀφ-ηγέομαι = ἐξηγέομαι

ἢ ἀ-πιστία (τῆς ἀπιστίας) < ἀ-
+ πιστεύω
ἢ φυλακή (τῆς φυλακῆς) < φυ-
λάττω | ἐν φυλακῇ ἔχω τινά :
φυλάττω τινὰ κακουργήσαντα
οὐδαμῇ ↔ πανταχόσε
ἀνακῶς ἔχω (τινός) = φυλάττω
(τι) | ἀνακῶς δὲ ἔχειν τῶν πορ-
θμέων = σκοπεῖν περιμένον-τα
τοὺς πορθμέας ἀφιζομένους
ἱστορέομαι = αἰτέω

εὖ πράττω = εὖ ἔχω

ἐπι-φαίνομαι
ὥσπερ ἔχων ἐξεπήδησε : ἔχων
οὕτως ὥσπερ εἶχε ὡς
ἐξεπήδησε

οὐκ ἔχω (+ inf.) = οὐ δύναμαι

ἄρνέομαι : οὐ λέγω τὰ πράγματα
ὡς ἔχει

τὸ γεγονός *l'accaduto* ἐλέγχω *confuto, scopro*
ἐκπλαγέντας *sbigoittiti* (acc. (qualcuno in un errore)
plur. masch.)

ἔπ + εἰμι

καὶ Λέσβιοι λέγουσι, καὶ Ἀρίονος ἔστι
ἀνάθημα χαλκοῦν οὐ μέγα ἐπὶ
Ταινάρῳ, ἐπὶ δελφῖνος ἐπὶ ἄνθρωπος.

Dopo il cap. 24

13 – Morte dello sciagurato Candaule e ascesa al potere di Gige. (1, 8)

Il regno dei Lidi passa dalla famiglia degli Eraclidi a quella dei Mermnadi per un atto sciagurato del re Candaule, il quale, volendo ostentare al suo uomo di fiducia l'impareggiabile bellezza di sua moglie, trova la morte per mano dei due.

ὁ Κανδαύλης (τοῦ Κανδαύλου)
: ὁ τῆς Λυδίας βασιλεὺς
ἢ Λυδία (τῆς Λυδίας) 1
ἠράσθην (< ἐράω), aor. pass.
con val. trans.

ὁ αἰχμο-φόρος (τοῦ αἰχμοφό-
ρου) : ὁ τὴν αἰχμὴν φέρων
ἢ αἰχμή (τῆς αἰχμῆς) = τὸ
δόρυ
ὁ Γύγης (τοῦ Γύγου)
ὁ Δάσκυλος (τοῦ Δασκύλου) :
ὁ τοῦ Γύγου πατήρ

Οὗτος δὲ οὖν ὁ Κανδαύλης ἠράσθη τῆς
ἑαυτοῦ γυναικός· ἐρασθεὶς δέ, ἐνόμιζε
ἑαυτῷ εἶναι γυναιῖκα πασῶν καλ-
λίστην. Ἦν δὲ αὐτῷ τῶν αἰχμοφόρων
Γύγης ὁ Δασκύλου ἀρεσκόμενος
μάλιστα· Τούτῳ τῷ Γύγῃ καὶ τὰ σπου-
δαιότερα τῶν πραγμάτων ὑπερετίθετο ὁ

χαλκοῦς, -ῆ, -οῦν (< χάλ- ὑπερ-τίθεμαι *mi apro* (τί
κεος, -έα, -εον) *di bronzo* τινι, circa qualcosa con qual-
σπουδαῖος, -α, -ον *import-* cuno), *confido* (una cosa a
tante, serio, grave, rilevante uno)

Κανδαύλης, καὶ δὴ καὶ τὸ εἶδος τῆς
 γυναικὸς ὑπερεπαινῶν. Χρόνου δὲ οὐ
 πολλοῦ διελθόντος, ἔλεγε πρὸς τὸν
 Γύγην τοιάδε· «Γύγη, οὐ γάρ σε δοκῶ
 πείθεσθαί μοι λέγοντι περὶ τοῦ εἵδους
 τῆς γυναικός· ποίει ὅπως ἐκείνην
 θεάσῃ γυμνήν.» Ὁ δέ, μέγα ἀναβοήσας,
 εἶπε· «Δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐχ
 ὑγιῇ, κελεύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν
 θεάσασθαι γυμνήν; Ἄμα δὲ χιτῶνι
 ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ
 γυνή. Πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποις
 ἐξεύρηται, ἐξ ὧν μανθάνειν δεῖ· ἐν οἷς
 ἐν τόδε ἐστί· σκοπεῖν τίνα τὰ ἑαυτοῦ.
 Ἐγὼ δὲ πείθομαι ἐκείνην εἶναι πασῶν
 γυναικῶν καλλίστην, καὶ σου δέομαι
 μὴ δεῖσθαι ἀνόμων.» Ὁ μὲν δὴ, λέγων
 τοιαῦτα, ἀπεμάχετο, ὀρρωδῶν μή τι
 ἑαυτῷ ἐξ αὐτῶν γένηται κακόν. Ὁ δ’

ὑπερ-επαινέω : μάλιστα
 ἐπαινέω

δοκέω (+ acc. e inf.) = νομίζω
 οὐ γάρ σε δοκῶ πείθεσθαί μοι
 λέγοντι... : οὐ γὰρ δοκεῖς
 πείθεσθαι μοι λέγοντι...

ἀνα-βοάω

οὐχ ὑγιής : σκαιός, μῶρος

ἐκ-δύομαι = ἀπο-δύομαι
 συν-εκ-δύομαι
 ἡ αἰδώς (τῆς αἰδοῦς, τὴν αἰδῶ,
 τῇ αἰδοῖ) = ἡ αἰσχὺνη

ἄ-νομος, -ον : ἐναντίος τοῖς
 νόμοις

ἀπο-μάχομαι = ἀντέχω, ἀνθ-
 ἵσταμαι

τὸ εἶδος, τοῦ εἵδους *l'im-
 imagine, l'aspetto, la figura* τοῖός-δε, τοιά-δε, τοιόν-
 δε *tale, siffatto*
 ἐξεύρηται *sono stati trovati*

ἀμείβομαι = ἀποκρίνομαι
τοῖσδε λόγοις

πειράομαι + gen.

ἡ βλάβη (τῆς βλάβης) < βλάπτω
τι βλάβης = βλάβη τις
ἀρχήν (ανν.) = ὅλως
μηχανάομαι < ἡ μηχανή

τὸ οἶκημα (τοῦ οἰκήματος) = ὁ
κοιτῶν

ὁ κοῖτος (τοῦ κοίτου) (< κείμαι)
= ἡ κλίνη
κεῖται : ἔστι

ἐκ-δύνω = ἐκ-δύω

καθ' ἡσυχίαν = ἡσύχως ἔχων

ἐπε-άν < ἐπεὶ ἄν

στείχω = ἔρχομαι
ἡ εὐνή (τῆς εὐνῆς) = ὁ κοῖτος
ὁ νῶτος (τοῦ νώτου)
κατὰ νώτου : ἐναντίον τοῦ νώ-
του, βλέπων πρὸς τὸν νῶτον
τὸ ἐντεῦθεν = τοῦ λοιποῦ

ὁ νῶτος

ἀμείβετο τοῖσδε· «Θάρρει, Γύγη, καὶ μὴ
φοβοῦ μήτε ἐμέ, ὥς σου πειρασόμενος
λέγω λόγον τόνδε, μήτε γυναῖκα τὴν
ἐμήν, μή τί σοι ἐξ αὐτῆς γένηται
βλάβης· ἀρχὴν γὰρ ἐγὼ μηχανήσομαι
οὕτω ὥστε μηδὲ μαθεῖν αὐτὴν
ὀφθεῖσαν ὑπὸ σοῦ. Ἐγὼ γάρ σε εἰς τὸ
οἶκημα ἐν ᾧ κοιμώμεθα ὀπισθεν τῆς
ἀνοιγομένης θύρας στήσω· μετὰ δ' ἐμέ
εἰσελθόντα, αὐτίκα παρέσται καὶ ἡ
γυνὴ ἢ ἐμὴ εἰς κοῖτον. Κεῖται δὲ ἐγγὺς
τῆς εἰσόδου θρόνος· ἐπὶ τοῦτον τῶν
ἱματίων καθ' ἕκαστον, ἐκδύουσα, θήσει
καί, καθ' ἡσυχίαν πολλήν, παρέξει σοι
θεάσασθαι. Ἐπεὰν δὲ ἀπὸ τοῦ θρόνου
στείχῃ ἐπὶ τὴν εὐνήν, καὶ κατὰ νώτου
τε αὐτῆς γένη, σοὶ μελέτω τὸ ἐντεῦθεν
ὅπως μὴ σε ὀψεται ἰόντα διὰ θυρῶν.»
Ὁ μὲν δὴ, ὥς οὐκ ἐδύνατο διαφυγεῖν,

σοὶ μελέτω *abbi cura*

ὥστε (+ inf.) *così che, in
maniera tale che* (conse-
guenza possibile, o valore
consecutivo-finale)

ἦν ἕτοιμος· ὁ δὲ Κανδαύλης, ἐπεὶ
 ἐδόκει ὥρα τῆς κοίτης εἶναι, ἤγαγε τὸν
 Γύγην εἰς τὸ οἶκημα, καὶ μετὰ ταῦτα
 αὐτίκα παρῆν καὶ ἡ γυνή· εἰσελθοῦσαν
 δὲ καὶ τιθεῖσαν τὰ εἴματα ἐθεῶτο ὁ
 Γύγης. Ὡς δὲ κατὰ νώτου ἐγένετο
 ἰούσης τῆς γυναικὸς εἰς τὴν κοίτην,
 ὑπεκδύς, ἐχώρει ἔξω. Καὶ ἡ γυνὴ ἐφορᾷ
 αὐτὸν ἐξιόντα. Μαθοῦσα δὲ τὸ ποιηθὲν
 ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὔτε ἀνεβόησε
 αἰσχυνθεῖσα, οὔτε ἔδοξε μαθεῖν, ἐν νῶ
 ἔχουσα τείσεσθαι τὸν Κανδαύλην·
 παρὰ γὰρ τοῖς Λυδοῖς, σχεδὸν δὲ καὶ
 παρὰ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις, καὶ ἄνδρα
 ὀφθῆναι γυμνὸν εἰς αἰσχύνην μεγάλην
 φέρει. Τότε μὲν δὴ οὕτως, οὐδὲν δηλώ-
 σασα, ἡσυχίαν εἶχε· ὥς δὲ ἡμέρα
 τάχιστα ἐγεγόνει, τῶν οἰκετῶν οὕς
 μάλιστα ἑώρα πιστοὺς ὄντας ἑαυτῇ

ἡ κοίτη (τῆς κοίτης) = ὁ κοῖτος
 ἡ ὥρα τῆς κοιτῆς : ἡ ὥρα τοῦ
 κείσθαι

τὸ εἶμα (τοῦ εἵματος) = ἡ ἐσθῆς

ὑπ-εκ-δύομαι (aor. III ὑπ-εκ-
 δύς) = λάθρα ἐξέρχομαι,
 ἐκφεύγω | ἔξω = ἐκτός
 ἐφ-οράω

αἰσχύνω (pass. aor. ἡσχύνθην)
 < αἰσχύνη

τίνομαι (τείσομαι, ἐτεισάμην)
 = κολάζω

ὁ οἰκέτης (τοῦ οἰκέτου) : ὁ δοῦ-
 λος ὁ ἐν οἰκίᾳ ἐργαζόμενος

ἐγεγόνει *si fu fatto*

ἡ αἵρεσις (τῇ αἰρέσειως) < αἰρέω

τρέπομαι ὁδόν = αἰρέω ὁ.

οἱ Λυδοί (τῶν Λυδῶν) < ἡ
Λυδία 1

: ὥς ἄν, πάντα πειθόμενος Καν-
δαύλῃ, τοῦ λοιποῦ μὴ ἴδῃς
ὅσα μὴ δεῖ σε ἰδεῖν
πάντα (ανν.) = πάντως
ἦ-τοι = ἦ οὖν

ἀπόλλυμαι = ἀποθνήσκω

τὰ οὐ νομιζόμενα : ἃ κατὰ
νόμον οὐ δεῖ ποιεῖσθαι

ἀπο-θαυμάζω : μάλα θαυμάζω

μετά (ανν.) = ἔπειτα

ἐτοίμους ποιησαμένη, ἐκάλει τὸν
Γύγην. Ὁ δέ, οὐδὲν δοκῶν αὐτὴν τῶν
πραχθέντων ἐπίστασθαι, ἦλθε καλοῦ-
μενος. Ὡς δὲ ὁ Γύγης ἀφίκετο, ἔλεγε ἡ
γυνὴ τάδε· «Νῦν σοι, δυοῖν ὁδῶν πα-
ρουσῶν, Γύγην, δίδωμι αἵρεσιν, ὅποτε-
ραν βούλῃ τραπέσθαι· ἢ γάρ,
Κανδαύλῃν ἀποκτείνας, ἐμέ τε καὶ τὴν
βασιλείαν ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ σεαυτὸν
αὐτίκα οὕτω ἀποθνήσκειν δεῖ, ὥς ἄν
μὴ, πάντα πειθόμενος Κανδαύλῃ, τοῦ
λοιποῦ ἴδῃς ὅσα μὴ σε δεῖ. Ἀλλ' ἦτοι
ἐκεῖνόν γε, τὸν ταῦτα βουλεύσαντα, δεῖ
ἀπόλλυσθαι, ἢ, σε, τὸν ἐμὲ γυμνὴν
θεασάμενον καὶ ποιήσαντα οὐ νομιζό-
μενα.» Ὁ δὲ Γύγης ἐν τούτῳ μὲν ἀπε-
θαύμαζε τὰ λεγόμενα, μετὰ δὲ ἰκέτευε
μὴ αὐτὸν ἀνάγκῃ ἐνδεῖν διακρίναι τοι-
αύτην αἵρεσιν. Οὐκ οὖν δὴ ἔπειθε,

ἀνάγκῃ ἐνδέω *sono legato*
da una necessità (+ inf., «a
fare qualcosa»)

ἀλλ' ἑώρα ἀναγκαίαν ἀληθῶς προ-
κειμένην· ἢ τὸν δεσπότην ἀπολλύναι, ἢ
αὐτὸν ὑπ' ἄλλων ἀπόλλυσθαι· αἰρεῖται
αὐτὸς περιεῖναι. Ἐπειρώτα δὲ λέγων
τάδε· «Ἐπεὶ με ἀναγκάζεις δεσπότην
τὸν ἐμὸν κτείνειν οὐκ ἐθέλοντα, φέρε
ἀκούσω, τίνι καὶ τρόπῳ ἐπιχειρήσομεν
αὐτῷ.» Ἡ δὲ ὑπολαβοῦσα ἔφη· «Ἐκ τοῦ
αὐτοῦ μὲν χωρίου ἢ ὁρμὴ ἔσται ὅθεν
περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπεδείξατο γυμνήν,
ὑπνουμένῳ δὲ ἢ ἐπιχείρησις ἔσται.» Ὡς
δὲ ἤρτυσαν τὴν ἐπιβουλήν, νυκτὸς γε-
νομένης, (οὐ γὰρ μεθίετο ὁ Γύγης, οὐδὲ
αὐτῷ ἦν ἀπαλλαγή οὐδεμία, ἀλλ' ἔδει
ἢ αὐτὸν ἀπολωλέναι, ἢ Κανδαύλην)
εἶπετο εἰς τὸν θάλαμον τῇ γυναικί. Καὶ
αὐτὸν ἐκείνη, ἐγχειρίδιον δοῦσα, κα-
τακρύπτει ὑπὸ τὴν αὐτὴν θύραν. Καὶ
μετὰ ταῦτα ἀναπαυομένου Κανδαύλου

ἀναγκαίαν αἵρεσιν

ἀπόλλυμι = ἀποκτείνω

περί-εἰμι ↔ ἀποθνήσκειν
ἐπειρώτα < ἐπ-ερωτάω

κτείνω = ἀποκτείνω
φέρε ἀκούσω = ποίησον ἐμὲ
ἀκοῦειν, εἰπέ
ἐπι-χειρέω (τίνι) : τὰς χεῖρας
ἐπιτίθημι (ἐπὶ τινος)

τὸ χωρίον = ὁ τόπος
ἢ ὁρμή (τῆς ὁρμῆς) < ὁρμάω

ὑπνόομαι (< ὑπνος) = καθεύδω
ἢ ἐπιχείρησις (τῆς ἐπιχειρήσεως)
< ἐπιχειρέω
ἄρτύω (ἤρτυσα) = παρασκευάζω
ἢ ἐπιβουλή (τῆς ἐπιβουλής)
< ἐπιβουλεύω

μεθίεμαι = ἡσύχως ἔχω

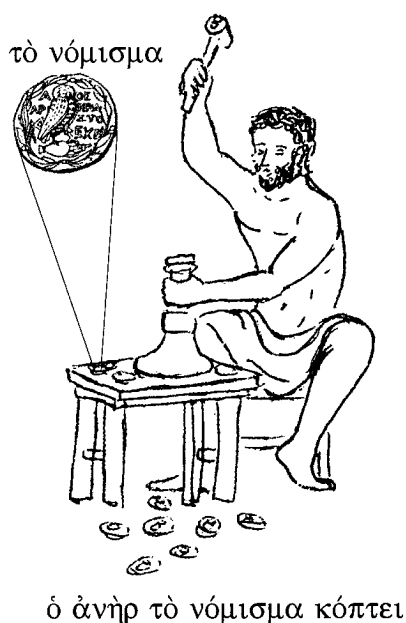
τὸ ἐγ-χειρίδιον (τοῦ
ἐγχειριδίου) = ἡ μάχαιρα

κατα-κρύπτω
ὑπὸ + acc. = ὅπισθεν + gen.

περ (particella enclitica che
rafforza la parola cui è ag-
giunta) *proprio, appunto*

ὑπεκδύς > ὑπεκδύομαι

Γύγης ὑπεκδύς

οἱ Λυδοί (τῶν Λυδῶν) < ἡ Λυδία
(τῆς Λυδίας) 1
παραπλήσιος, -α, -ον = ὅμοιος
Λυδοί τε καὶ Ἕλληνες...

τὸ νόμισμα (τοῦ νομίσματος)

ὁ ἄργυρος (τοῦ ἀργύρου) = τὸ
ἀργύριον

ἐχρήσαντο αὐτῷ

ὑπεκδύς τε καὶ ἀποκτείνας αὐτὸν ἔσχε
καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν βασιλείαν
Γύγης.

Dopo il cap. 25

14 – Come i Lidi inventarono i giochi e spedirono coloni nella Tirrenia. (1, 94)

Nella sua digressione etnografica sul popolo dei Lidi, Erodoto riferisce di un primato che questa gente si attribuisce: aver inventato i giochi che si praticano normalmente anche in Grecia. E la situazione in cui tale invenzione è stata fatta viene posta sotto l'egida di un mito ctistico (che cioè riguarda la fondazione di una città, da κτίζω = popolo una regione, fondo una città).

Λυδοὶ δὲ νόμοις μὲν παραπλησίοις
χρῶνται καὶ Ἕλληνες· Πρῶτοι δὲ
ἀνθρώπων ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, νόμισμα
χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι,
ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι

ἴσμεν *conosciamo*

ἐγένοντο. Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ τὰς
 παιγνίας, τὰς νῦν αὐτοῖς τε καὶ Ἑλ-
 λησι κατεστηκυίας, ἑαυτῶν ἐξεύρημα
 γενέσθαι. Ἄμα δὲ ταύτας τε ἐξευρεθῆ-
 ναι παρὰ αὐτοῖς λέγουσι καὶ
 Τυρρηνίαν ἀποικίσαι, ὧδε περὶ αὐτῶν
 λέγοντες· Ἐπὶ Ἄττος βασιλέως σι-
 τοδείαν ἰσχυρὰν ἀνὰ τὴν Λυδίαν
 πᾶσαν γενέσθαι· καὶ τοὺς Λυδοὺς ἐν
 τούτῳ μὲν διάγειν λιπαροῦντας· μετὰ
 δέ, ὥς οὐ παύεσθαι, ἄκη δίζησθαι,
 ἄλλον δὲ ἄλλο ἐπιμηχανᾶσθαι αὐτῶν.
 Ἐξευρεθῆναι δὴ οὖν τότε καὶ τῶν
 κύβων καὶ τῶν ἀστραγάλων καὶ τῆς
 σφαίρας καὶ τῶν ἄλλων πασῶν παι-
 γνιῶν τὰ εἶδη, πλὴν πεσσῶν. Ποιεῖν δὲ
 ὧδε πρὸς τὸν λιμὸν ἐξευρόντας· τὴν μὲν
 ἑτέραν τῶν ἡμερῶν παίζειν πᾶσαν, ἵνα
 δὴ μὴ ζητοῖεν σιτία, τὴν δὲ ἑτέραν

τὸ ἐξ-εύρημα (τοῦ ἐξευρήματος)
 < ἐξ-ευρίσκω

λέγουσιν ἄμα (ἐν τῷ αὐτῷ
 χρόνῳ) ταύτας τὰς παιγνίας
 ἐξευρεθῆναι παρ' αὐτοῖς καὶ
 Τυρρηνίαν ἀποικίσαι...
 ἡ Τυρρηνία (τῆς Τυρρηνίας)
 ὁ Ἄττος (τοῦ Ἄττος)
 ἐπὶ Ἄττος βασιλέως : Ἄττος
 βασιλεύοντος
 ἡ σιτο-δεία (τῆς σιτοδείας) (<
 σίτος + δέομαι) = ἡ ἀκαρπία
 γενέσθαι λέγουσιν

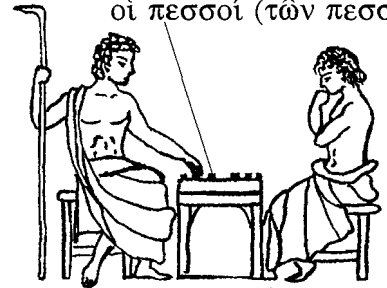
λιπαρέω : ὑπέχω, ἀντίσταμαι

μετά (ανν.) = ἔπειτα
 δίζομαι = ζητέω

ὁ κύβος (τοῦ κύβου)

τὸ εἶδος (τοῦ εἶδους) : τὸ γένος
 οἱ πεσσοί (τῶν πεσσῶν)

τὸ σιτίον (τοῦ σιτίου) = ὁ σίτος

ἡ παιγνία, τῆς παιγνίας τὸ ἄκος, τοῦ ἄκουσ *il rime-*
 (< παῖς) *il gioco* *dio*
 κατεστηκυίας *stabiliti, isti-* ἐπι-μηχανάομαι *penso,*
tuiti (acc. plur. femm.) *escogito*
 ἀπ-οικίζω *colonizzo*

σιτέομαι = ἐσθίω

ἐπ' ἔτη δυοῖν δέοντα εἴκοσι :
ἐπ' ἔτη ὀκτὼ καὶ δέκα

δέω = δέομαι
ἀνίημι = παύομαι

ἐπὶ μάλλον = μάλλον

ἡ μοῖρα (τῆς μοίρας) = τὸ μέρος
ἡ μονή (τῆς μονῆς) < μένω
ἐπὶ μονῇ = ἵνα μένωσιν
ἡ ἕξ-οδος, τῆς ἑξόδου = τὸ
ἐξιέναι, τὸ ἐκβαίνειν
ἐπὶ ἑξόδῳ = ἵνα βαίνωσιν
αὐτοῦ (ανν.) = ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ
μένειν αὐτοῦ (: ἐν τῇ Λυδίᾳ)
λαγχάνω (< λάχ- + inf.) = τυγ-
χάνω | ἐπὶ τῇ τῶν μοιρῶν λαγ-
χανούσῃ (τυγχανούσῃ)
προσ-τάττω = κελεύω
ἀπ-αλλάττομαι = ἀφορμάομαι,
ἀπέρχομαι
τῇ ἀπαλλαττομένη μοίρᾳ
ὁ Τυρρηνός (τοῦ Τυρρηνοῦ)

ἡ Σμύρνα (τῆς Σμύρνης)

μηχανάομαι = ποιέω

τὰ ἔπιπλα (τῶν ἐπίπλων) = τὰ
χρήματα
κατὰ βίου τε καὶ γῆς ζήτησιν =
ἵνα ζητῶσι βίον (: τὰ ἐπιτήδεια
πρὸς τὸν βίον) καὶ γῆν
ἡ ζήτησις (τῆς ζητήσεως)
< ζητέω
παρ-αμείβομαι = διαπεράω
οἱ Ὀμβρικοί (τῶν Ὀμβρικῶν) <
ἡ Ὀμβρική (τῆς Ὀμβρικῆς)

σιτεῖσθαι, παυομένους τῶν παιγνίων.
Τοιοῦτῳ τρόπῳ διάγειν ἐπ' ἔτη δυοῖν
δέοντα εἴκοσι. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀνιέναι τὸ
κακόν, ἀλλ' ἔτι ἐπὶ μάλλον βιάζεσθαι,
οὕτω δὲ τὸν βασιλέα, αὐτῶν δύο
μοίρας διελόντα Λυδῶν πάντων,
κληρῶσαι τὴν μὲν ἐπὶ μονῇ, τὴν δ' ἐπὶ
ἑξόδῳ ἐκ τῆς χώρας, καὶ ἐπὶ μὲν τῇ
μένειν αὐτοῦ λαγχανούσῃ τῶν μοιρῶν
ἑαυτὸν τὸν βασιλέα προστάττειν, ἐπὶ
δὲ τῇ ἀπαλλαττομένη τὸν ἑαυτοῦ
παῖδα, ᾧ ὄνομα εἶναι Τυρρηνόν. Λα-
χόντας δὲ αὐτῶν τοὺς ἑτέρους ἐξιέναι
ἐκ τῆς χώρας, καταβῆναι εἰς Σμύρναν
καὶ μηχανήσασθαι πλοῖα, εἰς ἃ
εἰσθεμένους τὰ πάντα, ὅσα αὐτοῖς ἦν
χρηστὰ ἔπιπλα, ἀποπλεῖν κατὰ βίου τε
καὶ γῆς ζήτησιν, καί, ἔθνη πολλὰ πα-
ραμειψαμένους, ἀφικέσθαι εἰς Ὀμβρι-

κληρώω *stabilisco, assegno* κατὰ (+ acc.) *per* (compl. di
mediante sorteggio fine, vantaggio)
ἐπὶ (+dat.) *per* (compl. di
fine)

κούς, ἔνθα οἰκεῖν τὸ μέχρι τοῦδε. Ἄντι δὲ Λυδῶν μετονομασθῆναι αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ βασιλέως τοῦ παιδός, ὅς ἐαυτοὺς ἀνήγαγε· ἐπὶ τούτου τὴν ἐπωνυμίαν ποιουμένους ὀνομασθῆναι “Τυρρηνοὺς”.

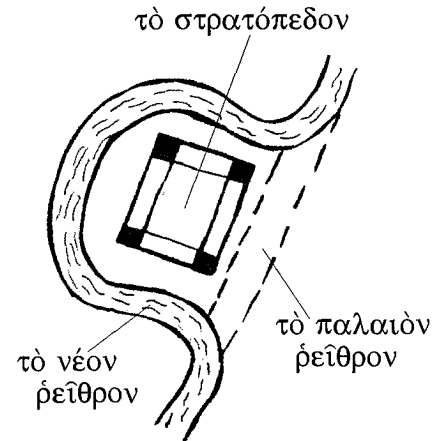
μετ-ονομάζω · ἑτέρῳ ὀνόματι ὀνομάζω
ἐπί... τοῦ παιδός = ἀπό...

ἡ ἐπ-ωνυμία (τῆς ἐπωνυμίας) = τὸ ὄνομα

οἱ Τυρρηνοί (τῶν Τυρρηνῶν) 6

Dopo il cap. 25

15 – Talete di Mileto devia il fiume Alis. (1, 75)
Talète, filosofo di Mileto, secondo il racconto dei suoi compatrioti, avrebbe escogitato un ingegnoso stratagemma per deviare dal suo corso naturale il fiume Alis, così da far transitare l'esercito di Creso. Erodoto, pur riferendo questa tradizione, si mostra alquanto scettico nei suoi riguardi.

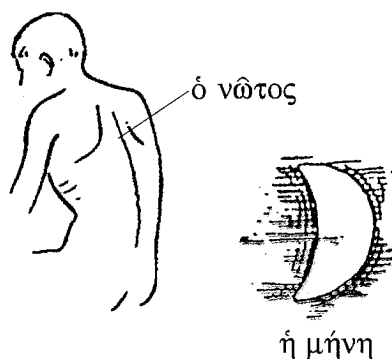
ἡ γέφυρα

Ὡς δὲ ἀφίκετο ἐπὶ τὸν Ἄλυν ποταμὸν ὁ Κροῖσος, ἐντεῦθεν, ὥς μὲν ἐγὼ λέγω, κατὰ τὰς οὐσας γεφύρας διεβίβασε τὸν στρατόν, ὥς δὲ ὁ πολὺς λόγος Ἑλλήνων, Θαλῆς αὐτῷ ὁ Μιλήσιος διεβίβασε.

ὁ Ἄλυσ (Ἄλυος)
ὁ Κροῖσος (τοῦ Κροίσου) : ὁ τῆς Λυδίας βασιλεὺς
ἡ Λυδία (τῆς Λυδίας) χαρ-
τινα χον λα Λιδια
ἡ γέφυρα (τῆς γεφύρας)
δια-βιβάζω : ποιῶ τινα δια-
περᾶν, ἄγω εἰς τὸ πέραν
ὁ πολὺς λόγος Ἑλλήνων : ὁ λόγος πολλῶν τῶν Ἑλλήνων
ὁ Θαλῆς (τοῦ Θαλοῦ)
Μιλήσιος, -α, -ον < ἡ Μίλητος (τῆς Μιλήτου)

τὸ μέχρι τοῦδε *fino a ora*

: εἶναι λέγουσι οἱ Ἕλληνες
οὐ... πω = οὐπω

ἡ δι-ῶρυξ (τῆς διώρυχος) < δι-
ορύττω
μηνο-ειδής, -ές : ὅς μήνη δοκεῖ
εἶναι

ἡ μήνη (τῆς μήνης)
ὁ νῶτος (τοῦ νώτου)
ὅπως ὁ ποταμός λάβοι τὸ
στρατόπεδον κατὰ νώτου
ταύτη : τοῦτῳ τῷ τρόπῳ
ἐκ-τρέπω
τὸ ρεῖθρον (τοῦ ρείθρου) : ἡ
διώρυξ ὅποι ρεῖ ὁ ποταμός
παρ-αμείβομαι = διαβιβάζω,
παρ-αβαίνω

εἰς τὰ ἀρχαῖα ρεῖθρα
ἐπεὶ... τάχιστα = ἐπεὶ πρῶτον

σχίζω (ἐσχίσθη) = τέμνω
ἀμφοτέρῃ (ὁδῷ) = ἔνθα καὶ ἔνθα

δια-βατός, -ή, -όν : δι' ὃν δυ-
νατόν ἐστι διαβαίνειν

τὸ παράπαν (ανν.) = πάντως,
ὅλως

ἀπο-ξηραίνω

Ἀποροῦντος γὰρ Κροίσου ὅπως
διαβήσεται τὸν ποταμὸν ὁ στρατός (οὐ
γὰρ δὴ εἶναί πω τοῦτον τὸν χρόνον τὰς
γεφύρας ταύτας), λέγεται παρόντα τὸν
Θαλῆν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ποιῆσαι αὐτῷ
τὸν ποταμόν, ἐξ ἀριστερᾶς χειρὸς
ρέοντα τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐκ δεξιᾶς ρεῖν,
ποιῆσαι δὲ ᾧδε· Ἄνωθεν τοῦ στρατοπέ-
δου ἀρξάμενον, διώρυχα βαθεῖαν ορύτ-
τειν, ἄγοντα μηνοειδῇ, ὅπως ἂν τὸ
στρατόπεδον κατὰ νώτου λάβοι (ταύτη
κατὰ τὴν διώρυχα ἐκτραπόμενος ἐκ
τῶν ἀρχαίων ρείθρων), καὶ αὖθις, πα-
ραμειβόμενος τὸ στρατόπεδον, εἰς τὰ
ἀρχαῖα εἰσβάλλοι, ὥστε, ἐπεὶ καὶ
ἐσχίσθη τάχιστα ὁ ποταμός, ἀμφοτέρῃ
διαβατὸς ἐγένετο. Οἱ δὲ καὶ τὸ
παράπαν λέγουσι καὶ τὸ ἀρχαῖον
ρεῖθρον ἀποξηρανθῆναι· ἀλλὰ τοῦτο

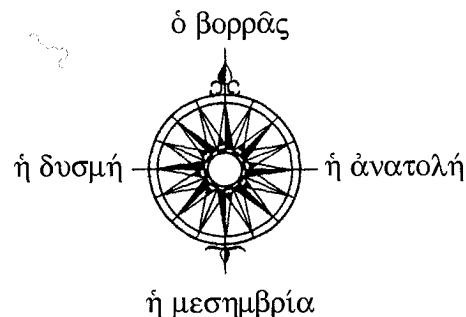
μὲν οὐ προσίεμαι· πῶς γὰρ ὀπίσω πο-
ρευόμενοι διέβησαν ἄν αὐτόν;

προσ-ίεμαι = προσδέχομαι

Dopo il cap. 26

16 – Le conquiste di Creso. (1, 6)

Nell'indagare le origini dell'inimicizia tra Greci e Persiani, Erodoto viene a parlare di Creso, re di Lidia, il quale per primo assoggettò le città greche della Ionia privandole della libertà. In queste vicende bisogna ravvisare un germe delle future guerre tra i due popoli.

Κροῖσος ἦν Λυδὸς μὲν γένος, παῖς δὲ
Ἀλυάττου, τύραννος δὲ ἔθνων τῶν
ἐντὸς Ἄλυος ποταμοῦ, ὅς, ῥέων ἀπὸ
μεσημβρίας μεταξὺ Συρίων τε καὶ Πα-
φλαγόνων, ἔξεισι πρὸς βορρᾶν ἄνεμον
εἰς τὸν Εὐξείνιον καλοῦμενον πόντον.
Οὗτος ὁ Κροῖσος, βαρβάρων πρῶτος ὧν
ἡμεῖς ἴσμεν, τοὺς μὲν κατεστρέψατο

ὁ Κροῖσος (τοῦ Κροίσου)
Λυδός, -ή, -όν < ἡ Λυδία (τῆς
Λυδίας) 1
ὁ Ἀλυάττης (τοῦ Ἀλυάττου)

ὁ Ἄλυσ (τοῦ Ἄλυος)
οἱ Σύριοι (τῶν Συρίων) < ἡ
Συρία (τῆς Συρίας) 3α
οἱ Παφλαγόνες (τῶν Παφλα-
γόνων) < ἡ Παφλαγονία (τῆς
Παφλαγονίας)
ὁ βορρᾶς ἄνεμος : ὁ ἄνεμος δὲ
ἀπὸ βορρᾶ πνέων ψυχὸς καὶ
ρίγος φέρει
ὁ Εὐξείνιος πόντος (τοῦ
Εὐξείνου)

διέβησαν ἄν *avrebbero at-* ἴσμεν *conosciamo*
traversato

προσ-ποιέομαι τινα φίλον :
 φιλίαν ποιέομαι πρὸς τινα
 οἱ Ἰῶνες (τῶν Ἰώνων) 1
 οἱ Αἰολεῖς (τῶν Αἰολῶν) 1
 οἱ Δωριεῖς (τῶν Δωριῶν) 1

οἱ Κιμμέριοι (τῶν Κιμμερίων)
 τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύ-
 ματος) = ἡ στρατιὰ
 τὸ στράτευμα... ἀφικόμενον : τοῦ
 στρατεύματος... ἀφικομένου
 ἡ καταστροφή (τῆς καταστρο-
 φῆς) < καταστρέφομαι

ἡ ἐπι-δρομή (τῆς ἐπιδρομῆς)
 < ἐπι-δραμεῖν | ἡ ἀρπαγή
 (τῆς ἀρπαγῆς) < ἀρπάζω

Ἑλλήνων εἰς φόρου ἀπαγωγὴν, τοὺς δὲ
 φίλους προσεποιήσατο. Κατεστρέψατο
 μὲν Ἰωνάς τε καὶ Αἰολέας καὶ Δωρι-
 έας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ, φίλους δὲ προσε-
 ποιήσατο Λακεδαιμονίους. Πρὸ δὲ τῆς
 Κροίσου ἀρχῆς πάντες Ἕλληνες ἦσαν
 ἐλεύθεροι. Τὸ γὰρ Κιμμερίων στρά-
 τευμα τὸ ἐπὶ τὴν Ἰωνίαν ἀφικόμενον,
 Κροίσου ὃν πρεσβύτερον, οὐ κατα-
 στροφή ἐγένετο τῶν πόλεων, ἀλλ' ἐξ
 ἐπιδρομῆς ἀρπαγῆς.

Dopo il cap. 26

17 – La fenice, l'ibis e i serpenti alati (2, 73 e 75)
 La fenice è un animale favoloso, che ha nei secoli
 sempre alimentato i sogni e le meditazioni degli
 uomini: Erodoto, che s'affretta a dirci di non
 averla mai vista, ma d'averne solo ammirato dise-
 gni e figure, ci narra in questo passo quel che gli
 egizi tramandavano delle sue singolari abitudini:
 essa apparirebbe solo raramente, alla morte del
 padre, venendo in volo dall'Arabia; simile nella

ὁ φόρος, τοῦ φόρου (< φέ- ἡ ἀπ-αγωγή, τῆς ἀπαγω-
 ρω) *il tributo, la tassa* γῆς (< ἀπ-άγω) *il paga-*
mento, la contribuzione

forma ad un'aquila, avrebbe le penne in parte rosso fuoco, in parte dorate. Chiuderebbe le spoglie del padre morto in un uovo fatto di mirra, e lo porterebbe nel tempio del Sole. Altri animali mitici di cui Erodoto ha sentito parlare sono i serpenti alati, per sapere dei quali egli aveva intrapreso un viaggio fino in Arabia. Lì aveva visto cumuli d'ossa: gli era stato allora detto che gl'ibis, uccelli provenienti dall'Egitto, uccidevano in quel luogo i serpenti alati; per quest'opera di difesa dal pericolo rappresentato da tali rettili, gl'ibis venivano venerati come animali sacri.

Ἔστιν ὄρνις τις ἱερός, ᾧ ὄνομα φοῖνιξ· ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὐκ εἶδον, εἰ μὴ ἐν γραφῇ· καὶ γὰρ δὴ σπάνιος ἐπιφοιτᾷ αὐτοῖς· φοιτᾷν δὲ τότε φασίν, ἐπεὶ αὐτῷ ἀποθάνῃ ὁ πατήρ· ἔστι δέ, εἰ ταῖς γραφαῖς παρόμοιος, τοσόσδε καὶ τοιόσδε· τὰ μὲν αὐτοῦ τῶν πτερῶν χρυσᾶ, τὰ δὲ ἐρυθρά. Εἰς τὰ μάλιστα ἀετῷ τὴν

ἐρυθρός, -ά, -όν *rosso*

ὁ φοῖνιξ (τοῦ φοίνικος)

ἡ γραφή (τῆς γραφῆς) > γράφω
: ἡ εἰκὼν

σπάνιος, -α, -ον < σπανίως
σπάνιος ἐπιφοιτᾷ = σπανίως
ἐπιφοιτᾷ | ἐπι-φοιτάω
αὐτοῖς : τοῖς Αἰγυπτίοις

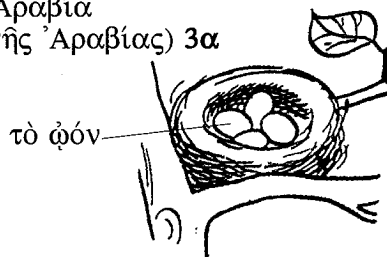
παρόμοιος, α, ον = ὅμοιος
τοιόσδε, -άδε, -όνδε = τοιοῦτος
χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν < ὁ χρυσός εἰς
τὰ μάλιστα = μάλιστα,
ὅλως
ὁ ἀετός (τοῦ ἀετοῦ)

κατὰ τὴν μορφήν καὶ κατὰ τὸ μέγεθος

μηχανάομαι (< ἡ μηχανή)
= ποιέω

ἡ Ἀραβία
(τῆς Ἀραβίας) 3α

τῆς σμύρνης : τῇ σμύρνῃ
τὸ ῥόν (τοῦ ῥοῦ)

σσ = ττ

μετὰ (: ἔπειτα) δὲ λέγουσι τὸν
φοῖνικα πειρᾶσθαι αὐτὸ (: τὸ
ῥόν) φοροῦντα (: φέρειν)

πειράομαι (+ part.) = πειράομαι
ποιεῖν τι | φορέω = φέρω ἔνθα
καὶ ἔνθα

ἀπο-πειράομαι

κοιλαινῶ (aor. ἐκοίλανα)
= κενόν ποιέω

ἐπ' Αἰγύπτου = πρὸς Αἴγυπτον

ὁ ὄρνις, τὸν ὄρνιν

ἐγὼ ἦλθον | πευσόμενος
< πυνθάνομαι (part. fut.)
πτερωτός, -ή, -όν = πτηνός

μορφήν ὁμοιότατος καὶ τὸ μέγεθος.
Τοῦτον δὲ λέγουσι μηχανᾶσθαι τάδε·
ἐξ Ἀραβίας ὁρμώμενον εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ
Ἥλιου, κομίζειν τὸν πατέρα, ἐν σμύρνῃ
ἐμπλάσσοντα, καὶ θάπτειν ἐν τῷ τοῦ
Ἥλιου ἱερῷ· κομίζειν δὲ οὕτω· πρῶτον
τῆς σμύρνης ῥόν πλάσσειν, ὅσον τε δυ-
νατός ἐστι φέρειν· μετὰ δὲ πειρᾶσθαι
αὐτὸ φοροῦντα· ἐπεὰν δὲ ἀποπειραθῇ,
κοιλάναντα τὸ ῥόν, τὸν πατέρα εἰς
αὐτὸ ἐντιθέναι, σμύρνη δὲ ἄλλη
ἐμπλάσσειν τοῦτο μέρος τοῦ ῥοῦ, καθ'
ὃ, ἐκκοιλάνας, ἐνέθηκε τὸν πατέρα·
ἐμπλάσαντα δέ, κομίζειν αὐτὸν ἐπ'
Αἰγύπτου εἰς τὸ τοῦ Ἥλιου ἱερὸν.
Ταῦτα μὲν τοῦτον τὸν ὄρνιν λέγουσι
ποιεῖν.

Ἔστι δὲ χῶρος τῆς Ἀραβίας εἰς ὃν
ἦλθον ὡς πευσόμενος περὶ τῶν πτε-

ἡ μορφή (τῆς μορφῆς) *la forma* ἐμ-πλάσσω (πλάσσω, aor. ἔπλασα) *modello, spalmo*
ἡ σμύρνη (τῆς σμύρνης) *la mirra*

ρωτῶν ὄφεων· ἀφικόμενος δέ, εἶδον
ὅστ᾽ ὄφεων καὶ ἀκάνθας πῆλθει μὲν
ἀδύνατα ἀφηγήσασθαι· σωροὶ δὲ ἦσαν
τῶν ἀκανθῶν καὶ μεγάλοι καὶ ὑποδεέ-
στεροι καὶ ἐλάσσονες ἔτι τούτων·
πολλοὶ δὲ ἦσαν οὗτοι. Ἔστι δὲ ὁ χῶρος
οὗτος, ἐν ᾧ αἱ ἀκάνθαι κατακέχυνται,
τοιόσδε τις· εἰσβολὴ ἐξ ὀρῶν στενῶν εἰς
πεδῖον μέγα· τὸ δὲ πεδῖον τοῦτο
συνάπτει τῷ Αἰγυπτίῳ πεδίῳ.

τὸ ὅστουν (τοῦ ὀστοῦ)
ἢ ἄκανθα (τῆς ἀκάνθης)

πῆλθει ἀδύνατα ἀφηγήσασθαι
: οὕτω πολλά, ὥστε ἀδύνατόν
ἐστὶν ἐξηγήσασθαι

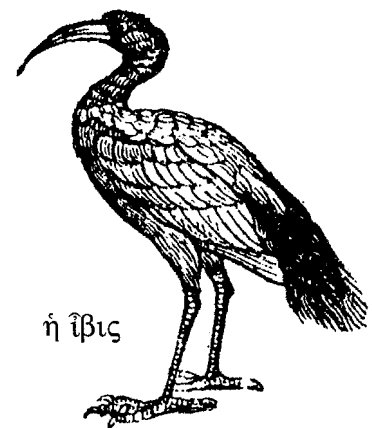
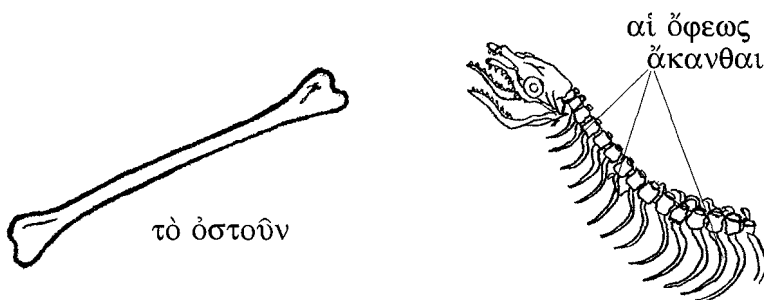
ἀφ-ηγέομαι

ὁ σωρός (τοῦ σωροῦ) = τὸ ἔρμα
ὑποδεής, ἐς = μικρός

οὗτοι οἱ σωροὶ

κατα-χέομαι : κεῖμαι

ἡ εἰσβολή (τῆς εἰσβολῆς) = ἡ
εἴσοδος

Λόγος δὲ ἐστὶν πτερωτοὺς ὄφεις, ἅμα
τῷ ἥρι, ἐκ τῆς Ἀραβίας πέτεσθαι ἐπ'
Αἰγύπτου· τὰς δὲ ὀρνιθας τὰς "ἰβιες"
ὀνομαζομένας, ἀπαντώσας εἰς τὴν

λόγος ἐστὶ = λέγουσιν

ἡ ἴβις (τῆς ἰβέως, αἱ / τὰς ἰβιες)

παρ-ίημι = περιοράω

μεγάλως (ανν.) < μέγας
πρὸς τῶν Αἰγυπίων = ὑπὸ τῶν
Αἰγυπίων
ὁμολογέω = λέγω τὸ ἴδιον ὃ
ἄλλος λέγει, λέγω ὅτι τὰ ὑπ'
ἄλλου λεγόμενα ἀληθῆ ἐστίν
ἐαυτοὺς τιμᾶν

τὸ εἶδος (τοῦ εἶδους) (< ἰδεῖν)
= ἡ μορφή

δεινῶς : μάλιστα

ἡ γέρανος (τῆς γεράνου)
τὸ πρόσωπον τὸ ἐπίγρυπον
ἐπί-γρυπος, -η, -ον
ὅσον (ανν.) = ὥσπερ
ἡ κρέξ (τῆς κρεκός)

ἡ κρέξ

ἡ γέρανος

εἰσβολὴν ταύτης τῆς χώρας, οὐ παρι-
έναι τοὺς ὄφεις, ἀλλὰ κατακτείνειν.
Καὶ οἱ Ἀράβιοι λέγουσι τὴν ἵβιν διὰ
τοῦτο τὸ ἔργον τετιμῆσθαι μέgalως
πρὸς τῶν Αἰγυπίων· ὁμολογοῦσι δὲ καὶ
οἱ Αἰγύπτιοι διὰ ταῦτα τιμᾶν τὰς ὀрни-
θας ταύτας. Εἶδος δὲ τῆς ἵβευς τόδε·
μέλαινα δεινῶς πᾶσα, σκέλη δὲ φορεῖ
γεράνου, πρόσωπον δὲ εἰς τὰ μάλιστα
ἐπίγρυπον, μέγεθος δὲ ὅσον κρέξ.

ἡ ἰδέα (τῆς ιδέας) = τὸ εἶδος, ἡ
μορφή | ἥδε ἐστὶν ἡ ἰδέα
εἰλέω = τρέπομαι (: τὸν βίον
διατρίβω)
οἱ ἐν ποσὶν εἰλούμενοι τοῖς
ἀνθρώποις : οἱ τὸν βίον διατρί-
βοντες παρὰ τοῖς ἀνθρώποις

Τῶν μὲν δὴ μελαινῶν, τῶν μαχομένων
πρὸς τοὺς ὄφεις, ἥδε ἡ ἰδέα· τῶν δὲ ἐν
ποσὶ μάλλον εἰλουμένων τοῖς ἀνθρώ-

ποις (διτταὶ γὰρ δὲ εἰσι ἴβιες) ἦδε· αὕτη
 ἡ ἴβις ψιλὴ ἐστὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν
 τράχηλον πάντα, λευκὴ πτεροῖς, πλὴν
 κεφαλῆς καὶ τοῦ ἀνχένος καὶ ἄκρων
 τῶν πτερύγων καὶ τοῦ πυγαίου ἄκρου
 (ταῦτα δὲ πάντα μέλαινά ἐστι δεινῶς),
 σκέλη δὲ καὶ πρόσωπον ἐμφορῆς τῇ
 ἑτέρᾳ. Τοῦ δὲ ὄψεως μορφὴ οἷα περ τῶν
 ὕδρων. Πτίλα δὲ φορεῖ τοῖς τῆς νυκ-
 τερίδος πτεροῖς μάλιστα ἐμφορέστατα.

ψιλός, -ή, -όν = ὅς τριχας οὐκ ἔχει

ὁ ἀνχὴν (τοῦ ἀνχένος) = τὸ τοῦ σώματος μέρος τὸ ὀπισθεν τοῦ τραχήλου | ἡ πτέρυξ (τῆς πτέρυγος) = τὸ πτερόν
 αἱ ἄκραι πτέρυγαι
 τὸ πυγαῖον (τοῦ πυγαίου)

ἐμφορῆς, -ές (> ἐν + φέρω) = ὁμοίος

ὁ ὕδρος (τοῦ ὕδρου) (< ὕδωρ) = ὁ ὄφις ἐν τῷ ὕδατι τὸν βίον ἄγων | τὸ πτίλον (τοῦ πτίλου) = τὸ πτερόν
 ἡ νυκτερίς (τῆς νυκτερίδος)

ἡ νυκτερίς

Nota: il dialetto ionico erodoteo

A completamento di quanto illustrato nelle pagine 345-346 del secondo volume d'Athènaze riguardo al dialetto ionico, in cui scrive Erodoto, bisogna osservare:

ω = α/ου

1) Le vocali attiche α/ου corrispondono spesso nello ionico a ω: ἑαυτοῦ - ἥς = ἑωυτοῦ; οὔν = ῶν

ὅς, ἡ, τό = ὅς, ἡ, ὅ

2) Il pronome relativo è identico all'articolo definito, tranne che nel maschile singolare ch'è sempre ὅς: τῆς (attico ἥς) περ Ἀστυάγης ἄρχει χώρας, ταύτης ἀπάσης ἄρξεις: «Tu reggerai tutta questa regione che Astiage ora regge.»

ἄπ-ικνέομαι = ἄφ-ικνέομαι

ἐπ' ἑωυτόν = ἐφ' ἑωυτόν

3) Le consonanti non s'aspirano nell'elisione e nei nomi composti (es. ἄπ-ικνέομαι anziché ἄφ-ικνέομαι, ἐπ' ἑωυτόν anziché ἐφ' ἑωυτόν).

Da qui in poi in passi sono assolutamente originali. Nelle note laterali e a piè di pagina le parole greche sono sempre nella forma attica.

Dopo il cap. 27

18 – I rigori del lunghissimo inverno scita. (4, 28)
 Gli Sciti, nome col quale Erodoto designa le popolazioni nomadi situate a nord-est del Mar Nero, devono fare i conti con un clima del tutto diverso da quello a cui sono abituati i Greci: inverni lunghissimi e rigidissimi, cui si alternano stagioni assai piovose. Anche i cavalli, fedelissimi compagni degli Sciti, si son dovuti abituare ai rigori dell'inverno.

Δυσχείμερος δὲ αὕτη ἡ καταλεχθεῖσα
 πᾶσα χώρα οὕτω δὴ τί ἐστι· ἔνθα τοὺς
 μὲν ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἀφόρητος οἶος
 γίνεται κρυμός· ἐν τοῖσι, ὕδωρ ἐκχέας,
 πηλὸν οὐ ποιήσεις, πῦρ δὲ ἀνακαίων
 ποιήσεις πηλόν· ἡ δὲ θάλασσα πήγνυ-
 ται, καὶ ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου οἱ Σκύθαι
 στρατεύονται καὶ τὰς ἀμάξας ἐπελαύ-
 νουσι πέρην ἐς τοὺς Σίνδους. Οὕτω μὲν
 δὴ τοὺς ὀκτὼ μῆνας διατελέει χειμῶν

δυσ-χείμερος, -ον *freddo*,
gelido, *dai rigidi inverni*

δυσ-χείμερος, -ον = ὅς χειμῶ-
 νας μάλα ψυχροὺς ἔχει
 κατα-λεχθεῖσα < κατα-λέγω

ἀ-φόρητος, -ον : ὃν τις οὐκ ἂν
 δύναίτο ἀνέχεσθαι, φέρειν
 γίνομαι = γίγνομαι
 ὁ κρυμός (τοῦ κρυμοῦ) = τὸ
 ψῦχος, τὸ ῥίγος
 ἐν τοῖσι : τούτοις τοῖς μηνσίν
 ὁ πηλός (τοῦ πηλοῦ) : ὕδωρ
 καὶ γῆ | πηλὸν οὐ ποιήσεις :
 ἡ γὰρ γῆ ψυχρά ἐστι ὥσπερ
 κρύσταλλος
 ἀνα-καίω | πῦρ δὲ ἀνακαίων
 : δεῖ γὰρ θερμαίνειν τὴν γῆν
 οἱ Σκύθαι (τῶν Σκυθῶν) < ἡ
 Σκυθία (τῆς Σκυθίας) 5

πέρην = πέραν
 οἱ Σίνδοι (τῶν Σίνδων) 5

δια-τελέω (+ part.) = παύομαι
 (+ part.) | δια-τέλει ὧν = συ-
 νεχῶς ἐστι

ἐπί-λοιπος, -ον = λοιπός

αὐτόθι : ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ

ἐν τῷ = ἐν τούτῳ

τὴν ὥραϊαν : ἐν καιρῷ

ἀν-ίημι (+ παρτ.) ↔ παύομαι
(+ παρτ.)

ἦμος = ὅτε, ὥς
τῇ ἄλλῃ : ἐν ἄλλαις χώραις

τηνικαῦτα = τότε

ἀμφι-λαφής, -ές = πολὺς
ἦν = ἔάν

θωμάζω, (ion.) per θαυμάζω
ὁ σεισμὸς (τοῦ σεισμοῦ) (> σείω
< κατα-σείω) : ἡ τῆς γῆς
κίνησις

Σκυθικός, -ή, -όν
ἡ Σκυθικὴ γῆ = ἡ Σκυθία

ἀρχήν (ανν.) = πάντως, ὅλως

ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ χώρᾳ

ἀπο-σφακελίζω : πηγνυμαι,
ἀποθνήσκω διὰ ψυχῆς

ἑὼν, τοὺς δ' ἐπιλοίπους τέσσερας
ψύχεα αὐτόθι ἐστί. Κεχώρισται δὲ
οὗτος ὁ χειμὼν πᾶσι τοῖσι ἐν ἄλλοισι
χωρίοισι γινομένοισι χειμῶσι, ἐν τῷ
τὴν μὲν ὥραϊην οὐκ ὕει λόγου ἄξιον
οὐδέν, τὸ δὲ θέρος ὕων οὐκ ἀνιεῖ.
Βρονταί τε ἦμος τῇ ἄλλῃ γίνονται,
τηνικαῦτα μὲν οὐ γίνονται, θέρεος δὲ
ἀμφιλαφές· ἦν δὲ χειμῶνος βροντὴ
γένηται, ὥς τέρας θωμάζεται. Ὡς δὲ
καί, ἦν σεισμὸς γένηται, ἦν τε θέρεος
ἦν τε χειμῶνος, ἐν τῇ Σκυθικῇ τέρας
νενόμισται. Ἴπποι δέ, ἀνεχόμενοι,
φέρουσι τὸν χειμῶνα τοῦτον, ἡμίονοι
δὲ οὐδὲ ὄνοι οὐκ ἀνέχονται ἀρχήν· τῇ
δὲ ἄλλῃ ἵπποι μὲν, ἐν κρυμῷ ἐστεῶτες,
ἀποσφακελίζουσι, ὄνοι δὲ καὶ ἡμίονοι
ἀνέχονται.

χωρίζομαι *mi distingo*, ἐστεῶτες *che si trovano*,
sono differente (+ dat., «da») *che stanno* (acc. plur. masch.
del part. perf.)

Dopo il cap. 27

19 – Psammetico scopre la lingua delle origini.

(2, 2)

I Greci hanno sempre guardato agli Egizi come un figlio guarda a un padre: da essi ritenevano di aver tratto la gran parte delle più antiche cognizioni circa l'uomo e il cosmo. Ogni sapiente di una certa fama aveva viaggiato in Egitto o in Oriente per acrescere la propria sapienza (Pitagora, per esempio, secondo la tradizione, avrebbe portato in Grecia proprio dall'Egitto le sue teorie sull'anima). Questo primato spettava all'Egitto in virtù dell'antichità della sua civiltà, secondo un ragionamento che vedeva in ciò che è antico una maggiore vicinanza col divino.

Al re Psammetico (salito al trono nell'anno 666 a. C.) tocca buttar giù l'amaro boccone di scoprire che gli Egizi non sono in realtà gli uomini più antichi!

Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι, πρὶν μὲν ἢ πρὶν ἢ + inf. = πρίν + inf.

Ψαμμήτιχον σφέων βασιλεῦσαι, ἐνόμι- ὁ Ψαμμήτιχος (τοῦ Ψαμμητίχου)
σφέων = ἐαυτῶν

ζον ἐωυτοῦς πρώτους γενέσθαι πάντων ἐωυτοῦ, -ῆς, -οῦ, (ion.) per
ἐαυτοῦ, -ῆς, -οῦ

γενοίατο, (ion.) per γένοιτο
ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου

οἱ Φρύγες (τῶν Φρυγῶν) 3α

πόρον οὐδένα τούτου ἀνευρεῖν
= τρόπον οὐδένα ἵνα εὔρη

ἀν-ευρίσκω
οἷ = οἵτινες

νεο-γνός, -όν = ἀρτιγέννητος

διδοῖ, ion. per δίδωσι(ν)
τρέφειν : ἵνα τρέφῃ

ἐντέλλομαι (aor. ἐντει-
λάμην) = κελεύω

ἀντίον = ἐναντίον

φωνὴν ἴημι : λαλέω
ἢ στέγη (τῆς στέγης)

ἐπ' ἐωυτῶν : μόνα

αὐτά : τὰ παιδιά

τὴν ὥρην : ἐν καιρῷ

ἐπ-αγινέω, (ion.) = ἐπ-άγω

σφι = αὐτοῖς

καὶ ἐκέλευσε τὸν ποιμένα πλή-
σαντα (: πληρώσαντα) τὰ
παιδιά τοῦ γάλακτος...

τᾶλλα : τὰ ἄλλα

θέλω = ἐθέλω

ἀπαλλάττω = ἀμύνω

ἄ-σημος, -ον : ὁ οὐδὲν σημαί-
νων

ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ Ψαμμήτιχος βα-
σιλεύσας ἠθέλησε εἰδέναι οἵτινες
γενοίατο πρῶτοι, ἀπὸ τούτου νομίζουσι
Φρύγας προτέρους γενέσθαι ἐωυτῶν,
τῶν δὲ ἄλλων ἐωυτούς. Ψαμμήτιχος δέ,
ὥς οὐκ ἐδύνατο, πυνθανόμενος, πόρον
οὐδένα τούτου ἀνευρεῖν οἷ γενοίατο
πρῶτοι ἀνθρώπων, ἐπιτεχνᾶται τοιόνδε.
Παιδία δύο νεογνά, ἀνθρώπων τῶν ἐπι-
τυχόντων διδοῖ ποιμένι τρέφειν ἐς τὰ
ποίμνια τροφήν τινα τοιήνδε, ἐντειλά-
μενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν
φωνὴν ἰέναι, ἐν στέγῃ δὲ ἐρήμῃ ἐπ'
ἐωυτῶν κεῖσθαι αὐτὰ καὶ τὴν ὥρην
ἐπαγινέειν σφι αἶγας· πλήσαντα δὲ τοῦ
γάλακτος, τᾶλλα διαπρήσσεσθαι.
Ταῦτα δὲ ἐποίησεν τε καὶ ἐνετέλλετο
Ψαμμήτιχος, θέλων ἀκοῦσαι τῶν
παιδίων, ἀπαλλαχθέντων τῶν ἀσήμων

εἰδέναι (inf.) *sapere, cono-
scere*

ὁ πόρος, τοῦ πόρου (< πε-
ράω) *il mezzo* (per provve-
dere a qualcosa)

ἐπι-τεχνάομαι *escogito,
macchino*

τοιός-δε, τοιά-δε, τοιόν-
δε *tale, siffatto*

πίμπλημι *sazio* (+ gen.,
«di»)

κνυζημάτων, ἦντινα φωνὴν ῥήξουσι
 πρώτην. Τά περ ὧν καὶ ἐγένετο. Ὡς γὰρ
 διέτης χρόνος ἐγεγόνεε ταῦτα τῷ ποιμ-
 ἐνι πρήσσοντι, ἀνοίγοντι τὴν θύρην καὶ
 ἐσιόντι, τὰ παιδιά ἀμφότερα προσπίπ-
 τοντα «βεκός» ἐφώνεον, ὀρέγοντα τὰς
 χεῖρας. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα ἀκούσας,
 ἥσυχος ἦν ὁ ποιμήν· ὥς δὲ πολλάκις
 φοιτῶντι καὶ ἐπιμελομένῳ πολλὸν ἦν
 τοῦτο τὸ ἔπος, οὕτω δὴ, σημήνας τῷ δε-
 σπότη, ἤγαγε τὰ παιδιά, κελεύσαντος,
 ἐς ὅσιν τὴν ἐκείνου. Ἀκούσας δὲ καὶ
 αὐτὸς ὁ Ψαμμήτιχος, ἐπυνθάνετο
 οἵτινες ἀνθρώπων «βεκός» τι καλέουσι·
 πυνθανόμενος δέ, εὔρισκε Φρύγας
 καλέοντας τὸν ἄρτον. Οὕτω συνεχώ-
 ρησαν Αἰγύπτιοι καὶ τοιούτῳ σταθμ-
 ωσάμενοι πρήγματι τοὺς Φρύγας
 πρεσβυτέρους εἶναι ἐωυτῶν.

περ (particella enclitica che
 rafforza la parola cui è ag-
 giunta) *proprio, appunto* ἐγεγόνεε *era passato*
 βεκός *pane*, in dialetto frigio

τὸ κνύζημα (τοῦ κνυζήματος)
 φωνὴν ῥ. = φωνέω
 ῥήγνυμι (fut. ῥήξω)

ὧν, (ion.) οὖν

δι-έτης, -ες : δυοῖν ἐτῶν

πρήττω = πράττω
 τῷ ποιμένι ταῦτα πρήσσοντι

ὀρέγω

τὰ πρῶτα = τὸ πρῶτον

πολλόν, ion. per πολύ

ἐπιμέλομαι = ἐπιμελέομαι

σημαίνω (aor. ἐσήμηνα) =
 ἐπαγγέλλω

κελεύσαντος τοῦ δεσπότη

τὰ παιδιά τὰς
 χεῖρας ὀρέγει

συν-χωρέω = ὁμολογέω

σταθμόομαι (e- ἄομαι) (τί τινι)
 = ἐνθυμέομαι (τι ἔκ τινος)

Dopo il cap. 28

20 – Astiage offre al suo ospite un orrendo banchetto. (1, 119)

A sèguito d'un sogno premonitore, il re dei Persiani Astiage aveva sottratto alla figlia il suo piccolo appena nato (il futuro re Ciro) e l'aveva consegnato ad Àrpago, suo uomo di fiducia, perché lo uccidesse. Questi non se l'era sentita di commettere personalmente l'infanticidio, e aveva a sua volta ordinato a un mandriano di provvedervi, ma nemmeno costui ne aveva avuto il coraggio. Portato a casa il piccoletto, il mandriano l'aveva allevato come un suo figliolo. Ma all'età di dieci anni l'identità del fanciullo fu scoperta, e Astiage convocò Àrpago perché rendesse conto della sua mancanza. Per punire la disubbidienza di Àrpago, il re ordì un orrendo inganno ai danni del suo ministro: lo invitò a pranzo, dicendogli di mandare avanti il suo unico figlio...

ὁ Ἄρπαγος τὸν βασιλέα
προσκυνεῖ

ὁ Ἄρπαγος (τοῦ Ἀρπάγου)
ταῦτα : ὅτι ὁ βασιλεὺς ἑαυτὸν
καὶ τὸν ἑαυτοῦ παῖδα εἰς
δεῖπνον καλεῖ | προσ-κυνέω
μεγάλα ποιησάμενος : νομίζας
πολλὴν εὐτυχίαν εἶναι
ἢ ἁμαρτίας (τῆς ἁμαρτίας),
(ion.) = ἡ ἁμαρτία (τῆς ἁμαρ-
τίας) < ἁμαρτάνω
οἱ (ion.) = αὐτῷ
εἰς δέον γίγνομαι = ὠφέλιμος
ἐν καιρῷ γίγνομαι

Ἄρπαγος μέν, ὥς ἤκουσε ταῦτα, προ-
σκυνήσας, καὶ μεγάλα ποιησάμενος
ὅτι τε ἡ ἁμαρτίας οἱ ἐς δέον ἐγεγόνεε

καὶ ὅτι ἐπὶ τύχησι χρηστῆσι ἐπὶ
 δεῖπνον ἐκέκλητο, ἦε ἐς τὰ οἰκία.
 Ἐσελθὼν δὲ τὴν ταχίστην, ἣν γάρ οἱ
 παῖς εἷς μοῦνος, τρία καὶ δέκα κου
 μάλιστα ἔτεα γεγονώς, τοῦτον ἐκπέμ-
 πει, ἰέναι τε κελεύων ἐς Ἀστυάγεος
 καὶ ποιέειν ὅ τι ἂν ἐκεῖνος κελεύῃ.
 Αὐτὸς δὲ περιχαρὴς ἐὼν φράζει τῇ γυ-
 ναικὶ τὰ συγκυρήσαντα. Ἀστυάγης δέ,
 ὥς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἀρπάγου παῖς, σφάξας
 αὐτὸν καὶ κατὰ μέλεα διελὼν τὰ μὲν
 ὥπτησε, τὰ δὲ ἥψησε τῶν κρεῶν, εὖ-
 τυκα δὲ ποιησάμενος, εἶχε ἔτοιμα.
 Ἐπεῖτε δέ, τῆς ὥρης γινομένης τοῦ
 δεῖπνου, παρῆσαν οἱ τε ἄλλοι δαιτυμό-
 νες καὶ ὁ Ἀρπαγος, τοῖσι μὲν ἄλλοισι
 καὶ αὐτῷ Ἀστυάγει παρετιθέατο
 τράπεζαι ἐπίπλεαι μηλέων κρεῶν,
 Ἀρπάγῳ δὲ τοῦ παιδὸς τοῦ ἐωυτοῦ,

ἦε, (ιον.) = ἦει
 τὰ οἰκία = τὴν οἰκίαν
 τὴν ταχίστην ὁδόν = ὡς τάχιστα
 ἐσελθὼν δὲ τὴν ταχίστην, ἣν
 γάρ οἱ παῖς εἷς μοῦνος... τοῦ-
 τον ἐκπέμπει : ἐπεὶ πρῶτον
 εἰσέλθε, ἐκπέμπει (καλεῖ) τὸν
 παῖδα, ὃς αὐτῷ εἷς ὁ μόνος ἦν
 κου (ιον.) = πον

ὁ Ἀστυάγης (τοῦ Ἀστυάγου)

περι-χαρής, -ές : μάλα χαίρων

συγ-κυρέω = τυγχάνω

τὸ μέλος (τοῦ μέλους) : μέρος
 τι τοῦ σώματος
 εὖ-τυκος, -ον = καλῶς καὶ
 ἐτοίμως πεποιημένος
 εὖτυκα ποιησάμενος : εὖ πα-
 ρασκευασάμενος

ἐπεῖ-τε, (ιον.) ἐπεὶ
 γίνομαι, ιον. per γίγνομαι

ὁ δαιτυμὼν (τοῦ δαιτυμόνος)
 (< ἡ δαίς) : ὁ ἐπὶ δαῖτα κε-
 κλημένος

παρετιθέατο = παρετίθεντο

ἐπὶ-πλεος, -έη, -εον (ιον.)
 = μεστός

ἐωυτοῦ, -ῆς, -οῦ, (ιον.)
 ἑαυτοῦ, -ῆς, -οῦ

τᾶλλα < τὰ ἄλλα
 ταῦτα : ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ
 χεῖρες καὶ οἱ πόδες
 χωρὶς ↔ ὁμοῦ
 τὸ κανέον ion. per τὸ κανοῦν
 κατα-καλύπτω ↔ ἀπο-κα-
 λύπτω

ἡ βορά (τῆς βορᾶς) = ὁ σῖτος
 εἶρομαι (ion.) = ἐροτάω
 μιν (ion.) = αὐτόν
 ἡσθεῖη (ott.) < ἡδομαι (aor. inf.
 ἡσθῆναι)
 ἡ θοῖνη (τῆς θοίνης) = δαίς
 κάρτα = μάλα

πρόσ-κεिताί (τινι) = δεῖ τινά
 τοῖσι προσέκειτο παρέφερον :
 ἐκεῖνοι οἷς τοῦτο προσέκειτο
 (: ὦν τοῦτο ἦν ἔργον) πα-
 ρέφερον

προσ-ίστημι

τὸ λείμμα (τοῦ λείμματος)
 (< λείπω) : μέρος τι λελειμ-
 μένον, τὸ λοιπόν
 ἐκ-πλήσσω (pass. aor. II ἐξ-επ-
 λάγην) (< ἐκ-πληξίς) : φοβέο-
 μαι, εἰς ἐκπληξιν εἰσπίπτω
 γίγνομαι ἐντὸς ἑμαυτοῦ :
 ἑμαυτοῦ κρατέω
 γινώσκω, (ion.) γινώσκω
 ὅτεο, (ion.) ὅτου

βιβρώσκω (pf. βέβρωκα) = ἐσθίω

ἄρεστός, -ά, -όν, agg. verb. di
 ἄρέσκω : ἄρεστόν εἶναι :
 ἑαυτῷ ἀρέσκειν

πλήν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε
 καὶ ποδῶν, τᾶλλα πάντα· ταῦτα δὲ
 χωρὶς ἔκειτο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμ-
 μένα. Ὡς δὲ τῷ Ἀρπάγῳ ἐδόκεε ἄλις
 ἔχειν τῆς βορῆς, Ἀστυάγης εἵρετό μιν
 εἰ ἡσθεῖη τι τῇ θοίνῃ. Φαμένου δὲ
 Ἀρπάγου καὶ κάρτα ἡσθῆναι, παρέφε-
 ρον τοῖσι προσέκειτο τὴν κεφαλὴν τοῦ
 παιδὸς κατακεκαλυμμένην καὶ τὰς
 χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· Ἀρπαγον δὲ
 ἐκέλευον προσστάντες ἀποκαλύπτειν
 τε καὶ λαβεῖν τὸ βούλεται αὐτῶν. Πει-
 θόμενος δὲ ὁ Ἀρπαγὸς καὶ ἀποκα-
 λύπτων, ὁρᾷ τοῦ παιδὸς τὰ λείμματα·
 ἰδὼν δέ, οὔτε ἐξεπλάγη, ἐντός τε
 ἑωυτοῦ γίνεται. Εἵρετο δὲ αὐτόν ὁ
 Ἀστυάγης εἰ γινώσκοι ὅτεο θηρίου
 κρέα βεβρώκοι. Ὁ δὲ καὶ γινώσκειν ἔφη
 καὶ ἄρεστόν εἶναι πᾶν τὸ ἄν βασιλεὺς

ἄκρος, -α, -ον *estremo*

ἔρδῃ. Τούτοισι δὲ ἀμειψάμενος, καὶ ἀναλαβὼν τὰ λοιπὰ τῶν κρεῶν, ἤιε ἐς τὰ οἰκία. Ἐνθεῦτεν δὲ ἔμελλε, ὥς ἐγὼ δοκέω, ἀλίσας, θάψειν τὰ πάντα. Ἀρπάγῳ μὲν Ἀστυάγῃς δίκην ταύτην ἐπέθηκε.

ἔρδω = ποιέω

ἐνθεῦτεν, ion. per ἐντεῦθεν

δοκέω = νομίζω

ἀλίζω = συλλέγω

δίκην τινὶ ἐπι-τίθημι = δίκην τινὶ δίδωμι, παρέχω, κολάζω

Dopo il cap. 28

21 – Lettera di Àrpago a Ciro. (1, 124)

Subita l'orrenda uccisione del figlio ad opera del re Astiage, che gli ha imbandito un banchetto con le sue carni, Àrpago escogita la sua vendetta: corteggia il giovane Ciro, futuro re dei Persiani, inducendolo a vendicarsi di Astiage, il nonno snaturato che aveva ordinata la sua morte quand'era ancora in fasce. Sventrata di propria mano una lepre e mèsale una lettera nel ventre, la manda a Ciro.

Τὰ δὲ γράμματα ἔλεγε τάδε· «ὦ παῖ Καμβύσεω, σὲ γὰρ θεοὶ ἐπορώσι· οὐ

τὰ γράμματα (τῶν γραμμάτων) = τὰ γεγραμμένα

ὁ Καμβύσης (τοῦ Καμβύσου, (ion.) -εω) : ὁ Κύρου πατήρ ἐφ-οράω

κοτε, (ion.) per ποτε
 νυν = οὖν | ὁ Ἀστυάγης (τοῦ
 Ἀστυάγου, ion. -εος)
 σεωυτοῦ, ion. per σεαυτοῦ
 ὁ φονεύς (τοῦ φονέως) < φο-
 νέω | τίνομαι (aor. ἐτεισάμην)
 = κολάζω

περί-εἰμι (< εἶμι) | περί-εις,
 (ion.) = περίει (< εἶμι) ↔
 ἀποθνήσκω | δοκέω = νομίζω
 σέο... αὐτοῦ πέρι = περὶ σεαυ-
 τοῦ

πέ-πονθα < πάσχω

ὁ βουκόλος (τοῦ βουκόλου) = ὁ
 ποιμήν

ἦν = ἑάν

ἄρξεις ἀπάσης ταύτης χώρας
 τῆς περ (ἥσπερ νῦν)
 Ἀστυάγης ἄρχει
 ἀνα-πεῖθω
 ἀφ-ίσταμαι = ἐπ-αν-ίσταμαι
 στρατ-ηλατέω (< στρατός +
 ἐλαύνω) : στρατὸν ἐλαύνω
 οἱ Μῆδοι (τῶν Μήδων) 4
 ἀπο-δεχθέω, ion. περ ἀπο-
 δειχθῶ (< ἀπο-δείκνυμι =
 καθίστημι)
 σέο, ion. per σοῦ
 ἀντία = ἐναντίον | τοι, ion. = σοι
 βούλει, ion. = βούλη (ind. pres.)
 ἦν (ἑάν) τις ἄλλος τῶν δοκίμων
 Μήδων τὸ αὐτὸ γενήσεται
 δόκιμος, -η, -ον : ὁ δόξης
 τυγχάνων
 γίγνομαι πρὸς τινος ↔
 ἀφίσταμαι ἀπὸ τινος

γὰρ ἂν κοτε ἐς τοσοῦτο τύχης ἀπύκειο·
 Σύ νυν Ἀστυάγεα, τὸν σεωυτοῦ φονέα
 τεῖσαι. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν τούτου προ-
 θυμὴν τέθηκας, κατὰ δὲ θεοὺς τε καὶ
 ἐμὲ περίεις. Τά σε καὶ πάλαι δοκέω
 πάντα ἐκμεμαθηκέναι, σέο τε αὐτοῦ
 πέρι ὡς ἐπρήχθη καὶ οἶα ἐγὼ ὑπὸ
 Ἀστυάγεος πέπονθα, ὅτι σε οὐκ
 ἀπέκτεινα ἀλλὰ ἔδωκα τῷ βουκόλῳ. Σύ
 νυν, ἣν βούλῃ ἐμοὶ πείθεσθαι, τῆς περ
 Ἀστυάγης ἄρχει χώρας, ταύτης
 ἀπάσης ἄρξεις. Πέρσας γὰρ ἀναπείσας
 ἀπίστασθαι, στρατηλάτεε ἐπὶ Μήδους.
 Καὶ ἦν τε ἐγὼ ὑπὸ Ἀστυάγεος ἀπο-
 δεχθέω στρατηγὸς ἀντία σέο, ἔσται τοι
 τὰ σὺ βούλει, ἦν τε τῶν τις δοκίμων
 ἄλλος Μήδων· πρῶτοι γὰρ οὗτοι,
 ἀποστάντες ἀπ' ἐκείνου καὶ γενόμενοι
 πρὸς σέο, Ἀστυάγεα καταιρέειν

ἂν... ἀπύκειο (ionico per περ (particella enclitica che
 ἀφίκου) *saresti arrivato*, rafforza la parola cui è ag-
 giunto) *proprio, appunto*

τό (con valore avverbiale)
per quanto riguarda

πειρήσονται. Ὡς ὧν ἐτοίμου τοῦ γε
ἐνθάδε ἐόντος, ποίεε ταῦτα καὶ ποίεε
κατὰ τάχος.»

ὧν, (ion.) = οὖν

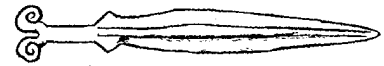
κατὰ τάχος = ὡς τάχιστα

Dopo il cap. 29

22 – I monumenti al dio Ares. (4, 62)

Gli Sciti sacrificano a tutti gli dèi allo stesso modo e a nessuno son soliti erigere statue o monumenti, tranne che al dio Ares. Al dio della guerra, che Erodoto designa col corrispondente nome greco come fa con tutte le divinità straniere, questo popolo bellicoso innalza enormi monumenti sui quali vengono brutalmente sacrificati i prigionieri di guerra.

Ἀκινάκης σιδήρεος ἰδρύται ἀρχαῖος,
καὶ τοῦτ' ἐστὶ τοῦ Ἄρεος τὸ ἄγαλμα.
Τούτῳ δὲ τῷ ἀκινάκῃ θυσίας ἐπετείους
προσάγουσι προβάτων καὶ ἵππων, καὶ
δὴ καὶ τοιάδ' ἔτι πλέω θύουσι ἢ τοῖσι
ἄλλοισι θεοῖσι· ὅσους ἂν τῶν πολεμίων

ὁ ἀκινάκης (τοῦ ἀκινάκου)
ἰδρύω = ἀνατίθημι, ἵστημι
τὸ ἄγαλμα : τὸ σημεῖον

ὁ Ἄρης (τοῦ Ἄρεως, ion. -εος)

ἐπέτειος, α, ον = ὅς γίνεται
κατ' ἔτος

τοιός-δε, τοιά-δε, τοιόν-
δε *tale, siffatto*

ἑτεροῖος, -α, -ον = ἄλλοῖος
ἑπεάν, ion. per ἑπεὶ ἄν

ἐπι-σπένδω (aor. ἐπ-έ-σπεισα)

ἀπο-σφάζω, ion. per ἀπο-σφάττω
τὸ ἄγγος (τοῦ ἄγγεος) = τὸ
ἄγγειον | ἀποσφάζω τινὰ εἰς
ἄγγος : ἀποσφάζω τινὰ ἵνα
εἰς ἄγγος τὸ αἶμα εἰσχέω
καταχέουσι κατὰ τοῦ
ἀκινάκου
ἀκινάκεω, ion. = ἀκινάκου

ἀπ-έταμον, ion. = ἀπ-έτεμον

ἰεῖσι, ion. per ἰᾶσι (< ἱημι)
ἀπ-αλλάττομαι = ἀποχωρέω,
ἐπανέρχομαι
τῇ = ποι, ὅποι

ζωγρήσωσι, ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν
ἄνδρα ἓνα θύουσι τρόπῳ οὐ τῷ αὐτῷ
καὶ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἑτεροίῳ. Ἐπεὰν
γὰρ οἶνον ἐπισπείσωσι κατὰ τῶν κε-
φαλέων, ἀποσφάζουσι τοὺς ἀνθρώπους
εἰς ἄγγος καὶ ἔπειτα καταχέουσι τὸ
αἶμα τοῦ ἀκινάκεω. Παρὰ δὲ τὸ ἱρὸν
ποιεῦσι τάδε· τῶν ἀποσφαγέντων
ἀνδρῶν τοὺς δεξιοὺς ὤμους πάντας
ἀποταμόντες σὺν τῇσι χερσὶ εἰς τὸν
ἥερα ἰεῖσι καὶ ἔπειτα ἀπαλλάσσονται·
χεὶρ δὲ τῇ ἄν πέση κεῖται καὶ χωρὶς ὁ
νεκρός.

ὁ ἄήρ, τοῦ ἀέρος (ion.
ἥερος) *l'aria*

Dopo il cap. 29

23 – Un'eclissi di sole provoca la pace. (1, 74)

Lidi e Medi sono in guerra da molti anni quando, durante una battaglia, appare in cielo un infausto presagio: da entrambe le parti, allora, si cerca subito di fare la pace, per timore che la guerra si possa metter male per il proprio partito. Quel segno un'eclissi di sole- il grande filosofo Talete di Mileto aveva predetto ai suoi concittadini che proprio quell'anno sarebbe apparso, forse servendosi dei calcoli che aveva potuto apprendere dai vicini Babilonesi, già molto esperti di astronomia.

Πόλεμος τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι
Μήδοισι ἐγγόνεε ἐπ' ἔτεα πέντε, ἐν
τοῖσι πολλάκις μὲν οἱ Μῆδοι τοὺς Λυ-
δοὺς ἐνίκησαν, πολλάκις δέ οἱ Λυδοὶ
τοὺς Μήδους· ἐν δὲ καὶ νυκτομαχίην
τινὰ ἐποίησαντο. Διαφέρουσι δέ σφι ἐπὶ
ἴσης τὸν πόλεμον, τῷ ἔκτω ἔτει, συμ-
βολῆς γενομένης, συνήνεικε ὥστε, τῆς

οἱ Μῆδοι (τῶν Μήδων) 4

οἱ Λυδοί (τῶν Λυδῶν) 1
: ἐν πολέμῳ

ἡ νυκτο-μαχία (τῆς νυκτο-
μαχίας) : ἡ νυκτὸς πε-
ποιημένη μάχη
σφι = σφίσι(ν)

ἡ συμ-βολή (τῆς συμβολῆς)
(< βάλλω) = ἡ μάχη
συν-ήνεικε (ion.) = συν-ήνεγκε
ὥστε (acc. + inf.) = ἐγένετο ὅτι
(ind. + nom.)

δια-φέρω *traggo* (in avanti
nel tempo); διαφέρουσί σφι
= a loro che protraevano,
mentre protraevano

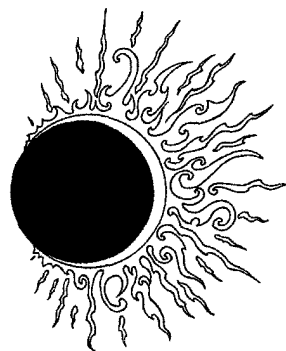
ἐπὶ ἴσης (< ἴσος, -η, -ον)
con pari vantaggio
συν-φέρει *capita, accade*
(έστε, che)

(συν-) ἔστεώς, ἔστεῶσα, ἔστεός,
ion. per ἔστώς (ο ἔστηκώς),
ἔστώσα (ο ἔστηκυῖα), ἔστός (ο
ἔστηκός) < ἵστημι, part. perf.
con valore intrans.

ἑξαπίνης = ἑξαίφνης

ἡ μετ-αλλαγὴ (τῆς μεταλλα-
γῆς) = ἡ μεταβολή
ὁ Θαλῆς (τοῦ Θαλοῦ)

μάχης συνεστεώσης, τὴν ἡμέρην
ἑξαπίνης νύκτα γενέσθαι. Τὴν δὲ με-
ταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης Θαλῆς ὁ

ἡ μεταλλαγή τῆς ἡμέρας

Μιλήσιος, -α, -ον < ἡ Μίλητος
(τῆς Μιλήτου) 1

οἱ Ἴωνες (τῶν Ἰωνῶν) < ἡ Ἰωνία
(τῆς Ἰωνίας) 1

προ-αγορεύω = προ-λέγω
οὔρος, ion. per ὄρος | ὁ ἐνιαυ-
τός (τοῦ ἐνιαυτοῦ) = τὸ ἔτος

ἐπεῖ-τε, ion. per ἐπεῖ

σπεύδω + inf. = μάλα ἐπιθυμέω

ἐωυτοῦ, -ῆς, -οῦ, ion. per ἑαυτοῦ,
-ῆς, -οῦ

Μιλήσιος τοῖσι Ἴωσι προηγόρευσε
ἔσεσθαι, οὔρον προθέμενος ἐνιαυτὸν
τοῦτον ἐν τῷ δὴ καὶ ἐγένετο ἡ μετα-
βολή. Οἱ δὲ Λυδοὶ τε καὶ οἱ Μῆδοι
ἐπεῖτε εἶδον νύκτα ἀντὶ ἡμέρης γε-
νομένην, τῆς μάχης τε ἐπαύσαντο καὶ
μᾶλλον ἀμφότεροι ἔσπευσαν εἰρήνην
ἐωυτοῖσι γενέσθαι.

συν-ἵστημι *sono ingag-
giato* (detto di battaglia)
(nelle voci att. intrans. e
pass.)

Dopo il cap. 30

24 – Il re egizio Pròteo trattiene presso di sé Elena, rapita da Paride, ed espelle dal suo regno il principe troiano. (2, 114-116 e 119)

Tra le leggende narrate dagli egizi, Erodoto ha sentito anche quelle relative ai famosi personaggi protagonisti della guerra di Troia: Paride Alessandro, figlio di Priamo, dopo aver rapito la bellissima Elena, moglie di Menelao re di Sparta, sarebbe giunto in Egitto; lì raccontano che alcuni suoi servi fuggitivi, divenuti supplici nel tempio di Ercole, lo accusarono, rivelando che aveva violato i sacri doveri di ospite, tradendo Menelao e sottraendogli la donna. Il re lo cacciò dal suo regno trattenendo Elena, che restituì poi al legittimo marito; il quale però non ricambiò tale cortesia, ma commise un orrendo delitto per ottenere con un sacrificio umano il favore dei venti...

Ὡς ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο ἐν τῷ
Αἰγαίῳ, ἄνεμοι ἐκβάλλουσι ἐς τὸ
Αἰγύπτιον πέλαγος· ἐνθεῦτεν δὲ ἀπικ-
νέεται ἐς Αἴγυπτον καὶ ἐς τὸ στόμα τοῦ

ὁ Ἀλέξανδρος (τοῦ Αλεξάνδρου)
= εἰς τῶν υἱῶν τοῦ τῆς Τροίας
βασιλέως
ὁ Αἰγαῖος (τοῦ Αἰγαίου)
ἐκβάλλουσι αὐτόν
ἐνθεῦτεν = ἐντεῦθεν

ἡ ἡϊών (τῆς ἡϊόνος) = ὁ αἰγια-
λός

ἦν = ἔάν

τοῦτον : τὸν οἰκέτην

ῶν (ion.) = οὖν

περί (+ acc.) = περί (+ gen.)

ἵζω > καθ-ἵζω

ἰκέται ἰζόμενοι = ἰζόμενοι

ὥσπερ ἰκέται

κατηγορέω (τινός) = λέγω τινὰ
ἄδικον εἶναι

Νείλου. Ἦν δὲ ἐπὶ τῆς ἡϊόνος Ἡρα-
κλέος ἱρόν – τὸ καὶ νῦν ἐστὶ – ἐς τό, ἦν,
καταφυγών, οἰκέτης ἑωυτὸν δίδωται τῷ
θεῷ, οὐκ ἔξεστι τοῦτον ἄψασθαι. Τοῦ
ῶν δὲ Ἀλεξάνδρου θεράποντες, πυθό-
μενοι τὸν περὶ τὸ ἱρόν νόμον, ἔφυγον
καί, ἰκέται ἰζόμενοι τοῦ θεοῦ, κατηγό-

ὁ ἄνθρωπος ὡς ἰκέτης ἵζεται

ἡ Ἑλένη (τῆς Ἑλένης) : ἡ τοῦ
Μενέλεω γυνή

ὁ Μενέλεως (τοῦ Μενέλεω, τὸν
Μενέλεων) : βασιλεὺς τῆς
Σπάρτης ἐνδοξότατος

ἐς Μενέλεων = πρὸς Μενέλεων

ὁ φύλακος (τοῦ φιλάκου) = ὁ
φύλαξ | τούτου : τοῦ Νείλου

ρεον τοῦ Ἀλεξάνδρου, βουλόμενοι
βλάπτειν αὐτόν, πάντα λόγον ἐξηγεό-
μενοι περὶ τὴν Ἑλένην τε καὶ τὴν ἐς
Μενέλεων ἀδικίην· κατηγορεον δὲ
ταῦτα πρὸς τε τοὺς ἱρέας καὶ τὸν τοῦ
στόματος τούτου φύλακον, τῷ οὐνομα

ἦν Θῶνις. Ἀκούσας δὲ τούτων, ὁ Θῶνις
πέμπει τὴν ταχίστην ἐς Μέμφιν παρὰ
Πρωτέα ἀγγελίην, λέγουσαν τάδε·
«Ἦκει ξεῖνος, γένος μὲν Τευκρός,
ἔργον δὲ ἀνόσιον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐξεργασμένος·
ξεῖνου γὰρ τοῦ ἐωυτοῦ ἐξαπατήσας
τὴν γυναῖκα αὐτὴν τε ταύτην ἄγων
καὶ πολλὰ κάρτα χρήματα ἤκει, ὑπὸ ἀνέμων
ἐς γῆν τὴν σὴν ἀπενειγθεῖς. Κότερα δῆτα
τοῦτον ἐῶμεν ἀσινέα ἐκπλέειν, ἀπελώμεθα
τὰ ἔχων ἦλθε;» Ἀντιπέμπει πρὸς ταῦτα
Πρωτεὺς λέγοντα τάδε· «Ἄνδρα τοῦτον,
ὅστις κοτέ ἐστι, ἀνόσια ἐργασμένον
τοῦ ἐωυτοῦ ξεῖνον, συλλαβόντες,
ἀπάγετε παρ' ἐμέ, ἵνα εἰδέω ὅ τι
κότε λέξει.» Ἀκούσας δὲ ταῦτα,
ὁ Θῶνις συλλαμβάνει τὸν Ἀλέξανδρον
καὶ τὰς νέας αὐτοῦ κατίσχει·

ὁ Θῶνις (τοῦ Θῶνιδος)

τὴν ταχίστην = ὡς τάχιστα
ἢ Μέμφις (τῆς Μέμφιδος) 3β

ὁ Πρωτεύς (τοῦ Πρωτέως) =
βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου
περὶ τὸ γένος Τευκρός ὧν
οἱ Τευκροί (τῶν Τευκρῶν) = οἱ
ἐν Τροίᾳ ἐνοικούντες
ἀνόσιος, -α, -ον (ἀ + ὅσιος)
↔ ὅσιος

ἐξ-απατάω = ψευδῇ λέγων
ποιῶ ἄλλον ἀμαρτάνειν
κάρτα = μάλα
πολλὰ κάρτα χρήματα =
πλείστα χρήματα

ἀπ-ενειγθεῖς (ion.) = ἀπ-ενεχ-
θεῖς (< φέρω)
κότερα = πότερον | δῆτα = δὴ
ἀσινής, ἐς = ὅς οὐκ ἔλαβε
τραῦμα, σῶος
ἀπελώμεθα(ion.) : ἀφελώμεθα
κότερα... τοῦτον (: τὸν Ἀλέξανδρον)
ἐῶμεν ἐκπλέειν, ἢ ἀπελώμεθα
ἀπ' αὐτοῦ τὰ χρήματα, τὰ (: ἃ) ἔχων ἦλθε;
ἀντι-πέμπω = ἐπιστολὰς πέμπων
ἀποκρίνομαι ἀντιπέμπει πρὸς ταῦτα
Πρωτεὺς τὰ λέγοντα τάδε

κοτε = ποτε | συλλαμβάνω
τινά = καταλαμβάνω τινά
ἀπ-άγω
εἰδέω (ion.) = εἰδῶ (coni. < οἶδα)
| ἵνα εἰδῶ = ἵνα γνῶ
λέξω (fut. ion < λέγω) = ἐρέω

νέας (acc. pl. ion.) = ναῦς
κατ-ίσχω = κατέχω

μετά (ανν.) = ἔπειτα
αὐτὸν τοῦτον (: τὸν Ἀλέξαν-
δρον) ἀνήγαγε ὁ Θῶνις

πρὸς (ανν.) δὲ καὶ = ἅμα τε καὶ

ὁκόθεν = ὁπόθεν, πόθεν
ὁ δὲ Ἀλέξανδρος
οἱ = αὐτῶ

πλανωμένου ἐν τῷ λόγῳ :
λέγοντος πολλὰ μὴ ἀσφαλῆ
καὶ ἀποροῦντος

ἐλέγχω (τινά) = κατηγορέω
(τινός) | οἱ θεράποντες γενό-
μενοι ἰκέται
τὸ ἀδίκημα (τοῦ ἀδικήματος)
= ἡ ἀδικία
σφι = αὐτοῖς

περὶ πολλοῦ ἡγοῦμαι = περὶ
πολλοῦ ποιοῦμαι

κτείνω > ἀπο-κτείνω

μετὰ δέ, αὐτόν τε τοῦτον ἀνήγαγε ἐς
Μέμφιν καὶ τὴν Ἑλένην τε καὶ τὰ
χρήματα, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἰκέτας.
Ἀνακομισθέντων δὲ πάντων, εἰρώτα
τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Πρωτεὺς τίς εἶη καὶ
ὁκόθεν πλέοι. Ὁ δέ οἱ καὶ τὸ γένος
κατέλεξε καὶ τῆς πατρῆς εἶπε τὸ οὐ-
νομα καὶ δὴ καὶ τὸν πλόον ἀπηγήσατο
ὁκόθεν πλέοι. Μετὰ δέ, ὁ Πρωτεὺς
εἰρώτα ὁκόθεν τὴν Ἑλένην λάβοι·
πλανωμένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ
λόγῳ καὶ οὐ λέγοντος τὴν ἀλεθείην,
ἤλεγχον οἱ γενόμενοι ἰκέται, ἐξηγεόμε-
νοι πάντα λόγον τοῦ ἀδικήματος. Τέλος
δὲ δὴ σφι λόγον τόνδε ἐκφαίνει
Πρωτεὺς, λέγων ὅτι· «Ἐγώ, εἰ μὴ περὶ
πολλοῦ ἡγεόμην μηδένα ξείνων
κτείνειν, ὅσοι ἦλθον ἐς τὴν χώραν τὴν
ἐμήν, ἐγὼ ἂν σε ὑπὲρ τοῦ Ἑλλήνος

ἐτεισάμην, ὅς, κάκιστε ἀνδρῶν, ξεινίων
 τυχών, ἔργον ἀνοσιώτατον ἐργάσαιο.
 Παρὰ τοῦ σεωυτοῦ ξείνου τὴν γυναῖκα
 ἤλθες· καὶ μάλα ταῦτά τοι οὐκ ἤρκεσε,
 ἀλλ' ἀναπτερώσας αὐτήν, οἴχεαι ἔχων,
 ἐκκλέψας. Καὶ οὐδὲ ταῦτά τοι μοῦνα
 ἤρκεσε, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκία τοῦ ξείνου
 κεραΐσας ἤκεις. Νῦν ὦν, ἐπειδὴ περὶ
 πολλοῦ ἥγημαι μὴ ξεινοκτονεῖν,
 γυναῖκα μὲν ταύτην καὶ τὰ χρήματα
 οὗ τοι προήσω ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ αὐτὰ
 τῷ Ἑλληνι ξείνῳ φυλάξω, ἐς ὃ ἄν
 αὐτός, ἐλθὼν, ἀπάγεσθαι ἐθέλῃ· αὐτὸν
 δέ σε καὶ τοὺς σοὺς συμπλοοὺς τριῶν
 ἡμερέων προαγορεύω ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς
 ἐς ἄλλην τινὰ μετορμίζεσθαι· εἰ δὲ μὴ,
 ἅτε πολεμίους περιέψεσθαι.»
 Ἀπικόμενος δὲ Μενέλεως ἐς τὴν
 Αἴγυπτον καὶ ἀναπλώσας ἐς τὴν

τίνομαι (aor. ἐτεισάμην)
 = κολάζω | σε... ὅς
 τὸ ξένιον (τοῦ ξενίου) = τὸ
 δῶρον ὃ τοῖς ξένοις δίδεται
 ἐργάσαιο (ion.) = εἰργάσω (ind.
 aor. < ἐργάζομαι)
 παρὰ τὴν γυναῖκα ἤλθες : τῇ
 γυναικὶ συνήλθες
 τοι (ion.) = σοι
 ἀναπτερώω (τινά) = ἐγείρω τὴν
 ἐπιθυμίαν (τινός)
 οἴχεαι (ion.) = οἴχη
 ἔχων τὴν γυναῖκα
 ἐκ-κλέπτω < κλέπτῃς
 = ἀρπάζω
 καὶ ἐκκλέψας τὰ χρήματα
 τὰ οἰκία (τῶν οἰκίων) = ἡ οἰκία
 κεραΐζω = διαφθείρω
 ξεινοκτονέω (> ξένος + κτείνω)
 = ἀποκτείνω τοὺς ξένους
 προ-ίημι = ἐάω
 τῷ Ἑλληνι ξείνῳ : τῷ Μεν-
 ἐλεῶ ἐς ὃ ἄν = μέχρι ἄν
 ἀπάγεσθαι πάντα ἐθέλῃ
 συμ-πλοῦς, -οῦν (> σύν + πλέω)
 = ὅς ἅμα ἄλλῳ πλεῖ, ὃ ἐν τῇ
 νηϊ ἑταῖρος | τριῶν ἡμερέων :
 ἐν τῷ τριῶν ἡμερῶν χρόνῳ
 προ-αγορεύω = κελεύω
 μεθορμίζω = ὁρμάω πρὸς
 ἄλλην γῆν
 εἰ δὲ μὴ ποιεῖτε
 ἅτε = ὥσπερ | περι-έπομαι
 : ὑμᾶς ἅτε πολεμίους μέλλο-
 μεν περιέψεσθαι
 ἀναπλώσας (part. aor. > ἀνα-
 πλώω)(ion.) = ἀνα-πλέω

εἶπας (part. aor. ion.) = εἰπών

ἀντάω (τινός) = τυγχάνω (τινός)

ἀπαθής, -ές (> ἀ + πάθος) =
σῶος

ὁρμάω (+ inf.) = πειράομαι
(+ inf.)

αὐτόν : Μενέλεων

ἡ ἄπλοια (τῆς ἀπλοίας) = χει-
μῶνες καὶ ἄνεμοί τε καὶ
ἄλλα ἃ κωλύει πλεῖν

ἐπιχώριος, -ον (ἐπί + χώρα) =
ὅς τὴν χώραν ἐνοικῶν

ἐντομος, -ον (> ἐν + τέμνω) =
ὅν τις κατέτεμεν

ἐντομον ποιέω = θύω ἱερεῖον τι

ἐπάιστος, -ον = δηλός

ἐπάιστος ἐγένετο τοῦτο ἐργα-
σμένος = δηλός ἦν τοῦτο
ἐργασμένος

νηυσί (dat. plur. ion.) = ναυσί

τὸ ἐνθεῦτεν : ἐπειτα

ὅκη = τινὶ ὁδῶ | ἐτράπετο (: ἐτρέ-
ψατο) Μενέλεως

ἔχω (+ inf.) = δύναμαι

Μέμφιν, εἶπας τὴν ἀλεθείην τῶν
πρηγμάτων, καὶ ξεινίων ἥντησε
μεγάλων, καὶ Ἑλένην ἀπαθέα κακῶν
ἀπέλαβε, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἐωυτοῦ
chrήματα πάντα. Τυχὼν μέντοι τούτων,
ἐγένετο Μενέλεως ἀνὴρ ἄδικος ἐς
Αἰγυπτίους. Ἀποπλέειν γὰρ ὁρμημένον,
αὐτὸν ἰσχὸν ἄπλοιαι. Ἐπειδὴ λαβὼν
γὰρ δύο παιδιά ἀνδρῶν ἐπιχωρίων,
ἐντομά σφεα ἐποίησε. Μετὰ δέ, ὥς
ἐπάιστος ἐγένετο τοῦτο ἐργασμένος,
μισηθεὶς τε καὶ διωκόμενος, οἶχετο
φεύγων τῇσι νηυσὶ ἐπὶ Λυβίας. Τὸ
ἐνθεῦτεν δὲ ὅκη ἐτράπετο, οὐκ εἶχον
εἰπεῖν Αἰγύπτιοι.

Dopo il cap. 30

25 – I sacrifici presso gli Egizi. (2, 38)

La religione egizia esercita su Erodoto un fascino particolare, per la sua antichità e per la sua complessità, tanto che gli si sofferma a descrivere minuziosamente le fasi di preparazione e d'esecuzione d'un sacrificio rituale compiuto dai sacerdoti egizi. Dal brano si può evincere la ritualità tipica delle religioni antiche, dell'egizia come della greca, della romana o dell'ebraica, molto attente al simbolismo racchiuso in ogni singolo gesto.

Τοὺς δὲ βοῦς τοὺς ἔρσενας τοῦ Ἐπάφου
εἶναι νομίζουσι καὶ τούτου εἵνεκα
δοκιμάζουσι αὐτοὺς ὧδε· τρίχα ἦν καὶ
μίαν ἴδηται ἐπεοῦσαν μέλαιναν, οὐ
καθαρὸν εἶναι νομίζει. Δίζηται δὲ
ταῦτα ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος τῶν τις
ἱρέων καί, ὀρθοῦ ἐστεῶτος τοῦ κτή-
νεος καὶ ὑπτίου, καὶ τὴν γλῶσσαν

ἄρρην, -εν (γεν. ἄρρενος)
maschio

ἔρσην (ion.) ἄρσην (attico, ἄρρην)
ὁ Ἐπάφος (τοῦ Ἐπάφου) : θεός
τις
εἵνεκα, (ion.) = ἔνεκα

δοκιμάζω = ἐξετάζω
ἦ = ἔάν

ὁ ἱερεὺς νομίζει
δίζημαι = ζητέω

ἐπὶ τούτῳ = τούτου ἔνεκα
ἱρεὺς (ion.) = ἱερεὺς
ἐστεῶς, ἐστεῶσα, ἐστεός, ion. per
ἐστώς (ο ἐστηκώς), ἐστῶσα (ο
ἐστηκυῖα), ἐστός (ο ἐστηκός)
< ἵστημι, part. perf. con valore
intrans. | τὸ κτήνος (τοῦ
κτήνου) : τὸ ζῷον
ὑπτίος, -α, -ον : κείμενος

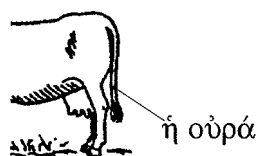
ἐξ-ειρύω (ion.) = ἐξ-ερύω
δοκιμάζει εἰ καθαρὴ ἐστίν
καθ-οράω = δοκιμάζω
ἡ οὐρά (τῆς οὐράς)

ἡ βύβλος (τῆς βύβλου)

τὸ κέρασ (ion. τοῦ κέρεος, τῷ
κέρει =; τὰ κέρα, τῶν κερέων)
εἰλίσσω (ion.) = ἐλίττω
ἐπι-βάλλω

ὁ δακτύλιος (τοῦ δακτυλίου)
= ἡ σφραγίς | ἀπάγουσι τὸν
βοῦν εἰς τὴν θυσίαν
ἀ-σήμαντος, -ον (< σημαίνω) :
οὐ σεσημασμένος

ἡ ζημία (τῆς ζημίας) < ζημιόω

νυν = οὖν

τοιός-δε, τοιά-δε, -τοιόν-δε
= τοιοῦτος
σφι = σφίσι(ν)

ἐξειρύσας, εἰ καθαρὴ· κατορᾶ δὲ καὶ
τὰς τρίχας τῆς οὐρῆς εἰ κατὰ φύσιν
ἔχει πεφυκυίας. Ἦν δὲ τούτων πάντων
ἡ καθαρὸς, σημαίνεται βύβλω περὶ τὰ
κέρα εἰλίσσων καὶ ἔπειτα, γῆν
σημαντρίδα ἐπιπλάσας, ἐπιβάλλει τὸν
δακτύλιον· καὶ οὕτω ἀπάγουσι.
Ἀσήμαντον δὲ θύσαντι θάνατος ἡ
ζημία ἐπίκειται.

ὁ ἱερεὺς τὴν γλώτταν τοῦ βοῦς στόματος ἐξερύει

Δοκιμάζεται μὲν νυν τὸ κτήνος τρόπῳ
τοιῷδε· θυσίῃ δέ σφι ἦδε κατέστηκε.
Ἀγαγόντες τὸ σεσημασμένον κτήνος

ἡ σημαντρίς γῆ, τῆς ση- ἐπι-πλάττω *applico, spargo*
μαντρίδος γῆς (< σημαί- *sopra come impiastro*
νω) *l'argilla creata per sigil-*
lare (come la nostra cera-
lacca)

πρὸς τὸν βωμὸν ὅκου ἂν θύωσι, πῦρ ἀνακαίουσι, ἔπειτα δέ, ἐπ' αὐτοῦ οἶνον κατὰ τοῦ ἱρήϊου ἐπισπείσαντες, καὶ ἐπικαλέσαντες τὸν θεόν, σφάζουσι· σφάζαντες δὲ ἀποτάμνουσι τὴν κεφαλὴν. Σῶμα μὲν δὴ τοῦ κτήνεος δείρουσι, κεφαλῇ δὲ κείνη πολλὰ καταρησάμενοι, οἱ μὲν φέρουσιν ἐς τὴν ἀγορὴν, οἱ δ' ἐκβάλλουσι ἐς τὸν ποταμόν. Κατὰ μὲν νῦν τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων καὶ τὴν ἐπίσπεισιν τοῦ οἴνου πάντες Αἰγύπτιοι νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρέωνται ὁμοίως ἐς πάντα τὰ ἱρά, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ νόμου οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς γεύσεται Αἰγυπτίων οὐδεῖς.

Ἐπεὰν ἀποδείρωσι τὸν βοῦν, κατευξάμενοι, κοιλίην μὲν πᾶσαν ἐξαίρουσι, σπλάγχνα δὲ αὐτοῦ λείπουν ἐν

ὅκου (ion.) = ὅπου

ἀνα-καίω

τὸ ἱρήϊον (ion.) = ἱερεῖον
ἐπι-σπένδω : σπένδω ἐπὶ τοῦ
ἐσφαγμένου ἱερείου
ἐπι-καλέω : εὐχόμενος καλέω

ἀπο-τάμνω (ion.) = ἀπο-τέμνω

δείρω (ion.) = δέρω = ἀφαιρέω
τὸ δέρμα τινός

κεῖνος (ion.) = ἐκεῖνος

τὴν κεφαλὴν φέρουσιν

ἡ ἐπί-σπεισις (τῆς ἐπισπέσεως)
< ἐπι-σπένδω = ἡ σονδή

χρέωνται (ion.) = χρῶνται
ἱρός (ion.) = ἱερός

ἔμ-ψυχος, -ον
: ὁ ψυχὴν ἔχων

ἐπεὰν (ion.)
= ἐπεὶ ἂν
ἀπο-δείρω
κατ-εύχομαι
ἡ κοιλία (τῆς κοι-
λίας) = ἡ γαστήρ

τὰ σπλάγχνα
(τῶν σπλαγγάνων)

κατ-αράομαι *maledico, im-
preco, esecro; auguro* (τί-
τινι, qualcosa di male a qual-
cuno)

ἡ ὀσφύς (τῆς ὀσφύος)

τὸ ἄλλο σῶμα : τὸ λοιπὸν τοῦ
σώματος μέρος

πίμπλημι = πληρώω

τὸ μέλι (τοῦ μέλιτος)

ἡ ἀ-σταφίς (τῆς ἀσταφίδος)
: οἱ ἐξηρασμένοι (< ξηραίνω)
βότρυες

ὁ λιβανωτός, τοῦ λιβανωτοῦ
τὸ θύωμα (τοῦ θυώματος)

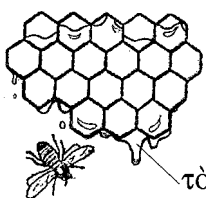
(< θύω) : ὁ τι θύεται, ὡς περ
λιβανωτός καὶ σμύρνα

ἔ-πλησα < πίμπλημι
κατ-αγίζω (ιον.) = καθ-αγίζω
(: καίω ἵνα θύω)

ἄ-φθονος, ὄν = πολὺς
προ-νηστεύω

τύπτονται τὸ ἐαυτῶν στήθος

ἀπο-τύπτομαι

προ- τίθημι
τῶν ἱρῶν κρεῶν

τὸ μέλι

θηλὺς, -εῖα, -υ ↔ ἄρρην

ἡ Ἴσις (τῆς Ἰσιδος,
ιον. Ἰσιος) : θεά τις

τῷ σώματι καὶ τὴν πιμελήν, σκέλεα δὲ
ἀποτάμνουσι καὶ τὴν ὀσφὺν ἄκρην καὶ
τοὺς ὤμους τε καὶ τὸν τράχηλον.

Ταῦτα δὲ ποιήσαντες, τὸ ἄλλο σῶμα
τοῦ βοῦς πιμπλάσι ἄρτων καθαρῶν καὶ
μέλιτος καὶ ἀσταφίδος καὶ σύκων καὶ
λιβανωτοῦ καὶ σμύρνης καὶ τῶν ἄλλων
θυωμάτων, πλήσαντες δὲ τούτων,
καταγίζουσι, ἔλαιον ἄφθονον κατα-
χέοντες. Προνηστεύσαντες δέ, θύουσι,

ὁ λιβανωτός

καιομένων δὲ τῶν ἱρῶν,
τύπτονται πάντες· ἐπεὶ δὲ
ἀποτύψωνται, δαίτα

προτιθέαται τὰ ἐλίποντο τῶν ἱρῶν.
Τοὺς μὲν νυν καθαρὺς βοῦς τοὺς ἔρ-
σενας καὶ τοὺς μόσχους οἱ πάντες
Αἰγύπτιοι θύουσι, τὰς δὲ θηλέας οὐ σφι
ἔξεστι θύειν, ἀλλ' ἱραὶ εἰσι τῆς Ἰσιος.

ἡ πιμελή, τῆς πιμελῆς *il grasso, l'adipe* ἡ σμύρνα, τῆς σμύρνης *la mirra*
ἄκρος, -α, -ον *estremo, che sta alla punta*

Dopo il cap. 31

26 – Il pèriplo dell’Africa. (4, 42)

In polemica coi geografi del suo tempo, Erodoto narra uno straordinario viaggio di esplorazione compiuto da marinai Fenici, i quali partiti dal golfo Arabico, in tre anni riuscirono a circumnavigare l’Africa. Questa volta, però, Erodoto pecca di leggerezza nel giudicare inattendibile la testimonianza dei marinai, i quali sostenevano di aver avuto il sole alla loro destra. In effetti, se questo è impossibile per chi, come Erodoto, si trovi a nord dell’equatore, è invece normale per chi sia sceso nell’emisfero australe. Ma è proprio grazie a questo spirito critico tipico di Erodoto, il quale riporta le notizie così come le ha avute per poi valutarle, che possiamo affermare con certezza la veridicità di questo racconto.

Λιβύη μὲν δηλοῖ αὐτὴ ἐοῦσα περίρρυ-
τος, πλὴν ὅσον αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀσίην
οὐρίζει, Νεκῶ, τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέ-
ος, πρώτου τῶν ἡμεῖς ἴδμεν κατα-

ἡ Λιβύη (τῆς Λιβύης) 7

οὐρίζω (ion.) = ὀρίζω
ὁ Νεκῶς (τοῦ Νεκῶ)ἴδμεν (ion.) = ἴσμεν
κατα-δείκνυμι | τῶν ἡμεῖς ἴδμεν
= ἐκείνων οὓς ἡμεῖς ἴσμεν

περί-ρρυτος, -ον (< περι-
ρρέω) *circondato dall’acqua*

ἐπεί-τε (ion.) = ἐπεί
 ἢ δι-ῶρυξ (τῆς δι-ῶρυχος) (< δι-
 ορύττω) = ἢ τάφρος | δι-έχω
 (intrans.) = ἐκ-βάλλω, ἐκ-ρέω

ὁ Ἀράβιος κόλπος (τοῦ
 Ἀραβίου) 7

οἱ Φοίνικες (τῶν Φοινίκων) 7
 < ἡ Φοινίκη (τῆς Φοινίκης)
 ἐν-τέλλομαι (aor. ἐν-τειλάμην)
 = κελεύω | Ἡράκλειος, -α, -ον
 < ὁ Ἡρακλῆς (τοῦ Ἡρακλέους)
 αἱ Ἡρακλείαι στήλαι 7
 δι-εκ-πλέω
 βορήϊος, -η, -ον (ion.) = βόρε-
 ιος, -α, -ον
 ἡ βορηΐη θάλασσα 7
 ὦν (ion.) = οὖν

ἡ Ἐρυθρὰ θάλαττα 7
 πλέω (+ acc. di luogo)
 νότιος, -α, -ον ↔ βόρειος
 ἡ νοτία θάλαττα 7
 ὅπως (ion.) = ὅπως
 τὸ φθινόπωρον (τοῦ φθινοπώ-
 ρου) : ἡ ὥρα μεταξύ θέρους
 καὶ χειμῶνος
 προσ-έχω ↔ ὁρμάω | σπείρε-
 σκον, imperf. (ion.) = σπείρω
 ἵνα : ὅπου | ἵνα τῆς Λιβύης =
 ἐν τῇ τῆς Λιβύης τόπῳ ἐν ᾧ...
 ἐκάστοτε = ἀεὶ
 γίνομαι (ion.) = γίγνομαι
 γινοίατο (ion.) = γίγνουντο
 μένεσκον, imperf. ion. = μένω
 ὁ ἄμητος (τοῦ ἀμήτου) (< ἀμάω)
 = τὸ θέρος (< θερίζω = ἀμάω)

πιστός, -ή, -όν (< πιστεύω) : ᾧ
 πιστεύειν δυνατόν ἐστίν
 ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ δοκεῖ
 τεῶ (ion.) = τινι
 ἄλλῳ τινὶ ἴσως πιστὰ δοκεῖ
 περι-πλέω

δέξαντος, ὅς, ἐπεῖτε τὴν διώρυχα ἐπαύ-
 σατο ὀρύσσων τὴν ἐκ τοῦ Νείλου δι-
 έχουσιν ἐς τὸν Ἀράβιον κόλπον,
 ἀπέπεμψε Φοίνικας ἄνδρας πλοίοισι,
 ἐντειλάμενος ἐς τὸ ὀπίσω δι'
 Ἡρακλέων στηλέων διεκπλέειν ἐς τὴν
 βορηΐην θάλασσαν καὶ οὕτω ἐς Αἴγυπ-
 τον ἀπικνέεσθαι. Ὀρμηθέντες ὧν οἱ
 Φοίνικες ἐκ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης,
 ἔπλεον τὴν νοτίην θάλασσαν· ὅπως δὲ
 γίνοιτο φθινόπωρον, προσσχόντες, ἂν
 σπείρεσκον τὴν γῆν, ἵνα ἐκάστοτε τῆς
 Λιβύης πλέοντες γινοίατο, καὶ μένεσ-
 κον τὸν ἄμητον· θερίσαντες δ' ἂν τὸν
 σῆτον, ἔπλεον, ὥστε, δύο ἐτέων διεξελ-
 θόντων, τρίτῳ ἔτει, κάμψαντες Ἡρα-
 κλέας στήλας, ἀπίκοντο ἐς Αἴγυπτον.
 Καὶ ἔλεγον (ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ, ἄλλῳ
 δέ τεῶ) ὥς, περιπλέοντες τὴν Λιβύην,
 τὸν ἥλιον ἔσχον ἐς τὰ δεξιὰ.

βόρειος, -α, -ον *settentrionale* (< ὁ Boreas, il vento
 del nord, la tramontana) κάμπτω *doppio* (nel senso di
 superare un ostacolo)

Dopo il cap. 31

27 – Indole degli Sciti e caratteristiche del loro territorio. (4, 46)

Gli Sciti sono l'ultimo popolo a nord-est che può esser annoverato tra i popoli civili, seppur barbari, poiché hanno saputo sviluppare delle tecniche eccezionali per adattarsi alle condizioni davvero difficili imposte loro dal territorio. Ciò che li caratterizza è un sapiente utilizzo del cavallo, col quale vivono in una perfetta simbiosi: lo usano come animale da trasporto nei loro frequenti spostamenti, ma soprattutto lo impiegano in guerra.

Ὁ δὲ Πόντος ὁ Εὐξείνιος χωρέων
 πασέων παρέχεται ἔξω τοῦ Σκυθικοῦ
 ἔθνεα ἀμαθέστατα· οὔτε γὰρ ἔθνος τῶν
 ἐντὸς τοῦ Πόντου οὐδὲν ἔχομεν προ-
 βαλέσθαι σοφίης πέρι οὔτε ἄνδρα λό-
 γιον οἶδαμεν γενόμενον, πάρεξ τοῦ
 Σκυθικοῦ ἔθνεος καὶ Ἀναχάρσιος. Τῷ
 δὲ Σκυθικῷ γένει ἐν μὲν τὸ μέγιστον

ὁ Εὐξείνιος Πόντος (τοῦ
 Εὐξείνου Πόντου) 5
 ἔξω τοῦ Σκυθικοῦ : πλὴν τοῦ
 Σκυθικοῦ ἔθνους
 Σκυθικός, -ή, -όν < ἡ Σκυθία
 (τῆς Σκυθίας) 5
 ἀ-μαθής, -ές < ἀμαθία

προ-βάλλω

(gen.) πέρι = περί (+ gen.)
 λόγιος, -α, -ον (< λόγος) ↔
 ἀμαθής
 οἶδαμεν (ιον.) = ἴσμεν
 πάρεξ + gen. = πλὴν + gen.

ὁ Ἀναχάρσις (τοῦ Ἀναχάρσιος)
 : Σκυθικός τις ἀνὴρ λόγιος

ἀνθρωπήϊος, -α, -ον, ion. per
 ἀν-θρώπειος, -α, -ον
 (= ἀνθρώπινος) | τῷ δὲ Σκυ-
 θικῷ γένει... ἐξεύρηται
 ἐξ-ευρίσκω | τῶν ἀνθρώπων (:
 οὐς) ἡμεῖς ἴδμεν
 ἴδμεν (ion.) = ἴσμεν
 ἄγαμαι = θαυμάζω

σφι = σφίσι(v)
 ἀν-ευρίσκω
 σφέας, ion. per σφᾶς
 ἐάν τις ἐπέλθῃ (ὁρμῇ) ἐπ' αὐ-
 τοῦς, οὐχ οἷός τε ἐστὶν ἀπο-
 φυγεῖν· ἐάν δὲ αὐτοὶ οὐ
 βούλωνται ἐξευρεθῆναι,
 οὐδεὶς οἷός τ' ἐστὶν αὐτοῦς
 ἐξευρίσκειν

ἐκτίσμαι < κτίζω
 φερέ-οικος, -ον : ὁ ἅμ' ἐαυτῷ
 τὸν οἶκον φέρων | ἔωσι, ion.
 per ὧσι (cong. di εἶμι)
 ὁ ἵππο-τοξότης (τοῦ ἵππο-το-
 ξότου) : ὁ τοξότης ὁ ἵππεύων
 βάλλει
 τὰ κτήνη (τῶν κτηνῶν) : πρό-
 βατα, ἵπποι, αἶγες καὶ τὰ
 ἄλλα ἡμερὰ ζῶα
 τὸ ζεῦγος (τοῦ ζεύγους) = ἡ
 μεγάλη ἄμαξα δυοῖν ἵππων
 κῶς, ion. per πῶς
 προσ-μίσγω = ἐφορμάω
 ἄποροι προσμίσγειν : χαλεπὸν
 ἐστὶ προσμίσγειν αὐτοῖς καὶ
 μάχην συμβάλλειν

πεδιάς (gen. πεδιάδος, solo
 fem.) (< πεδίον) = ὁμαλή
 ποιώδης, -ες < ἡ πόα (τῆς
 πόας) (= ἡ βοτάνη)
 εὐ-υδρος, -ον : ὁ πολὺ ὕδωρ
 ἔχων
 τεφ, ion. per τινι

τῶν ἀνθρωπήϊων πρηγμάτων σοφώτατα
 πάντων ἐξεύρηται τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, τὰ
 μέντοι ἄλλα οὐκ ἄγαμαι. Τὸ δὲ μέγι-
 στον οὕτω σφι ἀνεύρηται ὥστε ἀπο-
 φυγεῖν τε μηδένᾳ ἐπελθόντα ἐπὶ σφέας,
 μὴ βουλομένους τε ἐξευρεθῆναι κατα-
 λαβεῖν μὴ οἷόν τε εἶναι. Τοῖσι γὰρ μήτε
 ἄστεα μήτε τείχεα ἢ ἐκτισμένα, ἀλλὰ
 φερέοικοι ἐόντες πάντες ἔωσι ἵπποτο-
 ξόται, ζῶοντες μὴ ἀπ' ἀρότου ἀλλ' ἀπὸ
 κτηνέων, οἰκήματά τέ σφι ἢ ἐπὶ
 ζευγέων, κῶς οὐκ ἂν εἴησαν οὗτοι
 ἄμαχοί τε καὶ ἄποροι προσμίσγειν;
 Ἐξεύρηται δὲ σφι ταῦτα τῆς τε γῆς
 εὐούσης ἐπιτηδέης καὶ τῶν ποταμῶν
 ἐόντων σφι συμμάχων· ἢ τε γὰρ γῆ
 εὐούσα πεδιάς αὕτη ποιώδης τε καὶ
 εὐυδρός ἐστι, ποταμοί τε δι' αὐτῆς
 ῥέουσι οὐ πολλῷ τεφ ἀριθμὸν ἐλάσσο-

κτίζω *costruisco, erigo*; ζῶ *vivo, mi procaccio di che
 fondo vivere*

νες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διωρύχων. Ὅσοι δὲ
ὀνομαστοί τέ εἰσι αὐτῶν καὶ προ-
σπλωτοὶ ἀπὸ θαλάσσης, τούτους ὀνο-
μανέω. Ἰστρος μὲν πεντάστομος, μετὰ
δὲ Τύρης τε καὶ Ὑπανίς καὶ Βο-
ρυσθένης καὶ Παντικάπης καὶ
Ὑπάκυρις καὶ Γέρρος καὶ Τάναις.
Ῥέουσι δὲ οὗτοι κατὰ τάδε.

ἡ δι-ῶρυξ (τῆς διῶρυχος) (< δι-
ορύττω) : ἡ τάφρος ὅπου ὕδωρ
ρεῖ | ὀνομαστός, -ή, -όν (< ὀνο-
μα) : δόξης τυγχάνων, γνώρι-
μος | προσ-πλωτός, -ή, -όν <
προσ-πλέω | ὀνομαίνω (fut.
ὀνομανῶ) = ὀνομάζω
ὁ Ἰστρος (τοῦ Ἰστρου) 5
πεντά-στομος, -ον : ὅς ἔχει
πέντε στόματα | μετὰ (ανν.)
ὁ Τύρας (τοῦ Τύρα; ion. ὁ Τύρης,
τοῦ Τύρεω) 5
ὁ Ὑπανίς (τοῦ Ὑπάνιος) 5
ὁ Βορυσθένης (τοῦ Βορυσθέ-
νους) 5 | ὁ Παντικάπης (τοῦ
Παντικάπου) 5
ὁ Ὑπάκυρις (τοῦ Ὑπακύριος) 5
ὁ Γέρρος (τοῦ Γέρρου) 5
ὁ Τάναις (τοῦ Τανάϊδος) 5

ΑΝΑΒΑΣΙΣ
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Anàbasi di Senofonte

Ξενοφῶν
(430 - 350 πρὸ τοῦ Χριστοῦ)

ὁ Ξενοφῶν ἐγένετο ἐν ταῖς Ἀθήναις καὶ τὰ πρὸς πατρός καὶ μητρός πλούσιος ἦν· τούτῳ δέ -ὡς λέγεται- ἔτι νεανία ὄντι ὁ Σωκράτης ἐντυχὼν ἤρετο· «Ποῦ, ὦ παῖ, σὺ ἐπρίω τάς τ' ἐσθῆτας καὶ κόσμους οὓς φέρεις;», ἀποκρινάμενον δὲ Ξενοφῶντα ὁ φιλόσοφος αὐθις ἤρετο· «Ποῦ δὲ γίνονται οἱ ἄνθρωποι καλοὶ καὶ ἀγαθοί;», τῷ οὖν νεανία ἀγνοεῖν εἰπόντι ὁ Σωκράτης «Ἐπου οὖν» ἔφη «καὶ μάθανε». Διὰ τοῦτο οὖν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου αὐτῷ ἐχρήσατο ὁ Ξενοφῶν διδασκάλῳ· διὸ καὶ τῷ Πλάτῳνι ἐταῖρος ἐγένετο καίπερ οὐ μάλα φίλος τούτῳ ὢν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τῶν Ἀθηναίων πολιτείαν ἤχθαιρεν, αὐτῷ ἔδοξε σὺν ἄλλοις πολλοῖς Ἑλλησι καὶ βαρβάροις παραγενέσθαι τῷ Κύρῳ τῷ Πέρσῃ, ὥστε σύμμαχος μισθοφορῶν ἐγένετο ἐν Ἀσίᾳ· οὗτος γὰρ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ὀνόματι Ἀρτοξέρξου, ἐπολέμησε περὶ τῆς ἐν Πέρσῃς ἀρχῆς. Ὡς δὲ ὁ Ἀρτοξέρξης, νικήσας, τὸν ἀδελφὸν καὶ πολλοὺς στρατηγούς ἀπέκτεινεν, αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν σὺν ἄλλοις ἡγεμόσι τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς πολεμίας γῆς εἰς τὴν πατρίδα ἤγαγεν. Ἐπανελθὼν δὲ ἀπέστη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας μαχομένους πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Γέρων δ' ὢν ἀπέλιπε τὰ τῶν Λακόνων καὶ εὐφρῶν τῶν Ἀθηναίων ἐπεμελεῖτο ἕως ἀπέθανεν.

Ἡ μέντοι Ἀνάβασις ἐστὶ ἔργον ἐν ᾧ ὁ Ξενοφῶν διηγεῖται πῶς οἱ Ἕλληνες μισθοφοροῦντες, σὺν ἄλλοις παραγενομένοις, τῷ Κύρῳ, καὶ ἀναβάντες εἰς τὴν τῶν Περσῶν γῆν, ἐπεὶ ὁ Κύρος ὑπὸ τοῦ

ἀδελφοῦ νικήσαντος ἀπέθανεν, μόλις ἐξέφυγον διὰ χαλεπῶν τῆς Ἀσίας χωρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλάκις οὖν ἐξηγεῖται οὐ μόνον τὰ τῶν Ἑλλήνων παθήματα, ἀλλὰ καὶ καταλέγει τὰς χώρας καὶ ἃ ἐν ἐκείναις εἶδεν, διελθὼν δὲ διὰ τῶν ἑπτὰ μερῶν τοῦ ἔργου ὥσπερ ἄλλος τις ἄνθρωπος, οὔτε ὥσπερ παρῶν.

Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ εἰς ἑπτὰ μέρη διελὼν ἔγραψεν ἐξ οὗ ὁ Θουκυδίδης οὐκέτι ἐξηγεῖσθαι οἷός τ' ἐγένετο περὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μέχρι τοῦ αὐτοῦ τέλους· πολλὰ οὖν μαθεῖν ἔξεστιν ἀπ' αὐτοῦ τοῖς πράγμασι παρόντος.

Ἐν δὲ τῇ *Κύρου παιδείᾳ* τὸν βίον διέρχεται τὸν τοῦ πρώτου Περσῶν βασιλέως, ἀλλὰ προσάψας τὰ πράγματα τὰ γενόμενα λόγοις φιλοσόφοις, ἀποδείξει βουλόμενος, μᾶλλον ἢ τὰ βασιλέως τινὸς ἔργα, ποῖον δεῖ τὸν ἄριστον βασιλέων εἶναι καὶ πόσα τοῖς πολίταις ἀγαθὰ δύναται ἐξ αὐτοῦ γενέσθαι σοφῶς εὐεργετήσαντος.

Τοῖς δὲ τέτταρσιν τῶν *Ἀπομνημονευμάτων* *Σωκράτους* μέρεσι τοὺς διδασκάλου λόγους καταλέγει ὥσπερ ἐκείνου μνῆμα πᾶσι τοῖς ἔπειτα ἀνθρώποις, ἐν οἷς ὥσπερ σώφρων ἀνὴρ φαίνεται ὁ Σωκράτης, ἀλλ' ἦττον ἢ ἐν τοῖς Πλάτωνος *Διαλόγοις*. Καὶ δὲ περὶ Σωκράτους εἰσὶν ἡ *Ἀπολογία*, ὁ *Οἰκονομικὸς* καὶ τὸ *Συμπόσιον*· ἄλλα δ' ἔγραψεν περὶ πολιτείας καὶ περὶ ὧν δεῖ τοὺς νεανίας μαθεῖν.

Dopo il cap. 17

1 – Clearco disobbedisce agli èfori. 2, 6, 2-5

Clearco fu tra i generali spartani quant'altri mai appassionato e esperto di guerra, al punto da non disdegnare l' aiuto dei Persiani pur di far guerra ai Traci, ostili agli interessi dei Greci nella regione dell'Ellesponto. Per mano d'un persiano, però, avrebbe conosciuto la morte, decapitato insieme ad altri quattro generali elleni.

Κλέαρχος ἕως μὲν πόλεμος ἦν τοῖς Λα-
κεδαιμονίοις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους
παρέμενεν, ἐπειδὴ δὲ εἰρήνη ἐγένετο,
πείσας τὴν αὐτοῦ πόλιν ὥς οἱ Θρᾶκες
ἄδικοῦσι τοὺς Ἑλληνας, καὶ δια-
πραξάμενος ὥς ἐδύνατο παρὰ τῶν
ἐφόρων ἐξέπλει ὥς πολεμήσων τοῖς
Θραξίν. Ἐπεὶ δέ, μεταγνόντες πῶς οἱ
ἔφοροι, ἀποστρέφειν αὐτὸν ἐπειρῶντο
ἐξ Ἰσθμοῦ, ἐνταῦθα οὐκέτι πείθεται,

ὁ Κλέαρχος (τοῦ Κλεάρχου)

παρέμενεν ἐν πατρίδι (ἐν Λα-
κεδαίμωνι)
αὐτοῦ = ἑαυτοῦ
οἱ Θρᾶκες (τῶν Θρακῶν) : οἱ
ἐν Θράκῃ ἐνοικοῦντες
ἢ Θράκη (τῆς Θράκης)
ἄ-δικέω (τινά) : μὴ δίκαιος
ὢν πρὸς τινά, βάλλω αὐτόν
ἄ-δικος, -ον ↔ δίκαιος

ἐκ-πλέω = ἀπο-πλέω

πῶς = τρόπῳ τινί

ἀπο-στρέφω : ποιῶ τινά ἐπα-
νελεῖν

ὁ Ἰσθμός (τοῦ Ἰσθμοῦ) 2

διαπραξόμενος παρὰ... *ottenuti dei risultati da...* (+ gen.) a Sparta affiancava i re ai vertici del governo)
ὁ ἔφορος, τοῦ ἐφόρου *èforo* μετα-γινώσκω *cambio*
(membro di un consiglio che *idea*

οἷχομαι : βαίνω, ἀποχωρέω
 ὥχετο πλέων = ἀπέπλευσε, ἀπ-
 ἦλθε πλέων | ὁ Ἑλλήσποντος
 (τοῦ Ἑλλησπόντου) 1
 ἐκ τούτου = διὰ τοῦτο
 ὁ φυγὰς (τοῦ φυγάδος) : ὁ
 ἐκφεύγων ἐκ τῆς πατρίδος
 ὁ Κῦρος (τοῦ Κύρου)
 μύριοι, αι, α = 10.000
 ὁ δαρεικός (τοῦ δαρεικοῦ)
 ἡ ῥαθυμία (τῆς ῥαθυμίας)
 < ῥάθυμος | ἐπὶ ῥαθυμίαν
 τρέπομαι = ῥαδιουργέω

τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύμα-
 τος) = ἡ στρατιὰ

ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου

δια-γίγνομαι (+ part.) = συνε-
 χῶς ποιέω τι
 πολεμῶν διεγένετο = συνεχῶς
 ἐπολέμησεν
 μέχρι τοῦ χρόνου ἐν ᾧ

αὔ = αὐθις

1 δαρεικός = 20 δραχμαί

ἀλλ' ὥχετο πλέων εἰς Ἑλλήσποντον.
 Ἐκ τούτου καὶ ἐθανατώθη. Ἦδη δέ,
 φυγὰς ὃν ἔρχεται πρὸς Κῦρον. Παρέχει
 δὲ αὐτῷ Κῦρος μυρίους δαρεικοὺς· ὁ δέ,
 λαβὼν, οὐκ ἐπὶ ῥαθυμίαν ἐτράπετο,
 ἀλλ' ἀπὸ τούτων τῶν χρημάτων συλ-
 λέξας στράτευμα ἐπολέμει τοῖς Θραξί,
 καὶ μάχη τε ἐνίκησε καὶ ἀπὸ τούτου δὴ
 ἔφερε καὶ ἦγε τούτους καὶ πολεμῶν
 διεγένετο μέχρι Κῦρος ἐδεήθη τοῦ
 στρατεύματος· τότε δὲ ἀπῆλθεν ὥς σὺν
 ἐκείνῳ αὐτῷ πολεμήσων.

ἐθανατώθη *fu condannato
 a morte* (dai magistrati spar-
 tani)

φέρω καὶ ἄγω *saccheggio,
 depredo*
 ἐδεήθη (+ gen.) *chiese* (in-
 dietro)

Dopo il cap. 17

2 – Sotèride si lamenta della marcia. 3, 4, 44-49

La fatica delle interminabili marce attraverso luoghi aspri per terre straniere, aggravata dal peso delle armi, spinge un fante a lamentarsi con il generale Senofonte, il quale risponde con i fatti alla provocazione.

Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο ὥς ἐδύναντο
τάχιστα. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι
ὥς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ
ἄκρον, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ ὥρμησαν ὥς
ἀμιλλησόμενοι ἐπὶ τὸ ἄκρον. Καὶ
ἐνταῦθα πολλὴ μὲν κραυγὴ ἦν τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ στρατεύματος διακελευομέ-
νων τοῖς ἑαυτῶν, πολλὴ δὲ κραυγὴ τῶν
ἄμφι Τισσαφέρνην τοῖς ἑαυτῶν διακε-
λευομένων. Ξενοφῶν δέ, παρελαύνων
ἐπὶ τοῦ ἵππου παρεκελεύετο· «Ἄνδρες,
νῦν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα νομίζετε

ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ
τόπου

ὁ λόφος (τοῦ λόφου) : τὸ μικρὸν
ὄρος

νοέω = ὁράω

ἡ πορεία (τῆς πορείας) < πορεύ-
ομαι

τὸ ἄκρον ὄρος

ἀμιλλάομαι = ἀγωνίζομαι,
μάχομαι

: ἔσπευσαν ἐπὶ τὸ ἄκρον τὸ
ὄρος ὥς πρότεροι ἀφιξόμενοι
καὶ πολεμίοις ἀμιλλησόμενοι
τὸ στρατεύμα (τοῦ στρατεύ-
ματος) = ἡ στρατιὰ

δια-κελεύομαι (+ dat.) = θαρ-
ρύνω, παρακελεύω οὐχ ὥς
δεσπότης, ἀλλ' ὥσπερ φίλος
ἄμφι (+ acc.) = περί (+ acc.)

ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφέρ-
νους) : ὁ τῶν Περσῶν στρα-
τηγός

ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφώντος)

παρ-ελαύνω : παρά τινι
βαίνων, αὐτῷ ἡγέομαι

παρα-κελεύομαι = παρα-κε-
λεύω

ἀμαχεί (ανν.) (< ἀ- + μάχη) :
οὐ μαχόμενοι, ἀλλ' ἥσυχοι
τὴν λοιπὴν ὁδόν
ὁ Σωτηρίδας (τοῦ Σωτηρίδου)

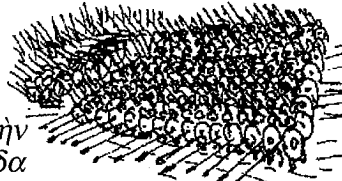
ὀχέομαι : πορεύομαι

ὅς : ἐκεῖνος, οὗτος (: ὁ Ξενοφών)

κατα-πηδάω ↔ ἀνα-πηδάω

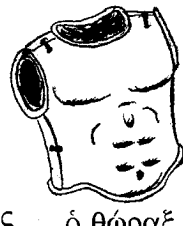
ὠθέομαι = ὠθίζομαι
ἢ τάξις (τῆς τάξεως)

ἔχων τὴν
ἀσπίδα

ὁ θώραξ (τοῦ θώρακος)
ἵππικός, -ή, -όν < ἵππος
πιέζομαι : μάλα κάμνω, ἀνάγκη
με ἔχει | καί = ἀλλ' ὅμως
ἔμπροσθεν ↔ ὀπίσθεν
ὑπ-άγω : βραδέως ἄγω
τοῖς δὲ ὀπίσθεν, μόλις ἐπομένοις,
παρεκελεύετο παριέναι
πάρ-ειμι (< εἶμι)

λοιδορέω (τινά) :
κακῶς λέγω
τινά | ἔστε = ἕως ὁ θώραξ

βάσιμος, -ον (< βαίνω) : ὅπου
βαίνειν δυνατόν ἐστίν

ἀμιλλᾶσθαι, νῦν πρὸς παῖδας καὶ
γυναῖκας· νῦν ὀλίγον πονήσαντες
ἀμαχεί τὴν λοιπὴν πορευσόμεθα.»
Σωτηρίδας δὲ εἶπεν· «Οὐκ ἐξ ἴσου, ὦ
Ξενοφών, ἐσμέν· σὺ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππου
ὀχῇ, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμνω, τὴν
ἀσπίδα φέρων.» Καὶ ὅς, ἀκούσας
ταῦτα, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου,
ὠθεῖται αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως καί, τὴν
ἀσπίδα ἀφελόμενος, ὥς ἐδύνατο
τάχιστα ἔχων ἐπορεύετο· ἐτύγχανε δὲ
καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἵππικόν· ὥστε
ἐπιέζετο. Καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν
ὑπάγειν παρεκελεύετο, τοῖς δὲ ὀπίσθεν
παριέναι μόλις ἐπομένοις. Οἱ δ' ἄλλοι
στρατιῶται παίουσι καὶ βάλλουσι καὶ
λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἔστε ἡνάγ-
κασαν, λαβόντα τὴν ἀσπίδα, πορεύεσ-
θαι. Ὁ δέ, ἀναβάς, ἕως μὲν βάσιμα ἦν,

ἐξ ἴσου *alla pari, nella
stessa condizione*

ἐπὶ τοῦ ἵππου ἦγεν, ἐπεὶ δὲ ἄβατα ἦν,
καταλιπὼν τὸν ἵππον, ἔσπευδε πεζῇ.

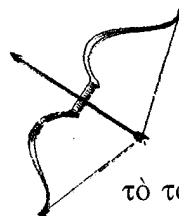
ἦγεν = ἐπορεύετο
ἄ-βατος, -ον ↔ βάσιμος

Dopo il cap. 18

3 – La valorosa morte di Cleonimo e Basia. 4, 1, 15-19

Chirisofo non ubbidisce all'ordine dato da Senofonte di arrestare la marcia, ma prosegue con l'avanguardia dell'esercito, mentre la retroguardia si trova a dover combattere da sola contro i nemici in uno scontro impari.

ἡ σφενδόνη

τὸ τόξον

Εἰς δὲ τὴν ὕστεραίαν γίνεται χειμὼν
πολύς, ἀναγκαῖον δ' ἦν πορεύεσθαι· οὐ
γὰρ ἦν ἱκανὰ τὰπιτήδεια. Καὶ ἠγεῖτο
μὲν Χειρίσοφος, ὀπισθοφυλάκει δὲ Ξε-
νοφῶν. Καὶ οἱ πολέμιοι ἰσχυρῶς
ἐπετίθεντο, καί, ἐγγὺς προσιόντες, ἐτό-
ξευον καὶ ἐσφενδόνων· ὥστε
ἠναγκάζοντο οἱ Ἕλληνες ἐπιδιώκοντες

εἰς δὲ τὴν ὕστεραίαν = τῇ
ὕστεραίᾳ

τὰπιτήδεια : τὰ ἐπιτήδεια
τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
: σῖτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα τὰ
τοιαῦτα
ὁ Χειρίσοφος (τοῦ Χειρισόφου)
ὀπισθο-φυλάκew : ὀπισθεν πο-
ρεύόμενος φυλάττω τὸν
στρατόν

ἐπι-τίθεμαι : ὁρμάομαι ἐπὶ τινα
τοξεύω = βάλλω τῷ τόξῳ
τὸ τόξον (τοῦ τόξου)
σφενδονάω = βάλλω τῇ σφεν-
δόνη
ἡ σφενδόνη (τῆς σφενδόνης)

ἠναγκάζοντο erano co-
stretti (+ inf.)

πάλιν = αὖθις
 ἀνα-χάζω (= ἀνα-χάζομαι) =
 ἀναχωρέω φεύγων
 σχολῇ = βραδέως, μόλις
 θαμινά (ανν.) = πολλάκις
 παρ-αγγέλλω = κελεύω
 ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφώντος)
 ὑπο-μένω = μένω

ἐπί-κειμαι = ἐπιτίθεμαι

παρ-εγγυάω = παραγγέλλω, κε-
 λεύω | παρηγγύα τοὺς ἑαυτοῦ
 στρατιώτας
 ὅτι πρῶγμά τι ἦν : ὅτι ἐγένετο
 τι κακοῦ

ἡ πορεία (τῆς πορείας) < πορε-
 ύομαι

ὁ ὀπισθο-φύλαξ (τοῦ ὀπισθο-
 φύλακος) : ὁ ὀπισθοφυλακῶν

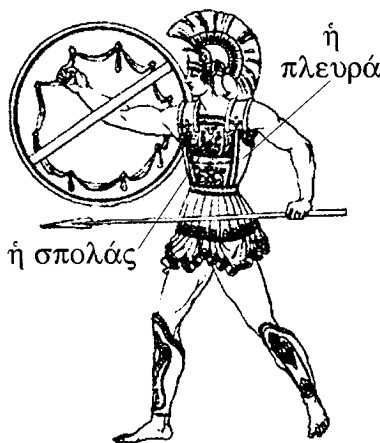
Λακωνικός, -ή, -όν < ἡ Λάκαινα
 ἡ Λάκαινα (τῆς Λακαίνης) 2
 ὁ Κλεώνυμος (τοῦ Κλεωνύμου)

ἡ σπολάς (τῆς σπολάδος)
 αἱ πλευραὶ (τῶν πλευρῶν)
 ὁ Βασίας (τοῦ Βασίου)
 ὁ Ἄρκας (τοῦ Ἀρκάδος) < ὁ ἐν
 Ἀρκαδίᾳ ἐνοικῶν
 ἡ Ἀρκαδία (τῆς Ἀρκαδίας) 2
 διαμπερές + acc. = διά + gen.

ἐπὶ σταθμόν = εἰς σταθμόν

καὶ πάλιν ἀναχάζοντες σχολῇ πορεύε-
 σθαι· καὶ θαμινὰ παρήγγελλεν ὁ Ξενο-
 φῶν ὑπομένειν, ὅτε οἱ πολέμιοι
 ἰσχυρῶς ἐπέκειντο.

Ἐνταῦθα ὁ Χειρίσοφος οὐχ ὑπέμενεν,
 ἀλλ' ἦγε ταχέως καὶ παρηγγύα ἔπε-
 σθαι, ὥστε δῆλον ἦν ὅτι πρῶγμά τι ἦν·
 σχολὴ δ' οὐκ ἦν ἰδεῖν παρελθόντι τὸ
 αἶτιον τῆς σπουδῆς· ὥστε ἡ πορεία
 ὁμοία φυγῇ ἐγίνετο τοῖς ὀπισθοφύ-
 λαξι. Καὶ ἐνταῦθα ἀποθνήσκει ἀνὴρ
 ἀγαθὸς Λακωνικὸς Κλεώνυμος, το-
 ξευθεὶς διὰ τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς

σπολάδος εἰς τὰς
 πλευράς, καὶ Βασίας
 Ἄρκας διαμπερές
 τὴν κεφαλὴν. Ἐπεὶ
 δὲ ἀφίκοντο ἐπὶ
 σταθμόν, εὐθύς,

τοξευθεὶς colpito da una
 freccia

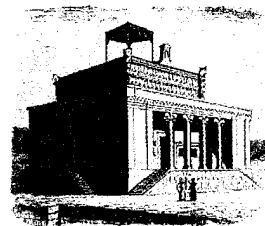
ὁ σταθμός, τοῦ σταθμοῦ la
 tappa, la stazione, la fermata
 (di una marcia)

ὥσπερ εἶχεν, ὁ Ξενοφῶν, ἐλθὼν πρὸς
τὸν Χειρίσοφον, ἡτιᾶτο αὐτὸν ὅτι οὐχ
ὑπέμενεν, ἀλλ' ἠναγκάζοντο φεύγοντες
ἅμα μάχεσθαι.

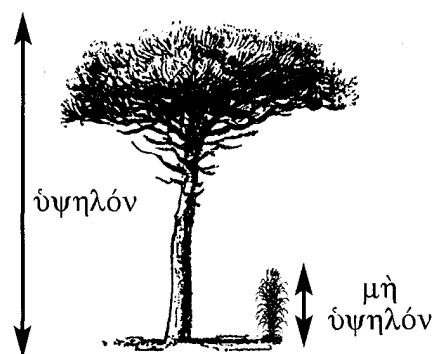
αἰτιάζομαι (τινα) : λέγω τινὰ
αἴτιον εἶναι

Dopo il cap. 19

4 – Le insidie del territorio persiano. 3, 4, 24-31
Le asperità del territorio persiano impongono agli
Elleni dure marce, ma anche scontri con la gente
del luogo non troppo facili da contrastare: l'im-
possibilità di usare la cavalleria mette spesso in
pericolo l'esercito dei Greci, che è fatto inoltre og-
getto d'imboscate o d'un vero e proprio tiro al ber-
saglio quando si trova circondato dai nemici. Solo
l'astuzia militare dei generali trae dall'impaccio i
soldati.

τὸ βασίλειον

Ἦνίκα δὲ ἐπορεύοντο, εἶδον βασίλειόν
τι καὶ περὶ αὐτὸ κώμας πολλάς, τὴν δὲ
ὁδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ λόφων
ὑψηλῶν γιγνομένην, οἱ καθῆκον ἀπὸ

ἡνίκα = ὅτε, ἐπεὶ
τὸ βασίλειον (τοῦ βασιλείου)

ὑψηλός, -ή, όν
καθ-ήκω

ὥς εἰκός = ὥς τὸ εἰκός, κατὰ
τὸ εἰκός

ἐπι-γίγνομαι : ἀφικνέομαι
ὁρμῶν

τὸ πρανές (τοῦ πρανοῦς) (< πρα-
νής, -ές) | σφενδονάω = βάλλω
τῇ σφενδόνῃ
ἢ σφενδόνη (τῆς σφενδόνης)
τοξεύω = βάλλω τῷ τόξῳ
τὸ τόξον (τοῦ τόξου) (v. pag.
145)

παντάπασι = ὅλως
ἄ-χρηστος, -ον ↔ χρηστός

ὁ σφενδονήτης (τοῦ
σφενδονήτου) < σφενδονάω
ὁ τοξότης (τοῦ τοξότου) < το-
ξεύω | πιέζομαι = ἡ ἀνάγκη
με ἔχει, μάλα κάμνω
ἐπι-χειρέω (< χεῖρ) (+ inf.) =
πειράομαι | σχολῇ : μόλις

τὸ ἄκρον ὅρος

ἀπο-πηδάω
ταχύ = ταχέως
πάλιν = αὖθις
ὁπότε = ὅτε
τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύ-
ματος) = ἡ στρατιά
τὸ ἄλλο στράτευμα : τὸ ἄλλο
μέρος τοῦ στρατεύματος
ταῦτά : τὰ αὐτά

τοῦ ὅρους ὑφ' ᾧ ἦν κώμη. Καὶ εἶδον μὲν
τοὺς λόφους ἄσμενοι οἱ Ἕλληνες, ὥς
εἰκός· ἐπεὶ δέ, πορευόμενοι ἐκ τοῦ
πεδίου, ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν πρῶτον λόφον
καὶ κατέβαινον, ἐνταῦθα ἐπιγίγνονται
οἱ βάρβαροι καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ
πρανές ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον,
καὶ πολλοὺς ἐτίτρωσκον καὶ ἐκράτη-
σαν τῶν Ἑλλήνων· ὥστε παντάπασι
ταύτην τὴν ἡμέραν ἄχρηστοι ἦσαν, ἐν
τῷ ὄχλῳ ὄντες, καὶ οἱ σφενδονήται καὶ
οἱ τοξόται. Ἐπεὶ δέ, πιεζόμενοι, οἱ Ἕλ-
ληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῇ μὲν
ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀφικνοῦνται ὁπλίται
ὄντες, οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων.
Πάλιν δέ, ὁπότε ἀπῆλθον πρὸς τὸ ἄλλο
στράτευμα, ταῦτά ἔπασχον, καὶ ἐπὶ
τοῦ δευτέρου λόφου ταῦτά ἐγίγνετο,
ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου λόφου ἔδοξεν

πρα-νής, -ές *inclinato*

τιτρώσκω *ferisco*

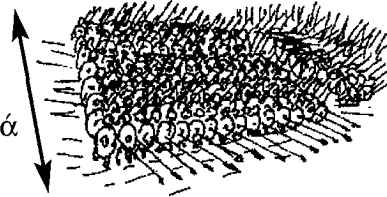
αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας πρὶν
ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου
ἀνήγαγον πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος.

ὁ πελταστής

ἡ πέλτη

ἡ πλευρά

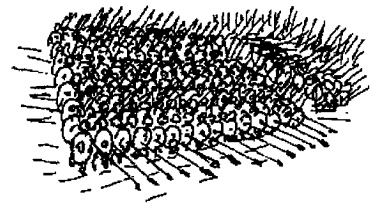

αὐτοῖς : τοῖς Ἑλλήσι

ἡ πλευρά (τῆς πλευρᾶς)
τὸ πλαίσιον (τοῦ πλαισίου)
ἀν-άγω
ὁ πελταστής (τοῦ πελταστοῦ)
> ἡ πέλτη (τῆς πέλτης)

τὸ
πλαίσιον

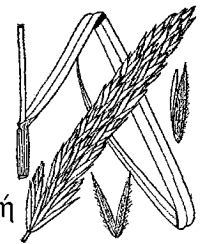

Ἐπεὶ δ' οὗτοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν
ἐπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπετίθεντο
οἱ πολέμιοι τοῖς καταβαίνουσι. Οὕτω
τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πορευόμενοι (οἱ
μὲν ἐν τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς λόφους, οἱ δὲ
κατὰ τὸ ὄρος ἐπιπαριόντες), ἀφίκοντο
εἰς τὰς κώμας· καὶ ἰατροὺς κατέσ-
τησαν ὀκτώ· πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τε-
τρωμένοι. Ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας
τρεῖς, διότι ἐπιτήδεια πολλὰ εἶχον·
ἄλευρα, οἶνον, κριθὰς ἵπποις πολλάς.

οὗτοι : οἱ πελτασταί

ἐπι-τίθεμαι : ὁρμάομαι ἐπὶ τινα

ἐπι-πάρ-ειμι (< εἶμι)

ἡ κριθή

τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
: σῖτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
τὰ τοιαῦτα
ἡ κριθή (τῆς κριθῆς) (ο αἱ κριθαί,
τῶν κριθῶν)

πρὶν *prima che, di*
ὑπὲρ *sopra, al di sopra*
(+ gen., «di»)

κατέστησαν *predisposero*
οἱ τετρωμένοι *i feriti*
τὸ ἄλευρον, τοῦ ἀλεύρου
farina

Dopo il cap. 20

5 – Ciro passa in rassegna l'esercito congiunto di barbari e Greci. 1, 2, 14-19

Una curiosa situazione in cui Ciro, coadiuvato dei suoi generali, tra i quali Menone e Clearco, dà prova della forza del suo esercito alla regina di Cilicia, incutendo terrore alla povera gente spaventata per l'improvviso e inaspettato avanzare dei soldati.

ἡ Κίλισσα βασίλεια
 ἡ Κίλισσα (τῆς Κιλίσσης) :
 ἡ ἐν Κιλικίᾳ ἐνοικοῦσα
 ἡ Κιλικία (τῆς Κιλικίας) 3
 δέομαί (τινος ποιεῖν τι) : εὐχόμενος αἰτέω (τινὰ ποιεῖν τι)
 τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύματος) = ἡ στρατιά
 ἡ ἐξέτασις (τῆς ἐξετάσεως)
 < ἐξετάζω

ὥς νόμος αὐτοῖς ἦν

ἡ τάξις (τῆς τάξεως) (v. pag. 144)
 ἐπὶ τεττάρων κεράτων

ὁ Μένων (τοῦ Μένωνος)

εὐώνυμος, ον ↔ δεξιός
 ὁ Κλέαρχος (τοῦ Κλεάρχου)

Ἡ Κίλισσα Κύρου ἐδεῖτο ἐπιδεῖξαι τὸ
 στράτευμα αὐτῇ· βουλόμενος οὖν
 ἐπιδεῖξαι, ἐξέτασιν ποιεῖται ἐν τῷ
 πεδίῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων.
 Ἐκέλευσε δὲ τοὺς Ἑλληνας ὥς νόμος
 αὐτοῖς, εἰς μάχην οὕτω ταχθῆναι καὶ
 στήναι. Ἡ οὖν τάξις ἦν ἐπὶ τεττάρων·
 εἶχε δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Μένων καὶ οἱ σὺν
 αὐτῷ, τὸ δὲ εὐώνυμον Κλέαρχος καὶ οἱ
 ἐκείνου, τὸ δὲ μέσον οἱ ἄλλοι στρα-

ἐπιδεῖξαι *mostrare*

ταχθῆναι *schierarsi*

ὁ νόμος, τοῦ νόμου *il costume, l'uso*

τηγοί. Ἐθεώρει οὖν ὁ Κῦρος πρῶτον μὲν
τοὺς βαρβάρους· οἱ δὲ παρήλανον τε-
ταγμένοι κατὰ ἴλας καὶ κατὰ τάξεις·
εἶτα δὲ τοὺς Ἕλληνας, παρελαύνων ἐφ'
ἄρματος καὶ ἡ Κίλισσα ἐφ' ἄρμαμάξης.
Εἶχον δὲ πάντες κράνη χαλκᾶ καὶ χι-
τῶνας φοινικοῦς καὶ κνημίδας καὶ τὰς
ἀσπίδας ἐκκεκαλυμμένας.

παρ-ελαύνω : παρὰ τινι βαίνων,
αὐτῷ ἡγέομαι

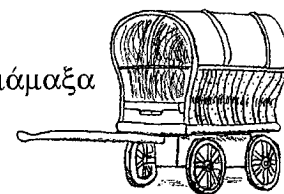
ἡ ἴλη (τῆς ἴλης)
εἶτα = ἔπειτα

ἡ ἄρμ-άμαξα (τῆς ἄρμαμάξης)

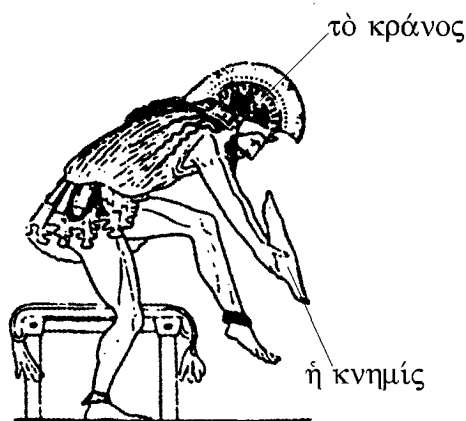
τὸ κράνος (τοῦ κράνους)

ἡ κνημῖς (τῆς κνημίδος)

ἡ ἄρμαμάξα

ἡ ἴλη

Ἐπειδὴ δὲ πάντας παρήλασε, στήσας
τὸ ἄρμα πρὸ τῆς φάλαγγος μέσης,
πέμψας Πίγρητα τὸν ἑρμηνέα παρὰ
τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων
ἐκέλευσε προβαλέσθαι τὰ ὅπλα καὶ

ἡ φάλαγξ (τῆς φάλαγγος) = ἡ
τάξις

ὁ Πίγρης (τοῦ Πίγρητος)
παρὰ + acc. = εἰς + acc.

τὰ ὅπλα (τῶν ὅπλων)

τεταγμένοι *schierati*

χαλκοῦς, -ῆ, -οὖν *di bronzo*

φοινικοῦς, -ῆ, -οὖν *rosso*

porpora

ἐκκεκαλυμμένας *senza fo-
dera*

ὁ ἑρμηνεύς, τοῦ ἑρμηνέως
l'interprete

ἐπι-χωρέω

προ-λέγω : λέγω
ἐσάλπιγξε ὁ σαλπικτής
προ-βάλλομαι | προβαλόμενοι
τὰ ὅπλα : δηλοῦντες τὰ ὅπλα
ὥσπερ μαχόμενοι
ἐκ δὲ τούτου χρόνου = ἔπειτα
θάττων, -ον, comp. δι ταχύς

ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου = ἐξαίφνης
ὁ δρόμος (τοῦ δρόμου) < τρέχω (t.
v. δραμ-) | θάττων προιόντων...
δρόμος ἐγένετο τοῖς στρατιώ-
ταις : θάττων ἔδραμον οἱ στρα-
τιῶται ἢ οἱ προιόντες
ἢ σκηνή (τῆς σκηνῆς) = τὸ κα-
πηλεῖον | φόβος πολὺς ἐγένετο

οἱ ἐν ταῖς τῆς ἀγορᾶς σκηναῖς

ὁ γέλως (τοῦ γέλωτος) < γελάω

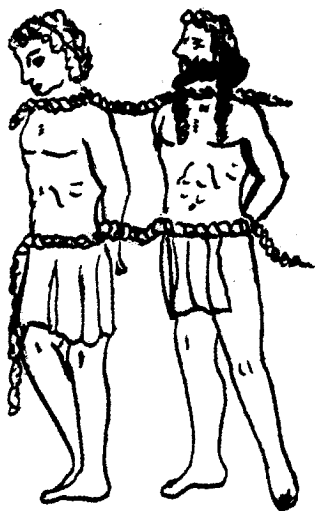
ἡ λαμπρότης (τῆς λαμπρότητος)
< λαμπρός

ἐπιχωρήσαι ὅλην τὴν φάλαγγα. Οἱ δὲ
ταῦτα προεῖπον τοῖς στρατιώταις· καὶ
ἐπεὶ ἐσάλπιγξε, προβαλόμενοι τὰ ὅπλα
ἐπῆσαν. Ἐκ δὲ τούτου, θάττον προ-
ιόντων σὺν κραυγῇ, ἀπὸ τοῦ αὐτομά-
του δρόμος ἐγένετο τοῖς στρατιώταις
ἐπὶ τὰς σκηνάς, τῶν δὲ βαρβάρων φόβος
πολὺς, καὶ ἥ τε Κίλισσα ἔφυγεν ἐπὶ τῆς
ἄρμαμάξης καὶ οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς, κα-
ταλιπόντες τὰ ὄνια, ἔφυγον. Οἱ δὲ Ἑλ-
ληνες σὺν γέλωτι ἐπὶ τὰς σκηνὰς
ἦλθον. Ἡ δὲ Κίλισσα, ἰδοῦσα τὴν λαμ-
πρότητα καὶ τὴν τάξιν τοῦ στρατεύμα-
τος, ἐθαύμασε. Κῦρος δ' ἐχαίρησε τὸν
ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς βαρβάρους
φόβον ἰδών.

Dopo il cap. 21

6 – Il superfluo viene lasciato a terra. 4,1, 12-14
Quando la marcia si fa dura e i nemici incalzano alle spalle, occorre rendersi il più possibile leggeri e rapidi, abbandonando sul campo ciò che non è strettamente necessario.

Ἄμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῖς συνελθοῦσι
στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν Ἑλλήνων
ἔδοξε τῶν τε ὑποζυγίων τὰ ἀναγκαῖα
καὶ δυνατώτατα πορεύεσθαι, κατα-
λιπεῖν τᾶλλα, καὶ ὅσα ἦν νεωστὶ

οἱ αἰχμάλωτοι

αἰχμάλωτα ἀνδράποδα
ἐν τῇ στρατιᾷ πάντα
ἀφεῖναι. Σχολαίαν γὰρ
ἐποιοῦν τὴν πορείαν,
πολλὰ ὄντα τὰ ὑποζύ-
για καὶ τὰ αἰχμάλωτα,
πολλοὶ δέ, οἱ ἐπὶ τού-

συν-έρχομαι : κάθημαι σὺν
ἄλλοις ἵνα διαλεγώμεθα
ὁ λοχαγός (τοῦ λοχαγοῦ) : ὁ
ἄρχων πλήθους τῶν στρατιω-
τῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῷ στρατηγῷ
τὸ ὑπο-ζύγιον (τοῦ ὑποζυγίου)
: τὸ ζῶον τὸ ὑπὸ τῷ ζυγῷ, ὃ
φορτία φέρει

τᾶλλα : τὰ ἄλλα

τὸ ἀνδρ-άποδον (τοῦ ἀνδραπό-
δου) = ὁ δοῦλος

σχολαῖος, -α, -ον : βραδύς

ἡ πορεία (τῆς πορείας) < πορε-
ύομαι

αἰχμάλωτος, -ον : ἐκεῖνος ὃν ἐν
τῇ μάχῃ οἱ πολέμιοι λαμβά-
νουσιν

οἱ ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀνδραπόδοις
: οἱ ἐπιμελούμενοι τῶν ἀνδρα-
πόδων

ἀπό-μαχος, -ον : μάχεσθαι οὐ
δυνάμενος
τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων) :
σίτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα τὰ
τοιαῦτα | πορίζομαι = φέρω,
μοὶ παρασκευάζω

τοῖς ὄντες, ἀπόμαχοι ἦσαν, διπλάσιά τε
ἐπιτήδεια ἔδει πορίζεσθαι καὶ φέρε-
σθαι, πολλῶν τῶν ἀνθρώπων ὄντων.
Ἐκήρυξαν οὖν οὕτω ποιεῖν.

Dopo il cap. 21

7 – Il sogno di Senofonte. 4,1, 8-14

Mentre i greci sono bloccati da un fiume non facile da attraversare e di cavalieri armati; intenzionati a impedir loro il passaggio della corrente, gli dèi inviano a Senofonte un sogno premonitore, per avvisarlo che presto supererà le difficoltà incombenti: il giorno dopo due giovinetti riferiscono al generale che hanno scoperto un guado sicuro per attraversare il fiume.

ἡ ἀ-θυμία (τῆς ἀθυμίας) < ἀ-θυ-
μέω | ἀθυμία ἦν τοῖς Ἑλλήσιν
: οἱ Ἕλληνες ἠθύμουν
ὁρῶ τὴν τοῦ ποταμοῦ δυ-
σπορίαν : ὁρῶ ὅτι χαλεπὸν
ἐστὶ διαβαίνειν τὸν ποταμόν

Ἐνταῦθα δὴ πολλὴ ἀθυμία ἦν τοῖς Ἑλ-
λήσιν, τοῖς μὲν ὁρῶσι τοῦ ποταμοῦ τὴν
δυσπορίαν, τοῖς δὲ ὁρῶσι τοὺς
διαβαίνειν κωλύσοντας. Ταύτην μὲν
οὖν τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα ἔμειναν ἐν

δι-πλάσιος, -α, -ον *dop-
pio*

πολλῇ ἀπορίᾳ ὄντες. Ξενοφῶν δὲ ὄναρ εἶδεν· ἔδοξεν ἐν πέδαις δεδέσθαι, αὗται δὲ αὐτῷ αὐτόματα περιρρυῆναι, ὥστε διαβαίνειν ἐδύνατο ὅποσον ἐβούλετο. Ἐπεὶ δὲ ὄρθρος ἦν, ἔρχεται πρὸς τὸν Χειρίσοφον καὶ λέγει ὅτι ἐλπίδας ἔχει καλῶς ἔσεσθαι, καὶ διηγεῖται αὐτῷ τὸ ὄναρ. Ὁ δὲ ἤδετό τε καί, ὥς τάχιστα ἕως ὑπέφαιναν, ἐθύοντο πάντες παρόντες οἱ στρατηγοί· καὶ τὰ ἱερὰ καλὰ ἦν εὐθύς ἐπὶ τοῦ πρώτου. Καί, ἀπιόντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν, οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ παρήγγελλον τῇ στρατιᾷ ἀριστοποιεῖσθαι. Καὶ ἀριστῶντι τῷ Ξενοφῶντι προσέτρεχον δύο νεανίσκοι, καὶ ἔλεγον· «Ἐτυγχάνομεν φρύγανα συλλέγοντες πυρὸς ἕνεκα, κ᾿πειτα κατείδομεν ἐν τῷ πέραν, ἐν πέτραις καθηκούσαις ἐπ' αὐτὸν τὸν ποταμόν,

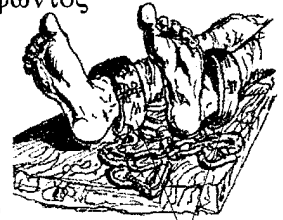
ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφῶντος)

ἡ πέδη (τῆς πέδης)
αὐτόματος, -η, -ον : ὅς καθ' ἑαυτὸν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ποιεῖ τι
περιρρυῆναι (inf. aor.) = περιρρεῦσαι (inf. aor.) > περιρρέω : ἐκπίπτω | ὅποσος = πόσος

ὁ ὄρθρος (τοῦ ὄρθρου) : ὅτε ἀνατέλλει ὁ ἥλιος

ὁ Χειρίσοφος (τοῦ Χειρισόφου) = στρατεγός τις καὶ φίλος τοῦ Ξενοφῶντος

ἡδομαι = χαίρω

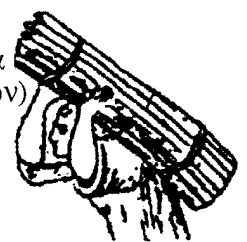

ὑπο-φαίνω = μόλις λάμπω αἱ πέδαι
ἡ ἕως (ἕω) = τὸ τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου φῶς
ἐπὶ τοῦ πρώτου = αὐτίκα

ὁ λοχαγός (τοῦ λοχαγοῦ) : ὁ ἄρχων πλήθους τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῷ στρατηγῷ παρ-αγγέλλω (τινὶ ποιεῖν τι) = κελεύω (τινὰ ποιεῖν τι)
ἀριστοποιεῖσθαι : τὸ ἄριστον παρασκευάζω | τὸ ἄριστον (τοῦ ἀρίστου) : τὸ ἐν ὄρθρῳ δεῖπνον
ἀριστάω < τὸ ἄριστον

τὰ φρύγανα (τῶν φρυγάνων)

κ᾿πειτα : καὶ ἔπειτα

καθ-ήκω

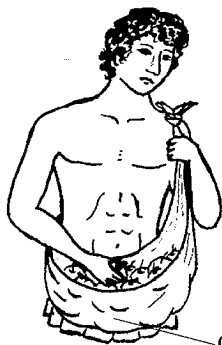
δεδέσθαι *esser legato*

ἡ παιδίσκη (τῆς παιδίσκης)
= ἡ παῖς

ὁ μάρσιπος (τοῦ μαρσίπου)

ἀνθρώδης, -ες (< τὸ ἄντρον)
: ὥπερ ἄντρον ὦν

ὁ ἵππεύς (τοῦ ἵππέως)
προσ-βατός, -ή, -όν : δι' ὃν
δυνατόν ἐστι προσ-βαίνειν
κατὰ τοῦτο : διὰ τούτου τοῦ
τόπου

ὁ μάρσιπος

ἐκ-δύω (-ομαι) = ἀποδύομαι
τὸ ἐγ-χειρίδιον (τοῦ
ἐγχειριδίου) = ἡ μάχαιρα

ἐγ-χέω = σπένδω

φήνας, φήνασα, φήναν > φαίνω

γέροντά τε καὶ γυναῖκα καὶ παιδίσκας
μαρσίπους ἱματίων κατατιθεμένους ἐν
πέτρα ἀνθρώδει. Ἴδοῦσι δὲ ἡμῖν ἔδοξεν
ἀσφαλὲς εἶναι διαβῆναι· οὐδὲ γὰρ τοῖς
πολεμίοις ἵππεῦσι προσβατὸν ἦν κατὰ
τοῦτο.

ὁ ἵππεύς

Ἐκδύντες δέ, ἔχοντες τὰ ἐγχειρίδια,
γυμνοὶ ὥς νευσόμενοι διέβημεν· καὶ
διαβάντες, καὶ λαβόντες τὰ ἱμάτια,
πάλιν ἀνεχωρήσαμεν.» Εὐθὺς οὖν ὁ
Ξενοφῶν αὐτός τε ἔσπενδε καὶ τοῖς
νεανίσκοις ἐγχεῖν ἐκέλευε καὶ εὐχεσ-
θαι τοῖς φήνασι θεοῖς τά τε ὀνείρατα

καὶ τὸν πόρον, καὶ τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ
ἐπιτελέσαι. Σπείσας δέ, εὐθὺς ἦγε τοὺς
νεανίσκους παρὰ τὸν Χειρίσοφον, καὶ
διηγοῦνται ταῦτά. Ἀκούσας δέ, καὶ ὁ
Χειρίσοφος σπονδὰς ἐποίει. Σπείσαν-
τες δέ, τοῖς μὲν ἄλλοις παρήγγελλον
συσκευάζεσθαι, αὐτοὶ δὲ συνεκάλεσαν
τοὺς στρατηγούς.

ὁ πόρος, τοῦ πόρου = ἡ ὁδός, ἡ
ἀτραπός

ἐπι-τελέω : περαίνω

ταῦτά : τὰ αὐτά

συ-σκευάζομαι =
παρασκευάζομαι
συγ-καλέω

Dopo il cap. 23

8 – Indole del generale Prosseno. 2, 6, 16-20

Il sàtrapo Tissaferne ordisce un inganno ai danni degli Elleni, invitandoli nella sua residenza per trattare l'alleanza, ma i cinque generali inviati, tra i quali il beòta Prosseno, vengono barbaramente decapitati. Senofonte si sofferma per alcune pagine a descrivere il carattere di quei cinque generali, tessendo come dei necrologi, di alcuni elogiando le virtù, di altri non tacendo i vizi.

ὁ Πρόξενος (τοῦ Προξένου)
Βοιώτιος, -α, -ον < ἡ Βοιωτία
(τῆς Βοιωτίας) 1

ὁ Γοργίας (τοῦ Γοργίου) : ἀνὴρ
τις σοφιστής
Λεοντίνος, -η, -ον : ὁ ἐν
Λεοντίνοις ἐνοικῶν
οἱ Λεοντῖνοι (τῶν Λεοντίνων) 6
συγ-γίγνομαι (τινι) : παρὰ τινι
τὸν βίον διάγω διαλεγόμενος
ἢ μανθάνων

ὁ Κῦρος (τοῦ Κύρου)
ἡ πράξις (τῆς πράξεως) < πράττω

Πρόξενος δὲ ὁ Βοιώτιος εὐθὺς μὲν
μειράκιον ὦν ἐπεθύμει γενέσθαι ἀνὴρ
τὰ μεγάλα πράττειν ἱκανός· καὶ διὰ
ταύτην τὴν ἐπιθυμίαν ἔδωκε Γοργία
ἀργύριον τῷ Λεοντίνῳ. Ἐπεὶ δὲ συνεγέ-
νετο ἐκείνῳ, ἱκανὸς νομίσας ἤδη εἶναι
ἄρχειν καί, φίλος ὦν τοῖς πρώτοις, μὴ
ἡττᾶσθαι εὐεργετῶν, ἦλθεν εἰς ταύτας
τὰς σὺν Κύρῳ πράξεις· καὶ ᾤετο
κτήσεσθαι ἐκ τούτων ὄνομα μέγα καὶ

ἡττάομαι (< ἡ ἡττα) *sono*
inferiore

δύναμιν μεγάλην καὶ χρήματα πολλά.

Τοσούτων δ' ἐπιθυμῶν σφόδρα ἔνδηλον

αὐτὸ καὶ τοῦτο εἶχεν, ὅτι τούτων οὐδὲν

ἂν θέλοι κτᾶσθαι μετὰ ἀδικίας, ἀλλὰ

σὺν τῷ δικαίῳ καὶ καλῷ ὤφετο δεῖν

τούτων τυγχάνειν, ἄνευ δὲ τούτων μή.

Ἄρχειν δὲ καλῶν μὲν καὶ ἀγαθῶν δυ-

νατὸς ἦν· οὐ μέντοι οὔτ' αἰδῶ τοῖς

στρατιώταις ἑαυτοῦ οὔτε φόβον ἱκανὸς

ἐμποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἡσχύετο μάλλον

τοὺς στρατιώτας ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκείνων·

καὶ φοβούμενος μάλλον ἦν φανερός τὸ

ἀπεχθάνεσθαι τοῖς στρατιώταις ἢ οἱ

στρατιῶται τὸ ἀπιστεῖν ἐκείνῳ. Ὡς

δὲ ἀρκεῖν πρὸς τὸ ἀρχικὸν εἶναι καὶ

δοκεῖν, τὸν μὲν καλῶς ποιοῦντα

ἐπαινεῖν, τὸν δὲ ἀδικοῦντα μὴ

ἐπαινεῖν. Τοιγαροῦν αὐτῷ οἱ μὲν καλοί

τε καὶ ἀγαθοὶ τῶν συνόντων εὖνοι

ἐν-δηλος, -ον = δηλός, σαφής,
ἄξιος γιγνώσκειν

αὐτὸ = μέντοι

μὴ δεῖν

ἐμ-ποιέω (τί τινι)
τοῖς στρατιώταις φόβον ἐμποιεῖν
: ποιεῖν ὅπως οἱ σ. φοβῶνται
ἢ οἱ ἀρχόμενοι ἐκείνων ἡσχύ-
νοντο
φανερός ἦν φοβούμενος
μάλλον τὸ ἀπεχθάνεσθαι... ἢ
τὸ ἀπιστεῖν...
φανερός εἰμι (+ part.) (< φαίνο-
μαι) = δηλός εἰμι (+ part.)
ἀπ-εχθάνομαι (τινι) (< ἡ ἐχθρα,
ἐχθρός) : μισέομαι ὑπὸ τινος
ἀ-πιστέω (τινι) ↔ πιστεύω
ἀρχικός, -ή, -όν < ἄρχω =
ἱκανὸς ἀρχειν
: ὤφετο δὲ ὅτι ἥρκει πρὸς τὸ
εἶναι καὶ δοκεῖν ἀρχικόν

ἀ-δικέω : ἄδικα ποιεῶ

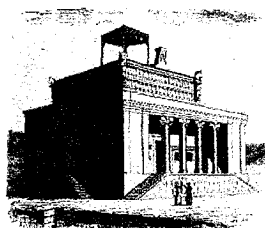
τοιγαροῦν = διὰ τοῦτο οὖν

σύν-ειμι = συγγίγνομαι
εὖνους (< -οος), -ουν = ἵλεως

ἂν θέλοι *avrebbe desiderato* ἢ αἰδώς (τῆς αἰδοῦς, τὴν
αἰδῶ, τῇ αἰδοῖ) *la vergo-
gna, il pudore*

ἐπεβούλευον αὐτῷ ὥς

ὥς (+ num.) = σχεδόν

τὸ βασίλειον

μεγάλη τε ἦν ἡ κώμη

τὸ βασίλειον (τοῦ βασιλείου)
(< βασιλεύς)

ἡ τύρσις (τῆς τύρσεως) (-ρσ- =
-ρρ-) = ὁ πύργος

τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
: σίτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
τὰ τοιαῦτα

δαψιλής, -ές = πολὺς
μέχρι (ανν.) = μέχρι τοῦ χρό-
νου ᾧ

ἦσαν, οἱ δὲ ἄδικοι ἐπεβούλευον ὥς εὐ-
μεταχειρίστῳ ὄντι. Ὅτε δὲ ἀπέθνησκεν
ἦν ἐτῶν ὥς τριάκοντα.

Dopo il cap. 23

9 – Gli Elleni attraversano l'Armenia e incontrano
il sàtrapo Tiribàzo. 4, 4, 1-6

Attraversando la regione dove sorge fiume Tigri,
l'Armenia, gli Elleni s'imbattono nel sàtrapo Ti-
ribazo, che apparentemente offre ospitalità, com-
piendo con loro i rituali tipici di chi è in pace. Ma
in realtà preparerà ai Greci un'imboscata tra le
gole delle montagne, prontamente sventata da Se-
nofonte grazie alle informazioni d'una spia fuo-
riuscita dal campo del sàtrapo.

Ἡ κώμη εἰς ἣν ἀφίκοντο κώμην μεγάλη
τε ἦν, καὶ βασίλειον εἶχε τῷ σατράπῃ
καὶ ἐπὶ ταῖς πλείσταις οἰκίαις τύρσεις
ἐπῆσαν· ἐπιτήδεια δ' ἦν δαψιλῇ. Ἐν-
τεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν μέχρι ὑπερήλ-

εὐ-μετα-χειρίστος (< χεῖρ)
*maneggevole, facilmente in-
gannabile*

ὥς (+ part.) *perché* (esprime
una causa soggettiva)

ὁ σατράπης (τοῦ σατρά-
που) *il sàtrapo* (nell'impero
persiano, il governatore di
una provincia)

ὑπερ-έρχομαι *passo oltre,
supero*

θον τὰς πηγὰς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.
 Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὸν Τηλε-
 βόαν ποταμόν. Οὗτος δ' ἦν καλὸς μέν,
 μέγας δ' οὐ· κῶμαι δὲ πολλαὶ περὶ τὸν
 ποταμόν ἦσαν. Ὁ δὲ τόπος οὗτος
 “Ἀρμενία” ἐκαλεῖτο “ἢ πρὸς ἐσπέραν”.
 Ὑπαρχος δ' ἦν αὐτῆς Τιρίβαζος, ὁ καὶ
 βασιλεῖ φίλος γενόμενος· καὶ ὁπότε
 παρείη, οὐδεὶς ἄλλος βασιλέα ἐπὶ τὸν
 ἵππον ἀνέβαλλεν. Οὗτος προσήλασεν,
 ἱππέας ἔχων, καί, προπέμψας ἑρμηνέα,
 εἶπεν ὅτι ἐβούλετο διαλέγεσθαι τοῖς
 ἄρχουσι. Τοῖς δὲ στρατηγοῖς ἔδοξεν
 ἀκοῦσαι· καί, προσελθόντες εἰς
 ἐπήκοον, ἡρώτων τί θέλει. Ὁ δὲ εἶπεν
 ὅτι σπείσασθαι ἐβούλετο ἐφ' ᾧ· μήτε
 αὐτὸς τοὺς Ἕλληνας ἀδικεῖν μήτε
 ἐκείνους καίειν τὰς οἰκίας, λαμβάνειν
 τε τὰπιτήδεια ὅσων ἐδέοντο. Ἐδοξε

ὁ Τίγρης (τοῦ Τίγρητος)

ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου
 ὁ Τηλεβόας (τοῦ Τηλεβόου)

: ἢ πρὸς ἐσπέραν Ἀρμενία

ὁ ὑπ-αρχος (τοῦ ὑπάρχου) : ὁ
 ἄρχων, ὥσπερ σατράπης
 ὁ Τιρίβαζος (τοῦ Τιριβάζου)

ἀνα-βάλλω | βασιλέα ἐπὶ τὸν
 ἵππον ἀνέβαλλεν : συνελάμ-
 βανε τῷ βασιλεῖ ἵνα ἐπὶ τὸν
 ἵππον ἀνάβῃ
 ὁ ἱππεύς (τοῦ ἱππέως) (v. pag. 156)
 προ-πέμπω

ἔδοξεν ἄγαθόν

εἰς τόπον ἐπήκοον (< ἐπ-
 ακούω) : εἰς τόπον ὅπου
 ἀκουέσθαι δυνατόν ἐστιν,
 ὥστε ἀκούειν
 θέλω = ἐθέλω

ἐφ' ᾧ : ἐπὶ τοῦτο = διὰ τοῦτο

ἀ-δικέω (τινά) : μὴ δίκαιος
 ὢν πρὸς τινα, βάλλω αὐτόν

τὰπιτήδεια : τὰ ἐπιτήδεια

ὁπότε παρείη *se, quando* ὁ ἑρμηνεύς, τοῦ ἑρμηνέως
egli era presente *l'interprete*

ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς καὶ ἐσπείσαντο
ἐπὶ τούτοις.

Dopo il cap. 24

10 – Inganno di Tissafèrne e morte dei valorosi generali elleni. 144, 31-33

Con un discorso degno di un oratore, il sàtrapo persiano Tissafèrne inganna i Greci, facendo loro credere che ha intenzione di abbandonare il partito del re Artaserse, e passare dalla parte di Ciro. Attira così nella sua reggia cinque generali greci, scortati da venti capitani e duecento soldati, partiti per ascoltare il suo piano, ma prepara per loro un'infausta accoglienza.

ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφέρ-
νους) | ἐπὶ θύραις ταῖς τοῦ
Τισσαφέρνους βασιλείου
τὸ βασίλειον (τοῦ βασιλείου)
(< βασιλεύς) (v. pag. 160)
εἶσω = ἐντός
ὁ Πρόξενος (τοῦ Προξένου)
ὁ Μένων (τοῦ Μένωνος)
ὁ Ἀγίας (τοῦ Ἀγίου)
ὁ Κλέαρχος (τοῦ Κλεάρχου)
ὁ Σωκράτης (τοῦ Σωκράτους)
ὁ λοχαγός (τοῦ λοχαγοῦ) : ὁ
ἄρχων πλήθους τῶν στρατιω-
τῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῷ στρατηγῷ
ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου = ἐπεὶ
τις ἐκέλευσε σῆμα δοῦς

Ἐπεὶ δὲ ἦσαν ἐπὶ θύραις ταῖς Τισσαφέ-
ρνους, οἱ μὲν στρατηγοὶ παρεκλήθη-
σαν εἶσω, Πρόξενος, Μένων, Ἀγίας,
Κλέαρχος, Σωκράτης· οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐπὶ
ταῖς θύραις ἔμενον. Οὐ πολλῷ δὲ ὕστε-
ρον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου οἱ τ' ἔνδον

συνελαμβάνοντο καὶ οἱ ἔξω κατεκό-
πησαν. Μετὰ δὲ ταῦτα τῶν βαρβάρων
τινὲς ἰππέων, διὰ τοῦ πεδίου ἐλαύνον-
τες, ᾧτινι ἐνετύγχανον Ἑλληνι ἢ
δούλῳ ἢ ἐλευθέρῳ πάντας ἔκτεινον. Οἱ
δὲ Ἕλληνες τὴν τε ἰππασίαν ἐθαύμα-
ζον ἐκ τοῦ στρατοπέδου ὁρῶντες καὶ ὅ
τι ἐποιοῦν ἡμφεγνόουν, πρὶν Νίκαρχος
ἦκε φεύγων, τετρωμένος εἰς τὴν γα-
στέρα καὶ τὰ ἔντερα ἐν ταῖς χερσὶν
ἔχων, καὶ εἶπε πάντα τὰ γεγενημένα.
Ἐκ τούτου δὴ οἱ Ἕλληνες ἔθεον ἐπὶ τὰ
ὄπλα πάντες, ἐκπεπληγμένοι καὶ
νομίζοντες αὐτίκα ἥξειν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ
στρατόπεδον.

πρὶν *prima che*
τὰ γεγενημένα *i fatti acca-*
duti, l'accaduto

ἐκπεπληγμένοι *esterrefatti*

συλ - λαμβάνω (τινά) : κατα-
λαμβάνω | ἔξω ↔ ἐνδον
κατ-εκόπην, aor. pass. II di
κατα-κόπτω

ὁ ἰππεύς (τοῦ ἰππέως) (v. pag. 156)
ἐλαύνοντες τοὺς ἵππους : προ-
τρέχοντες

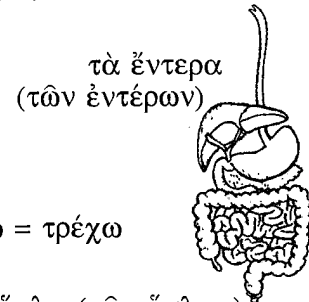
κτείνω = ἀπο-κτείνω

ἡ ἰππασία (τῆς ἰππασίας) =
ὅτε οἱ ἰππεῖς τοὺς ἵππους
ἐλαύνουσι ὡς μαχοῦμενοι

ἀμφι-γνοέω (imperf. ἡμφεγνό-
ουν) : ἀπορέω

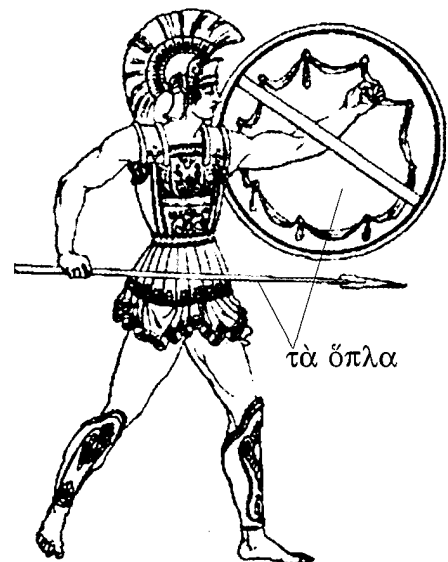
ὁ Νίκαρχος (τοῦ Νικάρχου)

τετρωμένος : ἔχων τραύματα

θέω = τρέχω

τὰ ὄπλα (τῶν ὀπλων)
ἔθεον ἐπὶ τὰ ὄπλα : ἔθεον ἵνα
λάβωσι τὰ ὄπλα ὡς μαχοῦ-
μενοι

Dopo il cap. 24

11 – Gli Elleni dormono sogni tranquilli. 228, 1-2
L'attraversamento del paese dei Carduchi, nella Grande Armenia, durato una settimana, ha messo a dura prova la resistenza dell'armata ellenica, a causa delle asperità del territorio che hanno reso difficile fronteggiare i quotidiani attacchi dei nemici. Finalmente si giunge in una pianura dove sarà possibile riposare tranquilli.

αὖ = οὖν

αὐλίζομαι (< αὖλιον) : διάγω

(τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα)

ἡυλίσθησαν = ἡυλίσαντο

ὑπέρ (+ gen.)

παρά (+ acc.) = πρὸς (+ dat.)

ὁ Κεντρίτης (τοῦ Κεντρίτου) 4

ὀρίζω : τέμνω

ἡ Ἀρμενία (τῆς Ἀρμενίας) 4

οἱ Καρδοῦχοι (τῶν Καρδούχων) 5

ἀνα-πνέω : ἡσυχως ἔχω μετὰ
τὸν πόνον

: τῶν ὁρῶν τῶν Καρδούχων

τάπιτήδεια : τὰ ἐπιτήδεια

τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)

: σίτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα

τὰ τοιαῦτα

Ταύτην δ' αὖ τὴν ἡμέραν ἡυλίσθησαν
ἐν ταῖς κώμας ταῖς ὑπὲρ τοῦ πεδίου
παρὰ τὸν Κεντρίτην ποταμόν (ὃς ὀρίζει
τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν τῶν Καρδούχων
χώραν). Καὶ οἱ Ἕλληνες ἐνταῦθα
ἀνέπνευσαν ἄσμενοι, ἰδόντες πεδίον·
ἀπεῖχε δὲ τῶν ὁρῶν ὁ ποταμὸς ἐξ ἧ
ἐπτὰ στάδια τῶν Καρδούχων. Τότε μὲν
οὖν ἡυλίσθησαν μάλα ἡδέως, καὶ
τάπιτήδεια ἔχοντες καὶ πολλὰ τῶν πα-

ρεληλυθότων πόνων μνημονεύοντες.
Ἐπτά γὰρ ἡμέρας ὅσασπερ, ἐπορεύ-
θησαν διὰ τῶν Καρδούχων, πάσας μα-
χόμενοι διετέλεσαν, καὶ ἔπαθον κακὰ
ὅσα οὐδὲ τὰ σύμπαντα ὑπὸ βασιλέως
καὶ Τισσαφέρνους. Ὡς οὖν, ἀπηλλαγ-
μένοι τούτων, ἡδέως ἐκοιμήθησαν.

μνημονεύω = ἀναμιμνήσκομαι

ἐπορεύθησαν = ἐπορεύσαντο

δια-τελέω (+ part.) = διάγω τὸν
χρόνον ποιῶν τι, τυγχάνω
ποιῶν τι
ὑπὸ βασιλέως τῶν Περσῶν

ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφέρ-
νους), φίλος τις τοῦ βασιλέως

τούτων τῶν παθημάτων
ἐκοιμήθησαν = ἐκοιμήσαντο

Dopo il cap. 25

12 – Indole del generale Menone. 154, 21-29

Il Tèssalo Menone è uno dei cinque generali in-
viati dagli Elleni a trattare con il subdolo sàtrapo
Tissaferne; ma insieme a tutti gli altri viene deca-
pitato. Dal necrologio di Senofonte emerge la fi-
gura di un uomo ambizioso, altezzoso, avido e
autoritario, ma nondimeno capace nel comando
militare.

Μένων δὲ δῆλος ἦν ἐπιθυμῶν μὲν
πλουτεῖν ἰσχυρῶς, ἐπιθυμῶν δὲ ἄρχειν,
ὅπως πλείω λαμβάνοι, ἐπιθυμῶν δὲ

ὁ Μένων (τοῦ Μένωνος)

πλουτέω : πλούσιός εἰμι
ἰσχυρῶς : μάλα

παρεληλυθότων *passati*, ἀπηλλαγμένοι *liberati* (+
trascorsi gen., «da»)

κερδαίνω = κτάομαι

ἀ-δικέω : ἄδικα ποιῶ

κατ-εργάζομαι = περαίνω

ῶν = ἐκείνων ἄ...

σύν-τομος, -ον (< τέμνω)

↔ μακρός

ἐπι-ορκέω : ψευδῇ ὄρκον λέγω

ψεύδομαι : ψευδῇ λέγω

ἐξ-απατάω : ψευδόμενος ποιῶ

τινα ἀμαρτάνειν

ἀπλοῦς, -οῦν ↔ χαλεπός

ἡλίθιος, -α, -ον = σκαίος,

ἀνόητος

ᾤετο τὸ εἶναι ἀπλοῦν καὶ ἀλη-

θές τὸ αὐτὸ τῷ ἡλιθίῳ εἶναι :

ᾤετο ... τὸ αὐτὸ εἶναι ἢ ἡλίθιον

φανερὸς εἶμι (+ part.) = δῆλός

εἶμι (+ part.) | στέργω = φιλέω

φανερὸς μὲν ἦν φανερὸς μὲν

ἦν στέργων οὐδένα... ἔνδηλος

δὲ ἐγίνετο ἐπιβουλεύων

ὅτῳ = ᾧτινι

ἐν-δηλος, -ον = δῆλος | κατα-

γελᾶω (τινός) = σκώπτω (τινά)

σύν-εἰμι = ἅμα ἄλλοις εἶμι

τὸ κτῆμα (τοῦ κτήματος)

(< κτάομαι)

ᾤετο εἰδέναι : ἐδόκει αὐτῷ

νομίζειν

ῥᾶστος, -η, -ον, συπ. < ῥᾶδιος

ῥᾶστον εἶναι

ἀ-φύλακτος, -ον : οὐ φυλατ-

τόμενος | ἀφύλακτα ὄντα

ἐπί-ορκος, -ον < ἐπιορκέω

τιμᾶσθαι, ἵνα πλείω κερδαίνοι· φίλος
τε ἐβούλετο εἶναι τοῖς μέγιστα δυνα-
μένοις, ἵνα, ἀδικῶν, μὴ διδοίη δίκην.

Ἐπὶ δὲ τὸ κατεργάζεσθαι ὧν ἐπιθυμοίη,
συντομωτάτην ᾤετο ὁδὸν εἶναι διὰ τοῦ
ἐπιορκεῖν τε καὶ ψεύδεσθαι καὶ
ἐξαπατᾶν, τὸ δ' ἀπλοῦν καὶ ἀληθές τὸ
αὐτὸ τῷ ἡλιθίῳ εἶναι. Στέργων δὲ φα-
νερὸς μὲν ἦν οὐδένα, ὅτῳ δὲ φαίη φίλος
εἶναι, τούτῳ ἔνδηλος ἐγίνετο ἐπιβου-
λεύων. Καὶ πολεμίου μὲν οὐδενὸς κα-
τεγέλα, τῶν δὲ συνόντων πάντων ὡς
καταγελῶν ἀεὶ διελέγετο. Καὶ τοῖς μὲν
τῶν πολεμίων κτήμασιν οὐκ ἐπεβού-
λευε· χαλεπὸν γὰρ ᾤετο εἶναι τὰ τῶν
φυλαττομένων λαμβάνειν· τὰ δὲ τῶν
φίλων μόνος ᾤετο εἰδέναι ῥᾶστον, ἀφύ-
λακτα, λαμβάνειν. Καὶ ὅσους μὲν
αἰσθάνοιτο ἐπιόρκους καὶ ἀδίκους ὡς

δίκην δίδωμι *pago il fio, la* ὡς (+ part.) *come per*
pena εἰδέναι *sapere*

κατ-εργάζομαι *compio,*
conduco a termine, realizzo

εὖ ὀπλισμένους ἐφοβεῖτο, τοῖς δὲ
ὁσίοις καὶ ἀλήθειαν ἀσκοῦσιν ὥς
ἀνάνδροις ἐπειρᾶτο χρῆσθαι. Ὡσπερ δέ
τις ἀγάλλεται ἐπὶ θεοσεβείᾳ καὶ
ἀληθείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, οὕτω Μένων
ἠγάλλετο τῷ ἐξαπατᾶν δύνασθαι, τῷ
πλάσασθαι ψεύδη, τῷ φίλους διαγελᾶν.
τὸν δὲ μὴ πανοῦργον τῶν ἀπαιδευτῶν
αἰεὶ ἐνόμιζεν εἶναι. Τιμᾶσθαι δὲ καὶ θε-
ραπεύεσθαι ἡξίου, ἐπιδεικνύμενος ὅτι
πλεῖστα δύναιτο καὶ ἐθέλοι ἂν ἀδικεῖν.
Εὐεργεσίαν δὲ κατέλεγεν, ὅποτε τις
αὐτοῦ ἀφίσταται, ὅτι χρώμενος αὐτῷ
οὐκ ἀπώλεσεν αὐτόν. Καὶ τὰ μὲν δὴ
ἀφανῆ ἔξεστι περὶ αὐτοῦ ψεύδεσθαι, ἃ
δὲ πάντες ἴσασι τάδ' ἐστί.

ἄν-ανδρος, -ον (< ἄ- + ἀνήρ)
= ἀσθενής
ἀγάλλομαι (+ dat., ο ἐπὶ + dat.)
= χαίρω | ἡ θεο-σεβεία (τῆς
θεοσεβείας) = ἡ εὐ-σεβεία
ἡ εὐσεβεία (τῆς εὐσεβείας)
< εὐσεβής
ἡ δικαιοσύνης (τῆς δικαιοσύνης)
< δίκαιος
πλάττω (ἐπλάσσα) : προσποιέομαι
τὸ ψεῦδος (τοῦ ψεύδους) = τὸ
ψευδές
δια-γελάω (τινά) = κατα-γελάω
(τινός), σκώπτω
ἀ-παίδευτος, -ον < ἀ- + παίδευ-
σις | τινὰ τῶν ἀπαιδευτῶν =
σκαῖον τινά | παν-οῦργος, -ον
(< πᾶν + ἔργον) = ὅς καὶ κακὰ
ποιεῖ ἵνα ἀγαθὰ κτῆται
ἐπι-δείκνυμι

ἡ εὐ-εργεσία (τῆς εὐεργεσίας)
< εὐεργετέω
κατα-λέγω : νομίζω
ἀφίσταμαί τινος = ἀποχωρέω
ἀπὸ τινος
ἀπόλλυμι (aor. ἀπώλεσα) =
διαφθείρω
ἀ-φανής, -ές (< φαίνομαι) ↔
σαφής

ὀπλισμένους *armati, equipaggiati* tutto, capace di tutto, furbone, scaltro
παν-οῦργος, -ον (< πᾶν + ἔργον) *ἴσασι sanno, conoscono* che è disposto a

Dopo il cap. 25

13 – Lo starnuto è un segno propizio. 174, 7-9

Cinque generali elleni sono stati orrendamente trucidati con l'inganno dai Persiani, e i Greci si preparano a prendere le armi contro il sàtrapo Tis-saferne. Mentre Senofonte parla ai generali e a i comandanti, gli dèi comunicano il loro favore in uno strano modo.

ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφῶντος)
ἐπὶ πόλεμον = πολέμου ἔνεκα

εἴτε : εἴ τε : εἴ πως

πρέπει (+ dat.) = προσήκει (+ dat.)

ὀρθῶς ἔχειν = πρέπειν,
προσῆκειν
τῶν καλλίστων ἐσθήτων
ἄξιόω (τινά τινος) : νομίζω τινὰ
ἄξιόν τινος
τῆς τελευτῆς τοῦ βίου

ᾧδε = οὕτως
ἡ ἐπι-ορκία (τῆς ἐπιορκίας) <
ἐπι-ορκέω
ἐπι-ορκέω: ψευδῆ ὄρκον λέγω
ἡ ἀ-πιστία (τῆς ἀπιστίας) < ἀ-
+ πιστεύω
ὁ Κλεάνωρ (τοῦ Κλεάνορος)
οἶμαι μὲν ὅτι ἐπίστασθε καὶ
ὑμεῖς τὴν τῶν βαρβάρων
ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν ἦν
λέγει Κλεάνωρ
πάλιν = αὖθις

Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος ἐπὶ
πόλεμον ὥς ἐδύνατο κάλλιστα,
νομίζων, εἴτε νίκην διδοῖεν οἱ θεοί, τὸν
κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν,
εἴτε τελευτᾶν δέοι, ὀρθῶς ἔχειν τῶν
καλλίστων ἑαυτὸν ἀξιώσαντα, ἐν τού-
τοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν. Τοῦ λόγου
δὲ ἦρχετο ᾧδε· «Τὴν μὲν τῶν βαρβάρων
ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει μὲν
Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δὲ καὶ ὑμεῖς,
οἶμαι. Εἰ μὲν οὖν βουλόμεθα πάλιν

ἐσταλμένος *vestito, abbigliato*

αὐτοῖς διὰ φιλίας ἰέναι, ἀνάγκη ἡμᾶς
πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, ὁρῶντας καὶ
τοὺς στρατηγούς, οἳ διὰ πίστεως αὐτοῖς
ἑαυτοὺς ἐνεχείρισαν, οἷα πεπόνθασιν·
εἰ μέντοι διανοούμεθα σὺν τοῖς ὅπλοις
ὧν τε πεποιήκασι δίκην ἐπιθεῖναι
αὐτοῖς καὶ τὸ λοιπὸν διὰ παντὸς πο-
λέμου αὐτοῖς ἰέναι, σὺν τοῖς θεοῖς
πολλὰ ἡμῖν καὶ καλὰ ἐλπίδες εἰσὶ
σωτηρίας.» Τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ
πτάρνυταί τις· ἀκούσαντες δ' οἱ στρα-
τιῶται πάντες μιᾷ ὁρμῇ προσεκύνησαν
τὸν θεόν, καὶ ὁ Ξενοφῶν εἶπε· «Δοκεῖ
μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπεὶ, περὶ σωτηρίας
ἡμῶν λεγόντων, οἷωνός τοῦ Διὸς τοῦ
σωτήρος ἐφάνη, εὐξασθαι τῷ θεῷ
τούτῳ θύσειν σωτήρια ὅπου ἂν πρῶτον
εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα, συνεπεύ-
ξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς θύσειν

διὰ φιλίας ἰέναι (τινί) = φίλος
γίγνομαι (τινι), φιλίαν ποι-
οῦμαι (πρὸς τινά)
ἀνάγκη ἐστί (+ acc. e inf.)
ἡ ἀ-θυμία (τῆς ἀθυμίας) < ἀ-
+ θυμός
ἀθυμίαν ἔχω = ἀθυμέω
ἡ πίστις (τῆς πίστεως) < πι-
στεύω
ἐν-χειρίζω (τί τινι) : τίθημι
(τι) ἐν χερσὶ (τινος)
διανοέομαι < διάνοια = ἐθέλω
ποιεῖν τι
τὰ ὅπλα (τῶν ὅπλων) (v. pag. 163)

διὰ πολέμου εἶμι (τινί) : πο-
λεμέω (τινά)

πτάρνυμαι

ἡ ὁρμή (τῆς ὁρμῆς) < ὁρμάω
μιᾷ ὁρμῇ = πάντες ἅμα
προσκυνέω = τιμᾷ ἐπὶ γόνα-
σιν ἱστάμενος

ὁ σωτήρ (τοῦ σωτήρος) <
σωτηρία
εὐχομαί (τινι + inf.) = ὑπι-
σχνέομαι τι τινί
τὰ σωτήρια (τῶν σωτηρίων) = τὰ
ἱερεῖα οἷς τοῖς θεοῖς ὑπὲρ τῆς
σωτηρίας χάρις ἀποδίδεται
φίλιος, -α, -ον = φίλος
συν-επ-εὐχομαι : εὐχομαι σὺν
τινι

πεπόνθασιν *hanno subito*, (τινός) *faccio pagare* (a
patito, sofferto uno) *il fio* (di una cosa)
πεποιήκασι *hanno compiuto* ὁ οἷωνός, τοῦ οἷωνοῦ *il*
ἐπιτίθημί (τινι) δίκην *presagio*

ὅτῳ = ᾧτινι

οἱ ἄνδρες ἀνα-τείνουσι
τὴν χεῖρα

κατὰ δύναμιν. Καὶ ὅτῳ δοκεῖ ταῦτ',»
ἔφη, «ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα.» Καὶ
ἀνέτειναν ἅπαντες.

Dopo il cap. 26

14 – Ciro attraversa le Porte della Cilicia. 56, 4
(1, 4, 4)

Intrapresa la marcia contro suo fratello, il re Artaserse, Ciro giunge alle Porte della Cilicia, un passo assai angusto, fortificato e sorvegliato dai nemici: il suo obiettivo è scontrarsi con l'esercito del persiano Abròcoma, stanziato sulle rive del fiume Eufrate a qualche giorno di cammino.

ὁ Κῦρος (τοῦ Κύρου)
ἐξ-ελαύνει : ἔρχεται

ἡ Κιλικία (τῆς Κιλικίας) 3α
ἡ Συρία (τῆς Συρίας) 3α

ἔσωθεν = ἐντός

ὁ Συνέννεσις (τοῦ Συνένεσσιος)
ὁ τῆς Κιλικίας βασιλεύς
ἡ Κιλικίων φυλακὴ εἶχε
ἡ φυλακὴ (τῆς φυλακῆς) : πλη-
θος στρατιωτῶν ὁ φυλάττει τι
ἔξω ↔ ἔσωθεν
βασιλέως : τοῦ Ἀρτοξέρξου
ὁ Ἀρτοξέρξης (τοῦ Ἀρτοξέ-
ρξου)

Κῦρος ἐξελαύνει ἐπὶ πύλας τῆς
Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας. Ἦσαν δὲ
ταῦτα δύο τεῖχη· καὶ τὸ μὲν ἔσωθεν, τὸ
πρὸ τῆς Κιλικίας, Συνέννεσις εἶχε καὶ
Κιλικίων φυλακὴ, τὸ δὲ ἔξω, τὸ πρὸ τῆς
Συρίας, βασιλέως ἐλέγετο φυλακὴ

ἀνατεινάτω *alzi* (III pers.
sing. dell'imper. aor.)

φυλάττειν. Διὰ μέσου δὲ ῥεῖ τούτων
ποταμὸς Κάρσος ὄνομα. Ἄπαν δὲ τὸ
μέσον τῶν τειχῶν ἦσαν στάδιοι τρεῖς·
καὶ παρελθεῖν οὐκ ἦν βία· ἦν γὰρ ἡ
πάροδος στενὴ καὶ τὰ τεῖχη εἰς τὴν
θάλατταν καθήκοντα, ὑπερθεν δ' ἦσαν
πέτραι ἡλίβατοι· ἐπὶ δὲ τοῖς τείχεσιν
ἀμφοτέροις ἐφειστήκεσαν πύλαι.
Ταύτης ἔνεκα τῆς παρόδου Κῦρος τὰς
ναῦς μετεπέμψατο, ὅπως ὀπλίτας
ἀποβιβάσειεν εἴσω καὶ ἔξω τῶν πυλῶν,
καὶ βιασόμενος τοὺς πολεμίους εἰ
φυλάττοιεν ἐπὶ ταῖς Συρίαις πύλαις,
ὅπερ ὥετο ποιήσκειν ὁ Κῦρος τὸν Ἀβρο-
κόμαν, ἔχοντα πολὺ στράτευμα. Ἀβρο-
κόμας δὲ οὐ τοῦτ' ἐποίησεν, ἀλλ' ἐπεὶ
ἤκουσε Κῦρον ἐν Κιλικίᾳ ὄντα, ἀνα-
στρέψας ἐκ Φοινίκης παρὰ βασιλέα
ἀπήλαυνεν, ἔχων, ὥς ἐλέγετο, τριάκοντα

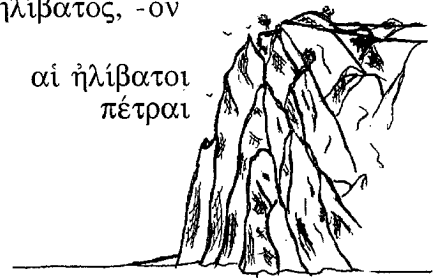
διὰ μέσου τούτων τῶν τειχῶν
ῥεῖ...

ὁ Κάρσος (τοῦ Κάρσου)

παρελθεῖν οὐκ ἦν : οὐκ ἐξῆν π.
βία = διὰ τὰ τοῦ τόπου
χαλεπά
ἡ πάρ-οδος (τῆς παρόδου) (< ὁ-
δός) : ἡ ὁδὸς κειμένη παρὰ
τόπον τινὰ καὶ ἐκεῖσε φέρουσα
καθ-ήκω

ἡλίβατος, -ον

αἱ ἡλίβατοι
πέτραι

ἀπο-βιβάζω : ποιῶ
καταβαίνειν ἀπὸ τῆς νεῶς
εἴσω ↔ ἔξω

ὁ Ἀβροκόμας (τοῦ Ἀβροκόμα)

τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύ-
ματος) = ἡ στρατιὰ

ἡ Φοινίκη (τῆς Φοινίκης) 3α

ἀπ-ελαύνω τὸν ἵππον

ὑπερθεν *al di sopra*

ἐφειστήκεσαν *si trovano*

ἡ μυριάς (τῆς μυριάδος) : μύριοι
 στρατιᾶς : στρατιωτῶν
 μύριοι, αι, α = 10.000
 ἡ Μυριάνδος (τῆς Μυριάνδου) 3β

οἱ Φοίνικες (τῶν Φοινίκων)
 < ἡ Φοινίκη
 ἐπὶ τῇ θαλάττῃ κειμένην

αὐτόθι : ἐνταῦθα

μυριάδας στρατιᾶς. Ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ Συρίας εἰς Μυριάνδον, πόλιν οἰκουμένην ὑπὸ Φοινίκων ἐπὶ τῇ θαλάττῃ· ἐμπόριον δ' ἦν τὸ χωρίον καὶ ὥρμουν αὐτόθι ὀλκάδες πολλάι. Ἐνταῦθ' ἔμεινεν ἡμέρας ἑπτά.

Dopo il cap. 26

15 – Le città abbandonate di Larissa e Mèspila.
 194 (3, 4, 7)

Giunta nei pressi del fiume Tigri, l'armata greca s'imbatte nei ruderi delle città di Larissa e di Mespila, un tempo abitate dai Medi. I Persiani le avevano assediato inutilmente, senza riuscire a prenderle: solo la volontà del dio, manifestatasi attraverso gli elementi della natura, aveva potuto decretare il loro tramonto.

ὁ Τίγρης (τοῦ Τίγρητος) 4

Οἱ μὲν πολέμιοι ἀπῆλθον, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα

ποταμόν. Ἐνταῦθα πόλις ἦν ἐρήμη
μεγάλη, ὄνομα δ' αὐτῇ ἦν Λάρισα.
ᾠκουν δ' αὐτήν τὸ παλαιὸν Μῆδοι. Τὸ
δὲ τεῖχος αὐτῆς καὶ τοῦ κύκλου
περίοδος ᾠκοδόμητο πλίνθοις κερα-
μεαῖς· κρηπὶς δ' ὑπὲν λιθίνη. Ταύτην
βασιλεὺς Περσῶν, ὅτε παρὰ Μήδων τὴν
ἀρχὴν ἐλάμβανον Πέρσαι, πολιορκῶν,
οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύνατο ἐλεῖν· ἥλιον δὲ
νεφέλη προκαλύψασα, ἠφάνισε, μέχρι
ἐξέλιπον οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὕτως ἐάλω.
Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς
λιθίνη. Ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν
βαρβάρων ἦσαν ἐκ τῶν πλησίον κωμῶν
ἀποπεφευγότες. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύ-
θησαν πρὸς τεῖχος ἔρημον μέγα πρὸς
τῇ πόλει κείμενον· ὄνομα δὲ ἦν τῇ
πόλει Μέσπιλα· Μῆδοι δ' αὐτήν ποτε
ᾠκουν. Ἦν δὲ ἡ μὲν κρηπὶς λίθου ξε-

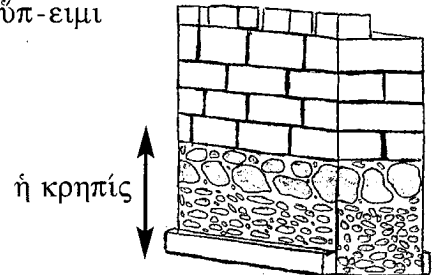
ἔρημος, (-η), -ον = ἄνευ
ἀνθρώπων

ἡ Λάρισα (τῆς Λαρίσης) 4

τὸ παλαιόν = πάλαι
οἱ Μῆδοι (τῶν Μήδων) < ἡ Μηδία
(τῆς Μηδίας) 4

ἡ περί-οδος (τῆς περιόδου) < πε-
ρί + ὁδός ἢ ὁδός ἢ περιφερής

ἡ κρηπὶς (τῆς κρηπίδος)
ὑπ-εἰμι

προ-καλύπτω ↔ ἀπο-καλύπτω
ἀφανίζω = κρύπτω

μέχρι (ανν.) = μέχρι τοῦ χρό-
νου ᾧ

ἐάλων, aor. III di ἀλίσκομαι
ἀλίσκομαι = αἰρέομαι, πορ-
θέομαι | παρὰ (+ acc.) = παρὰ,
πρὸς (+ dat.)

πλησίον = ἐγγύς

ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ
τόπου

ἡ Μέσπιλα (τῆς Μεσπίλης) 4

ᾠκοδόμητο	<i>era stato co-</i>	ἀποπεφευγότες	<i>fuggiti,</i>
<i>struito</i>			<i>scappati</i>
κεραμεοῦς, -ᾱ, -οῦν di		ξεστός, -ή, -όν levigato, li-	
terra cotta, d'argilla		scio	

πλίνθινος, -η, -ον < ὁ πλίνθος

ἡ Μήδεια (τῆς Μηδείας)

κατα-φεύγω < ἡ καταφυγή
ἀπολλύω = ἀποβάλλω

κατα-πλήττω = ποιέω τινὰ
φοβεῖσθαι

στοῦ κογχυλιάτου. Ἐπὶ δὲ ταύτῃ
ἐπωκοδόμητο πλίνθινον τεῖχος. Ἐν-
ταῦθα λέγεται Μήδεια, γυνὴ βασιλέως,
καταφυγεῖν ὅτε ἀπώλλυσαν τὴν ἀρχὴν
ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. Ταύτην δὲ τὴν
πόλιν πολιορκῶν, ὁ Περσῶν βασιλεὺς
οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἐλεῖν οὔτε βίᾳ·
Ζεὺς δὲ βροντῇ κατέπληξε τοὺς ἐνοι-
κοῦντας, καὶ οὕτως ἐάλω.

ὁ κογχυλιάτης, τοῦ κογ- ἐπωκοδόμητο *era stato co-*
χυλιάτου *il marmo conchi-* *struto*
gliare

Dopo il cap. 26

16 – I barbari incendiano i villaggi. 3, 5, 1

Una pratica bellica molto diffusa nei tempi antichi e nei moderni è stata quella di togliere al nemico la possibilità dei rifornimenti, incendiando i raccolti e le abitazioni che avrebbe incontrato lungo la sua marcia. Fu questa, per esempio, una causa della disfatta dell'esercito napoleonico nella campagna di Russia.

Οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες ἔφευγον ἧ ἕκαστος ἐδύνατο, οἱ δὲ Ἑλληνες εἶχον τὸ ἄκρον. Οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέρνην καὶ Ἀριαῖον, ἀποτραπόμενοι, ἄλλην ὁδὸν ὥχοντο. Οἱ δὲ ἀμφὶ Χειρίσοφον, καταβάντες, ἐστρατοπεδεύοντο ἐν κώμῃ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμόν. Ἡνίκα δ' ἦν

στραφέντες (part. aor. pass II) >
στρέφω (= ἀνα-στρέφω)
ἧ : ὅπως, τῷ τρόπῳ ᾧ

τὸ ἄκρον ὄρος
ἀμφὶ (+ acc.) = περί (+ dat.)
ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφέρ-
νου)
ὁ Ἀριαῖος (τοῦ Ἀριαίου)
ὁ Τισσαφέρνης καὶ ὁ Ἀριαῖος
: στρατηγοὶ τινες τῶν Περσῶν
ἀποτραπόμενοι (part. aor. pass
II) > ἀποτρέπω
οἴχομαι = βαδίζω, πορεύομαι
ὁ Χειρίσοφος (τοῦ Χειρισόφου)
στρατηγὸς τις Ἑλλήν

ὁ Τίγρης (τοῦ Τίγρητος) 4
ἡνίκα = ἐπειδὴ

ἡ δεῖλη (τῆς δείλης) : τὸ τῆς
 ἡμέρας μέρος περὶ τὴν
 ἑσπέραν
 ἐξαπίνης = ἐξαίφνης
 ἐπι-φαίνομαι

κατα-κόπτω = ἀποκτείνω, φο-
 νεύω | καθ' ἄρπαγὴν = ἄρπα-
 γῆς ἕνεκα
 ἡ νομή (τῆς νομῆς) (< νέμω) : ὁ
 τόπος ὅπου τὰ πρόβατα νέμε-
 ται | τὰ βοσκήματα (τῶν
 βοσκήματων) (< βόσκω) = τὰ
 ποιμνία καὶ ζῶα ὅμοια

ἐπι-χειρέω (+ inf.) = πειράομαι

ἐν-νοέομαι (< νοῦς) μή (+ cong.
 o ott.) = φοβοῦμαι μή... (+ cong.
 o ott.)
 τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
 : σίτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
 τὰ τοιαῦτα
 ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφώντος)
 παρ-ελαύνω (τινά) : παρὰ τινι
 βαίνων, αὐτῷ ἡγέομαι
 ἡ τάξις (τῆς τάξεως) (< τάττω)

αὐτοί : οἱ βάρβαροι

αὐτοῖς = ἐαυτοῖς

δεῖλη, ἐξαπίνης οἱ πολέμιοι ἐπιφαίνον-
 ται ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τῶν Ἑλλήνων
 κατέκοψάν τινας τῶν ἐσκεδασμένων ἐν
 τῷ πεδίῳ καθ' ἄρπαγὴν· καὶ γὰρ νομαὶ
 πολλαὶ βοσκημάτων, διαβιβαζόμεναι
 εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ, κατελήφ-
 θησαν. Ἐνταῦθα Τισσαφέρνης καὶ οἱ
 σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν τὰς
 κώμας. Καὶ τῶν Ἑλλήνων μάλα ἠθύμη-
 σάν τινες, ἐννοούμενοι μὴ τὰ
 ἐπιτήδεια, εἰ καίοιεν, οὐκ ἔχοιεν ὀπό-
 θεν λαμβάνοιεν. ὁ δὲ Ξενοφῶν ἐπεὶ
 κατέβη, παρελαύνων τὰς τάξεις, ἔλε-
 γεν· «Ὁρᾶτε, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφι-
 έντας τὴν χώραν ἤδη ἡμετέραν εἶναι;
 αὐτοὶ δὲ καίουσιν ὡς ἀλλοτρίαν. Ἄλλ'
 ἐάν που καταλείπωσιν γε αὐτοῖς
 ἐπιτήδεια, ὅψονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα
 πορευομένους. Ἄλλ', ὦ Χειρίσοφε» ἔφη

τῶν ἐσκεδασμένων di κατελήφθησαν erano state
 quelli che si erano sparpa- catturate
 gliati ἐπι-χειρέω (< χεῖρ) metto
 mano, intraprendo (+ inf.)

«δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας
ὥς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας.» Ὁ δὲ
Χειρίσοφος εἶπεν· «Οὐκ οὐκ ἔμοιγε
δοκεῖ· ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς» ἔφη «καίωμεν,
καὶ οὕτω θάπτον παύσονται.»

δοκεῖ...τῆς ἡμετέρας : ὥς ἐμοὶ
δοκεῖ, δεῖ ἡμᾶς ἀμύνειν τοὺς
καίοντας τὰν τῇ χώρᾳ
ὥσπερ βοηθοῦντας ὑπὲρ τῆς
ἡμετέρας χώρας
οὐκ οὐκ : οὐχ οὕτως

Dopo il cap. 27

17 – Ciro raccoglie un grande esercito contro Tis-
safèrne. (1, 2, 1)

Mirando a spodestare dal trono di Persia suo fra-
tello Artasèrse, Ciro muove guerra al suo princi-
pale generale, il sàtrapo Tissafèrne: riesce a
raccogliere un cospicuo esercito composto dai
greci e dagli abitanti delle città della Ionia che si
sono sottratte al controllo di Tissafèrne e sono pas-
sate dalla parte di Ciro, e muove così alla volta
della città di Sardi.

Ἐπεὶ δ' ἐδόκει τῷ Κύρῳ ἤδη πορεύ-
εσθαι ἄνω, τὴν μὲν πρόφασιν ἐποιεῖτο
ὥς Πισίδας βουλόμενος ἐκβαλεῖν

ἄνω : εἰς τὴν χώραν τὴν ἄνω
οὐσίαν | ἢ πρό-φασις (τῆς προ-
φάσεως) (< πρό-φημι) = ἡ ψευ-
δὴς αἰτία | τὴν πρόφασιν ποι-
οῦμαι : χρώμαι προφάσει τινί
οἱ Πισίδαι (τῶν Πισιδῶν) < ἢ
Πισιδία (τῆς Πισιδίας) 3α

ὥς (+ part.) *come, come per*
(indica causa soggettiva)

παντάπασιν = παντὶ τρόπῳ
 ἀθροίζω = συλλέγω,
 συναγείρω
 βαρβαρικός, -ή, -όν < βάρβαρος
 Ἑλληνικός, -ή, -όν < Ἕλληνες
 τὸ β. καὶ τὸ Ἑ. *στράτευμα*
 τὸ στράτευμα (τοῦ στρατεύ-
 ματος) = ἡ στρατιὰ
 παρ-αγγέλλω (+ dat.) = κελεύω
 ὁ Κλέαρχος (τοῦ Κλεάρχου)
 ὁ Ἀρίστιππος (τοῦ Ἀριστίππου)
 : στρατηγοὶ τινες Ἑλλήνων
 συν-αλλάττω (πρὸς τινα) (aor.
 pass. συνηλλάγην, con sign.
 riflless.) : τὰς σπονδὰς ποιέο-
 μαι (πρὸς τινα)
 τοὺς οἶκοι ὄντας = τοὺς ἐν τῇ
 πατρίδι ὄντας
 ὁ Ξενίας (τοῦ Ξενίου) : στρα-
 τηγός τις Ἕλλην
 ὁ Ἀρκάς (τοῦ Ἀρκάδος) < ὁ ἐν
 Ἀρκαδία ἐνοικῶν
 ἡ Ἀρκαδία (τῆς Ἀρκαδίας) 2
 ξενικός, -ή, -όν < ξένος
 τὸ ξενικόν (τοῦ ξενικοῦ) : οἱ
 ξένοι στρατιῶται
 ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Ἰωνίας
 ἡ Ἰωνία (τῆς Ἰωνίας) 1
 πλὴν ἐκείνων ὅποσοι (: οἱ)

ἡ Μίλητος (τῆς Μιλήτου) 1

ὁ φυγὰς (τοῦ φυγάδος) : ὁ
 ἐκφεύγων ἐκ τῆς πατρίδος
 ὑπεσχόμεν < ὑπισχνέομαι

κατα-πράττω : περαίνω

κατ-άγω : ὀπισθεν ἄγω, πάλιν
 εἰς τὴν πατρίδα ἄγω

παντάπασιν ἐκ τῆς χώρας· καὶ ἀθροίζει
 ὥς ἐπὶ τούτους τό τε βαρβαρικὸν καὶ τὸ
 Ἑλληνικόν. Ἐνταῦθα καὶ παραγγέλλει
 τῷ τε Κλεάρχῳ, λαβόντι ὅσον ἦν αὐτῷ
 στράτευμα ἥκειν, καὶ τῷ Ἀριστίππῳ,
 συναλλαγέντι πρὸς τοὺς οἶκοι, ἀποπέμ-
 ψαι πρὸς ἑαυτὸν ὃ εἶχε στράτευμα· καὶ
 Ξενία τῷ Ἀρκάδι, ὃς αὐτῷ προειστήκει
 τοῦ ἐν ταῖς πόλεσι ξενικοῦ, ἥκειν πα-
 ραγγέλλει λαβόντα τοὺς ἄλλους πλὴν
 ὅποσοι ἱκανοὶ ἦσαν τὰς ἀκροπόλεις
 φυλάττειν. Ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς
 Μίλητον πολιορκοῦντας, καὶ τοὺς
 φυγάδας ἐκέλευσε σὺν αὐτῷ στρατεύ-
 εσθαι, ὑποσχόμενος αὐτοῖς, εἰ καλῶς
 καταπράξειεν ἐφ' ᾧ ἐστρατεύετο, μὴ
 πρόσθεν παύσεσθαι πρὶν αὐτοὺς
 καταγάγοι οἴκαδε. Οἱ δὲ ἡδέως
 ἐπείθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ· καὶ

αὐτῷ προειστήκει *era a* πρόσθεν *prima* (di tempo)
capo in sua vece (+ gen.)

λαβόντες τὰ ὅπλα παρήσαν εἰς
Σάρδεις. Τισσαφέρνης δὲ κατανοήσας
ταῦτα, καὶ μείζονα ἡγησάμενος εἶναι
ἢ ὥς ἐπὶ Πισίδας τὴν παρασκευὴν, πο-
ρεύεται ὥς βασιλέα ἧ ἐδύνατο τάχιστα
ἰππέας ἔχων ὥς πεντακοσίους. Καὶ βα-
σιλεὺς μὲν δὴ ἐπεὶ ἤκουσε Τισσα-
φέρνους τὸν Κύρου στόλον, ἀντιπαρεσ-
κευάζετο.

Dopo il cap. 27

18 – Tattiche di guerra. (3, 4, 4)

In una regione accidentata è pressoché impossi-
bile difendersi dalle sortite improvvise di nemici
abituati a muoversi su monti irregolari e fra strette
gole; altra cosa è quando lo scontro è prevedibile
e in campo aperto.

Ἦνίκα δ' ἦν ἡδὴ δείλη, ὥρα ἦν ἀπιέναι
τοῖς πολεμίοις· οὐποτε γὰρ μείον

τὰ ὅπλα (τῶν ὅπλων)
πάρειμι (+ εἰς + acc.)
= προσχωρῶ πρὸς (+ acc.)
αἱ Σάρδεις (τῶν Σάρδεων)
ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφ-
έρνους) φίλος τις τοῦ βα-
σιλέως τῶν Περσῶν
κατα-νοέω = ἐνθυμέομαι

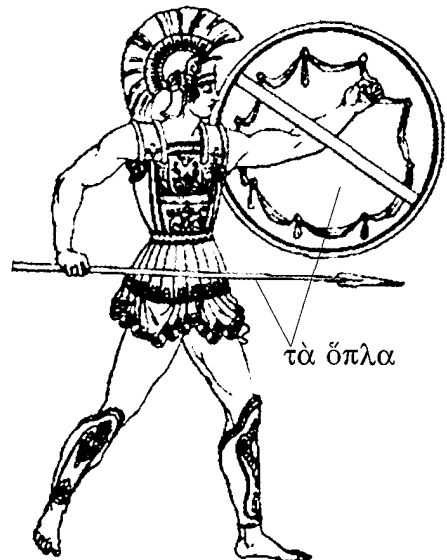
ἡ παρασκευή (τῆς παρασκε-
υῆς) < παρασκευάζω

ἧ = ὅπως

ὁ ἰππεύς (τοῦ ἰππέως) (v. pag. 156)
ὥς (+ acc.) = πρὸς (+ acc.)

: Τισσαφέρνους λέγοντος τὸν
Κύρου στόλον παρῆναι

ἀντι-παρασκευάζομαι : παρα-
σκευάζω τὸ στράτευμα ἐπὶ
τινα πολέμιον

ἦνίκα = ἐπειδὴ
ἡ δείλη (τῆς δείλης) : τὸ τῆς
ἡμέρας μέρος περὶ τὴν
ἑσπέραν
οὐποτε = οὐδέποτε
μείον (+ gen.) ↔ πλεῖον (+ gen.)

ἀπο-στρατοπεδεύομαι (τινος) =
στρατοπεδεύομαι ἀπό (τινος)
Ἑλληνικός, -ή, -όν < οἱ Ἕλ-
ληνες
τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος
ἐπι-τίθεμαι (τινι) : ὀρμάομαι
(τινα)

πονηρόν ἐστι : ἀσθενές ἐστι

Περσικός, -ή, -όν < οἱ Πέρσαι

δέω ↔ λύω

ποδίζω : τοὺς πόδας πέδαις δέω
ἢ πέδη (τῆς πέδης) (v. pag. 155)

ἐλύθην < λύω

δεῖ + dat. e inf. = δεῖ + acc. e inf.
ἐπι-σάττω τὸν ἵππον : παρα-
σκευάζω τὸν ἵππον

χαλινώω : τὸν χαλινὸν τίθημι
ὁ χαλινός (τοῦ χαλινοῦ) = ὁ
ῥυτήρ

θωρακίζω : τὸν θώρακα ἐνδύω
ὁ θώραξ (τοῦ θώρακος)

(v. pag. 144)

νύκτωρ = τῆς νυκτός οὔσης

ἀπο-σκηνέω (τινός) = ἀποστρα-
τοπεδεύομαι

Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον οἱ Ἕλ-
ληνες αὐτοὺς... βουλομένους
ἀπιέναι...

δι-αγγέλλομαι = κελεύων

τυγχάνω ἀπιέναι

ἐκήρυξε (τινί + inf.) ὁ κήρυξ

συ-σκευάζομαι :

παρασκευάζομαι σὺν τοῖς
ἄλλοις

ἡ πορεία (τῆς πορείας) < πορεύ-
ομαι

ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ
Ἑλληνικοῦ ἐξήκοντα σταδίων, φοβού-
μενοι μὴ τῆς νυκτός οἱ Ἕλληνες ἐπι-
θῶνται αὐτοῖς. Πονηρόν γὰρ νυκτός
ἐστι στράτευμα Περσικόν. Οἱ τε γὰρ
ἵπποι αὐτοῖς δέδενται καὶ ὥς ἐπὶ τὸ
πολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ τοῦ μὴ φεύγειν
ἔνεκα εἰ λυθείησαν, ἐάν τέ τις θόρυβος
γίγνηται, δεῖ ἐπισάξαι τὸν ἵππον Πέρση
ἀνδρὶ καὶ χαλινῶσαι, δεῖ καὶ θωρακι-
σθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον. Ταῦτα
δὲ πάντα χαλεπὰ, νύκτωρ καὶ θορύβου
όντος. Τούτου ἔνεκα πόρρω ἀπεσκή-
νουν τῶν Ἑλλήνων. Ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον
αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες βουλομένους
ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκήρυξε
τοῖς Ἕλλησι συσκευάζεσθαι, ἀκου-
όντων τῶν πολεμίων. Καὶ χρόνον μὲν
τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι,

ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ *per lo più, ἐπ-έχω (+ gen.) sospendo,*
generalmente rimando, differisco

ἐπειδὴ δὲ ὁψὲ ἐγίγνετο, ἀπῆσαν· οὐ γὰρ
ἐδόκει λύειν αὐτοὺς νυκτὸς πορεύεσ-
θαι καὶ κατὰγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπε-
δον.

λύει (+ acc.+ inf.) = χρήσιμόν
ἐστίν

κατ-άγομαι = ἐπανέρχομαι

Dopo il cap. 28

19 – Lo scoramento degli Elleni. (3, 1, 2)

Gli Elleni hanno appena perso cinque generali, venti capitani e circa duecento soldati a causa del subdolo sàtrapo Tissafèrne, che li aveva attirati nel suo palazzo con la promessa di discutere i termini dell'alleanza. Lontanissimi da casa, in una terra straniera geograficamente aspra e politicamente ostile, circondati ovunque da nemici pronti all'assalto e abbandonati dai barbari amici, i soldati greci si trovano in uno stato di profonda angoscia.

Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ συνειλημμένοι
ἦσαν καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ τῶν στρα-
τιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπώλωλεσαν,
ἐν πολλῇ δὲ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληνες,

συλ-λαμβάνω = συν-αιρέω

ὁ λοχαγός (τοῦ λοχαγοῦ) : ὁ
ἄρχων πλήθους τῶν στρατιω-
τῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῷ στρατηγῷ
συν-έπομαι
ἀπώλωλα < ἀπόλλυμαι
= ἀποθνήσκω

ἐν-νοέομαι = ἐνθυμέομαι,
 νομίζω
 βασιλέως τῶν Περσῶν : τοῦ
 Ἀρτοξέρξου (ὁ Ἀρτοξέρξης)
 ἐν κύκλῳ = περὶ αὐτοῦς
 πάντῃ = πάσῃ ὁδῷ

ἡ ἀγορά = τὰ ὄνια
 ἀγορὰν πράττω = φορτία παρέχω
 ἀγορὰν οὐδεὶς παρέξειν ἔμελ-
 λεν : οὐδεὶς αὐτοῖς πολεῖν
 σῖτον ἤθελε

μεῖον ἢ ↔ πλεῖον ἢ

δι-εἶργω = δι-αιρέω
 διεῖργον τὴν χώραν
 ἀ-διάβατος, -ον : ὁ τόπος δι'
 ὃν ἀδυνατόν ἐστι διαβαίνειν
 προυδεδώκη < προεδεδώκη

ὁ Κύρος (τοῦ Κύρου)

ὁ ἱππεύς (τοῦ ἱππέως) (v. pag. 156)

εὖ-δηλος, -ον = δηλός, φανερός

κατα-καίνω (αογ. κατ-έκανον)
 = κατα-κτείνω (= ἀποκτείνω)

ἀθύμως ἔχω = ἀθυμέω

ἀνα-καίω
 τὰ ὅπλα (τῶν ὅπλων) (v. pag. 156)
 ἐπὶ τὰ ὅπλα ἰέναι = λαμβάνειν
 τὰ ὅπλα ὡς μαχοῦμενος

ἐννοούμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύ-
 ραις ἦσαν, κύκλῳ δὲ αὐτοῖς πάντῃ
 πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμια
 ἦσαν, ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν
 ἔμελλεν, ἀπείχον δὲ τῆς Ἑλλάδος οὐ
 μεῖον ἢ μύρια στάδια, ἡγεμῶν δ' οὐδεὶς
 τῆς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον
 ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ τῆς οἴκαδε ὁδοῦ,
 προυδεδώκεσαν δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν
 Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι, μόνοι δὲ
 καταλελειμμένοι ἦσαν οὐδὲ ἱππέα
 οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστε εὖ-
 δηλον ἦν ὅτι νικῶντες μὲν οὐδένα ἂν
 κατακάνοιεν, ἡττηθέντων δὲ αὐτῶν
 οὐδεὶς ἂν λειφθείη· ταῦτ' ἐννοούμενοι
 καὶ ἀθύμως ἔχοντες ὀλίγοι μὲν αὐτῶν
 εἰς τὴν ἐσπέραν σίτου ἐγεύσαντο,
 ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ
 ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτην τὴν

προ-δίδωμι *tradisco*

γεύομαί (τινος) *gusto* «*una cosa*»

νύκτα, ἀνεπαύοντο δὲ ὅπου ἐτύγγανον ἐτύγγανον ὄντες
 ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ
 λύπης καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, ἡ λύπη (τῆς λύπης) < λυπέομαι
 γυναικῶν, παίδων, οὓς οὔποτ' ἐνόμιζον οὔποτε = οὐδέποτε
 ἔτι ὄψεσθαι. Οὕτω μὲν δὴ διακείμενοι διά-κειμαι (+ ανν.) = ἔχω (+ ανν.)
 πάντες ἀνεπαύοντο.

Dopo il cap. 28

20 – Un'estenuante marcia nella neve. (4, 5, 10)
 Alle ripetute sortite dei nemici si è aggiunta anche la neve, che rende quasi impossibile procedere nella marcia: molti soldati muoiono assiderati, altri perdono la vista a causa del bagliore accecante provocato dalla neve, ad altri ancora s'incancreniscono le parti periferiche del corpo per il freddo eccessivo. L'avanguardia, guidata da Chirisofo, riesce a trovare ristoro in un villaggio; Senofonte invece, a capo della retroguardia, è costretto a fronteggiare la defezione dei suoi che si rifiutano di proseguire.

Πορευομένων, Χειρίσοφος μὲν ἄμφι

πορευομένων τῶν Ἑλλήνων
 ὁ Χειρίσοφος (τοῦ Χειρισόφου)
 : στρατηγός τις τῶν Ἑλλήνων
 ἄμφι (+acc.) = περί (+acc.)

τὸ κνέφας (τοῦ κνέφου) : νυκτὸς
σκότος, νύξ

ὑδρο-φορέω = ὑδωρ φέρω

ἔμπροσθεν (+ gen.) ↔ ὀπίσθεν
(+ gen.) | τὸ ἔρυμα (τοῦ ἐρύ-
ματος) = τὰ τῆς πόλεως τείχη

Περσιστί : ἐν τῇ τῶν Περσῶν
γλώττῃ

ὅσον (+ num. o misura) = σχεδόν

συν-εισ-έρχομαι

ἢ ὑδρο-φόρος (τῆς ὑδροφόρου)
< ὑδροφορέω

ἄ-σιτος, -ον : ἄνευ σίτου

ἐφ-έπομαι

κνέφας πρὸς κώμην ἀφικνεῖται, καὶ
ὑδροφορούσας ἐκ τῆς κώμης πρὸς τῇ
κρήνῃ γυναῖκας καὶ κόρας κατα-
λαμβάνει ἔμπροσθεν τοῦ ἐρύματος.
Αὗται ἡρώτων αὐτοὺς τίνες εἶεν. Ὁ δ'
ἐρμηνεὺς εἶπε Περσιστί ὅτι παρὰ βα-
σιλέως πορεύονται πρὸς τὸν σατράπην.
Αἱ δὲ ἀπεκρίναντο ὅτι οὐκ ἐνταῦθα εἴη,
ἀλλ' ἀπέχει ὅσον παρασάγγην. Οἱ δ',
ἐπεὶ ὁψὲ ἦν, πρὸς τὸν κωμάρχην συνει-
σέρχονται εἰς τὸ ἔρυμα σὺν ταῖς ὑδρο-
φόροις. Χειρίσοφος μὲν οὖν καὶ ὅσοι
ἐδυνήθησαν τοῦ στρατεύματος ἐνταῦθα
ἐστρατοπεδεύσαντο, τῶν δ' ἄλλων
στρατιωτῶν οἱ μὴ δυνάμενοι διατελέ-
σαι τὴν ὁδόν, ἐνυκτέρευσαν ἄσιτοι καὶ
ἄνευ πυρός· καὶ ἐνταῦθά τινες ἀπώ-
λοντο τῶν στρατιωτῶν. Ἐφείποντο δὲ
τῶν πολεμίων τινὲς καὶ τὰ μὴ

ὁ ἐρμηνεὺς, τοῦ ἐρμενέως ὁ παρασάγγη, τοῦ παρα-
l'interprete σάγγου *parasanga* (unità
ὁ σατράπης (τοῦ σατρά- persiana di lunghezza, pari a
που) *il sàtrapo* (nell'impero circa cinque chilometri e
persiano, il governatore di mezzo)
una provincia)

δυνάμενα τῶν ὑποζυγίων ἥρπαζον καὶ ἀλλήλοις ἐμάχοντο περὶ αὐτῶν. Ἐλείποντο δὲ τῶν στρατιωτῶν οἱ τε διεφθαρμένοι ὑπὸ τῆς χιόνος τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ τε ὑπὸ τοῦ ψύχους τοὺς δακτύλους τῶν ποδῶν ἀποσσεσηπότες. Ἦν δὲ τοῖς μὲν ὀφθαλμοῖς ἐπικούρημα τῆς χιόνος εἴ τις μέλαν τι ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπορεύετο, τῶν δὲ ποδῶν εἴ τις κινοῖτο καὶ μηδέποτε ἡσυχίαν ἔχει καὶ εἰς τὴν νύκτα ὑπολύοιτο· ὅσοι δὲ ὑποδεδεμένοι ἐκοιμῶντο, εἰσεδύοντο εἰς τοὺς πόδας οἱ ἱμάντες καὶ τὰ ὑποδήματα περιεπήγνυντο· Διὰ τὰς τοιαύτας οὖν ἀνάγκας ὑπελείποντό τινες τῶν στρατιωτῶν· καὶ ἰδόντες μέλαν τι χωρίον, διὰ τὸ ἐκλελοιπέναι, εἵκαζον τὴν χιόνα αὐτόθι τετηκέναι· καὶ ἐτετήκει διὰ κρήνην τινὰ ἢ πλησίον ἦν

τὰ μὴ δυνάμενα πορεύεσθαι
τὸ ὑποζύγιον (τοῦ ὑποζυγίου) :
τὸ ζῶον τὸ ὑπὸ τῷ ζυγῷ, ὃ
φορτία φέρει

ὁ δάκτυλος (τοῦ δακτύλου)
τὸ ἐπικούρημα (τοῦ ἐπικουρή-
ματος)
ἐπικούρημα ἦν τῆς χιόνος :
ἐφύλαττε ἀπὸ τῆς χιόνος

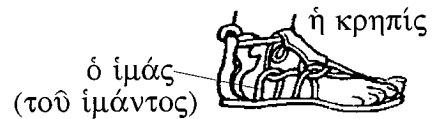
οἱ δάκτυλοι

τῶν δὲ ποδῶν ἐπι-
κούρημα ἦν...

ὑπο-λύομαι : λύω τὰς ἐμὰς κρη-
πίδας | ἡ κρηπίς (τῆς κρηπίδος)

ὑπο-δέω ↔ ὑπο-λύω

τὸ ὑπό-δημα (τοῦ ὑποδήματος)
(< ὑπο-δέω) = ἡ κρηπίς

ὑπο-λείπω = ὀπισθεν λείπω

ἐκ-λείπω ↔ πήγνυμι
διὰ τὸ ἐκλελοιπέναι = ὅτι ἡ
χιὼν ἐκλέλειπται
εἵκάζω (< εἰκὼν) = νομίζω
αὐτόθι = ἐκεῖ
τήκω (perf. τέτηκα, con valore
pass.) ↔ πήγνυμι
πλησίον = ἐγγύς

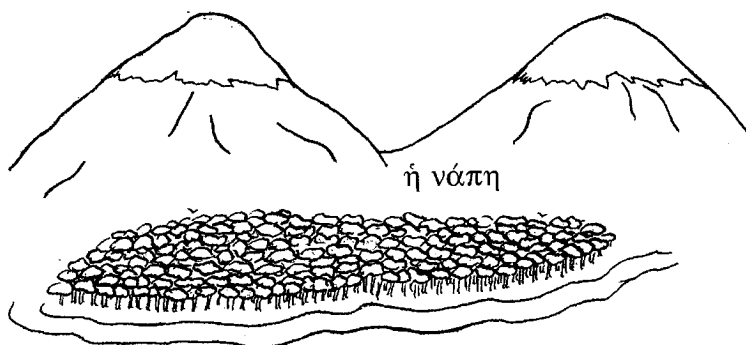
ἀπο-σῆπω (pf. ἀποσέσηπα, εἰσ-δύομαι *penetro, entro*
intr.) *imputridisco, mi stacco* περι-πήγνυμαι *mi congelo*
per putrefazione o cancrena (intorno)

ἡ νάπη (τῆς νάπης)
 ἐκτραπόμενοι (part. aor. pass II)
 > ἐκ τρέπω
 οὐκ ἔφασαν πορεύεσθαι : ἔφασαν
 ὅτι οὐκ ἐβούλοντο πορεύεσθαι
 ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφώντος)
 ὁ ὀπισθο-φύλαξ (τοῦ ὀπισθο-φύλακος) : ὁ στρατιώτης ὃς
 ὀπισθεν πορευόμενος
 φυλάττει τοὺς προβαίνοντας
 ἦσθετο τὰ γένοιτο, ὅτι ἔμενον
 πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν
 πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ :
 παντὶ τρόπῳ

τελευτῶν ἐχαλέπαινε : τέλος
 δὲ ἐχαλέπαινε σφάττειν
 ἑαυτούς ἐκέλευον

: οὐ γὰρ ἂν πορευθῆναι ἐδύ-
 ναντο

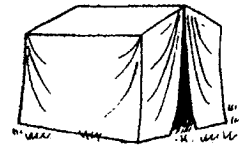
ἀτμίζουσα ἐν νάπῃ. Ἐνταῦθ' ἐκτραπό-
 μενοι ἐκάθηντο καὶ οὐκ ἔφασαν πορεύε-
 σθαι. Ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἔχων ὀπισθο-
 φύλακας, ὥς ἦσθετο, ἐδεῖτο αὐτῶν
 πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ μὴ ἀπολείπε-
 σθαι, λέγων ὅτι ἔπονται πολλοὶ πολέ-
 μιοι συνειλεγμένοι, καὶ τελευτῶν
 ἐχαλέπαινε. Οἱ δὲ σφάττειν ἐκέλευον·
 οὐ γὰρ ἂν δύνασθαι πορευθῆναι.

ἀτμίζω *esalo, emetto vapor*

Dopo il cap. 29

21 – L'armata di Ciro attraversa la Cilicia. (1, 2, 22)
Nella sua marcia di avvicinamento alla città di Sardi, sede del re e suo fratello Artaserse, Ciro tocca le principali città della Cilicia. A Tarso incontra Sienessi, principe della città, e con lui stringe rapporti di amicizia, dettati dal vicendevole opportunismo.

ἡ σκηνή

Κῦρος ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς
κωλύοντος, καὶ εἶδε τὰς σκηνὰς οὗ οἱ
Κίλικες ἐφύλαττον. Ἐντεῦθεν δὲ κατέ-
βαινεν εἰς πεδῖον μέγα καὶ καλόν,
ἐπίρρυτον, καὶ δένδρων παντοδαπῶν
σύμπλεων καὶ ἀμπέλων. Ὅρος δ' αὐτὸ
περιεῖχεν ὀχυρὸν καὶ ὑψηλὸν πάντη
ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν. Καταβὰς δὲ
διὰ τούτου τοῦ πεδίου, ἤλασε εἰς Ταρ-
σοῦς, τῆς Κιλικίας πόλιν μεγάλην καὶ
εὐδαίμονα, οὗ ἦν τὰ Συεννέσιος

ὁ Κῦρος (τοῦ Κύρου)

ἡ σκηνή (τῆς σκηνῆς)

οἱ Κίλικες (τῶν Κιλικῶν) < ἡ
Κιλικία (τῆς Κιλικίας) **3α**
ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου

ἐπί-ρρυτος, -ον (< ῥέω) :
ἀρδόμενος ὑπὸ ποταμοῖς

σύμπλεως, -ων = μεστός, πλήρης

ὀχυρός, -ά, -όν : φυλαττόμε-
νος, βέβαιος, ἰσχυρὸς
πάντη = πανταχοῦ

ἤλασε τὸν ἵππον : ἐπορεύθη
οἱ Ταρσοί (τῶν Ταρσῶν) **3β**

τὰ βασίλεια τὰ τοῦ Συεννέσιος
τοῦ τῶν Κυλικῶν βασιλέως
ὁ Συένεσις (τοῦ Συενέσιος)

ὁ Κύδνος (τοῦ Κύδνου) 3β

τὴν πόλιν ἐξέλιπον καὶ κατ-
έφυγον εἰς χωρίον ὀχυρόν

πλὴν ἐκείνων οἱ... πλὴν (ανν.)
= ἀλλ' οὐκ

ἡ Ἐπύαξα (τῆς Ἐπυάξης)

προτέρα πέντε ἡμέραις ἀφίκετο
ἡ Κύρος

ἡ ὑπερ-βολή (τῆς ὑπερβολῆς)
< ὑπερ-βάλλω (= διαπεράω,
διαβαίνω)
ὁ λόχος (τοῦ λόχοῦ) : πληθός
τι στρατιωτῶν | ὁ Μένων (τοῦ
Μένωνος) : ἡγεμών τις

κατα-κόπτω = ἀποκτείνω, φο-
νεύω

ὑπο-λείπω : ὀπισθεν λείπω τὸ
ἄλλο μέρος τοῦ στρατεύματος

εἶτα = ἔπειτα

δι-αρπάζω = πορθέω
ὁ ὄλεθρος (τοῦ ὀλέθρου) (< ὄλ-
λυμι) = θάνατος

βασίλεια τοῦ Κιλικῶν βασιλέως· διὰ
μέσου δὲ τῆς πόλεως ῥεῖ ποταμὸς Κύδ-
νος ὄνομα. Ταύτην τὴν πόλιν ἐξέλιπον
οἱ ἐνοικοῦντες μετὰ Συεννέσιος εἰς
χωρίον ὀχυρόν ἐπὶ τὰ ὄρη, πλὴν οἱ τὰ
καπηλεῖα ἔχοντες· ἔμειναν δὲ καὶ οἱ
παρὰ τὴν θάλατταν οἰκοῦντες. Ἐπύαξα
δέ, ἡ Συεννέσιος γυνή, προτέρα Κύρου
πέντε ἡμέραις εἰς Ταρσοὺς ἀφίκετο· ἐν
δὲ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ὁρέων τῇ εἰς τὸ
πεδῖον δύο λόχοι τοῦ Μένωνος στρα-
τεύματος ἀπώλοντο· οἱ μὲν ἔφασαν
ἄρπάζοντάς τι κατακοπῆναι ὑπὸ τῶν
Κιλικῶν, οἱ δὲ ὑπολειφθέντας καὶ οὐ
δυναμένους εὐρεῖν τὸ ἄλλο στράτευμα
οὐδὲ τὰς ὁδοὺς, εἶτα πλανωμένους
ἀπολέσθαι· ἦσαν δ' οὖν οὗτοι ἑκατὸν
ὀπλίται. Οἱ δ' ἄλλοι ἐπεὶ ἦκον, τὴν τε
πόλιν διήρπασαν, διὰ τὸν ὄλεθρον τῶν

συστρατιωτῶν ὀργιζόμενοι, καὶ τὰ
 βασίλεια τὰ ἐν αὐτῇ. Κῦρος δ' ἐπεὶ
 εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν, μετεπέμπετο
 τὸν Σύννεσιν πρὸς ἑαυτόν· ὁ δὲ ἔφη
 οὔτε πρότερον οὐδενὶ πω κρείττονι
 ἑαυτοῦ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν οὔτε τότε
 Κύρῳ ἰέναι ἤθελε, πρὶν ἢ γυνὴ αὐτὸν
 ἔπεισε καὶ πίστεις ἔλαβε. Μετὰ δὲ
 ταῦτα, ἐπεὶ συνεγένοντο ἀλλήλοις, Συ-
 ἑννεσις μὲν ἔδωκε Κύρῳ χρήματα
 πολλὰ εἰς τὴν στρατιάν, Κῦρος δὲ
 ἐκείνῳ δῶρα, ἃ νομίζεται παρὰ βασιλεῖ
 τίμια, ἵππον χρυσοχάλινον καὶ στρεπ-
 τὸν χρυσοῦν καὶ ψέλια καὶ ἀκινάκην
 χρυσοῦν καὶ στολὴν Περσικὴν, καὶ τὴν
 χώραν μηκέτι διαρπάζεσθαι, τὰ δὲ
 ἥρπασμένα ἀνδράποδα, ἣν που ἐντυγ-
 χάνωσιν, ἀπολαμβάνειν.

εἰσήλασεν τὸν
 ἵππον : ἀφίκετο

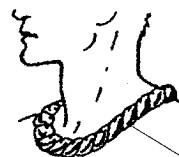
ὁ χάλινός

ὁ στρεπτός

εἰς τὰς χεῖρας ἐλθεῖν τινι
 = πιστεύοντα τινί, ἔρχεσθαι
 παρ' αὐτὸν

ἡ πίστις (τῆς πίστεως) < πιστεύω

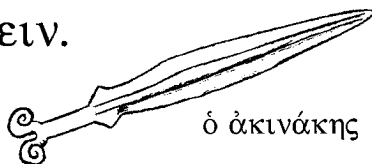

τὸ ψέλιον

εἰς τὴν στρατιάν : ἵνα τρέφῃ
 τὴν στρατιάν

τίμιος, -α, -ον : πολλῆς τιμῆς
 χρυσο-χάλινος, -ον : ὁ χάλι-
 νὸν χρυσοῦν ἔχων
 ὁ χάλινός (τοῦ χαλινοῦ)
 ὁ στρεπτός (τοῦ στρεπτοῦ)
 τὸ ψέλιον (τοῦ ψελίου)
 ὁ ἀκινάκης (τοῦ ἀκινάκου)
 ἡ στολή (τῆς στολῆς) = ἡ ἐσθῆς
 Περσικός, -ή, -όν < οἱ Πέρσαι
 χώραν μηκέτι διαρπάζεσθαι
 ἔδωκε = χώραν μηκέτι
 διαρπάζεσθαι ὑπέσχετο
 τὸ ἀνδράποδον (τοῦ ἀνδραπό-
 δου) = ὁ δοῦλος

ἀπο-λαμβάνω = ἀποδίδωμι

ὁ ἀκινάκης

πίστεις λαμβάνω *prendo*
garanzie

Dopo il cap. 29

22 – I reparti specializzati dell'esercito persiano.
(4, 2, 23)

ὁ λάκκος

Gli strettissimi passaggi tra le gole delle montagne sono il luogo preferito delle imboscate che i barbari preparano all'armata di Ciro: appostati su una rupe, arcieri e frombolieri specializzati fanno il tiro a bersaglio contro gli indifesi soldati greci, ai quali solo la pianura può essere un favorevole terreno di scontro.

τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα
Ἑλληνικός, -ή, -όν < Ἑλληνες
σκηνέω (< σκηνή) = στρατοπε-
δεύω | αὐτοῦ (ανν.) = ἐκεῖ
τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
: σῖτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
τὰ τοιαῦτα
δασιλῆς, -ές = πολὺς
σὺν ἐπιτηδείοις δαψίλεσι

ὁ λάκκος (τοῦ λάκκου)
ὁ Ξενοφῶν (τοῦ Ξενοφώντος)
ὁ Χειρίσοφος (τοῦ Χειρισόφου)
στρατηγός τις Ἑλλήν
οὔτω... ὥστε
τὸν ἐαυτῶν Πέρσῃν ἡγεμόνα
νεκρὸν

νομίζεται = προσήκει

Πᾶν μὲν οὖν ὁμοῦ ἐγένετο τὸ Ἑλληνι-
κόν, καὶ ἐσκήνησαν αὐτοῦ ἐν πολλαῖς
καὶ καλαῖς οἰκίαις καὶ ἐπιτηδείοις δα-
σιλέσι· καὶ γὰρ οἶνος πολὺς ἦν, ὥστε
ἐν λάκκοις κονιατοῖς εἶχον. Ξενοφῶν
δὲ καὶ Χειρίσοφος διεπράξαντο ὥστε,
λαβόντες τοὺς νεκροὺς, ἀπέδοσαν τὸν
ἡγεμόνα· καὶ πάντα ἐποίησαν τοῖς
ἀποθανοῦσιν ἐκ τῶν δυνατῶν ὥσπερ
νομίζεται ἀνδράσιν ἀγαθοῖς. Τῇ δὲ

κονιατός, -ή, -όν *intona-
cato, rivestito di calce*

δια-πράττομαι *fo sì, mi
adopero* (ἐστε, «che, per»)

ὕστεραίᾳ ἄνευ ἡγεμόνος ἐπορεύοντο·
 μαχόμενοι δ' οἱ πολέμιοι καὶ, ὅπη εἴη
 στενὸν χωρίον προκαταλαμβάνοντες,
 ἐκώλυνον τὰς παρόδους. Ὅποτε μὲν οὖν
 τοὺς πρώτους κωλύοιεν, Ξενοφῶν, ὅπισ-
 θεν ἐκβαίνων πρὸς τὰ ὄρη, ἔλυε τὴν
 ἀπόφραξιν τῆς ὁδοῦ τοῖς πρώτοις πει-
 ρώμενος γίγνεσθαι ἄνωτέρω τῶν
 κωλυόντων, ὅποτε δὲ τοῖς ὀπισθεν
 ἐπιθοῖντο, Χειρίσοφος ἐκβαίνων καὶ
 πειρώμενος ἄνωτέρω γίγνεσθαι τῶν
 κωλυόντων ἔλυε τὴν ἀπόφραξιν τῆς
 παρόδου τοῖς ὀπισθεν· καὶ αἰεὶ οὕτως
 ἐβοήθουν ἀλλήλοις καὶ ἰσχυρῶς
 ἀλλήλων ἐπεμέλοντο. Ἦν δὲ καὶ ὅποτε
 αὐτοῖς τοῖς ἀναβᾶσι πολλὰ πράγματα
 καὶ παρεῖχον οἱ βάρβαροι πάλιν κα-
 ταβαίνουσιν· ἐλαφροὶ γὰρ ἦσαν ὥστε
 καὶ ἐγγύθεν φεύγοντες ἀποφεύγειν·

ὅπη = ὅπου

προ-κατα-λαμβάνω : κατα-
 λαμβάνω πρό τινος

ἡ πάρ-οδος (τῆς παρόδου) : ἡ
 παρ' ἄλλῃ ὁδός, ἡ ἀτραπός

ἡ ἀπό-φραξις (τῆς ἀποφράξεως)
 : ὃ κωλύει διὰ τινος ὁδοῦ βαί-
 νειν

ἐπι-τίθεμαί (τινί) = ὁρμάομαι
 (ἐπὶ τινά)

πράγματα : χαλεπά

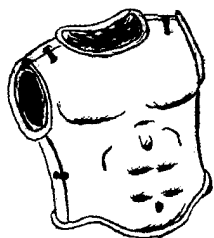
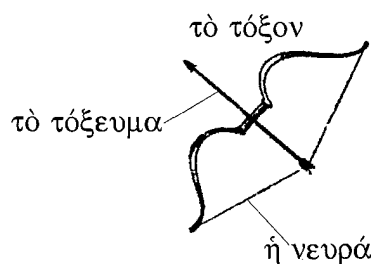
παρεῖχον πράγματα = κακὰ
 ἐποιοῦν τοῖς ἀναβᾶσι

ἐλαφρός, -ά, -όν = κοῦφος

ἐγγύθεν *da vicino, a portata
 di mano*

τὸ τόξον (τοῦ τόξου)
 ἡ σφενδόνη (τῆς σφενδόνης)
 ὁ τοξότης (τοῦ τοξότου) : ὁ
 τόξῳ μαχόμενος
 ἐγγὺς = σχεδόν
 τὸ τόξευμα (τοῦ τοξεύματος)

ἡ νευρά (τῆς νευρᾶς)
 τοξεύω : βάλλω τὸ τόξευμα
 κάτω ↔ ἄνω

ὁ θώραξ (τοῦ θώρακος)

οὐδὲν γὰρ εἶχον ἄλλο ἢ τόξα καὶ σφεν-
 δόνας. Ἄριστοι δὲ καὶ τοξόται ἦσαν·
 εἶχον δὲ τόξα ἐγγὺς τριπῆχη, τὰ δὲ το-
 ξεύματα πλέον ἢ διπῆχη· εἶλκον δὲ τὰς
 νευρὰς ὅποτε τοξεύοιεν πρὸς τὸ κάτω

ὁ τοξότης ἔλκει τὴν νευρὰν
 πρὸς τὸ κάτω τοῦ τόξου τῷ
 ἄριστερῳ ποδὶ προσβαίνων

τοῦ τόξου τῷ ἄριστερῳ ποδὶ προσ-
 βαίνοντες. Τὰ δὲ τοξεύματα ἐχώρει διὰ
 τῶν ἀσπίδων καὶ διὰ τῶν θωράκων.
 Ἐχρῶντο δὲ αὐτοῖς οἱ Ἕλληνες, ἐπεὶ
 λάβοιεν, ἀκοντίοις ἐναγκυλῶντες. Ἐν

τρί-πηκς, gen. τριπῆχεος
lungo tre cùbiti (cioè circa
 135 centimetri)
 δί-πηκς, gen. διπῆχεος

lungo due cùbiti (cioè circa
 90 centimetri)

ἐν-αγκυλάω *avvolgo la
 striscia* (ἀκοντίοις ai gia-
 vellotti, per poterli lanciare)

τούτοις τοῖς χωρίοις οἱ Κρήτες χρησι-
μώτατοι ἐγένοντο. Ἦρχε δὲ αὐτῶν
Στρατοκλῆς Κρής.

οἱ Κρήτες τοξόται : οἱ γὰρ
ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων τοξό-
ται ἦσαν
οἱ Κρήτες (τῶν Κρητῶν) (ὁ
Κρής, τοῦ Κρητός) < ἡ Κρήτη
(τῆς Κρήτης) 1

ὁ Στρατοκλῆς (τοῦ Στρατο-
κλέους)

Dopo il cap. 30

23 – Antefatti della guerra tra Ciro e Artasèrse. (1,
1, 1)

Artasèrse, legittimo erede al trono di Persia, fa ar-
restare il fratello minore Ciro a causa del tradi-
mento del sàtrapo Tissafèrne, ma Ciro viene
liberato per intercessione della madre e concepi-
sce il disegno di una campagna militare contro Ar-
taserse, supportato dai Greci e dai barbari
sottrattisi al giogo dei Persiani.

Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίνονται
παῖδες δύο· πρεσβύτερος μὲν Ἀρταξέρ-
ξης, νεώτερος δὲ Κῦρος· ἐπεὶ δὲ ἡσθένει
Δαρεῖος καὶ ὑπώπτει τελευτὴν τοῦ
βίου, ἐβούλετο τὸ παῖδε ἀμφοτέρω
παρεῖναι. Ὁ μὲν οὖν πρεσβύτερος

ὁ Δαρεῖος (τοῦ Δαρείου) ὁ τῶν
Περσῶν βασιλεὺς
ἡ Παρύσατις (τῆς Παρυσάτιδος)
ὁ Ἀρταξέρξης (τοῦ Ἀρταξέρξου)

ὁ Κῦρος (τοῦ Κύρου)
ἀσθενέω = νοσέω

ὑπ-οπτεύω *sospetto, sup-
pongo, congetturo*

ὁ Δαρεῖος μεταπέμπεται τὸν
Κῦρον

ἡ Καστωλός (τῆς Καστωλοῦ)

ἄθροίζω = συλλέγω, συναγείρω

ὁ Τισσαφέρνης (τοῦ Τισσαφέρ-
νους)

ὁ Ξενίας (τοῦ Ξενίου)

Παρράσιος, -α, -ον < ἡ Παρ-
ρασία (τῆς Παρρασίας) 2

κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν :
βασιλεὺς ἐγένετο

συλ-λαμβάνω = καταλαμβάνω

ἐξ-αιτέομαι = ἱκετεύω
αὐτόν : τὸν Κῦρον

πάλιν = αὖθις
ὁ δὲ : Δαρεῖος

εἶναι ἐπὶ τινι = εἶναι ὑπὸ τινι
κελεύοντι

παρὼν ἐτύγχανε· Κῦρον δὲ μεταπέμπε-
ται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ἥς αὐτὸν σατράπην
ἐποίησε, καὶ στρατηγὸν δὲ αὐτὸν
ἀπέδειξε πάντων ὅσοι ἐς Καστωλοῦ
πεδῖον ἄθροίζονται. Ἀναβαίνει οὖν ὁ
Κῦρος, λαβὼν Τισσαφέρνην ὡς φίλον,
καὶ τῶν Ἑλλήνων ἔχων ὀπλίτας τρια-
κοσίους ἄρχοντα δὲ αὐτῶν, Ξενίαν
Παρράσιον. Ἐπεὶ δὲ ἐτελεύτησε
Δαρεῖος καὶ κατέστη εἰς τὴν βασιλείαν
Ἀρταξέρξης, Τισσαφέρνης διαβάλλει
τὸν Κῦρον πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὡς ἐπι-
βουλεύοι αὐτῷ. Ὁ δὲ πείθεται καὶ συλ-
λαμβάνει Κῦρον ὡς ἀποκτενῶν· ἡ δὲ
μήτηρ, ἐξαιτησαμένη, αὐτὸν ἀποπέμπει
πάλιν ἐπὶ τὴν ἀρχήν. Ὁ δ' ὡς ἀπῆλθε,
κινδυνεύσας καὶ ἀτιμασθεὶς, βουλεύε-
ται ὅπως μήποτε ἔτι ἔσται ἐπὶ τῷ
ἀδελφῷ, ἀλλὰ, ἣν δύνηται, βασιλεύσει

ὁ σατράπης, τοῦ σατρά-
που *il satrapo* (governatore
di una provincia dell'impero
persiano)

ἀντ' ἐκείνου. Παρύσατις μὲν δὴ ἡ
 μήτηρ ὑπῆρχε τῷ Κύρῳ, φιλοῦσα αὐτὸν
 μᾶλλον ἢ τὸν βασιλεύοντα Ἀρ-
 ταξέρξην. Ὅστις δ' ἀφικνεῖτο τῶν παρὰ
 βασιλέως πρὸς αὐτόν, πάντας οὕτω
 διατιθεὶς ἀπεπέμπετο ὥστε αὐτῷ
 μᾶλλον φίλους εἶναι ἢ βασιλεῖ. Καὶ
 τῶν παρ' ἐαυτῷ δὲ βαρβάρων ἐπε-
 μελεῖτο ὥς πολεμεῖν τε ἱκανοὶ εἴησαν
 καὶ εὐνοικῶς ἔχοιεν αὐτῷ. Τὴν δὲ Ἑλ-
 ληνικὴν δύναμιν ἤθροιζεν ὥς μάλιστα
 ἐδύνατο ἐπικρυπτόμενος, ὅπως ὅτι
 ἀπαρασκευότατον λάβοι βασιλέα. Ὡδε
 οὖν ἐποιεῖτο τὴν συλλογὴν· ὅπόσας
 εἶχε φυλακὰς ἐν ταῖς πόλεσι παρήγ-
 γειλε τοῖς φρουράρχοις ἐκάστοις λαμ-
 βάνειν ἄνδρας Πελοποννησίους ὅτι
 πλείστους καὶ βελτίστους, ὥς ἐπιβου-
 λεύοντος Τισσαφέρνους ταῖς πόλεσι.

ὑπ-άρχω (+ dat.) : ἵλεως ὦν
 τινὰ ὠφελέω

ὅστις ἀφικνεῖτο... πάντας :
 πάντας οἵτινες ἀφικνοῦντο
 πρὸς αὐτόν : πρὸς τὸν Κύρον

τῶν ὄντων

εὐνοικῶς > εὐνοικός, -ή, -όν
 = ἵλεως
 Ἑλληνικός, -ή, -όν < ἡ Ἑλλάς

ἐπι-κρύπτομαι : ποιῶ τι λάθρα
 ἀ-παράσκευος, -ον : μὴ παρε-
 σκευασμένος
 ὅτι ἀπαρασκευότατον : ὥς
 ἀπαρασκευότατον
 ἡ συλ-λογή (τῆς συλλογῆς)
 < συλλέγω
 ἡ φυλακή (τῆς φυλακῆς) (< φυ-
 λάττω) : πλήθος τι στρατιω-
 τῶν | ὅπόσας εἶχε φυλακὰς
 παρήγγειλε τοῖς φρουράρχοις
 ἐκάστοις : παρήγγειλε ἐκάσ-
 τοις τοῖς φρουράρχοις τῶν φυ-
 λακῶν, ὅς εἶχε...
 παρ-αγγέλλω (+ dat.) = κελεύω
 ὁ φρουρ-άρχος (τοῦ φρουράρχου)
 : ὃς ἀρχει τῆς φυλακῆς
 ὅτι πλείστους καὶ βελτίστους :
 ὥς πλείστους καὶ βελτίστους

Dopo il cap. 30

24 – Il dramma dell'armata greca. (4, 5, 1)

Una spessa coltre di neve impedisce la marcia, rallentando uomini e bestie, mentre i nemici incalzano alle spalle. Un vento gelido di tramontana intirizzisce i volti dei soldati stremati dal freddo e dalla fame. I soldati fanno a gara per accaparrarsi legna da ardere e poche cibarie: non sono pochi quelli che ci lasciano la pelle.

ἐδόκει τοῖς Ἑλλησι

ὅπη = ὅποι (: ὡς)

τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων

πάλιν = αὖθις

καταλαμβάνω τὰ στενά : πρὶν ἀφικόμενος μένω ἐν τοῖς στενοῖς ὡς τοὺς πολεμίους διαβαίνειν κωλύσων

συ-σκευάζομαι : παρασκευάζομαι σὺν τοῖς ἄλλοις

ἡ χιών (τῆς χιόνος) (v. pag. 185)

ἡγεμόνας Πέρσας

αὐθ-ημερόν (ανν.) : τῇ αὐτῇ

ἡμέρᾳ

ὑπερ-βάλλω = διαπεράω

τὸ ἄκρον ὄρος

ἐπι-τίθεμαι = ἐφορμάομαι

ὁ Τιρίβαζος (τοῦ Τιριβάζου) :

ἡγεμὼν τις Πέρσης

κατα-στρατοπεδεύομαι :

τίθεμαι τὸ στρατόπεδον

ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου

ὁ Εὐφράτης (τοῦ Εὐφράτου) 3β

Τῇ ὑστεραίᾳ ἐδόκει πορευτέον εἶναι ὅπη δύναιντο τάχιστα πρὶν ἢ συλλεγῆναι τὸ στράτευμα πάλιν, καὶ καταλαβεῖν τὰ στενά. Συσκευασάμενοι δ' εὐθὺς ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς, ἡγεμόνας ἔχοντες πολλούς· καὶ αὐθιμὲρόν ὑπερβαλόντες τὸ ἄκρον, ἐφ' ᾧ ἔμελλεν ἐπιτίθεσθαι Τιρίβαζος, κατεστρατοπεδεύσαντο. Ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, καὶ

διέβαινον αὐτὸν βρεχόμενοι πρὸς τὸν ὀμφαλόν. Ἐλέγοντο δ' οὐδὲ πηγαὶ πρόσω εἶναι. Ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο διὰ χιόνος πολλῆς καὶ πεδίου σταθμοὺς τρεῖς. Ὁ δὲ τρίτος ἐγένετο χαλεπὸς καὶ ἄνεμος βορρᾶς ἐναντίος ἔπνει παντάπασιν ἀποκαίων πάντα καὶ πηγνὺς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐνθα δὴ τῶν μάντεων τις εἶπε σφαγιάσασθαι τῷ ἀνέμῳ, καὶ σφαγιάζεται· καὶ πᾶσι δὴ περιφανῶς ἔδοξεν λῆξαι τὸ χαλεπὸν τοῦ πνεύματος. Ἦν δὲ τῆς χιόνος τὸ βάθος ὀργυιᾶ· ὥστε καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν ἀνδραπόδων πολλὰ ἀπώλετο καὶ τῶν στρατιωτῶν ὡς τριάκοντα. Διεγένοντο δὲ τὴν νύκτα πῦρ καίοντες· ξύλα δ' ἦν ἐν τῷ σταθμῷ πολλά· οἱ δὲ ὀψὲ προσιόντες ξύλα οὐκ εἶχον. Οἱ οὖν πάλαι ἦκοντες καὶ τὸ πῦρ καίοντες οὐ

βρέχομαι = δεύομαι

ὁ ὀμφαλός
(τοῦ ὀμφαλοῦ)

πρόσω = πόρρω

ὁ δὲ τρίτος σταθμός

ὁ βορρᾶς (τοῦ βορρᾶ) : ὁ ἄνεμος ὃς ψύχος καὶ ῥίγος παρέχει

παντάπασιν = ὅλως
ἀπο-καίω = καίω (διαφθείρω)

ἐνθα = ἐνταῦθα
ὁ μάντις (τοῦ μάντεως) : ὁ μαντευόμενος
εἶπε δεῖν σφαγιάσασθαι
σφαγιάζω = σφάττω

περι-φανής, -ές (< φαίνω)
= φανηρός, δηλός, σαφής
λήγω = παύομαι

τὸ βάθος (τοῦ βάθους) < βαθύς
τὸ ὑποζύγιον (τοῦ ὑποζυγίου) :
τὸ ζῶον τὸ ὑπὸ τῷ ζυγῷ, ὃ φορτία φέρει
τὸ ἀνδρά-ποδον (τοῦ ἀνραπό-
δου) = ὁ δοῦλος

ὡς (+ num.) = περί (+ num.)

δια-γίγνομαι (+ acc.) = διάγω

τὰ ξύλα
(τῶν ξύλων)

πάλαι
: πρότερον

ὁ σταθμός, τοῦ σταθμοῦ *la tappa, la stazione, la fermata*
(di una marcia)

πήγνυμι *fo gelare*

ἡ ὀργυιᾶ, τῆς ὀργυιᾶς *di quattro cubiti, o sei piedi*
(propriamente, la lunghezza delle due braccia distese, ovvero circa 177 centimetri)

προσ-ίημι = ποιῶ ὅπως προσίη
ὀψίζω : ὀψὲ παραγίγνομαι

ὁ πυρός (τοῦ πυροῦ) (anche οἱ
πυροί) = ὁ σῖτος

βρωτός, -ή, -όν : ὁ τις ἐσθίειν
δύναται

μετα-δίδωμι

ὁ βόθρος (τοῦ βόθρου) = τὸ
χάσμα

ἔστε = μέχρι
οὗ = ὅπου

παρῆν = ἐξῆν

βουλιμιάω : μάλα πεινάω

ὀπισθο-φυλακέω : φυλάττω τὸ
στράτευμα ὀπισθεν πορευό-
μενος

κᾶν : καὶ ἐὰν

δια-δίδωμι = νέμω
δια-πέμπω

περι-τρέχω

προσίεσαν πρὸς τὸ πῦρ τοὺς ὀψίζοντας,
εἰ μὴ μεταδοῖεν αὐτοῖς πυροὺς ἢ ἄλλο
εἴ τι ἔχοιεν βρωτόν. Ἐνθα δὴ
μετεδίδοσαν ἀλλήλοις ὧν εἶχον ἕκασ-
τοι. Ἐνθα δὲ τὸ πῦρ ἐκαίετο, δια-
τηκομένης τῆς χιόνος βόθροι ἐγένοντο
μεγάλοι ἔστε ἐπὶ τὸ δάπεδον· οὗ δὴ
παρῆν μετρεῖν τὸ βάθος τῆς χιόνος. Ἐν-
τεῦθεν δὲ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ὅλην
ἐπορεύοντο διὰ χιόνος, καὶ πολλοὶ τῶν
ἀνθρώπων ἐβουλιμίασαν. Ξενοφῶν δὲ,
ὀπισθοφυλακῶν καὶ καταλαμβάνων
τοὺς πίπτοντας, ἡγνόει ὅ τι τὸ τῶν
ἀνθρώπων πάθος εἴη. Ἐπειδὴ δὲ εἶπέ
τις αὐτῷ τῶν ἐμπείρων ὅτι σαφῶς βου-
λιμῶσι κᾶν τι φάγωσιν ἀναστήσονται,
περιὼν περὶ τὰ ὑποζύγια, εἴ ποῦ τι
ὀρώη βρωτόν, διεδίδου καὶ διέπεμπε δι-
δόντας τοὺς δυναμένους περιτρέχειν

διατήκομαι *mi sciolgo* μετρέω *misuro*
τὸ δάπεδον, τοῦ δαπέδου *il*
suolo, la superficie della
terra

τοῖς βουλιμιῶσιν. Ἐπειδὴ δέ τι ἐμφάγοιεν, ἀνίσταντο καὶ ἐπορεύοντο.

Dopo il cap. 31

25 – Un attacco a sorpresa dell'armata di Ciro. (4, 4, 14)

Un prigioniero ha rivelato il luogo in cui è accampato l'esercito del persiano Tiribàzo. I Greci si preparano allora ad attaccarlo senza che se lo aspetti, per evitare che siano loro a dover subire un attacco tra le gole, così come ha confermato il prigioniero circa i disegni del barbaro.

Ἐδόκει μὲν πάλιν διασκηνητέον εἶναι εἰς στέγας. Ἐνθα δὲ οἱ στρατιῶται σὺν πολλῇ κραυγῇ καὶ ἡδονῇ ἦσαν ἐπὶ τὰς στέγας καὶ τὰ ἐπιτήδεια· ὅσοι δὲ ὅτε τὸ πρότερον ἀπῆσαν, τὰς οἰκίας ἐνέπρησαν ὑπὸ ἀτασθαλίας, δίκην ἐδίδοσαν κακῶς σκηνοῦντες. Ἐντεῦθεν ἔπεμψαν νυκτὸς Δημοκράτην, ἄνδρας δόντες· ἐπὶ

πάλιν = αὖθις
δια-σκηνέω = στρατοπεδεύομαι

ἡ στέγη (τῆς στέγης) = ἡ οἰκία
ἐνθα = ἐνταῦθα

τὰ ἐπιτήδεια (τῶν ἐπιτηδείων)
: σῖτος καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
τὰ τοιαῦτα

ἐμ-πίμπρημι (aor. ἐνέπρησα)
= καίω

ἡ ἀτασθαλία (τῆς ἀτασθαλίας)
ὑβρις, ἀδικία ↔ σωφροσύνη

ἐντεῦθεν : ἐξ ἐκείνου τοῦ τόπου

ὁ Δημοκράτης (τοῦ
Δημοκράτους)

ἀπο-σκεδάννυμι = δια-, κατα-
σκεδάννυμι | οἱ στρατιῶται
ἀποσκεδαννύμενοι

ἀληθεύω : τάληθῇ λέγω

ἡ φαρέτρα

τὸ τόξον (τοῦ τόξου)

Περσικός, -ή, -όν < Πέρσαι
ἡ φαρέτρα (τῆς φαρέτρας)
ἡ σάγαρις (τῆς σαγάρεως)

οἴος-περ, οἴα-περ, οἴον-περ

ἡ σάγαρις

ὁ Τιρίβαζος (τοῦ Τιριβάζου)

ἐπὶ τίνι = τίνος ἔνεκα

ὁ μισθο-φόρος (τοῦ μισθοφόρου)
: ὁ στρατιώτης ὃς μισθὸν δέχεται

οἱ Χάλυβες (τῶν Χαλύβων) 5
οἱ Τάοχοι (τῶν Τάόχων) 5

ὥς... ἐπιθησόμενον τοῖς Ἕλλησιν
ἢ ὑπερ-βολή (τῆς ὑπερβολῆς)
< ὑπερ-βάλλω (= διαπεράω)

τὰ ὄρη ἔνθα ἔφασαν οἱ ἀποσκεδαννύ-
μενοι καθορᾶν τὰ πυρά· οὗτος γὰρ
ἔδόκει καὶ πρότερον πολλὰ ἤδη
ἀληθεῦσαι τοιαῦτα, τὰ ὄντα τε ὡς ὄντα
καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς οὐκ ὄντα. Πορευθεῖς
δὲ τὰ μὲν πυρά οὐκ ἔφη ἰδεῖν, ἄνδρα δὲ
συλλαβὼν ἦκεν ἄγων ἔχοντα τόξον
Περσικὸν καὶ φαρέτραν καὶ σάγαριν
οἴανπερ καὶ Ἀμαζόνες ἔχουσιν. Ἐρω-
τώμενος δὲ ποδαπὸς εἶη, Πέρσης μὲν
ἔφη εἶναι, πορεύεσθαι δ' ἀπὸ τοῦ
Τιριβάζου στρατοπέδου, ὅπως ἐπι-
τήδεια λάβοι· Οἱ δὲ ἡρώτων αὐτὸν τὸ
στράτευμα ὅποσον τε εἶη καὶ ἐπὶ τίνι
συνειλεγμένον· Ὁ δὲ εἶπεν ὅτι
Τιρίβαζος εἶη ἔχων τήν τε ἑαυτοῦ δύ-
ναμιν καὶ μισθοφόρους Χάλυβας καὶ
Τάοχους· παρεσκευάσθαι δὲ αὐτὸν ἔφη
ὥς ἐπὶ τῇ ὑπερβολῇ τοῦ ὅρου ἐν τοῖς

στενοίς, ἥπερ μοναχῇ, εἴη πορεία,
ἐνταῦθα ἐπιθησόμενον τοῖς Ἑλλησιν.
Ἀκούσασι τοῖς στρατηγοῖς ταῦτα
ἔδοξε τὸ στράτευμα συναγαγεῖν· καὶ
εὐθὺς φύλακας καταλιπόντες καὶ
στρατηγὸν ἐπὶ τοῖς μένουσι
Σοφαίνετον, ἐπορεύοντο ἔχοντες ἡγε-
μόνα τὸν ἀλόντα ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ
ὑπερέβαλλον τὰ ὄρη, οἱ πελτασταὶ
προιόντες καὶ κατιδόντες τὸ στρατόπε-
δον οὐκ ἔμειναν τοὺς ὀπλίτας, ἀλλ'
ἀνακραγόντες ἔθεον ἐπὶ τὸ στρατόπε-
δον. Οἱ δὲ βάρβαροι ἀκούσαντες τὸν
θόρυβον οὐχ ὑπέμειναν, ἀλλ' ἔφευγον·
ὅμως δὲ καὶ ἀπέθανόν τινες τῶν
βαρβάρων καὶ ἵπποι ἥλωσαν εἰς εἴκοσι
καὶ ἡ σκηνὴ ἡ Τιριβάζου ἐάλω καὶ ἐν
αὐτῇ κλῖναι ἀργυρόποδες καὶ ἐκπώ-
ματα καὶ οἱ ἄρτοκόποι καὶ οἱ οἰνοχόοι

ἡ πορεία (τῆς πορείας)
(< πορεύομαι) *il passaggio*

ἥπερ = ὅπου
μοναχός, -ή, -όν = μόνος

ἐνταῦθα ἥπερ
ἐπι-τίθεμαί (τινι) : ὀρμάομαι
τινα

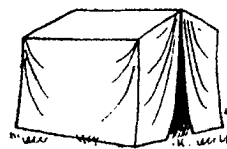
συν-άγω = συλλέγω

ὁ Σοφαίνετος (τοῦ Σοφαινέτου)

ὁ πελταστής (τοῦ
πελταστοῦ)

θέω = τρέχω

ἡ σκηνή

τὸ ἐκ-πωμα

ἀλίσκομαι (αορ. III ἐάλων
= αἰρέομαι, καταλαμβάνομαι
εἰς (+ num.) = περὶ (+ num.)
ἡ σκηνή (τῆς σκηνῆς)
ἀργυρό-πους, -ουν (gen. -ποδος)
: ὁ ἐξ ἀργυρίου τοὺς πόδας
ἔχων
τὸ ἐκ-πωμα (τοῦ ἐκπώματος)
ὁ ἄρτο-κόπος (τοῦ ἄρτοκόπου)
: ὃς ἄρτον παρασκευάζει
ὁ οἶνο-χός (τοῦ οἰνοχόου) : ὁ
δοῦλος ὃς οἶνον χεῖ

τὴν ταχίστην ὁδόν

ἡ ἐπίθεσις (τῆς ἐπιθέσεως)
< ἐπιτίθημι

ἀνα-καλέω : σαλπίζων κε-
λεύω ἐπανελθεῖν τοὺς στρα-
τιώτας εἰς τὸ στρατόπεδον
ἡ σάλπιγξ (τῆς σάλπιγγος)
αὐθ-ημερόν (ανν.) : τῇ αὐτῇ
ἡμέρᾳ

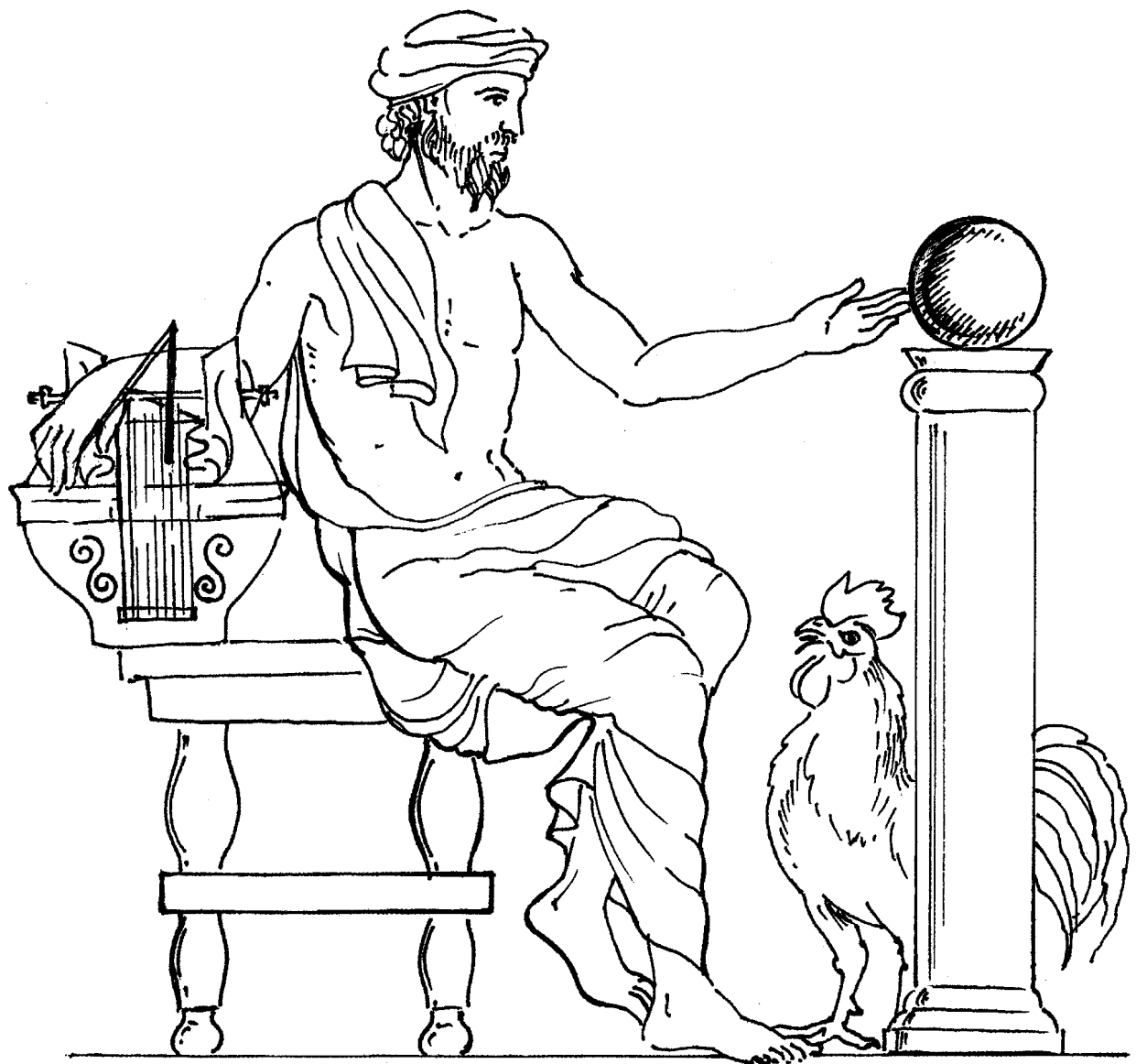

ἡ σάλπιγξ

φάσκοντες εἶναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐπύθοντο
ταῦτα οἱ τῶν ὀπλιτῶν στρατηγοί,
ἐδόκει αὐτοῖς ἀπιέναι τὴν ταχίστην ἐπὶ
τὸ στρατόπεδον, μή τις ἐπίθεσις γένοιτο
τοῖς καταλελειμμένοις. Καὶ εὐθὺς
ἀνακαλεσάμενοι τῇ σάλπιγγι ἀπῆσαν,
καὶ ἀφίκοντο αὐθήμερόν ἐπὶ τὸ στρα-
τόπεδον.

ΙΑΜΒΛΙΧΟΥ
Ο ΒΙΟΣ ΠΥΘΑΓΟΡΙΚΟΣ

La vita pitagorica
Giamblico

Ίάμβλικος
(250 – 325 μετὰ τὸν Χριστόν)

Ὁ Ίάμβλικος ἐγένετο ἐν τῇ Χαλκίδι τῇ τῆς Κοίλης Συρίας ἐν τῇ Ἀσίᾳ· νεανίας δὲ ὢν ἐπεμελεῖτο τῆς φιλοσοφίας ὥστε διδάσκαλον καὶ φίλον ἑαυτῷ ἠὔρεν τὸν Πορφύριον τὸν ἀκολουθοῦντα ταῖς τοῦ Πλάτωνος περὶ φιλοσοφίας γνώμας. Ἄπαντα οὖν τὸν βίον, διδάσκαλος ὢν, νέους φιλοσόφους ἐδίδασκεν.

Παρὰ δὲ τῷ Ίαμβλίκῳ οὐκέτι μόνον πολλαὶ γνώμαί εἰσιν αἵπερ ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ Πλατωνικῶν ἐγίνοντο, ἀλλὰ καὶ μαθήματά τινα, ἃ ἐδέξατο ἀπὸ τῶν φιλοσόφων τῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἀπὸ τῶν τῆς Αἰγύπτου ἱερέων· ταῦτα μέντοι δεξάμενος συνῆψε τοῖς λόγοις τοῖς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πλατωνικῶν. Περὶ δὲ τῶν θεῶν καὶ ἄλλη μεταβολὴ ὑπάρχει, ἐπεὶ οὐκέτι μόνον κατὰ τὰς τοῦ Πλάτωνος γνώμας, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἑαυτοῦ ἐξηγήσατο τὰς δυνάμεις τὰς ἐν μέσῳ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, εἰς πλείονας διελὼν καὶ θαύματα νομίσας παρεῖναι ὥσπερ κοινὰ τῇ φιλοσοφίᾳ· ἡ γὰρ φιλοσοφία τῷ Ίαμβλίκῳ οὐδὲν ἄλλο φαίνεται εἶναι εἰ μὴ μαθεῖν τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων ὥστε τοὺς ἀνθρώπους περιγιγνομένους χρῆσασθαι αὐταῖς.

Ἔργον μὲν μέγιστον ἔγραψεν περὶ τῶν Πυθαγορικῶν μαθημάτων, ὅλον δὲ οὐκ ἔχομεν, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ πέμπτου μέρους καὶ μετὰ ταῦτα τὸ ἑβδομον· τὸ μὲν πρῶτόν ἐστιν ὁ

Πυθαγορικὸς βίος, ὅπου οὐ μόνον διηγεῖται ἃ ἐποίουν οἱ φιλόσοφοι οἱ Πυθαγορικοί, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐξήταζον τοὺς βουλομένους μαθεῖν παρ' αὐτῶν καὶ τὸν τοῦ βίου τρόπον τὸν καθ' ἡμέραν· καὶ δὴ καὶ διέρχεται τὰ ἔργα καὶ τὰ πράγματα τὰ αὐτοῦ τοῦ Πυθαγόρου καὶ τὰ τῶν ἀπ' αὐτοῦ γενομένων φιλοσόφων, εἴ τι ἐποίησαν ἄξιον λόγου ἢ θαυμαστόν.

Ἡ δὲ αἰτία δι' ἧς ἔγραψε καὶ τὰ θαύματα καὶ ἔκτοπα ἃ ἐλέγοντο περὶ τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῶν Πυθαγορείων αὕτη ἐστίν, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οἱ Χριστιανοὶ τοῖς τῶν ἀρχαίων θεῶν καὶ ἱερῶν ἐπιμελουμένοις ἤριζον· μὴ οὖν ἀγρίως ἢ βιαίως πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν μήτε ἐρίζειν βουλόμενος, ἐπεθύμησεν μᾶλλον ἀποδείξαι ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἦν εἷς τῶν θεῶν ὧς, καταβάς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειρᾶτο τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ὀρθὸν ποιεῖσθαι παρασχὼν αὐτοῖς τὸ τῆς φιλοσοφίας φῶς, τὸ κάλλιστον καὶ μέγιστον ἀπὸ τῶν θεῶν δῶρον, ὥστε καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ μαθόντες οἰοί τ' ἐγίγνοντο πολλὰ θαυμάσια καὶ ἀγαθὰ διαπράξαι καὶ ὠφελεῖν τε καὶ εὐεργετεῖν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τὰς ψυχὰς ἰᾶσθαι.

Dopo il cap. 17

1 – Pitagora parla ai giovani. (8, 37)

Giunto a Crotone, Pitagora tenne dei discorsi ai cittadini della città italica, diversi a seconda della loro età. Parlò anche ai giovani del ginnasio su ciò che è massimamente venerabile, fornendo loro i principi delle virtù familiari e civiche.

Εἰσηλθέν ὁ Πυθαγόρας εἰς τὸ γυμνάσιον, καὶ τοῖς νεανίαις εἶπε λόγους τινάς, ἐξ ὧν εἰς τὴν σπουδὴν παρεκάλει τὴν περὶ τοὺς πρεσβυτέρους, ἀποφαίνων ἓν τε τῷ κόσμῳ καὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς πόλεσι καὶ τῇ φύσει μᾶλλον τιμώμενον τὸ προηγούμενον ἢ τὸ τῷ χρόνῳ ἐπόμενον, οἷον τὴν ἀνατολὴν τῆς δύσεως, τὴν ἔω τῆς ἐσπέρας, τὴν ἀρχὴν τῆς τελευτῆς, τὴν γένεσιν τῆς φθορᾶς, παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς αὐτόχθονας τῶν ἐπηλύδων, ὁμοίως δὲ τῶν πολιτῶν

ἢ ἔως (τῆς ἔω, τῇ ἔω τὴν ἔω) *l'aurora*

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
τὸ γυμνάσιον (τοῦ γυμνασίου)

ἐξ ὧν = οἷς

παρα-καλέω : κελεύω, οὐχ ὡς δεσπότης, ἀλλὰ ὡς φίλος

ἀπο-φαίνω = ἀποκαλύπτω

τιμώμενον εἶναι
προ-ηγέομαι ↔ ἔπομαι
οἷον = ὥσπερ
ἢ ἀνατολή (τῆς ἀνατολῆς) : ὅτε ὁ ἥλιος ἀνατέλλει
ἢ δύσις (τῆς δύσεως) ↔ ἢ ἀνατολή
ἢ τελευτή (τῆς τελευτῆς) < τέλος
ἢ γένεσις (τῆς γενέσεως)
< γίγνομαι
ἢ φθορά (τῆς φθορᾶς < φθείρω, δια-φθείρω) = ὁ θάνατος
παραπλησίως = οἷον, ὥσπερ αὐτόχθων, -ον (γεν. αὐτόχθωνος) : ὁ ἐκ γενέσεως ἐν χώρᾳ τινὶ ἐνοικῶν | ἔπηλυς (ὁ, ἡ), ἔπηλυ (τό) = ξένος

ὁ οἰκιστής (τοῦ οἰκιστοῦ) = ὁς
πρῶτος οἰκοδομεῖ πόλιν τινά

ἡμί-θεος, -ον = τὸ μὲν ἡμυσι
θεός, τὸ μὲν ἡμυσι θνητός)
ὁ ἥρως (τοῦ ἥρωος, τὸν ἥρωα,
τῷ ἥρωι/ἥρῳ; plur. οἱ ἥρωες,
τῶν ἡρώων, τοὺς ἥρωας, τοῖς
ἥρωσιν) : ἀνὴρ ὁ θαυμάσια
ποιεῖ ἐν τοῖς μύθοις

ἐν ταῖς ἀποικίαις τοὺς ἡγεμόνας καὶ
τοὺς οἰκιστὰς, καὶ καθόλου τοὺς μὲν
θεοὺς τῶν δαιμόνων, ἐκείνους δὲ τῶν
ἡμιθέων, τοὺς ἥρωας δὲ τῶν ἀνθρώπων,
ἐκ τούτων δὲ τοὺς αἰτίους τῆς γενέ-
σεως τῶν νεωτέρων.

Dopo il cap. 17

2 – L'importanza della memoria. (29, 164 -165)

Il cammino dell'autoperfezionamento filosofico passa, secondo gl'insegnamenti di Pitagora, attraverso lo studio delle scienze, soprattutto di quelle matematiche. Per un più facile e duraturo apprendimento è ritenuto di fondamentale importanza l'esercizio della memoria, attività in cui i Pitagorici s'impegnavano sistematicamente.

Πυθαγόρειος, -α, -ον < Πυθα-
γόρας | ὁ Πυθαγόρας (τοῦ
Πυθαγόρου)
δια-σώζω

τὰ διδασκόμενα : τὰ μανθανό-
μενα

γοῦν < γε οὖν = μέντοι

᾿Ωιοντο οἱ Πυθαγόρειοι δεῖν κατέχειν
καὶ διασώζειν ἐν τῇ μνήμῃ πάντα τὰ
διδασκόμενά τε καὶ φραζόμενα. Ἐτίμων
γοῦν σφόδρα τὴν μνήμην καὶ πολλὴν

ἡ ἀπ-οικία, τῆς ἀποικίας ὁ δαίμων (τοῦ δαίμονος) *il*
la colonia *dèmone, il dio minore*
καθόλου (> κατά + ὅλου)
in generale

αὐτῆς ἐποιοῦντο γυμνασίαν τε καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ καθ' ἡμέραν λεγομένων ἀνάμνησιν ποιούμενοι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· Πυθαγόρειος ἀνὴρ οὐ πρότερον ἐκ τῆς κοίτης ἀνίστατο ἢ τὰ χθὲς γε- νόμενα πρότερον ἀναμνησθεῖη· ἐπειρᾶ- το ἀναλαμβάνειν τῇ διανοίᾳ, τί πρῶτον εἶπεν ἢ ἤκουσεν ἢ προσέταξε τοῖς ἔνδον καὶ τί δεύτερον καὶ τί τρίτον, καὶ περὶ τῶν ἐσομένων ὁ αὐτὸς λόγος· καί, πάλιν ἐξιὼν, τίνι πρώτῳ ἐνέτυχε καὶ τίνι δευτέρῳ, καὶ λόγους τίνας εἶπεν πρώτους καὶ δευτέρους καὶ τρίτους· καὶ περὶ τῶν ἄλλων δὲ ὁ αὐτὸς λόγος. Πάντα γὰρ ἐπειρᾶτο ἀναλαμβάνειν τῇ διανοίᾳ τὰ συμβάντα ἐν ὅλῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὕτω τῇ τάξει προθυμούμενος ἀναμιμ- νήσκεσθαι, ὥς ποτε συνέβη ἕκαστον αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ πλέον ἐπειρῶντο τὴν

ἡ γυμνασία (τῆς γυμνασίας)
< γυμνάζω
ἡ ἐπιμέλεια (τῆς ἐπιμελείας)
< ἐπιμελέομαι | λεγομένων
πραγμάτων ἀνάμνησιν
ἡ ἀνάμνησις (τῆς ἀναμνήσεως)
< ἀναμιμνήσκομαι
ἀναμιμνήσκομαι ↔ ἐπι-
λανθάνομαι
ἡ κοίτη (τῆς κοίτης) < κλίνη
ἀνίστατο (imperf. med.
ἀνίστημι) : ἐπῆρε ἐαυτὸν
χθὲς : τῇ προτεραίᾳ ἡμέρᾳ
ἀνα-λαμβάνω : ἀναμιμνήσκο-
μαι
ἡ διάνοια (τῆς διανοίας) = ὁ
νοῦς
προσ-τάττω (+ dat.) = κελεύω
τοῖς ἔνδον οὖσι : τοῖς ἐν οἰκίᾳ
οἰκοῦσι, τοῖς θεράπουσιν
τῶν ἐσομένων πραγμάτων : τὰ
ἔμελλε ποιεῖν
ὁ αὐτὸς λόγος ἦν : ὁ αὐτὸς
τρόπος ἦν

ἡ τάξις (τῆς τάξεως) = ὁ κόσμος
τῇ τάξει ἐν ᾗ πάντα ἐγένετο
προ-θυμέομαι : ἐπιθυμέω

συμβαίνει = γίγνεται

αὐτῶν τῶν συμβάντων
ἐπὶ πλέον = μάλιστα

πρότερον... ἢ... ἀναμ-
νησθεῖη *prima che avesse
richiamato alla memoria*

ἡ ἐπιστήμη (τῆς ἐπιστήμης)
 < ἐπίσταμαι
 ἡ ἐμ-πειρία (τῆς ἐμπειρίας)
 < πειράω · τὰ μαθήματα ἃ
 λαμβάνομεν ποιοῦντές τι ἐν
 τῷ βίῳ | ἡ φρόνησις, τῆς
 φρονήσεως < φρονέω
 μνημονεύω < μνήμη

προσκυνέω

πρός + acc. = περί + gen.
 ἄ-ψευδέω : ψευδῇ οὐ λέγω,
 ἀλλ' ἀληθῇ
 ὁ ὁμιλητής (τοῦ ὁμιλητοῦ) = ὁ
 μαθητής
 ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
 ὁ Λύσις (τοῦ Λύσιδος) :
 μαθητής τις τοῦ Πυθαγόρου
 προσκυνέω
 συν-τυγχάνω (+ dat.) = ἐντυγ-
 χάνω
 ὁ Εὐρύφαιος (τοῦ Εὐρυφάμου)

προσ-τάττω (+ dat.) = κελεύω

προσ-μένω

μνήμην γυμνάζειν· οὐδὲν γὰρ μείζον
 πρὸς ἐπιστήμην καὶ ἐμπειρίαν καὶ
 φρόνησιν τοῦ δύνασθαι μνημονεύειν.

Dopo il cap. 17

3 – Rispettare i patti. (30, 185)

Uno degli insegnamenti che Pitagora impartì ai suoi discepoli fu il rispetto dei patti contratti. La forza vincolante dei precetti del maestro è messa in evidenza nel seguente brano: Liside, pur di non venir meno alla parola data all'amico e sodale Eurifamo, resta per un giorno, una notte e un giorno ancora seduto nello stesso posto.

Πρὸς δὲ συνταγὰς καὶ τὸ ἀψευδεῖν ἐν
 αὐταῖς οὕτως εὖ παρεσκεύαζε τοὺς
 ὁμιλητὰς Πυθαγόρας, ὥστε ποτὲ Λύσις
 προσκυνήσας ἐν Ἑρας ἱερῷ καὶ ἐξιὼν
 συνέτυχεν Εὐρυφάμῳ, τῶν ἐταίρων
 τινί, περὶ τὰ προπύλαια τῆς θεοῦ
 εἰσιόντι· ἐπεὶ δὲ ὁ Εὐρύφαιος προσέ-
 ταξε τῷ Λύσιδι προσμεῖναι αὐτόν,

ἡ συνταγή, τῆς συνταγῆς
il patto, la convenzione

μέχρις ἂν καὶ αὐτὸς προσκυνήσας
 ἐξέλθῃ, ἐδράσατο μὲν ὁ Λῦσις ἐπὶ τινι
 λιθίνῳ θώκῳ ἐν τῷ ἱερῷ. Προσκυνήσας
 δὲ ὁ Εὐρύφαμος καὶ ἔν τινι διανοήματι
 καὶ ἐνθυμούμενός τι, δι' ἑτέρου πυλῶ-
 νος ἀπῆλθεν· τὸ δὲ τῆς ἡμέρας λοιπὸν
 καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα καὶ τὸ πλεον
 μέρος ἔτι τῆς ἄλλης ἡμέρας, ὡς εἶχεν
 ἀτρέμας, προσέμενεν ὁ Λῦσις. Ὁ δὲ
 Εὐρύφαμος τῆς ἐπιούσης ἡμέρας
 ἀνεμνήσθη τοῦ ἐταίρου, καί, ἐλθὼν,
 αὐτὸν ἔτι προσμένοντα κατὰ τὴν
 συνθήκην ἀπήγαγε, τὴν αἰτίαν εἰπὼν
 τῆς λήθης καὶ προσεπιθείς· «Ταύτην δέ
 μοι θεῶν τις εἰσέπεμψε, δοκίμιον
 ἐσομένην τῆς σῆς περὶ συνθήκας εὐσ-
 ταθείας».

ὁ πυλῶν (τοῦ πυλῶνος) < αἱ
 πύλαι

τὸ λοιπὸν χρόνον

ἀτρέμας (ανν.) = ἡσύχως

ἡ συνθήκη (τῆς συνθήκης) = ἡ
 συνταγή

ἡ λήθη (τῆς λήθης) < λανθάνο-
 μαι | ταύτην τὴν λήθην

τὸ δοκίμιον (τοῦ δοκιμίου) = ἡ
 πείρα

ἡ πείρα (τῆς πείρας) < πειράω
 ἡ εὐστάθεια (τῆς εὐσταθείας)
 = τὸ βέβαιον

μέχρις ἂν... ἐξέλθῃ *finché* ἀνεμνήσθη (+ gen.) *si ri-*
non fosse uscito *cordò di*
 τὸ διανόημα, τοῦ διανοή- *προσεπιθείς* *soggiungendo*
 ματος *il pensiero, l'opinione*

Dopo il cap. 18

4 – La cultura pitagorica in Magna Grecia. (6, 29)
L'ideale di vita pitagorico, per la sua novità e il suo fascino, si diffuse in tutte le principali città dell'Italia meridionale, dando vita a vere e proprie comunità di seguaci che si dedicavano a uno stile di vita filosofico e alla ricerca del sapere: proprio grazie alla spinta dei Pitagorici la regione, che da allora prese il nome di Magna Grecia, fornì un contributo notevolissimo allo sviluppo del sapere.

ἀπ-αίρω = ἀπέρχομαι
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ἡ Κρότων (τῆς Κρότωνος)
ἐν πρώτῃ Κρότωνι : τὸ πρῶτον
ἐν Κρότωνι | ἐπίσημος, -ον :
ὁ δόξαν ἀγαθὴν ἔχων

ὁ ζηλωτὴ (τοῦ ζηλωτοῦ) : ὁ θαυ-
μάζων τινὰ καὶ αὐτῷ ἐπόμενος
ἡ ἀκροάσις (τῆς ἀκροάσεως)
< ἀκροάομαι = ἀκούω : ὁ
πρὸς τῷ δήμῳ λόγος
πάν-δημος, -ον : πρὸς ὅλον τὸν
δῆμόν ἐστιν
ἐπι-βαίνω (+ gen.) : ἀφικνέομαι
ὁ ἄνθρωπος : ὁ Πυθαγόρας

ἐν-έχω = κατ-έχω, καταλαμ-
βάνω | κατὰ κράτος : πάσῃ τῇ
ῥώμῃ τῆς ψυχῆς

ἀπέστησαν = ἀπῆλθον

Ἀπῆρεν μὲν ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν
Ἰταλίαν, καὶ ἐν πρώτῃ Κρότωνι, ἐπι-
σημοτάτῃ πόλει, πολλοὺς ἔσχε
ζηλωτάς, ὥστε ἐν μιᾷ μόνον ἀκροάσει,
ὥς φασιν (ἦν πρωτίστην καὶ πάνδημον
μόνος, ἐπιβὰς τῆς Ἰταλίας, ὁ ἄνθρωπος
ἐποιήσατο), πλέονας ἢ δισχιλίους τοῖς
λόγοις ἐνέσχε, αἰρῶν αὐτοὺς κατὰ
κράτος οὕτως, ὥστε οὐκέτι οἴκαδε
ἀπέστησαν, ἀλλὰ ὁμοῦ παισὶ καὶ γυ-

ναιξὶν ὁμακοεῖόν τι παμμέγεθες
 ἰδρυσάμενοι καὶ πολίσαντες αὐτοὶ τὴν
 Μεγάλην Ἑλλάδα, νόμους τε παρ'
 αὐτοῦ δεξάμενοι καὶ προστάγματα
 ὥσανεὶ θείας ὑποθήκας, ὧν ἐκτὸς
 οὐδὲν ἔπραττον, παρέμειναν ὁμονοοῦν-
 τες ὅλῳ τῷ τῶν ὁμιλητῶν ἄθροίσματι,
 καὶ πάντες οἱ πέριξ αὐτοὺς
 ἐμακάριζον, τάς τε οὐσίας κοινὰς
 ἔθεντο, καὶ μετὰ τῶν θεῶν τὸν Πυθα-
 γόραν κατηρίθμουν ὡς ἀγαθὸν τινα
 δαίμονα καὶ φιланθρωπότατον.

τὸ ὁμακοεῖον (τοῦ ὁμακοεῖου)
 : ὁ τόπος ὅπου ὁμοῦ τοῖς
 ἄλλοις ἀκούω
 παμμέγεθης, -ες = μέγιστος
 ἰδρύω : οἰκοδομέω

παρ' αὐτοῦ : τοῦ Πυθαγόρου
 τὸ πρόσταγμα (τοῦ προστάγμα-
 τος) < προστάττω
 προστάττω (+ dat.) = κελεύω
 ὥσανεὶ = ὥσπερ
 ἡ ὑποθήκη (τῆς ὑποθήκης) (< ὑπό
 + τίθημι) = τὸ πρόσταγμα
 ἐκτός (+ gen.) ↔ ἐντός
 ὧν ἐκτός = ἐκτός ὧν
 ὁμονοέω (+ dat.) · εἰμι ἐν τῇ
 αὐτῇ γνώμῃ | ὁ ὁμιλητής (τοῦ
 ὁμιλητοῦ) = ὁ ἐταῖρος
 ὁ ἄθροισμα (τοῦ ἄθροίσματος)
 : ὁ ὄμιλος | πέριξ (ανν.) = περί
 οἱ πέριξ : οἱ περὶ ἐκείνον τὸν
 τόπον ἐνοικοῦντες
 μακαρίζω = μακάριον νομίζω
 ἡ οὐσία (τῆς οὐσίας) = τὰ
 χρήματα

κατ-αριθμέω = νομίζω

φιλ-άνθρωπος, -ον

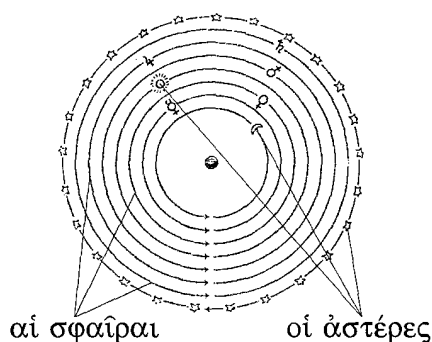
Dopo il cap. 19

5 – Pitagora, scaturigine d'ogni bene. 6,31

Tale fu la forza dell'insegnamento di Pitagora che, quand'era ancora in vita, sorse intorno a lui un vero e proprio culto della persona, al punto che si diffusero leggende sulla sua origine divina. Tali storie accompagneranno il nome di Pitagora per tutta l'antichità, ed egli sarà spesso annoverato tra i sette più grandi sapienti. Molte scoperte scienti-

πολίζω, *fondo*

ὁ δαίμων, τοῦ δαίμονος *il*
dèmone, il dio minore

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
 Πυθαγόρειος, -α, -ον < ὁ Πυ-
 θαγόρας | ἡ διαίρεσις (τῆς
 διαρέσεως) < διαιρέω
 ἀπόρρητος, -ον : ὅς οὐκ ἔξεστι
 λέγεσθαι | δια-φυλάττω
 λογικός, -ή, -όν (< λόγος) = ὅς
 νομίζειν καὶ ἐνθυμεῖσθαι δύ-
 νεται
 οἶον = ὥσπερ

εὖ-λογος, -ον = σοφός

ὑπο-λαμβάνω = νομίζω
 δι' ὃν : διὰ τοῦτο Πυθαγόραν
 ὁ ἥρω (τοῦ ἥρωος): ἀνὴρ (πολ-
 λάκις υἱὸς θεοῦ τινος) ὁ
 θαυμάσια ποιεῖ ἐν τοῖς μύθοις
 ἡ σφαῖρα (τῆς σφαίρας)
 ὁ ἀστήρ (τοῦ ἀστέρος)
 ἡ κίνησις (τῆς κινήσεως) < κινέ-
 ομαι | παντοῖος, -α, -ον (< πᾶς)
 : παντοδαπός

αἱ μεταξὺ φύσεις : τὰ σώματα
 μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ

ἔκ-δηλος, -ον
 ἀπό-κρυφος, -ον < ἀπο-κρύπτω

παρ-εἰς-έρχομαι

ἡ θεωρία (τῆς θεωρίας) : ὁ θεω-
 ροῦντες νομίζομεν
 ἐπιστημονικός, -ή, -όν < ἐπίσ-
 ταμαι

fiche o soluzioni politiche a lui assegnate dalla tra-
 dizione sono però da attribuire a suoi discepoli, e
 in generale alla tradizione filosofica scaturita dal-
 l'originario insegnamento del maestro.

Οἱ Πυθαγόρειοι διαίρεσιν τινα τοι-
 αύτην ἐν τοῖς πάνυ ἀπορρήτοις δια-
 φυλάττουσιν· τοῦ λογικοῦ ζώου τὸ μὲν
 ἐστι θεός, τὸ δὲ ἄνθρωπος, τὸ δὲ οἶον
 Πυθαγόρας. Καὶ πάνυ εὐλόγως τοιοῦ-
 τον αὐτὸν ὑπελάμβανον, δι' ὃν περὶ
 θεῶν μὲν καὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων καὶ
 κόσμου, σφαιρῶν τε καὶ ἀστέρων
 κινήσεως παντοίας, καὶ τῶν ἐν κόσμῳ
 πάντων, οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν με-
 ταξὺ φύσεων ἐκδήλων τε καὶ ἀπο-
 κρύφων, ὁρθή τις παρεισῆλθεν ἔννοια,
 μαθήματα δὲ καὶ θεωρία καὶ τὰ ἐπισ-
 τημονικὰ πάντα ἐνωκίσθη τοῖς Ἑλ-

ὁ δαίμων, τοῦ δαίμονος *il* ἐνωκίσθη *si radicarono, fis-*
dèmone, il dio minore *sarano* (+ dat., «in»)
 ἡ ἔννοια, τῆς ἐννοίας *la*
concezione, il pensiero

λησι. Πολιτεία δὲ ἡ βελτίστη καὶ ὁμό-
νοια καὶ θρησκεία θεῶν καὶ ὁσιότης
πρὸς κατοικομένους, νομοθεσία τε καὶ
παιδεία καὶ ἐχεμυθία καὶ φειδῶ τῶν
ἄλλων ζῶων καὶ ἐγκράτεια καὶ σωφρο-
σύνη καὶ ἀγχίνοια καὶ θειότης καὶ τὰ
ἄλλα ἀγαθὰ, ὥς ἐνὶ ὀνόματι περι-
λαβεῖν, ταῦτα πάντα τοῖς φιλομαθοῦ-
σιν δι' αὐτὸν ἐφάνη.

ἡ ὁσιότης (τῆς ὁσιότητος)
< ὁσιος
κατοίχομαι : ἀποθνήσκω
ἡ νομοθεσία (τῆς νομοθεσίας)
< νόμος + τίθημι
ἡ ἐχεμυθία (τῆς ἐχεμυθίας) :
σιγή | ἡ φειδῶ (τῆς φειδοῦς)
< φείδομαι
ἡ ἐγ-κράτεια (τῆς ἐγκρατείας)
: τὸ ἑαυτοῦ κρατεῖν
ἡ σωφροσύνη (τῆς σωφρο-
σύνης) < σώφρων
ἡ θειότης (τῆς θειότητος) : ἡ
θεία φύσις, ὁ θεός
περι-λαμβάνω
φιλο-μαθέω < φιλέω + μάθημα
ὡς περιλαβεῖν = ὡς περιληψό-
μενος ἐγώ
δι' αὐτὸν : διὰ τὸν Πυθαγόραν

Dopo il cap. 20

6 – La giustizia. 167-168

La massima e più ambita virtù fu per tutti i filosofi greci la giustizia. Anche Pitagora si cimentò con il problema del modo in cui l'uomo deva agire per esser giusto: nella comunione dei beni, che allontana ogni avidità, e in un universale sentimento di familiarità verso tutti gli esseri viventi il filosofo di Samo ravvisò gli elementi primi della giustizia.

Ἄρχὴ τοίνυν ἐστὶ δικαιοσύνης μὲν τὸ

τοίνυν = οὖν
ἡ δικαιοσύνη (τῆς δικαιο-
σύνης) < δίκαιος

ἡ θρησκεία, τῆς θρησκείας
il culto religioso
ἡ παιδεία, τῆς παιδείας
(< παῖς) *l'educazione, l'istru-
zione*

ἡ ἀγχίνοια, τῆς ἀγχινοίας
(< νοῦς) *l'intelligenza, la
perpicacia*
ἐφάνη *apparvero, vennero
alla luce*

ἐγγυτάτω, avv. superl. di ἐγγύς
ὁμο-παθέω : πάσχειν ἅμα

ἄλλοις
τὸ ἐγγυτάτω ἐνὸς σώματος καὶ
μιάς ψυχῆς ὁμοπαθεῖν : τὸ
ὁμοπαθεῖν ὄντας σχεδὸν ἐν
σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν

φθέγγομαι = ὀνομάζω
ὁ Πλάτων (τοῦ Πλάτωνος) :
παλαιός τις ἀνὴρ φιλόσοφος
φιλόσοφος, -ον < φιλέω +
σοφός

Πυθαγόρειος, -α, -ον < ὁ Πυ-
θαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

συμ-μαρτυρέω < μάρτυς
ἄριστα (avv. superl.)

κατα-σκευάζω

ἴδιος, -α, -ον < ἰδία
ἐξ-ορίζω = ἀμύνω, ἀπ-ἐλαύνω

ἐσχατος, -η, -ον : ὁ οὐδεὶς τιμᾶ

τὸ κτήμα (τοῦ κτήματος)
< κτάομαι

ἡ ταραχή (τῆς ταραχῆς) = ὁ
θόρυβος

ταῦτά = τὰ αὐτά

ἀρέσκομαι (+ dat.) = τέρπομαι
(+ dat.)

ἡ κοινωνία (τῆς κοινωνίας)
< κοινός

ἀπο-λαμβάνω

ἡ οὐσία (τῆς οὐσίας) = τὰ
χρήματα

ἀπαλλάττομαι = ἀποχωρέω

κοινὸν καὶ ἴσον καὶ τὸ ἐγγυτάτω ἐνὸς
σώματος καὶ μιᾶς ψυχῆς, ὁμοπαθεῖν,
καὶ τὸ αὐτὸ “τὸ ἐμὸν” φθέγγεσθαι καὶ
τὸ “ἄλλότριον”, ὥσπερ δὴ καὶ Πλάτων,
μαθὼν παρὰ τῶν Πυθαγορείων, συμ-
μαρτυρεῖ. Τοῦτο τοίνυν ὁ Πυθαγόρας
ἄριστα ἀνδρῶν κατεσκεύασεν, ἐν τοῖς
ἤθεσι τὸ ἴδιον πᾶν ἐξορίσας, τὸ δὲ κοι-
νὸν αὐξήσας μέχρι τῶν ἐσχάτων
κτημάτων, ἃ στάσεως αἰτία ἐστὶ καὶ
ταραχῆς· κοινὰ γὰρ πᾶσι πάντα καὶ
ταῦτά ἦν, ἴδιον δὲ οὐδεὶς οὐδὲν
ἐκέκτητο. Καὶ εἰ μὲν ἠρέσκετό τις τῇ
κοινωνίᾳ, ἐχρήτο τοῖς κοινοῖς κατὰ τὸ
δικαιότατον, εἰ δὲ μή, ἀπολαβὼν τὴν
ἑαυτοῦ οὐσίαν καὶ πλείονα ἐκείνης ἦν
εἰσενηνόχει εἰς τὸ κοινὸν, ἀπηλλάτ-
τετο. Οὕτως ἐξ ἀρχῆς τῆς πρώτης τὴν
δικαιοσύνην ἄριστα κατεστήσατο.

τὸ ἦθος, τοῦ ἥθους *il co-*
stume di vita, l'usanza

ἡ στάσις, τῆς στάσεως *la*
rivolta, la sedizione

ἡ ταραχή, τῆς ταραχῆς,
l'agitazione

ἐκέκτητο *aveva acquisito*
εἰσενηνόχει *aveva versato*

Μετὰ ταῦτα τοίνυν ἢ μὲν οἰκείωσις ἢ
 πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰσάγει δικαιο-
 σύνην, ἢ δὲ ἀλλοτρίωσις καὶ κατα-
 φρόνησις τοῦ κοινοῦ γένους ἀδικίαν
 ἐμποιεῖ. Ταύτην τοίνυν πόρρωθεν τὴν
 οἰκείωσιν ἐνθεῖναι βουλόμενος τοῖς
 ἀνθρώποις καὶ πρὸς τὰ ὁμογενῆ ζῶα,
 αὐτοὺς συνέστησε, παραγγέλλων
 οἰκεῖα νομίζειν αὐτοὺς ταῦτα καὶ
 φίλα, ὥς μήτε ἀδικεῖν μηδὲν αὐτῶν
 μήτε φονεύειν μήτε ἐσθίειν.

ἡ οἰκείωσις (τῆς οἰκειώσεως) =
 ἡ τῶν ἅμα οἰκούντων φιλία,
 ὥσπερ ἡ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς
 μητρὸς καὶ τῶν τέκνων
 ἡ ἀλλοτρίωσις (τῆς ἀλλοτριώ-
 σεως) ↔ ἡ οἰκείωσις
 ἡ καταφρόνησις (τῆς κατα-
 φρονήσεως) < καταφρονέω

ἐμ-ποιέω

ὁμο-γενής, ἐς : ἐκ τοῦ αὐτοῦ
 γένους
 αὐτοὺς : τοὺς ἀνθρώπους

παρ-αγγέλλω : κελεύω
 οἰκεῖος, -α, -ον < οἰκείωσις
 παραγγέλλων αὐτοὺς (: τοὺς
 ἀνθρώπους) νομίζειν ταῦτα (:
 τὰ ζῶα)..
 ἀ-δικέω (τινός) < ἀ-δικία

Dopo il cap. 21

7 – La natura del filosofo. 12, 58

Con un'esemplare analogia tratta dallo scenario di una tradizionale festa pubblica, Pitagora tratteggia tre diversi tipi di uomo, tra i quali spicca per nobiltà il filosofo, cioè l'uomo dedito alla contemplazione delle realtà visibili e delle invisibili.

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
φιλόσοφος, -ον < φιλέω + σοφός
προσ-αγορεύω = ὀνομάζω

ὑπ-άρχω (τινός) : ἀρχὴν ποιέω
τινὸς πράγματος
προ-εκ-διδάσκω (διδάσκω
< διδάσκαλος)
χρησίμως (ανν.) > χρήσιμος,
-η, -ον = ὅς ὠφελεῖ
ἡ πάρ-οδος (τῆς παρόδου) = ἡ
διὰ τόπον τινὰ ὁδός
ἡ πανηγυρίς (τῆς πανηγύ-
ρεως) : ἡ ἑορτὴ πάντων τῶν
Ἑλλήνων
ὁμοιομαί (τινι) = ὁμοίως εἰμί
τινι

φοιτάω = περι-φοιτάω, βαίνω
ἐνθα καὶ ἐνθα
ἡ χρεία (τῆς χρείας) < χράομαι
ἄλλος κατ' ἄλλου χρείαν :
ἄλλος μὲν κατὰ χρείαν τινός,
κατ' ἄλλου χρείαν δὲ ἄλλος
ὁ = ὅς: οὗτος | ὁ χρηματισμός
(τοῦ χρηματισμοῦ) = χρεία
τὸ κέρδος (τοῦ κέρδους) ↔ ἡ
δαπάνη
χάριν (prosp. al gen.) = ἔνεκα
ἀπ-εμ-πολάω = πωλέω
ἀπεμπολήσαι = ἵνα ἀπεμπολήῃ
ὁ φόρτος (τοῦ φόρτου) = τά φορ-
τία | ἐπείγομαι = σπουδάζω

Πυθαγόρας πρῶτος φιλόσοφον ἑαυτὸν
προσηγόρευσεν, οὐ καινοῦ μόνον ὀνό-
ματος ὑπάρξας, ἀλλὰ καὶ πράγμα
οἰκεῖον προεκδιδάσκων χρησίμως. Ἡ
γὰρ εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων
πάροδος, τῷ ἐπὶ τὰς πανηγύρεις ἀπαν-
τῶντι ὁμίλῳ ὁμοίεται κατὰ τὸν Πυθα-
γόραν. Ὡς γὰρ ἐκεῖσε, παντοδαποὶ
φοιτῶντες ἄνθρωποι, ἄλλος κατ' ἄλλου
χρείαν ἀφικνεῖται· (ὁ μὲν, χρηματισμοῦ
τε καὶ κέρδους χάριν, ἀπεμπολήσαι τὸν
φόρτον ἐπειγόμενος, ὁ δέ, δόξης ἔνεκα

οἰκεῖος, -α, -ον *corrispon-*
dente (alla natura di una
cosa o di una persona), *pro-*
prio

ἥκει ἐπιδειξόμενος τὴν ῥώμην τοῦ σώ-
ματος· ἔστι δὲ καὶ τρίτον εἶδος (καὶ τό-
γε ἐλευθεριώτατον), συναλιζόμενον
τόπων θέας ἔνεκα καὶ δημιουργημάτων
καλῶν καὶ ἀρετῆς ἔργων καὶ λόγων,
(ὧν αἱ ἐπιδείξεις ἐν ταῖς πανηγύρεσι
γίνονται), οὕτως δὴ καὶ ἐν τῷ βίῳ
παντοδαποὶ ἄνθρωποι ταῖς σπουδαῖς
εἰς ταῦτ' ἀθροίζονται· τοὺς μὲν γὰρ
χρημάτων καὶ τρυφῆς αἰρεῖ πόθος, τοὺς
δὲ ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἥμερος φιλο-
νεικίαι τε δοξομανεῖς κατέχουσιν.
Εἰλικρινέστατος δ' ἔστι οὗτος ἀνθρώ-
που τρόπος, ὁ ἀποδεξάμενος τὴν τῶν
καλλίστων θεωρίαν, ὃν καὶ προσωνό-
μασε φιλόσοφον.

τὸ εἶδος (τοῦ εἶδους) : τὸ γένος
ἐλευθέριος, -α, -ον (-ος, -ον) :
ὅς βίον ἐλεύθερον ἄγει ἔστιν
συν-αλίζομαι : εἰς τόπον τινὰ
σὺν ἄλλοις ἔρχομαι
ἡ θέα (τῆς θέας) < θεάομαι
τὸ δημιουργημα (τοῦ δημιουρ-
γήματος) = τὸ πρᾶγμα ἀπὸ
τέχνης τινὸς γενόμενος

ἡ ἐπίδειξις (τῆς ἐπιδείξεως) <
ἐπιδείκνυμι

εἰς ταῦτό = εἰς τὸν αὐτὸν τόπον
ἀθροίζομαι = συλλέγομαι

ἡ ἡγεμονία (τῆς ἡγεμονίας)
< ὁ ἡγεμών | ὁ ἥμερος (τοῦ
ἡμέρου) = ὁ πόθος
ἡ φιλονεικία (τῆς φιλονεικίας)
< φίλος + νίκη
δοξο-μανής, -ές : ὁ δόξαν ἄγαν
ποθῶν
εἰλικρινής, -ές = καθαρός

ἡ θεωρία (τῆς θεωρίας) < θεωρέω

ἡ τρυφή, τῆς τρυφῆς *la lus-*
suria, la mollezza

Dopo il cap. 21

8 – L'Iperboreo Abari incontra Pitagora e lo venera come un dio. 19, 91

Il sacerdote di Apollo Àbari, del favoloso popolo degli Iperbòrei, che i Greci collocavano nelle regioni settentrionali (il loro nome significa appunto «che stanno là dal settentrione»), incontra Pitagora e in lui riconosce l'incarnazione del dio Apollo: un'etimologia derivava il nome di Pitagora proprio da un attributo del dio (Πύθιος, «Pizio, uccisore del serpente»). A Pitagora, dunque, Àbari si sente in dovere di restituire la freccia magica che aveva preso dal suo tempio nella terra degli Iperborei, a cavollo della quale aveva trasvolato mari e monti e compiuto prodigi.

ὁ Ἄβαρις (τοῦ Ἀβάριδος)
οἱ Ὑπερβόρειοι (τῶν Ὑπερ-
βορέων) : μυθικόν τι ἔθνος
μυθικός, -ή, -όν < μῦθος
πρεσβύτης < πρεσβύτερος
ἡ ἡλικία (τῆς ἡλικίας) : τὰ
ἀνθρώπου τινὸς ἔτη
ἱερατικός, -ή, -όν < ἱερός
σοφός τὰ ἱερατικά = σοφὸς
περί τῶν ἱερατικῶν
ὑπο-στρέφω = ἐπανερχομαι
ἴδιος, -α, -ον < ἰδίᾳ
τὰ ἴδια χωρία
ἀπο-τίθημί = ἀνα-τίθημί

Ἦλθε μὲν Ἄβαρις ἀπὸ Ὑπερβορέων,
ἱερεὺς τοῦ ἐκεῖ Ἀπόλλωνος, πρεσβύτης
καθ' ἡλικίαν καὶ τὰ ἱερατικὰ σοφώτα-
τος, ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ὑποστρέφων εἰς
τὰ ἴδια, ἵνα τὸν ἀγερθέντα χρυσὸν τῷ
θεῷ ἀποθῇται εἰς τὸ ἐν Ὑπερβορείοις

ἀγερθέντα (acc. part. pas-
sivo) *che era stato raccolto*

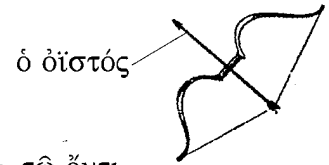
ιερόν. Γενόμενος δὲ ἐν παρόδῳ κατὰ
τὴν Ἰταλίαν, καὶ τὸν Πυθαγόραν ἰδὼν,
καὶ μάλιστα εἰκάσας τῷ θεῷ, οὐπὲρ ἦν
ἱερεὺς, καὶ πιστεύσας μὴ ἄλλον εἶναι,
μηδὲ ἄνθρωπον ὅμοιον ἐκείνῳ, ἀλλ'
αὐτὸν ὄντως τὸν Ἀπόλλωνα, ἔκ τ'
ἐκείνων σεμνωμάτων, ἃ ἑώρα περὶ
αὐτόν, καὶ ἐξ ἐκείνων γνωρισμάτων, ἃ
προεγίνωσκεν, ὁ ἱερεὺς Πυθαγόρα
ἀπέδωκεν οἷστόν, ὃν ἔχων ἀπὸ τοῦ
ἱεροῦ ἐξῆλθε, χρήσιμον αὐτῷ ἐσόμενον
πρὸς τὰ συμπίπτοντα δυσμήχανα κατὰ
τὴν τοσαύτην ἄλην. Ἐποχούμενος γὰρ
αὐτῷ καὶ τὰ ἄβατα διέβαινε, οἶον πο-
ταμοὺς καὶ λίμνας καὶ τέλματα καὶ
ὄρη καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ αὐτῇ προσλα-
λῶν καθαρμούς τε ἐπετέλει καὶ λοιμοὺς
ἀπεδίωκε καὶ ἀνέμους.

τὸ τέλμα

ἡ πάρ-οδος, τῆς παρόδου *il*
passaggio, il transito

γενόμενος ἐν παρόδῳ : διαπερῶν
ἡ πάρ-οδος (τῆς παρόδου) = ἡ
διὰ τόπον τινὰ ὁδός
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
εἰκάζω (< εἰκών) = λέγω ἢ ὁρῶ
ὅτι τι ὅμοιον ἐστὶν ἄλλῳ τινί
εἰκάσας αὐτόν
ὅσ-περ, ἡ-περ, ὅ-περ = ὅς, ἡ, ὅ

ὁ οἷστός

ὄντως = τῷ ὄντι
ἔκ τ' ἐκείνων... = διὰ τ' ἐκεῖνα...

τὸ σέμνωμα (τοῦ σεμνώματος)
< σεμνός

τὸ γνώρισμα (τοῦ γνωρίσματος)
< γνωρίζω

προ-γινώσκω

ὁ οἷστός (τοῦ οἷστοῦ) (att.: ὁ
οἷστός)

χρήσιμος, -η, -ον : ὅς ὠφελεῖ

συμ-πίπτω

δυσ-μήχανος, -ον : ὅς χαλεπός
ἐστὶ ποιεῖν

ἡ ἄλη (τῆς ἄλης) < ἀλάομαι
ἐπ-οχέομαι (+ dat.) = φέρομαι
(ὑπό τινος) | αὐτῷ : τῷ οἷστῳ
ἄ-βατος, -ον : ὃν χαλεπὸν
διαβαίνειν ἐστὶν

οἶον = ὥσπερ

ἡ λίμνη (τῆς λίμνης)

τὸ τέλμα (τοῦ τελμάτος)

προσ-λαλέω (τινί)

ὁ καθαρμός (τοῦ καθαρμοῦ) :

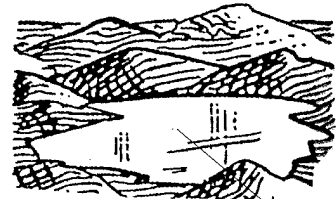
τὸ ποιεῖν τι καθαρὸν

ἐπι-τελέω = ποιέω

ὁ λοιμός (τοῦ λοιμοῦ) : ἡ
νόσος ἢ πολλοῖς ὁμοῦ γίγνε-

ται, καὶ εἰς θάνατον φέρει

ἀπο-διώκω = ἀμύνω

ἡ λίμνη

Dopo il cap. 22

9 – La dura selezione dei discepoli. (17, 71)

La selezione per essere ammessi alla cerchia dei discepoli intimi di Pitagora era durissima e lunghissima, e ciò dipendeva dalla profondità delle dottrine delle quali si veniva messi a parte una volta diventati a tutti gli effetti pitagorici; dottrine rivelate solo agli iniziati e rigorosamente tenute nascoste ai profani. Non tutti gli aspiranti riuscivano a sopportare le asprezze e le privazioni del lungo periodo di prova: per questo la scuola di Pitagora ebbe fin dall'inizio uno specifico carattere elitario.

συν-διατρίβω

συν-χωρέω : έάω
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ἡ δοκιμασία (τῆς δοκιμασίας)
= ἡ πείρα

οἰκεῖος, -α, -ον < ὅς ἐν τῇ οἰκίᾳ
πῶς τοῖς... πάρεισιν : ποῖοι
πρὸς τοὺς... ἦσαν

Προσιόντων μὲν τῶν νεωτέρων καὶ
βουλομένων συνδιατρίβειν, οὐκ εὐθὺς
συνεχώρει ὁ Πυθαγόρας, μέχρις ἂν
αὐτῶν τὴν δοκιμασίαν καὶ τὴν κρίσιν
ποιήσῃται, πρῶτον μὲν πυθανόμενος
πῶς τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς οἰκείοις τοῖς
λοιποῖς πάρεισιν, ἔπειτα θεωρῶν αὐτῶν

ἡ κρίσις, τῆς κρίσεως *il*
giudizio, la valutazione

τούς τε γέλωτας τοὺς ἀκαίρους καὶ τὴν
 σιωπὴν καὶ τὴν λαλιὰν παρὰ τὸ δέον,
 ἔτι δὲ τὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς
 γνωρίμους οἷς ἐχρῶντο, καὶ πρὸς τίνι
 μάλιστα τὴν ἡμέραν σχολάζουσι καὶ
 τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην ἐπὶ τίσι
 τυγχάνουσι ποιούμενοι. Προσεθεώρει
 δὲ καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν πορείαν καὶ τὴν
 ὅλην τοῦ σώματος κίνησιν, τοῖς τε τῆς
 φύσεως γνωρίσμασι φυσιογνωμονῶν
 αὐτούς, σημεῖα τὰ φανερά ἐποιεῖτο τῶν
 ἀφανῶν ἡθῶν ἐν τῇ ψυχῇ. Μετὰ δὲ
 τοῦτο, τοῖς προσιοῦσι προσέτατε
 σιωπὴν πενταετῇ, ἀποπειρώμενος πῶς
 ἐγκρατείας ἔχουσιν, ὥς χαλεπώτερον
 τῶν ἄλλων ἐγκρατευμάτων τοῦτο, τὸ
 γλώσσης κρατεῖν. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ
 τούτῳ τὰ μὲν ἐκάστου ὑπάρχοντα,
 τουτέστιν αἱ οὐσίαι, ἐκοινοῦντο. Αὐτοὶ

παρά *di la, oltre, contraria-
 mente* (+ acc., «di; a»)
 τὸ εἶδος, τοῦ εἶδους
l'aspetto, l'immagine

τὸ ἦθος, τοῦ ἥθους *l'abito,
 la disposizione interiore*

ὁ γέλως (τοῦ γέλωτος) < γελάω
 ἄ-καιρος, -ον < ἄ- + καιρός
 ἡ σιωπὴ (τῆς σιωπῆς) < σιωπάω
 ἡ λαλιὰ (τῆς λαλιᾶς) < λαλέω
 τὸ δέον (τοῦ δέοντος) < δεῖ

γνωρίμος, -ον (< γνωρίζω) ὁ
 φίλος

: σχολάζοντες πρὸς τί ἔσπευδον

ἡ λύπη (τῆς λύπης) < λυπέω

προσ-θεωρέω

ἡ πορεία (τῆς πορείας) < πορεύ-
 ομαι

τὸ γνώρισμα (τοῦ γνωρίσμα-
 τος) < γνωρίζω
 φυσιο-γνωμονέω : ἐκ τῆς φύ-
 σεως γνωρίζω τι
 φανερός, -ά, -όν (φαίνομαι) =
 δηλός | ἄ-φανής, ἐς ↔ φανερός
 ἐποιεῖτο φανερά τὰ σημεῖα τὰ
 τῶν ἀφανῶν ἡθῶν

προστάττω (+ dat.) = κελεύω

πεντα-ετής, -ές : πέντε ἐτῶν
 ἀπο-πειράομαι

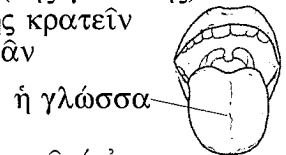
ἡ ἐγ-κράτεια (τῆς ἐγκρατείας)
 : τὸ τῶν ἑαυτοῦ ἐπιθυμιῶν
 κρατεῖν | πῶς *περὶ τῆς ἐγκρα-
 τείας ἔχουσιν*

τὸ ἐγ-κράτευμα (τοῦ ἐγκρα-
 τεύματος) < ἡ ἐγκράτεια

ἡ γλώσσα (τῆς γλώσσης)

τὸ γλώσσης κρατεῖν

: τὸ σιωπᾶν

τουτέστιν : τοῦτό ἐστιν

αἱ οὐσίαι (τῶν οὐσιῶν)

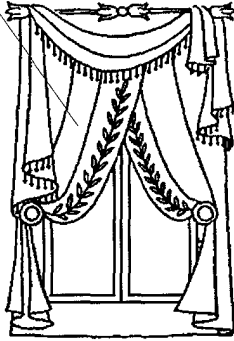
= τὰ χρήματα | κοινοῶ

= κοινὸν ποιέω τι πολλοῖς

τὸ δόγμα (τοῦ δόγματος) = τὸ μάθημα

λοιπὸν = τοῦ λοιποῦ

ἡ σινδών (τῆς σινδόνης)
ἐπ-ακούω

δὲ εἰ μὲν ἄξιοι ἐφαίνοντο τοῦ μετα-
σχεῖν δογμάτων, μετὰ τὴν πενταετή
σιωπὴν, ἐσωτερικοὶ λοιπὸν ἐγίγνοντο
καὶ ἐντὸς σινδόνης ἐπήκουον τοῦ Πυ-
θαγόρου καὶ ἔβλεπον αὐτόν.

Dopo il cap. 23

10 – Leggende sull'origine divina di Pitagora. (4-9)

Un uomo che aveva trasmesso agli uomini altis-
sime cognizioni su ogni ambito della realtà visi-
bile e invisibile non poteva essere annoverato tra i
mortali, ma di sicuro doveva essere o l'incarna-
zione d'un dio o il figlio di una divinità. Tale fu Pi-
tagora per i suoi contemporanei e per i posteri: ad
alcuni piacque ricavare il suo nome da uno degli
attributi del dio Apollo, detto Pizio, cioè uccisore
del serpente, da cui anche il nome della Pizia, la
sacerdotessa dell'oracolo del dio presso Delfi.

ὁ Ἀγκαῖος (τοῦ Ἀγκαίου)
κατ-οικέω

ἡ Σάμη (τῆς Σάμης) 1
ἡ Κεφαλληνία (τῆς Κεφαλλη-
νίας) 1

Φασὶν Ἀγκαῖον (τὸν κατοικήσαντα
Σάμην τὴν ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ), γεγενῆ-

ἐσωτερικός, -ή, -όν *esote- γεγενῆσθαι fosse nato*
rico, cioè ammesso alle dot-
trine segrete

σθαι μὲν ἀπὸ Διός, φρονήσει δὲ καὶ
δόξῃ τῶν ἄλλων Κεφαλλήνων διαφέ-
ρειν. Φασὶ τοίνυν Μνήμαρχον καὶ
Πυθαΐδα, τοὺς Πυθαγόραν γεννήσαν-
τας, ἐκ ταύτης εἶναι τῆς οἰκίας καὶ τῆς
συγγενείας τῆς ἀπ' Ἀγκαίου. Ποιητῆς
δὲ τις Σάμιος Ἀπόλλωνος αὐτὸν εἶναί
φησι λέγων οὕτως·

«Πυθαγόραν θ', ὃν τίκτε Διὶ φίλῳ Ἀπόλλωνι
Πυθαΐς, ἣ κάλλος πλεῖστον ἔχεν Σαμίων.»

Ὅποθεν δὲ ὁ λόγος οὗτος ἐπεκράτησεν,
ἄξιον διελθεῖν ἐστίν· Μνημάρχῳ τούτῳ
τῷ Σαμίῳ, κατ' ἐμπορίαν ἐν Δελφοῖς
γενομένῳ μετὰ τῆς γυναικὸς ἀδήλως
ἔτι κυούσης, προεῖπεν ἡ Πυθία,
ἐρωτῶντι περὶ τοῦ εἰς Συρίαν πλοῦ, τὸν
μὲν θυμηρέστατον ἔσεσθαι καὶ ἐπι-

οἱ Κεφαλλῆνες (τῶν
Κεφαλλήνων) : οἱ ἐν τῇ Κε-
φαλληνίᾳ ἐνοικοῦντες
διαφέρω (τινὸς τινι) < διαφέρων
= βελτίων εἰμί | τοίνυν = οὖν
ὁ Μνήμαρχος (τοῦ Μνημάρχου)
ἡ Πυθαΐς (τῆς Πυθαΐδος)
γεννάω < τὸ γένος
οἱ γεννήσαντες τὸν Πυθαγόραν
= οἱ γονεῖς τοῦ Πυθαγόρου
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ἡ συγ-γένεια (τῆς συγγενείας)
< συγγενής

θ' = τε
τίκτε = ἔτικτε
ἔχεν = εἶχε
Διὶ φίλῳ Ἀπόλλωνι : Ἀπόλ-
λωνι, ὃς Διὶ φίλος ἐστί
οἱ Σάμιοι (τῶν Σαμίων) : οἱ ἐν
τῇ Σάμῃ ἐνοικοῦντες
ὁ-πόθεν < πόθεν
ἐπι-κρατέω

κατ' ἐμπορίαν = ἐμπορίας ἕνεκα
ἡ ἐμπορία (τῆς ἐμπορίας) < ὁ
ἐμπορος

προ-λέγω

ὁ πλοῦς (τοῦ πλοῦ) < πλέω
τὸν μὲν πλοῦν

θυμ-ήρης, ἐς : ὃς τῷ θυμῷ
ἀρέσκει, ἡδύς | ἐπι-κερδής,
-ές : χρήματα φέρων

τέξω, fut. di τίκτω

ἡ σοφία (τῆς σοφίας) < σοφός
διοίσων (part. fut. διαφέρω) <
διαφέρω
τὸ ὄφελος (τοῦ ὀφέλου) : ὁ τὰ
ἀγαθὰ φέρον

ἡ Παρθενίς (τῆς Παρθενίδος)
μετ-ονομάζω : μετα-τίθημι τὸ
ὄνομα | ὁ γόνος (τοῦ γόνου)
(< γίγνομαι) = ὁ υἱός
ἡ προ-φήτις (τῆς προφήτιδος)
(< πρό + φημι) : ἡ γυνή ἡ τὰ
μέλλει γίνεσθαι λέγει
ἡ Σιδών (τῆς Σιδώνας) 3β
ἡ Φοινίκη (τῆς Φοινίκης) 3α
ἀπο-τίκτω (aor. II ἀπ-έτεκον)
προσ-αγορεύω = ὀνομάζω

ἄρα = οὖν
ὁ Πύθιος (τοῦ Πυθίου) : ὄνομα
τι τοῦ Ἀπόλλωνος
ἀντὶ : τῷ Μνημάρχῳ

κερδῇ, τὴν δὲ γυναῖκα κύειν τε ἤδη καὶ
τέξεσθαι παῖδα τῶν πώποτε κάλλει καὶ
σοφίᾳ διοίσοντα, καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ
γένει μέγιστον ὄφελος εἰς σύμπαντα
τὸν βίον ἐσόμενον. Τότε μὲν εὐθὺς, ἀντὶ
“Παρθενίδος”, τὴν γυναῖκα “Πυθαΐδα”
μετωνόμασεν ἀπὸ τοῦ γόνου καὶ τῆς
προφήτιδος· ἐν δὲ Σιδόνι τῆς Φοινίκης,
ἀποτεκούσης αὐτῆς, τὸν γενόμενον
υἱὸν Πυθαγόραν προσηγόρευσεν, ὅτι
ἄρα ὑπὸ τοῦ Πυθίου προηγορεύθη
αὐτῷ.

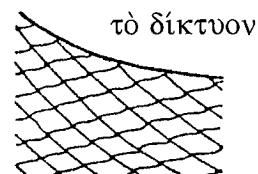
Dopo il cap. 23

11- Pitagora compie un prodigio . 8, 35

La tradizione ci ha fornito almeno tre diverse immagini di Pitagora: da un lato lo scienziato intento a contemplare nuove cognizioni e a scoprire nuovi ritrovati della tecnica, il matematico, l'astronomo, il musicologo, il politico; da un altro il mistico contemplatore delle realtà invisibili, il sacerdote, il profeta; infine il taumaturgo che con atti prodi-

ἀντὶ *invece di* (+ gen.)

giosi rivela la sua straordinaria natura divina. Quest'ultima immagine risulta la meno verosimile, eppure ha trovato terreno fertile in una messe numerosa di aneddoti, di cui uno è il seguente.

Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἀπομνημονεῦσαι ὧν ἔπραξε καὶ εἶπε ὁ Πυθαγόρας, ρητέον ὥς παρεγένετο μὲν εἰς Ἰταλίαν, εὐθὺς δὲ περίβλεπτος καὶ περίστατος ἐγένετο, καθάπερ καὶ πρότερον, ὅτε εἰς Δῆλον κατέπλευσεν· ἐκεῖ τε γὰρ πρὸς μόνον τὸν βωμὸν τὸν τοῦ Γενέτορος Ἀπόλλωνος προσευξάμενος (ὃς μόνος ἀναιμακτός ἐστιν), ἐθαυμάσθη παρὰ τοῖς ἐν τῇ νήσῳ. Καὶ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, πορευόμενος ἐκ Συβαρίδος εἰς Κρότωνα, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν δικτυουλκοῖς ἐπέστη, ἔτι τῆς σαγήνης

ἀπο-μνημονεύω (μνήμη)

↔ λανθάνομαι

ὧν : τῶν πραγμάτων ἅ

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

ὥς = ὅτι

περί-βλεπτος, -ον (< περι-βλέπω) = ἔνδοξος

περίστατος, -ον : ὁ ἔνδοξος ἀνὴρ ὁ σὺν πολλῶ ὁμίλῳ βαίνων, θαυμαστός | καθάπερ = ὥσπερ ἡ Δήλος (τῆς Δήλου) 1

κατα-πλέω

ὁ γενέτωρ (τοῦ γενέτορος) = ὁ γονεὺς

προσ-εύχομαι

ἀν-αίμακτος, -ον : ὃς οὐκ ἔχει αἷμα

κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν : ἐκεῖνῳ χρόνῳ

ἡ Συβαρίς (τῆς Συβαρίδος) 6

ἡ Κρότων (τῆς Κρότωνος) 6

ὁ δικτυ-ουλκός (τοῦ δικτυουλκοῦ) (< δίκτυον + ἔλκω) : ὁ ἄλιεὺς ὃς ἔλκει τὰ δίκτυα

τὸ δίκτυον (τοῦ δικτύου)

ἐφ-ίστημί (τινι) = παραγίνομαι

ἡ σαγήνη (τῆς σαγήνης) : τὸ μέγα δίκτυον

ρητέον *bisogna dire*

ἐθαυμάσθη *fu ammirato*

παρὰ (+ dat.) *da* (compl. d'agente)

ἐπισύρω = μόλις ἐφ-έλκω
ἐπι-σπάω = ἐφ-έλκω

ὀρίζω : ἐς ἀριθμὸν λέγω

ὑπο-μένω : ὑπισχνέομαι

ἐκέλευσεν ὁ Πυθαγόρας

δι-αριθμέω (< ἀριθμός) = ὀρίζω

ἡ ἀρίθμησις (τῆς ἀριθμήσεως)
< ἀριθμός

καίπερ μεινάντων

ἀπο-πνέω = μὴ πνεῖν

δυνάμενος ἀποθνήσκω

ἡ τιμή (τῆς τιμῆς) (< τιμάω) :
τὸ ἀργύριον, ὁ μισθός

ἐπισυρομένης, ὅσον τε πλῆθος ἐπι-
σπῶνται εἶπεν, ἰχθύων ὀρίσας ἀριθμόν.
Καί, τῶν ἀνδρῶν ὑπομεινάντων ὅ τι ἂν
κελεύσῃ πράξειν, εἰ τοῦθ' οὕτως
ἀποβαίῃ, ζῶντας ἀφεῖναι πάλιν
ἐκέλευσε τοὺς ἰχθύς, πρότερόν γε
ἀκριβῶς διαριθμήσαντας. Καὶ τὸ θαυ-
μασιώτερον! Οὐδεὶς, ἐν τοσοῦτῳ τῆς
ἀριθμήσεως τῷ χρόνῳ, τῶν ἰχθύων,
ἐκτὸς ὕδατος μεινάντων, ἀπέπνευσεν.
Δοὺς δὲ καὶ τὴν τῶν ἰχθύων τιμὴν τοῖς
ἄλιεῦσιν, ἀπῆει εἰς Κρότωνα.

Dopo il cap. 24

12 - La pietà religiosa di Pitagora. (28,149-150)

La figura di Pitagora non può racchiudersi nella definizione di scienziato: egli fu sperimentatore in campo matematico, astronomico, musicale, coltivò la contemplazione teoretica come disciplina scientifica e pratica, non solo cioè allo scopo di far progredire il sapere, ma anche per elevare l'anima e liberarla da quanto di terreno la tiene avvinta al

ἂν κελεύσῃ avrebbe ordi-
nato

ἀποβαίῃ fosse andato, riu-
scito (esatto)

ζῶ (inf. ζῆν) vivere

corpo. Tra le pratiche catartiche, eseguite cioè a scopo di purificazione, egli non disdegnava quelle trasmesse dalla tradizione, vale a dire i riti e le astinenze connessi alla normale pietà religiosa.

Ἐσθῆτι δὲ ὁ Πυθαγόρας ἐχρήτο λευκῇ καὶ καθαρᾷ, ὡσαύτως δὲ καὶ στρώμασι λευκοῖς καὶ καθαροῖς. Ἦσαν δὲ τὰ τοιαῦτα λινᾶ· κωδίους γὰρ οὐκ ἐχρήτο. Καὶ τοῖς ἀκροαταῖς δὲ τοῦτο τὸ ἔθος παρέδωκεν. Ἐχρήτο δὲ καὶ εὐφημία πρὸς τοὺς κρείττονας καὶ ἐν παντὶ καιρῷ μνήμην ἐποιεῖτο καὶ τιμὴν τῶν θεῶν, ὥστε καὶ παρὰ τὸ δεῖπνον σπονδὰς ἐποιεῖτο τοῖς θεοῖς καὶ παρήγγελλεν ἐφ' ἡμέρα ἐκάστη ὑμνεῖν τοὺς κρείττονας. Προσεῖχε δὲ καὶ φήμαις καὶ μαντεῖαις καὶ κληδόσιν, ὅλως πᾶσι τοῖς αὐτομάτοις. Ἐπέθυε δὲ

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

ὡσαύτως = ὥς, ὥσπερ
τὸ στρώμα (τοῦ στρώματος)

λινούς, -ῆ, -οῦν < τὸ λίνον
τὸ κώδιον (τοῦ κωδίου) : τὸ
τοῦ προβάτου δέρμα
ὁ ἀκροατής (τοῦ ἀκροατοῦ)
< ἀκροάομαι = ὁ μαθητής
τὸ ἔθος (τοῦ ἔθους) = ὁ τρόπος
ᾧ διάγει τις τὸν βίον
ἡ εὐ-φημία (τῆς εὐφημίας) (< εὐ
+ φημι) < εὐφημέω
οἱ κρείττονες : οἱ θεοί

μνήμην ἐποιεῖτο καὶ τιμὴν τῶν
θεῶν : ἀνεμιμνήσκετο τῶν
θεῶν καὶ ἐτίμα αὐτούς
παρά + acc. = κατὰ + acc.

παρ-αγγέλλω = παραινέω

προσεῖχε τὸν νοῦν
ἡ φήμη (τῆς φήμης) (< φημι) : ἡ
φωνὴ τῶν θεῶν | ἡ μαντεία
(τῆς μαντείας) < μαντεύομαι
ἡ κληδὼν (τῆς κληδόνης) : τὸ
θεῖον σημεῖον
αὐτόματος, -η, -ον : ὅς ἀπὸ
τοῦ αὐτομάτου γίγνεται
ἐπι-θύω

ὁ λίβανος (τοῦ λιβάνου)
ὁ κέγχρος (τοῦ κέγχρου)

τὸ κηρίον (τοῦ κηρίου)
τὸ θυμίαμα (τοῦ θυμιάματος) :
ὃ καλῶς ὄζει

ὁ κέγχρος

τὸ κηρίον

ὁ λίβανος

θεωρητικός, -ή, -όν < θεωρέω

φιλό-σοφος, -ον < φιλέω
+ σοφός

ἀκουσματικός, -ή, -όν < ἀκούω
πολιτικός, -ή, -όν < πόλις

ἔμ-ψυχος, -ον (< ἐν + ψυχή)
: ὃς ἔχων ψυχὴν

ἦ-που = ἦ

νεο-γνός, -όν (< νέος + γίγνομαι)
= ἀρτιγέννητος

ὄμνυμι (αορ. I ὅμοσα) : ὑπισχνέ-
ομαι ἐπικαλῶν μάρτυρας τοὺς
θεοὺς | κατα-χράομαι : κακῶς
τινι χράομαι | διό-περ
ὁ Σύλλος (τοῦ Σύλλου)
ἡ Κρότων (τῆς Κρότωνος) 6
Πυθαγόρειος, -α, -ον < ὁ Πυ-
θαγόρας
ἀπο-τίνω : ἀργύριον δίδωμι
καίτοι = καίπερ | εὖ-ορκέω
ορκέω = ὄμνυμι λέγων τὰ
ἀληθῆ

θεοῖς λίβανον, κέγχρους, πόπανα,
κηρία, σμύρναν, τὰ ἄλλα θυμιάματα·

ζῶα δὲ αὐτὸς οὐκ ἔθυσεν, οὐδὲ τῶν θε-
ωρητικῶν φιλοσόφων οὐδεῖς, τοῖς δὲ
ἄλλοις, τοῖς ἀκουσματικοῖς ἢ τοῖς πο-
λιτικοῖς, προστέτακτο σπανίως ἔμψυχα
θύειν, ἥπου ἀλεκτρυόνα ἢ ἄρνα ἢ ἄλλο
τι τῶν νεογνῶν, βοῦς δὲ μὴ θύειν. Καὶ
ἐκεῖνο δὲ τῆς εἰς θεοὺς τιμῆς αὐτοῦ
τεκμήριον, τὸ παρηγγέλθαι μηδέποτε
ὀμνύναι θεῶν ὀνόμασι καταχρωμένους.
Διόπερ καὶ Σύλλος (εἷς τῶν ἐν Κρότωνι
Πυθαγορείων), ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμόσαι,
 χρήματα ἀπέτισε, καίτοι εὖορκήσειν
μέλλων.

ἡ σμύρνα (τῆς σμύρνης) *la mirra* τὸ παρηγγέλθαι *l'aver rac-*
comandato
προστέτακτο *aveva pre-* ὑπὲρ τοῦ μὴ *al posto di,*
scritto *piuttosto che*

Dopo il cap. 24

13 – La segretezza delle dottrine pitagoriche. (34, 246)

Il segreto sugli insegnamenti del maestro fu una delle norme più rigide e peculiari della scuola pitagorica: niente di quanto venisse appreso nella cerchia dei discepoli intimi poteva essere rivelato ai profani, pena l'immediata esclusione dal sodalizio. Questa regola valeva soprattutto per le discipline matematiche, in particolare per quella che fu una delle più rivoluzionarie scoperte dei pitagorici in questo ambito, vale a dire l'esistenza dei numeri irrazionali o incommensurabili, che avevano letteralmente messo in crisi il postulato che ogni aspetto della realtà potesse essere razionalizzato mediante i numeri.

Οὔτε λέγειν οὔτε συγγράφειν οὕτως
ἡξίου, ὥς πᾶσι τοῖς ἐπιτυχοῦσι
κατάδηλα εἶναι τὰ νοήματα, ἀλλ' αὐτὸ
δὴ τοῦτο πρῶτον διδάξαι λέγεται Πυ-
θαγόρας τοὺς αὐτῷ προσφοιτῶντας,

συγ-γράφω < ὁ συγ-γραφεύς

ὥς = ὥστε

κατά-δηλος, -ον = δηλός
τὸ νόημα (τοῦ νοήματος) < νοῦς

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ὁ Πυθαγόρας ἡξίου

προσ-φοιτάω

ἡ ἄ-κρασία (τῆς ἀκρασίας)
: τὸ μὴ ἑαυτοῦ κρατεῖν

ἡ ἐχερρημοσύνη (τῆς ἐχερρημο-
σύνης) = ἡ σιγή

γοῦν : γε οὖν = μέντοι

ἐκ-φαίνω = ἀποκαλύπτω

ἡ ἄ-συμμετρία (τῆς ἀσυμμετρί-
ας) ↔ ἡ συμμετρία
ἀν-ἄξιος, -ον ↔ ἄξιος

ἀπο-στυγέω = μισέω
τοῖς ἀναξίοις μετέχειν τῶν
λόγων : ἐκείνοις οἱ ἀνάξιοι
ἦσαν μετέχειν τούτων τῶν
λόγων

ἐξ-ορίζω = ἀμύνω, ἀπείργω

ὁ τάφος (τοῦ τάφου) (< θάπτω)
= ἡ θήκη | κατ-εσκευάσθη
< κατα-σκευάζω

δῆτα = δῆ

ἀπ-οίχομαι = ἀποχωρέω

οἱ = ἔνιοι

τὸ δαιμόνιον (τοῦ δαιμονίου)
= ὁ θεός

νεμεσάω (τινί) = δικαίως ἀγα-
νακτέω τινί | ἐξώ-φορος, -ον
< ἔξω + φέρω | ἔξω = ἐκτός
τοῖς ἐξώφορα τὰ Πυθαγόρου
ποιησάμενοις : τοῖς ἐξενεγ-
κοῦσι εἰς τοὺς πολλοὺς τὰ
Πυθαγόρου νοήματα

ιδιό-τροπος, -ον (< ἴδιος + τρό-
πος) = διαφέρων

ἴδιος, -α, -ον < ἴδια

Πυθαγόρειος, -α, -ον < ὁ Πυθα-
γόρας | ἡ ἀγωγή (τῆς ἀγωγῆς)
(< ἄγω) = ἡ παίδευσις

τὸ αἰνίγμα (τοῦ αἰνίγματος) :
λόγος τις ἄδηλος | ὁ γρίφος
(τοῦ γρίφου) = τὸ αἰνίγμα

ἀρχαίζω = τὸν ἀρχαῖον τρόπον
μιμοῦμαι | ὁ χαρακτήρ (τοῦ χα-
ρακτήρος) : ὁ τοῦ θυμοῦ τρόπος

καθάπερ = ὥσπερ | τὸ λόγιον
(τοῦ λογίου) = τὸ λεγόμενον

δυσ-παρ-ακολούτητος, -ον
(< δυσ- + παρ-ακολουθέω)
: ὃν χαλεπὸν ἔστι συνιέναι

ὅπως, ἀκρασίας ἀπάσης καθαρεύοντες,
ἐν ἐχερρημοσύνῃ φυλάττωσιν οὐδ' ἂν
ἀκροάσωνται λόγους. Τὸν γοῦν πρῶτον
ἐκφάναντα τὴν τῆς συμμετρίας καὶ
ἀσυμμετρίας φύσιν τοῖς ἀναξίοις μετέ-
χειν τῶν λόγων οὕτως φασὶν ἀποστυ-
γηθῆναι, ὥς μὴ μόνον ἐκ τῆς κοινῆς
συνουσίας καὶ διαίτης ἐξορισθῆναι,
ἀλλὰ καὶ τάφον αὐτοῦ κατασκευασθῆ-
ναι, ὥς δῆτα ἀποιχομένου ἐκ τοῦ μετ'
ἀνθρώπων βίου τοῦ ποτε ἐταίρου γε-
νομένου. Οἱ δέ φασι καὶ τὸ δαιμόνιον
νεμεσῆσαι τοῖς ἐξώφορα τὰ Πυθαγόρου
ποιησάμενοις. Ἰδιότροπός τε μὴν καὶ
συμβολικὴ ἦν ἡ σύμπασα Πυθαγόρειος
ἀγωγή, αἰνίγμασί τισι καὶ γρίφοις
ὅμοια, διὰ τὸ ἀρχαίζειν τῷ χαρακτήρι,
καθάπερ καὶ τὰ θεῖα τῷ ὄντι καὶ πυθό-
χρηστα λόγια δυσπαρακολούθητά πως

ἡ συμμετρία, τῆς συμ-
μετρίας *la commensurabi-
lità* (di una grandezza)
συμβολικός, -ή, -όν *sim-
bolico*

ἐοικυῖα *somigliante, simile*
(part. perf. fem.)

πυθό-χρηστος, -ον *ispirato
dalla Pizia* (la sacerdotessa
dell'oracolo di Apollo a
Delfi)

καὶ δυσερμήνευτα φαίνεται τοῖς ἐκ
παρέργου χρηστηριαζομένοις.

δυσ-ερμήνευτος, -ον : ὃν χα-
λεπόν ἐστι διηγείσθαι

χρηστηριάζομαι : πυνθάνομαι
τι τοῦ θεοῦ

Dopo il cap. 25

14 – La musica come mezzo di purificazione dell'anima. 15, 64

Nelle dottrine religiose dell'antichità, l'anima è un elemento che può subire modificazioni dalla realtà esterna, la quale può perciò comprometterne l'equilibrio. Uno dei compiti del filosofo è escogitare pratiche catartiche volte a purificare l'anima dai turbamenti provocati dalle esperienze quoti-diane. Il canto accompagnato dallo strumento musicale è stato considerato fin dalle origini della cultura greca uno dei mezzi più idonei a tale scopo: si ritrova un'eco di tale concezione nei miti di Orfeo e delle Sirene, o nella parola ἐπ-ωδή, che significa incantesimo, cioè canto composto allo scopo di spingere l'anima nella direzione voluta, in virtù del potere psicagogico della musica. I pitagorici furono i primi filosofi greci a studiare la musica come disciplina scientifica, sia dalla prospettiva della matematica sia da quella della psicologia.

ἐκ παρέργου *superficial-
mente*

ἡ αἰσθησις (τῆς αἰσθήσεως)
 < αἰσθάνομαι
 προσ-φέρω = ὠφελέω
 ἡ ἐπιμέλεια (τῆς ἐπιμελείας)
 < ἐπιμελέομαι
 ὁρῶ < ὁράω
 τὸ σχῆμα (τοῦ σχήματος) = ὁ
 κόσμος καθ' ὃν ποιεῖται τι
 τὸ εἶδος (τοῦ εἶδους) : ὃ τι
 φαίνεται, ὃ τι ὁρᾶται

ἡ ἰασις (τῆς ἰάσεως) < ἰάομαι

σωματικός, -ή, -όν < τὸ σῶμα

ψυχικός, -ή, -όν < ἡ ψυχή

ὁ ἀφ-υγισμός (τοῦ ἀφυγισμοῦ)
 (< ὑγίης) = ἡ ἰασις
 ἐπι-νοέω : εὐρίσκω τι τῷ νῷ

γνώριμος, -ον < γνωρίζω
 οἱ γνώριμοι : οἱ μαθηταί
 ἡ ἐξάρτυσις (τῆς ἐξαρτύσεως)
 = ἡ κατασκευή
 συν-τάττω
 συν-αρμόζω < ἡ ἁρμονία
 δαιμόνιος, -α, -ον = θεῖος
 μηχανάομαι < ἡ μηχανή = πα-
 ρασκευάζω

Ἐγούμενος δὲ πρώτην εἶναι τοῖς
 ἀνθρώποις τὴν δι' αἰσθήσεως προσφε-
 ρομένην ἐπιμέλειαν – εἴ τις καλὰ μὲν
 ὁρῶη καὶ σχήματα καὶ εἶδη, καλῶν δὲ
 ἀκούοι ῥυθμῶν καὶ μελῶν – τὴν διὰ
 μουσικῆς παιδευσιν πρώτην
 κατεστήσατο διὰ τε μελῶν τινῶν καὶ
 ῥυθμῶν, ἀφ' ὧν τρόπων τε καὶ παθῶν
 ἀνθρωπίνων ἰάσεις ἐγίγνοντο, ἁρμονίαι
 τε τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, ὥσπερ
 εἶχον ἐξ ἀρχῆς, συνήγοντο, σωματικῶν
 τε καὶ ψυχικῶν νοσημάτων κατα-
 στολαὶ καὶ ἀφυγισμοὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐπε-
 νοοῦντο. Καί, νῆ Δία, τὸ ὑπὲρ πάντα
 ταῦτα λόγου ἄξιον τοῦτό ἐστιν, ὅτι
 τοῖς μὲν γνωρίμοις τὰς λεγομένας
 “ἐξαρτύσεις” τε καὶ “ἐπαφάς” συν-
 ἔταττε καὶ συνηρμόζετο, δαιμονίως
 μηχανώμενος κέρασματά τινων μελῶν,

ἡ κατοστολή, τῆς κατα- del pizzicare una corda della
 στολῆς *la moderazione* lira), oppure *la correzione, la*
 ἡ ἐπ-αφή, τῆς ἐπαφῆς (< *repressione.*
 ἄπτω) *il tocco* (sullo stru- τὸ κέρασμα, τοῦ κέρασ-
 mento musicale, p. es. l'atto ματος *la mescolanza*

δι' ὧν ῥαδίως εἰς τὰ ἐναντία περιέτρεπε
καὶ περιῆγε τὰ τῆς ψυχῆς πάθη νέον ἐν
αὐτοῖς ἀλόγως συνιστάμενα καὶ ὑπο-
φύομενα· λύπας καὶ ὀργὰς καὶ ἐλέους
καὶ ζήλους ἀτόπους καὶ φόβους,
ἐπιθυμίας τε παντοίας καὶ θυμοὺς καὶ
ὀρέξεις καὶ χαυνώσεις καὶ ὑπτιότητας
καὶ σφοδρότητας, ἐπανορθούμενος πρὸς
ἀρετὴν τούτων ἕκαστον διὰ τῶν προ-
σηκόντων μελῶν ὥς διὰ τινων
σωτηρίων φαρμάκων. Ἐπὶ τε ὕπνον
ἐσπέρας τρεπομένων τῶν ὁμιλητῶν,
ἀπήλλαττε μὲν αὐτοὺς τῶν ἡμερινῶν
ταραχῶν καὶ ἐνηχημάτων διεκάθαιρέ
τε τὸ νοητικόν, ἡσύχους τε καὶ
εὐονείρους, ἔτι δὲ μαντικούς τοὺς ὕπ-
νους αὐτοῖς ἀπειργάζετο· ἀπὸ τε τῆς
εὐνῆς πάλιν ἀνισταμένων, τοῦ νυκτε-
ρινοῦ κάρου καὶ τῆς ἐκλύσεως καὶ τῆς

ὁ ζήλος, τοῦ ζήλου *la gelosia, l'invidia*
ἡ ὀρεξις, τῆς ὀρέξεως *l'appetito*

ἡ σφοδρότης, τῆς σφοδρό-
τητος *la veemenza, l'impe-*
tuosità

περι-τρέπω

νέον (ανν.) = νεωστί

ἄ-λογος, -ον : μὴ χρώμενος νῶ
ὑπο-φύω

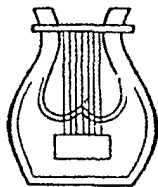
ἡ λύπη (τῆς λύπης) < λυπέομαι
ἡ ὀργή (τῆς ὀργῆς) < ὀργίζομαι

παντοῖος, -α, -ον = ὅς πολλῶν
γενῶν, ποίκιλος
ὁ θυμός (τοῦ θυμοῦ) = ἡ ὀργή
ἡ χαυνώσεις (τῆς χαυνώσεως) =
τὸ ῥάθυμον εἶναι
ἡ ὑπτιότης (τῆς ὑπτιότητος) =
τὸ πάντων ἀμελεῖν
ἐπ-αν-ορθόω (-οῦμαι) < ὀρθός
= ποιέω πάλιν ὀρθόν

σωτήριος, -ον < σωτηρία

ὁ ὁμιλητής (τοῦ ὁμιλητοῦ) = ὁ
μαθητής
ἀπ-αλλάττω = ἀπ-εἰργω,
ἐλευθερώω
ἡμερινός, -ή, -όν < ἡ ἡμέρα
ἡ ταραχή (τῆς ταραχῆς) = θό-
ρυβος | τὸ ἐν-ήχημα (τοῦ
ἐνηχήματος) = ὁ φθόγγος
δια-καθαίρω | τὸ νοητικόν (τοῦ
νοητικοῦ) = ὁ νοῦς
εὐ-όνειρος, -ον : ὁ καλοὺς
ὄνειρους ποιῶν
μαντικός, -ή, -όν < ἡ μαντική
(τέχνη)
ἀπ-εργάζομαι : παρασκευάζω
ἡ εὐνή (τῆς εὐνῆς) = ἡ κλίνη
νυκτηρινός, -ή, -όν (< ἡ νύξ)
↔ ἡμερινός
ὁ κάρος (τοῦ κάρου) = τὸ
πολὺν ὕπνον πάσχειν
ἡ ἐκ-λυσις (τῆς ἐκλύσεως) ↔
ἰσχύς, δύναμις

ἡ νωχελία (τῆς νωχελίας) = τὸ
μηδὲν ποιεῖν βούλεσθαι
-σσ- = -ττ-
ἰδιότροπος (ἴδιος + τρόπος) =
διαφέρων | τὸ ᾄσμα (τοῦ
ᾄσματος) (< ᾄδω) = τὸ μέλος
τὸ μέλισμα (τοῦ μελίσματος)
= τὸ ᾄσμα, τὸ μέλος
ἡ λύρα (τῆς λύρας)
συν-τελέω = ποιέω

ἡ λύρα

νωχελίας αὐτοὺς ἀπήλλασσε διὰ τινων
ἰδιοτρόπων ᾄσμάτων καὶ μελισμάτων
διὰ λύρας ἢ καὶ φωνῆς, συντε-
λουμένων.

Dopo il cap. 25

15 – Finzia e Damone. 234-237

I pitagorici Finzia e Damone, messi alla prova dal tiranno Dionisio, non vengono meno al loro patto di amicizia, e danno una manifestazione di estrema lealtà. Dionisio, sbigottito da una così forte amicizia, desidera entrare a farvi parte, ma i due non cedono alle lusinghe del tiranno. L'episodio, citato dalla Vita pitagorica del tarantino Aristosseno, vissuto all'epoca dei fatti, è certamente accaduto.

ὁ Διονύσιος (τοῦ Διονυσίου) :
τύραννός τις τῶν Συρακουσῶν
αἱ Συράκουσαι (τῶν Συρακου-
σῶν) 1 | ὁ Φντίας (τοῦ Φιντίου)
ἡ μνεία (τῆς μνείας) < ἡ μνήμη
μνείαν ποιοῦμαι τινός = ἀνα-
μιμνήσκομαι τινος
Πυθαγόρειος, -ον < ὁ Πυθαγό-
ρας
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
δια-σύρω = σκώπτω
διαμωκάομαι = διασύρω,
σκώπτω | ὁ ἀλαζών, -ονος =
ὁς φλυαρεῖ καὶ ψευδῆ λέγει

Ἦσαν τινες τῶν περὶ Διονύσιον δια-
τριβόντων, οἱ πολλάκις ἐποιοῦντο
μνείαν τῶν Πυθαγορείων, διασύροντες
καὶ διαμωκώμενοι καὶ “ἀλαζόνας”

ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς καὶ λέγοντες ὅτι
ἐκκοπεῖη ἂν αὐτῶν ἢ τε σεμνότης αὕτη
καὶ ἡ προσποίητος πίστις καὶ ἡ
ἀπάθεια, εἴ τις περιστήσειεν εἰς φόβον
ἀξιόχρεων. Ἀντιλεγόντων δέ τινων καὶ
γιγνομένης φιλονεικίας, συνετάχθησαν
ἐπὶ Φιντίαν δρᾶμα τοιόνδε· ὁ Διονύσιος
Μετεπέμψατο τὸν Φιντίαν καὶ τις τῶν
κατηγόρων αὐτοῦ εἶπε ὅτι φανερὸς
γέγονε μετὰ τινων ἐπιβουλεύων αὐτῷ,
καὶ τοῦτο ἐμαρτυρεῖτο τε ὑπὸ τῶν πα-
ρόντων ἐκείνων. Ὁ δὲ Φιντίας ἐθαύ-
μασε τὸν λόγον· Ὡς δὲ αὐτὸς
διαρρήδην εἶπε, ὅτι ἐξήτασται ταῦτα
ἀκριβῶς καὶ δεῖ αὐτὸν ἀποθνήσκειν,
εἶπε ὁ Φιντίας ὅτι, εἰ οὕτως αὐτῷ
δέδοκται ταῦτα γενέσθαι, ἡξίωσέ γε
αὐτῷ δοθῆναι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας,
ὥπως οἰκονομήσῃται τά τε καθ' αὐτὸν

ἀπο-καλέω = ὀνομάζω
ἐκ-κόπτω = διαφθείρω
αὐτῶν : τῶν Πυθαγορείων
ἡ σεμνότης (τῆς σεμνότητος)
< σεμνός
προσποίητος, -ον < προσποιέο-
μαι | ἡ πίστις (τῆς πίστεως)
< πιστεύω
ἡ ἀ-πάθεια (τῆς ἀπαθείας)
< ἀ- + πάθος
περι-ίστημι = καθ-ίστημι
ἀξιό-χρεως, -ων = ἰκανός
ἀντι-λέγω : λέγω ἀντί τινος
ἡ φιλονεικία (τῆς φιλονεικίας)
< φιλέω + νίκη
συν-τάττω = παρασκευάζω
τὸ δρᾶμα (τοῦ δράματος) < δράω

ὁ κατήγορος (τοῦ κατηγόρου)
: ὁ αἰτίον τινα λέγων

μαρτυρέω < ὁ μάρτυς

αὐτός : ὁ Διονύσιος

δια-ρρήδην (ανν.) (< ῥῆμα) :
σαφῶς, δηλοῖς ῥήμασι

ἀξιόω : αἰτέω

αὐτῷ = ἑαυτῷ

φανερὸς γέγονε *era stato scoperto*
ἐξήτασται *erano state accertate*
δέδοκται *dovevano*
οἰκο-νομέω (< οἶκος + νόμος) *amministro*

συ-ζάω (inperf. συνέζων) :
διάγω τὸν βίον σὺν τινι

κοινωνέω (τινός) : ἔχω τι κοινόν
τινι

ἡ οἰκονομία (τῆς οἰκονομίας)
< οἰκονομέω

ὁ οὖν Φιντίας ἡξίωσε
ἐπὶ ταῦτα = διὰ ταῦτα

ὑπο-μένω = ὑπο-φέρω, ἀνέχο-
μαι

φήσαντος ναί

δι-ακούω

ὁ, ἡ ἔλαφος

ἐγγυάω : ἐγγυητής εἰμι

ἐκ-πλήσσω (aor. pass. II
ἐξεπλήην) (< ἡ ἐκπληξίς) :
κόπτω καὶ ποιέω ὅπως τις
φοβῆται

ἡ διάπειρα (τῆς διαπείρας) = ὁ
πειρώμεθα, ὃ ἐξετάζομεν
χλευάζω = σκώπτω, διασύρω,
διαμωκάομαι

ὁ, ἡ ἔλαφος (τοῦ, τῆς ἐλάφου)
ἐλάφος : ἱερεῖον

καὶ τὰ κατὰ τὸν Δάμωνα (συνέζων γὰρ
οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ ἐκοινώνουν
ἀπάντων, πρεσβύτερος δ' ὢν ὁ Φιντίας
τὰ πολλὰ τῶν περὶ οἰκονομίαν
ἐθεράπευεν· Ἡξίωσεν οὖν ἐπὶ ταῦτα
ἀφεθῆναι, ἐγγυητὴν καταστήσας τὸν
Δάμωνα. Ὁ οὖν Διονύσιος ἐθαύμασε τε
καὶ ἠρώτησε, εἰ ἔστιν ὁ ἄνθρωπος
οὗτος ὅστις ὑπομενεῖ θανάτου γεν-
έσθαι ἐγγυητής· Φήσαντος δὲ τοῦ
Φιντίου, ἀφίκετο ὁ Δάμων, καί, δια-
κούσας τὰ συμβεβηκότα, ἔφασκε
ἐγγυήσεσθαί τε καὶ μενεῖν αὐτοῦ, ἕως
ἂν ἐπανέλθῃ ὁ Φιντίας. Αὐτὸς μὲν οὖν
ἐπὶ τούτοις εὐθὺς ἐξεπλάγη, ἐκείνοι δέ,
οἱ ἐξ ἀρχῆς εἰσαγαγόντες τὴν διάπει-
ραν, τὸν Δάμωνα ἐχλεύαζον ὥς ἐγκα-
ταλειφθησόμενον καὶ σκώπτοντες
ἐλάφον ἀντιδεδόσθαι ἔλεγον· Ὅντος δ'

ὁ ἐγγυητής, τοῦ ἐγγυητοῦ	ὥς ἐγκαταλειφθησόμενον
<i>il mallevadore, il garante</i>	<i>sostenendo che sarebbe stato</i>
ὁ θάνατος, τοῦ θανάτου <i>la</i>	<i>abbandonato</i>
<i>pena di morte</i>	ἀντιδεδόσθαι <i>sarebbe stato</i>
τὰ συμβεβηκότα <i>i fatti,</i>	offerto <i>come</i>
<i>l'accaduto</i>	

οὖν ἤδη τοῦ ἡλίου περὶ δυσμᾶς ἤκει ὁ
 Φιντίας ἀποθανούμενος, ἐφ' ᾧ πάντες
 ἐξεπλάγησαν τε καὶ ἐδουλώθησαν.
 Αὐτὸς δ' οὖν, περιβαλὼν τε καὶ
 φιλήσας τοὺς ἄνδρας, ἡξίωσε τρίτον
 αὐτὸν εἰς τὴν φιλίαν παραδέξασθαι, οἱ
 δὲ οὐδενὶ τρόπῳ, καίτοι λιπαροῦντος
 αὐτοῦ, συγκαθεῖσαν εἰς τὸ τοιοῦτον.

ἡ δυσμή (τῆς δυσμῆς) < κατα-
 δύνω

δουλωθῆναι ὑπὸ φόβου = μάλα
 φοβηθῆναι

αὐτὸς : ὁ Διονύσιος
 περι-βάλλω : ἀσπάζομαι

τοὺς ἄνδρας : τὸν Φιντίαν καὶ
 τὸν Δάμωνα

καίτοι = καίπερ
 λιπαρέω (+ gen.) : εὐχόμενος
 αἰτέω
 συγ-καθ-ίημι = εἴκω

Dopo il cap. 26

16 – La giornata tipica di un pitagorico. (21, 96)
 Nel seguente brano la scuola pitagorica è descritta
 come una comunità religiosa: la giornata è scan-
 dita da momenti ben precisi, ognuno sotto la pro-
 tezione del dio e finalizzato al potenziamento del
 corpo o all'elevazione dello spirito.

Τοὺς μὲν ἑωθινοὺς περιπάτους ἐποιοῦν-
 το οἱ ἄνδρες οὗτοι κατὰ μόνας τε καὶ
 εἰς τοιούτους τόπους, ἐν οἷς συνέβαινε

ἑωθινός, -ή, -όν < ἕωθεν

κατὰ μόνας : μόνοι

συμ-βαίνει (acc. + inf.)
 = γίγνεται

ἡ ἡρεμία (τῆς ἡρεμίας) < ἡρέμα
σύμμετρος, -ον = ἱκανός

τὸ ἄλσος (τοῦ ἄλσους) : ἡ ἱερὰ
ῥλη

ἡ θυμηδία (τῆς θυμηδίας) = ἡ
χαρά

τὸ ἄλειμμα

ἡ διδασκαλία (τῆς διδασκαλίας)
< διδάσκω | ἡ μάθησις (τῆς
μαθήσεως) < μανθάνω | τὸ
ἦθος (τοῦ ἥθους) = ὁ τοῦ
ἀνθρώπου τρόπος

ἡ ἐπ-αν-ὀρθωσις (τῆς ἐπανορ-
θώσεως) < ἐπ-αν-ορθόω
= ποιέω πάλιν ὀρθόν

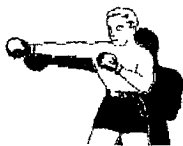
ἡ διατριβή (τῆς διατριβῆς)
< διατρίβω

ἡ θεραπεία (τῆς θεραπείας)
< θεραπεύω

τὸ ἄλειμμα (τοῦ ἀλείμματος)
ὁ δρόμος (τοῦ δρόμου) < τρέχω
(δραμ-)

ἡ πάλη (τῆς πάλης) | οἱ = ἔνιοι
ἡ ἀλτηροβολία (τῆς ἀλτηρο-
βολίας) < οἱ ἀλτῆρες + βάλλω
οἱ ἀλτῆρες (τῶν ἀλτήρων)

ἡ χειρο-νομία, τῆς χειρονομίας
τὸ τὰς χεῖρας κινεῖν ὥσπερ
μαχόμενος τῇ σκιᾷ

ἡ χειρονομία

εὐ-θετος, -ον (< εὐ + τίθημι)
= σύμμετρος
ἐπιτηδεύω = ἐπιμελέομαι

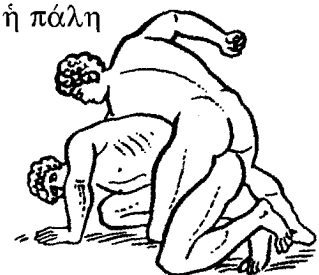
ἡρεμίαν τε καὶ ἡσυχίαν εἶναι σύμμε-
τρον, ὅπου τε ἱερὰ καὶ ἄλση καὶ ἄλλη
τις θυμηδία ᾗν. Μετὰ δὲ τὸν ἐωθινὸν
περίπατον, ἀλλήλοις ἐνετύγχανον,
μάλιστα μὲν ἐν ἱεροῖς, εἰ δὲ μή γε, ἐν
ὁμοίοις τόποις. Ἐχρῶντο δὲ τῷ καιρῷ
τούτῳ πρὸς τε διδασκαλίας καὶ
μαθήσεις καὶ πρὸς τὴν τῶν ἡθῶν ἐπα-
νόρθωσιν. Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην δια-
τριβήν, ἐπὶ τὴν τῶν σωμάτων ἐτρέποντο
θεραπείαν. Ἐχρῶντο δὲ ἀλείμμασί τε
καὶ δρόμοις οἱ πλείστοι, ἐλάττονες καὶ
πάλαις ἐν τε κήποις καὶ ἐν ἄλσεσιν, οἱ
δὲ καὶ ἀλτηροβολία ἢ χειρονομία, πρὸς

ἡ ἀλτηροβολία

οἱ ἀλτῆρες

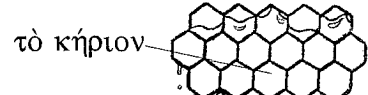
ἡ πάλη

τὰς τῶν σωμάτων ἰσχῦς τὰ εὐθέτα ἐπι-

τηδεύοντες ἐκλέγεσθαι γυμνάσια.
 Ἄριστῳ δὲ ἐχρῶντο ἄρτῳ καὶ μέλιτι ἢ
 κηρίῳ, οἴνου δὲ μεθ' ἡμέραν οὐ
 μετεῖχον. Τὸν δὲ μετὰ τὸ ἄριστον χρό-
 νον, περὶ τὰς πολιτικὰς οἰκονομίας
 κατεγίγνοντο, περί τε τὰς ἐξωτικὰς καὶ
 τὰς ξενικὰς. Δείλῃς δὲ γιγνομένης, εἰς
 τοὺς περιπάτους πάλιν ὥρμουν, οὐχ
 ὁμοίως κατ' ἰδίαν, ὥσπερ ἐν τῷ ἐωθινῷ
 περιπάτῳ, ἀλλὰ σύνδυο καὶ σύντρεις
 ἐποιοῦντο τὸν περίπατον, ἀναμιμ-
 νησκόμενοι τὰ μαθήματα καὶ ἐγγυμνα-
 ζόμενοι τοῖς καλοῖς ἐπιτηδεύμασι.
 Μετὰ δὲ τὸν περίπατον, λουτρῷ
 ἐχρῶντο· λουσάμενοι δὲ ἐπὶ τὰ
 συσσίτια ἀπήντων· ἐν τούτοις δ' ἦσαν
 μὴ πλεῖον ἢ δέκα ἄνθρωποι συνευω-
 χούμενοι. Ἀθροισθέντων δὲ τῶν συσ-
 σιτούντων, ἐγίγνοντο σπονδαὶ τε καὶ

τὸ γυμνάσιον (τοῦ γυμνασίου)
 < γυμνάζω
 τὸ ἄριστον (τοῦ ἀρίστοῦ) : τὸ
 δεῖπνον τὸ ἐν μεσημβρίᾳ
 τὸ μέλι (τοῦ μέλιτος)
 τὸ κήριον (τοῦ κηρίου)
 μεθ' ἡμέραν = ὅλην τὴν ἡμέραν

πολιτικός, -ή, -όν < πόλις
 κατα-γίγνομαι
 ἐξωτικός, -ή, -όν : ὅς ἐξω τῆς
 πόλεως ἐστί
 ἡ δείλη (τῆς δείλης) : ἡ ἐσπέρα

κατ' ἰδίαν = κατὰ μόνας

σύν-δυο (οἱ, αἱ, τά)
 σύν-τρεις, -τρια

ἐγ-γυμνάζομαι

τὸ ἐπιτήδευμα (τοῦ ἐπιτηδεύ-
 ματος) < ἐπιτηδεύω

τὸ συσσίτιον (τοῦ συσσιτίου)
 < σύν + σίτος

συν-ευωχέομαι

ἀθροίζω : συλλέγω, συναγείρω
 συσσιτέω < τὸ συσσίτιον

ἡ οἰκο-νομία (τῆς οἰκονο-
 μίας) (< οἶκος + νόμος)
l'amministrazione della casa,
l'amministrazione (in gene-
rale)

τὸ θύημα (τοῦ θυήματος) < ὅ
τι θύεται καλὴν ὄσμην ἔχον
ὁ λιβανωτός (τοῦ λιβανωτοῦ)
v. pag. 228

ἡ μάζα (τῆς μάζης) = τὸ πόπα-
νον

τὸ ὄψον (τοῦ ὄψου) : ὅ τι σὺν
τῷ ἄρτῳ ἐσθιέται

ὠμός, -ή, -όν ↔ ἐφθός

θύσιμος, -ον < ἡ θυσία
θαλάσσιος, -α, -ον < ἡ θάλασ-
σα (-σσ- = -ττ-)

ἡ ἀνά-γνωσις (τῆς ἀναγνώσεως)
< ἀναγινώσκω

πρεσβύτατος, η,
ον ↔ νεώτατος
ἐπιστάτω
< ὁ ἐπιστάτης

ὁ οἰνοχόος ἐγχεῖ
ὁ οἶνο-χόος (τοῦ οἰνοχόου)
σπεισάντων αὐτῶν
παρ-αγγέλλω = παραινέω

τὸ φυτόν (τοῦ φυτοῦ)
ἐγ-καρπος, -ον = καρποφόρος
ἀνάγκη ἐστὶ... μήτε... μήτε...

ὡσαύτως = ὁμοίως
βλαβερός, -ά, -όν : ὅς βλάπτει

τὸ φυτόν

ἔτι πρὸς τούτοις
ἔλεγε...

θυσίαι θυημάτων τε καὶ λιβανωτοῦ.
Ἔπειτα ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐχώρουν·
ἐχρῶντο δὲ καὶ οἶνω καὶ μάζῃ καὶ
ἄρτῳ καὶ ὄψῳ καὶ λαχάνοις ἐφθοῖς τε
καὶ ὠμοῖς. Παρετίθετο δὲ κρέα ζῶων
θυσίμων, τῶν δὲ θαλασσίων ὄψων
σπανίως. Μετὰ δὲ τότε τὸ δεῖπνον
ἐγίγνοντο σπονδαί, ἔπειτα ἀνάγνωσις
ἐγίγνετο. Ἔθος δ' ἦν τὸν μὲν νεώτατον
ἀναγινώσκειν, τὸν δὲ πρεσβύτατον ἐπισ-
τατεῖν ὃ δεῖ ἀναγινώσκειν καὶ ὡς δεῖ.
Ἐπεὶ δὲ μέλλοιεν ἀπιέναι, σπονδὴν
αὐτοῖς ἐνέχει ὁ οἰνοχόος, σπείσαντων
δέ, ὁ πρεσβύτατος παρήγγελλε τάδε·
«Ἡμερον φυτὸν καὶ ἔγκαρπον μήτε
βλάπτειν μήτε φθείρειν, ὡσαύτως δὲ
καὶ ζῶον, ὃ μὴ πέφυκε βλαβερὸν τῷ
ἀνθρωπίνῳ γένει, μήτε βλάπτειν μήτε
φθείρειν. Ἔτι πρὸς τούτοις περὶ τε τοῦ

ἐφθός, -ή, -όν *lessato, cotto* πέφυκε *è nato, è per natura*
ἔθος ἐστὶ *è costume,*
usanza, abitudine (+ acc. e
inf.)

θείου καὶ περὶ τοῦ δαιμονίου καὶ περὶ
τοῦ ἥρωικοῦ γένους εὐφημόν τε καὶ
ἀγαθὴν ἔχειν διάνοιαν, ὡσαύτως δὲ
καὶ περὶ γονέων τε καὶ εὐεργετῶν δια-
νοεῖσθαι, νόμῳ τε βοηθεῖν καὶ ἀνομία
πολεμεῖν.» Τούτων δὲ ῥηθέντων, ἅπε-
χώρει ἕκαστος εἰς οἶκον. Τὰ μὲν οὖν ἐφ'
ἡμέρᾳ ἐκάστη τῷ πλήθει τῶν ἀνδρῶν
παραδιδόμενα εἷς τε τροφὴν καὶ τὴν
τοῦ βίου ἀναγωγὴν τοιαῦτα ἦν.

ἥρωικός, -ή, -όν < ὁ ἥρως
ὁ ἥρως (τοῦ ἥρωος) : ὁ ἀνὴρ ὁ
θαυμάσια ποιεῖ ἐν τοῖς μύθοις
εὐ-φημος, -ον < εὐ-φημέω

διανοέομαι < ἡ διάνοια

ἡ ἀ-νομία (τῆς ἀνομίας) < ἀ-
+ νόμος

ἐρρήθην (aor. pas. λέγω)

ἐφ' ἡμέρᾳ ἐκάστη = καθ'
ἐκάστην ἡμέραν

ἡ ἀν-αγωγή (τῆς ἀναγωγῆς) <
ἀν-άγω

Dopo il cap. 26

17 – La congiura di Cilone. (35, 248)

Il motivo addotto da Giamblico circa l'ostilità personale del crotoniate Cilone nei confronti di Pitagora e dei Pitagorici non rende conto delle cause più profonde della diminuzione di quel prestigio politico che, nel VI secolo, aveva fatto assumere ai pitagorici il governo di quasi tutte le città della Magna Grecia. La concezione della politica pitagorica, che non cedeva facilmente alle basse bramosie del volgo, dovette ben presto scontrarsi coi

δαιμόνιος, -α, -ον *demonico, relativo a un dèmone, cioè a un dio minore*

movimenti demagogici sorti in tutto il mondo greco tra il VI e il V secolo, che sfociarono in veri e propri moti.

ὁ Κύλων (τοῦ Κύλωνος)
ὁ Κροτωνιάτης (τοῦ Κροτωνι-
άτοῦ) : ὁ ἐν Κροτῶνι ἐνοικῶν
ἢ Κρότων (τῆς Κρότωνος) ὁ
πρωτεύω (τινός) : πρῶτός εἰμι
ἐκ τινων

βίαιος, -α, -ον < ἡ βία
θορυβώδης, -ες < ὁ θόρυβος
τυραννικός, ἡ, -όν < ὁ τύραννος
τὸ ἦθος (τοῦ ἥθους) : ὁ τοῦ ἀν-
θρώπου τρόπος | ἢ προ-θυμία
(τῆς προθυμίας) < πρόθυμος
παρ-έχομαι = δηλώω
κοινωνέω : ἔχω τι κοινόν τι,
μετέχω | Πυθαγόρειος, -ον < ὁ
Πυθαγόρας | ὁ Πυθαγόρας (τοῦ
Πυθαγόρου)

ἀπο-δοκιμάζω : ἀτιμάζω
διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας :
διὰ τὸ εἶναι χαλεπὸν τε καὶ
βίαιον...

ἄ-κρατος, -ον : ὁ κρατεῖν
ἑαυτοῦ οὐ δυνάμενος
ἢ φιλο-τιμία (τῆς φιλοτιμίας)
< φιλέω + τιμή

Κύλων, ἀνὴρ Κροτωνιάτης, γένει μὲν
καὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ πρωτέων τῶν
πολιτῶν, ἄλλως δὲ χαλεπὸς τις καὶ
βίαιος καὶ θορυβώδης καὶ τυραννικὸς
τὸ ἦθος, πᾶσαν προθυμίαν παρασχόμε-
νος πρὸς τὸ κοινωνῆσαι τοῦ Πυθα-
γορείου βίου καὶ προσελθὼν πρὸς
αὐτὸν τὸν Πυθαγόραν ἤδη πρεσβύτην
ὄντα, ἀπεδοκιμάσθη διὰ τὰς προει-
ρημένας αἰτίας. Γενομένου δὲ τούτου,
πόλεμον ἰσχυρὸν ἤρατο καὶ αὐτὸς καὶ
οἱ φίλοι αὐτοῦ πρὸς αὐτόν τε τὸν Πυ-
θαγόραν καὶ τοὺς ἐταίρους, καὶ οὕτω
σφόδρα τις ἐγένετο καὶ ἄκρατος ἢ φι-
λοτιμία αὐτοῦ τε τοῦ Κύλωνος καὶ τῶν

προειρημένας *dette prima,*
sopra

μετ' ἐκείνου τεταγμένων, ὥστε διατεῖ-
 ναι μέχρι τῶν τελευταίων Πυθα-
 γορείων. Ὁ μὲν οὖν Πυθαγόρας διὰ
 ταύτην τὴν αἰτίαν ἀπῆλθεν εἰς τὸ Με-
 ταπόντιον, καὶ κεῖ λέγεται καταστρέψαι
 τὸν βίον· οἱ δὲ Κυλώνειοι λεγόμενοι
 διετέλουν πρὸς Πυθαγορείους στασιάζ-
 οντες καὶ πᾶσαν ἐνδεικνύμενοι δυσ-
 μένειαν. Ἀλλ' ὅμως ἐπεκράτει μέχρι
 τινὸς ἢ τῶν Πυθαγορείων καλοκἀγαθία
 καὶ ἡ τῶν πόλεων αὐτῶν βούλησις,
 ὥστε ὑπ' ἐκείνων οἰκονομεῖσθαι βού-
 λεσθαι τὰ περὶ τὰς πολιτείας. Τέλος δὲ
 εἰς τοσοῦτον ἐπεβούλευσαν τοῖς
 ἀνδράσιν, ὥστε, ἐν τῇ Μίλωνος οἰκίᾳ
 ἐν Κρότῳ συνεδρευόντων τῶν Πυθα-
 γορείων καὶ βουλευομένων περὶ πολι-
 τικῶν πραγμάτων, ὑφάψαντες τὴν
 οἰκίαν, κατέκαυσαν τοὺς ἄνδρας πλὴν

δια-τείνω = πολὺν χρόνον μένω

τὸ Μεταπόντιον (τοῦ Μετα-
 ποντίου) 6

καὶ κεῖ : καὶ ἐκεῖ

καταστρέφω τὸν βίον = τελευ-
 τάω

Κυλώνειος, -α, -ον < ὁ Κύλων
 δια-τελέω = τέλος ποιέω τι

διετέλουν στασιάζοντες :

τέλος δὲ ἐστασίασαν

στασιάζω (πρὸς τινά) : ἐναντίος
 εἰμί (τινι)

ἐν-δείκνυμι

ἡ δυσ-μένεια (τῆς δυσμενείας)

↔ φιλία | ἐπι-κρατέω = νικάω
 μέχρι τινὸς χρόνου

ἡ βούλησις (τῆς βουλήσεως)
 < βούλομαι

ὁ Μίλων (τοῦ Μίλωνος) : Πυθα-
 γορείος τις

συν-εδρεύω : κάθημαι ἐν τῷ
 συνεδρίῳ

πολιτικός, -ή, -όν < πόλις

ὑφ-άπτω : λάθρα τι καίω

τεταγμένων *che erano* ἀγαθός) *onoratezza, pro-*
schierati *bità, complesso d'ogni virtù*

ἡ καλοκἀγαθία, τῆς καλο- οἰκο-νομέω (< οἶκος +
 κἀγαθίας (< καλὸς καὶ νόμος) *amministrato*

ὁ Ἀρχίππος (τοῦ Ἀρχίππου)
ὁ Λύσις (τοῦ Λύσιδος)

εὖ-ρωστος, ον (< ἡ ῥώμη)
= ἰσχυρός

δι-εκ-παίω : διεξέρχομαι βίᾳ
ἔξω = ἐκτός

συμβαίνει = γίγνεται

δυοῖν, Ἀρχίππου τε καὶ Λύσιδος· οὗτοι
δὲ νεώτατοι ὄντες καὶ εὖρωστότατοι
διεξεπαίσαντο ἔξω πῶς. Γενομένου δὲ
τούτου καὶ λόγον οὐδένα ποιησαμένων
τῶν πόλεων περὶ τοῦ συμβάντος
πάθους, ἐπαύσαντο τῆς ἐπιμελείας οἱ
Πυθαγόρειοι.

Dopo il cap. 27

18 – Prodigii compiuti dal divino Pitagora. (20, 142-144)

Le storie sui prodigi compiuti da Pitagora sono la testimonianza di una tradizione che in lui vide un grande riformatore filosofico, politico e religioso: sarebbe stato sacrilego attribuire a un mortale tali innovazioni: solo un dio era in grado di donare all'uomo tali beni. Perciò la sua figura fu circondata da un alone di mistero e proiettata nella leggenda, dove è rimasta per secoli.

τὸ ἄκουσμα (τοῦ ἀκούσματος)
(< ἀκούω) : ὁ βραχὺς καὶ
σοφὸς λόγος

Ἐν δὲ τούτῳ τῶν ἀκουσμάτων ἐστὶ·

«Τίς εἶ, Πυθαγόρα;», φασὶ γὰρ εἶναι Ἀπόλλωνα Ὑπερβόρεον· τούτου δὲ τεκμήρια ἔχουσθαι ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι, ἔξανιστάμενος, τὸν μηρὸν παρέφηνε χρυσοῦν καὶ ὅτι Ἀβαριν τὸν Ὑπερβόρεον εἰστία καὶ τὴν οἰστὸν αὐτοῦ ἀφείλετο, ἣ ἐκυβερνάτο. Λέγεται δὲ ὁ Ἀβαρις ἐλθεῖν ἐξ Ὑπερβορέων, ἀγείρων χρυσὸν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ προλέγων λοιμόν· κατέλυε δὲ ἐν τοῖς ἱεροῖς, καὶ οὔτε πίνων οὔτε ἐσθίων ὥφθη ποτὲ οὐδέν.

Καὶ λέγεται ἐν Μεταποντίῳ, εὐξάμενων τινῶν γενέσθαι αὐτοῖς τὰ ἐν τῷ προσπλέοντι πλοίῳ, «νεκρὸς τοίνυν ἂν ὑμῖν» ἔφη, καὶ ἐφάνη νεκρὸν ἄγον τὸ πλοῖον. Καὶ ἐν Συβάρει τὸν ὄφιν τὸν ἀποκτείναντα τὸν δασύν, ἔλαβε καὶ ἀπεπέμψατο, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν ἐν

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

Ὑπερβόρεος, -ον
οἱ Ὑπερβόρειοι : ἔθνος τι ἐν
τοῖς μύθοις
φασὶν ἔχουσθαι
ἐξ-αν-ίσταμαι

ὁ μηρός
(τοῦ μηροῦ)
παρα-φαίνω = δηλόω
χρυσοῦς, -ῆ, -οῦν < ὁ χρυσός
ὁ Ἀβαρις (τοῦ Ἀβαρίδος)

ἐστιάω (imperf. εἰστίων)
= ξενίζω, δέχομαι | ὁ οἰστός
(τοῦ οἰστοῦ) (att.: ὁ οἰστός)

ὁ οἰστός

ἀγείρω = συν-αγείρω
προ-λέγω : λέγω τι γενήσεσθαι
ὁ λοιμός (τοῦ λοιμοῦ) : ἡ νόσος
ἢ πολλοῖς ὁμοῦ γίγνεται, καὶ
εἰς θάνατον φέρει
κατα-λύω : διάγω τὸν βίον

τὸ Μεταπόντιον (τοῦ Μεταποντίου)

τὰ ἐν τῷ... πλοίῳ φορτία

τοίνυν = οὖν
ἂν γίγνοιτο

τὸ πλοῖον ἐφάνη ἄγον (: φέρον)
νεκρὸν τινα

ἡ Σύβαρις (τῆς Συβαρίδος) 6

δασύν : λαγών

δασύς, -εῖα, -ύ *peloso, ir-suto*

ἡ Τυρρηνία (τῆς Τυρρηνίας) 6
ὃς ἀπέκτεινε λαγῶν τινα

ἡ Κρότων (τῆς Κρότωνος) 6
ὁ ἀετός (τοῦ ἀετοῦ)

κατα-ψάω
ὑπομένω = ἀσμένως φέρω, ἐάω

οὐκ ἔφη λέξειν = ἔφη μὴ λέξειν
λέξειν = ἐρεῖν (fut. > λέγειν)

ἡ Καυλωνία (τῆς Καυλωνίας) 6
ἡ ἄρκτος (τῆς ἄρκτου)

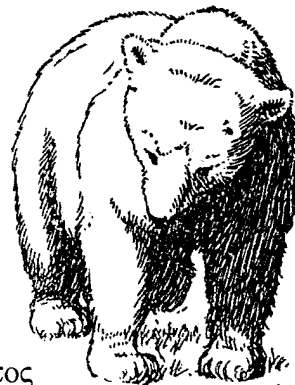
ἐξ-αγγέλλω

προ-λέγω
ὁ Μυλλίας (τοῦ Μυλλίου)
ὁ Κροτωνιάτης (τοῦ Κροτωνιά-
του) : ὁ ἐν Κρότῳ ἐνοικῶν
ἀναμνησκω (τινά τινας) : ποιῶ
τινα ἀναμνησκεσθαι τινας

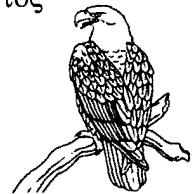
κατα-ψάω

ἡ ἄρκτος

ὁ ἀετός

ὁ Μίδας (τοῦ Μίδου) : βασιλεὺς
τις πλουσιότατος τῆς Φρυγίας
οἶχομαι = ἀπέρχομαι
ὁ τάφος (τοῦ τάφου) (< θάπτω)
= ἡ θήκη

ἐκέλευσε ὁ Πυθαγόρας

Τυρρηνία τὸν μικρὸν ὄφιν, ὃς ἀπέκτεινε
δάκνων. Ἐν Κρότῳ δὲ τὸν ἀετὸν τὸν
λευκὸν κατέψησεν ὑπομείναντα, ὥς
φασι. Βουλομένου δὲ τινος ἀκούειν,
οὐκ ἔφη πω λέξειν πρὶν ἢ σημεῖόν τι
φανῇ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐν
Καυλωνία ἡ λευκὴ ἄρκτος. Καὶ, πρὸς
τὸν μέλλοντα ἐξαγγέλλειν αὐτῷ τὸν
τοῦ υἱοῦ θάνατον, προεῖπεν αὐτός. Καὶ
Μυλλίαν τὸν Κροτωνιάτην ἀνέμνησεν,

ὅτι ἦν Μίδας, καὶ ὥχετο ὁ Μυλλίας εἰς
τὴν ἡπειρον, ποιήσων ὅσα ἐπὶ τῷ τάφῳ
ἐκέλευσε. Λέγουσι δὲ καὶ ὅτι τὴν

πω *mai*, in qualche modo

οἰκίαν αὐτοῦ ὁ πριάμενος καὶ ἀνορύ-
 ξας, ἃ μὲν εἶδεν, οὐδενὶ ἐτόλμησεν
 εἰπεῖν, ἀντὶ δὲ τῆς ἁμαρτίας ταύτης ἐν
 Κρότωνι ἱεροσυλῶν ἐλήφθη καὶ
 ἀπέθανε· τὸ γὰρ γένειον ἀποπεσὼν τοῦ
 ἀγάλματος, τὸ χρυσοῦν ἐφωράθη,
 λαβών. Ταῦτά τε οὖν λέγουσι πρὸς
 πίστιν καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὡς δὲ
 τούτων τε ὁμολογουμένων καὶ
 ἀδυνάτου ὄντος περὶ ἄνθρωπον ἕνα
 ταῦτα συμβῆναι, ἤδη οἴονται σαφές
 εἶναι ὅτι ὥς παρὰ κρείττονος ἀποδέχεσ-
 θαι χρὴ τὰ παρ' ἐκείνου λεχθέντα καὶ
 οὐχὶ ἀνθρώπου. Ἔστι γὰρ παρ' αὐτοῖς
 λεγόμενον τοῦτο· «Ἄνθρωπος δίπους
 ἐστὶ καὶ ὄρνις, καὶ τρίτον ἄλλο». Τὸ
 γὰρ τρίτον Πυθαγόρας ἐστί.

ἀν-ορύττω

ἡ ἁμαρτία (τῆς ἁμαρτίας)
< ἁμαρτάνωἱερο-συλέω : ἀρπάζω τι ἀπὸ
τοῦ ἱεροῦ

ἀπο-πίπτω

ἐφ-οράω
ἐφωράθη (ᾤφθη) γὰρ λαβών τὸ
γένειον τὸ χρυσοῦν ἀποπεσὼν
τοῦ ἀγάλματοςἡ πίστις (τῆς πίστεως) < πιστεύω
πρὸς πίστιν : πίστεως ἕνεκα,
ἵνα πιστεύωνται
ὁμολογέομαι : τὴν αὐτὴν
γνώμην ἔχω ἢ ἄλλος τιςπαρὰ κρείττονος = παρὰ θεοῦ
τινοςλεχθεῖς, εἶσα, ἐς = ῥηθεῖς, εἶσα,
ἐς (partic. aor. pass. λέγω)

οὐχί = οὐ, οὐχ

παρ' ἀνθρώπου

παρ' αὐτοῖς : παρὰ τοῖς Πυθα-
γορείοις | Πυθαγόρειος, -ον
< ὁ Πυθαγόραςὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
τρίτον ἄλλο γένος δίπους

συν-βαίνω accado, av-
 vengo, succedo, capito

Dopo il cap. 28

19 – Le vite passate di Pitagora. 14, 63

Una delle più note e originarie teorie pitagoriche è quella della metempsicosi o, come altri dicono, metensomatosi, vale a dire la dottrina della reincarnazione dell'anima: l'anima è l'elemento immortale dell'uomo, che dopo la morte migra in un oltremondo per poi reincarnarsi in un ciclo plurimillenario di nascite e morti, fino alla definitiva purificazione. Pitagora, a quanto raccontano, aveva lo straordinario dono di ricordare tutte le sue vite precedenti, tra cui quella dell'eroe omerico Euforbo.

ἡ ἐπιμέλεια (τῆς ἐπιμελείας)
< ἐπιμελέομαι

ὁ Πυθαγόρας ἐποιεῖτο
ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

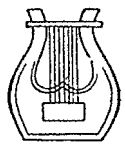
προ-εἶληφα < προ-λαμβάνω

ἐν-αργής, -ές = δηλός

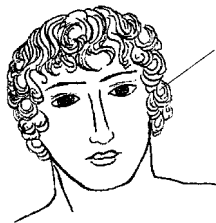
ἀναμνησκω (τινά τινος) : ποι-
έω τινα ἀναμνησκέσθαι
τινος

Τῆς γε τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελείας
ἀρχὴν ἐποιεῖτο τὴν ἀρίστην, ἥνπερ ἔδει
προειληφέναι τοὺς μέλλοντας καὶ περὶ
τῶν ἄλλων τὰ ἀληθῆ μαθήσεσθαι.
Ἐναργέστατα γὰρ καὶ σαφῶς
ἀνεμίμνησκε τῶν ἐντυγχανόντων πολ-
λοὺς τοῦ προτέρου βίου, ὃν αὐτῶν ἡ

ψυχὴ πρὸ τοῦ τῷδε τῷ σώματι ἐνδεθῆ-
ναι πάλαι ποτὲ ἐβίωσε, καὶ ἑαυτὸν δὲ
ἀναμφιλέκτοις τεκμηρίοις ἀπέφαιναν
Εὐφορβὸν γεγονέναι Πάνθου υἱόν, τὸν
Πατρόκλου καταγωνιστήν, καὶ τῶν
Ὀμηρικῶν στίχων μάλιστα ἐκείνους
ἐξύμνει καὶ μετὰ λύρας ἐμμελέστατα
ἀνέμελπε καὶ πυκνῶς ἀνεφώνει, τοὺς
ἐπιταφίους ἑαυτοῦ·

ἡ λύρα

ὁ πλοχμός

ἐδέθην < δέω
πρὸ τοῦ ἐνδεθῆναι = πρὶν
ἐνδεθῆναι
βίωω < ὁ βίος

ἀν-αμφί-λεκτος, -ον (< λέγω)
: σαφής, βέβαιος

ὁ Εὐφορβος (τοῦ Εὐφόρβου)
ὁ Πάνθους (τοῦ Πάνθου)
ὁ Πατρόκλος (τοῦ Πατρόκλου)
ὁ κατ-αγωνιστής (τοῦ κα-
ταγωνιστοῦ) : ὁς νικᾷ

Ὀμηρικός, -ή, -όν < ὁ Ὀμηρος
ὁ στίχος (τοῦ στίχου)

ἐξ-υμνέω = ὑμνέω

ἡ λύρα (τῆς λύρας)

ἐμ-μελής, -ές : κατὰ μέλος
καὶ ἀρμονίαν

ἀνα-μέλπω = ᾄδω

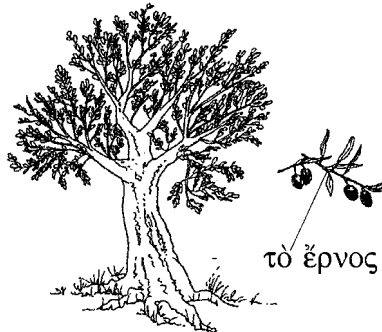
πυκνῶς = πολλάκις

ἀνα-φώνεω : στίχους κατα-
λέγω, ἀναγιγνώσκω

II. 18, 51-56

«Αἵματί οἱ δεύοντο κόμαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι
πλοχμοί θ', οἷ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ εὖ ἥσκηντο.

αἱ κόμαι

τὸ ἔρνος

οἱ = αὐτῷ | δεύοντο = ἐδεύοντο
αἱ κόμαι (τῶν κομῶν)
ὁ πλοχμός (τοῦ πλοχμοῦ)
κόμαι ὁμοῖαι Χαρίτεσσιν καὶ
πλοχμοί = κόμαι ὁμοῖαι ταῖς
κόμαις ταῖς τῶν Χαρίτων

τὸ ποίημα δέκα
στίχους ἔχει

Οἶον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης

οἶον = ὥς, ὥσπερ
τὸ ἔρνος (τοῦ ἔρνου)
ἐριθηλής, -ές = καρποφόρος

αἱ Χάριτες, τῶν Χαρίτων ἀσκέω *adorno, abbellisco*
(dat. pl. epico Χαρίτεσσιν)
le Cariti, o Grazie, dee gre-
che

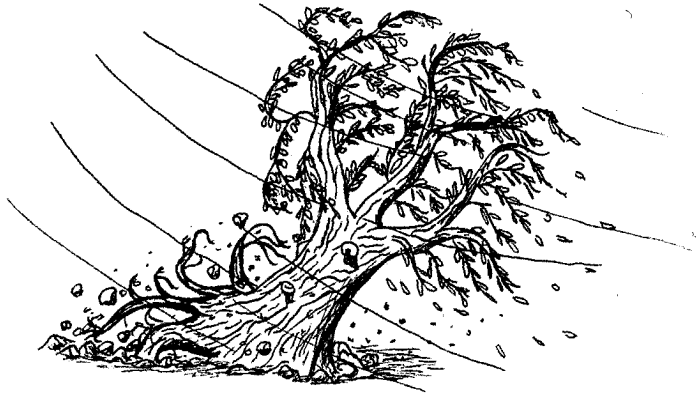
χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ : ἐν οἰοπόλῳ
 χώρῳ | οἰοπόλος, -ον : ἔρημος
 ὅθι = ὅπου | ἄλις = μάλιστα
 ἀνα-βέβρυχεν < ἀνα-βρύω
 τηλεθάω = ἐξανθέω | τό : ὅ
 ἡ πνοιᾶ (τῆς πνοιᾶς) = τὸ
 πνεῦμα | δονέω = κινέω
 παντοῖος, -α, -ον = πολλαπλά-
 σιος | βρύω (τινί) : μεστός
 εἰμί (τινος), τηλεθάω
 ἄνθει λευκῶ : ἄνθεσι λευκοῖς
 ἐξαπίνης = ἐξαίφνης
 ἡ λαίλαψ (τῆς λαίλαπος) = ὁ
 μέγας χειμῶν

ὔδωρ ἀναβέβρυχε ἐκ τῆς πηγῆς

ὁ βόθρος (τοῦ βόθρου) = ἡ τάφρος
 βόθρου : ἐκ βόθρου
 ἐκ-στρέφω
 ἡ γαῖα (τῆς γαίης) = ἡ γῆ
 τοῖος, -η, -ον = τοιοῦτος
 οἶον... τοῖον = ὥσπερ... οὕτω
 ὁ Ἀτρεΐδης (τοῦ Ἀτρεΐδου) : ὁ
 τοῦ Ἀτρέως υἱός | ὁ Ἀτρεύς
 (τοῦ Ἀτρέως) : βασιλεὺς τις
 ὁ Μενέλαος (τοῦ Μενελάου) :
 ὁ τῆς Λακεδαιμονίας βασι-
 λεύς | κτείνω = ἀπο-κτείνω
 κτάνε = ἔκτανε
 τεύχε' = τεύχεα < τὰ τεύχη (τῶν
 τευχῶν) = τὰ ὅπλα
 συλάω : ἀρπάζω

χώρῳ ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἄλις ἀναβέβρυχεν ὔδωρ,
 καλὸν τηλεθάον, τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσι
 παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρύει ἄνθει λευκῶ,
 ἐλθὼν δ' ἐξαπίνης ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ

ὁ ἄνεμος τὴν ἐλαίαν ἐκ-στρέφει

βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίης·
 τοῖον Πάνθου υἱὸν εὐμελίην Εὐφορβὸν
 Ἀτρεΐδης Μενέλαος, ἐπεὶ κτάνε, τεύχε'
 ἐσύλα.»

ἐκ-τανύω *stendo*
 εὐμελίην Εὐφορβὸν *Eufor-*
bo buona lancia

Dopo il cap. 28

20 – Il controllo dell'ira. (31, 197)

Archita di Taranto, pitagorico sette volte stratego della città e grande matematico, controlla il suo sdegno davanti all'inoperosità dei suoi servi, e dimostra che l'ira sconvolge la normale disposizione dell'animo alla giustizia. Spintaro, pitagorico di Taranto e padre del grande musicista Aristosseno, fu discepolo diretto di Archita.

Λέγεται καὶ τάδε περὶ τῶν Πυθαγορείων, ὥς οὔτε οἰκέτην ἐκόλασεν οὔδεις αὐτῶν, ὑπὸ ὀργῆς ἐχόμενος, οὔτε τῶν ἐλευθέρων ἐνουθέτησέ τινα, ἀλλ' ἀνέμενεν ἕκαστος τὴν τῆς διανοίας ἀποκατάστασιν (ἐκάλουν δὲ τὸ νουθετεῖν “πεδαρτᾶν”). ἐποιοῦντο γὰρ τὴν ἀναμονὴν σιωπῇ χρώμενοι καὶ ἡσυχίᾳ. Σπίνθαρος γοῦν διηγεῖτο πολλάκις περὶ Ἀρχύτου τοῦ

ἢ ἀπο-κατά-στασις, τῆς ἀποκαταστάσεως *il ristabilimento* (di uno stato di cose)

Πυθαγόρειος, -ον < ὁ Πυθαγόρας ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

ὁ οἰκέτης (τοῦ οἰκέτου) (< οἶκος) = ὁ δοῦλος ὁ ἐν οἰκίᾳ πονῶν

ὑπ' ὀργῆς ἔχομαι = ὀργίζομαι

ἀνα-μένω

πεδαρτάω = ὀρθὸν ποιέω τι

ἢ ἀνα-μονή (τῆς ἀναμονῆς) < ἀνα-μένω | ἢ σιωπή (τῆς σιωπῆς) < σιωπάω

ὁ Σπίνθαρος (τοῦ Σπινθάπου) : Πυθαγόρειός τις

γοῦν (γε οἶν) = μέντοι

ὁ Ἀρχύτας (τοῦ Ἀρχύτου) : Πυθαγόρειός τις ὃς ἐπτάκις ἐφεξῆς τοῦ Τάραντος ἦν στρατηγός

Ταραντῖνος, -η, -ον : ὁ ἐν
 Τάραντι ἐνοικῶν 6
 ὁ Τάρας (τοῦ Τάραντος)
 διὰ χρόνου τινός = μετὰ χρόνον
 τινά

ὁ ἐπί-τροπος (τοῦ ἐπιτρόπου)
 (< ἐπιτρέπω) : ὁ δοῦλος ὃς
 διοικεῖ
 τῶν πραγμάτων

ἡ ὀλιγωρία (τῆς ὀλιγωρίας) ↔
 ἡ ἐπιμέλεια

οὐκ ἂν ποτε δύναιντο

ἄ-θῶος, -ον ↔ κωλασθεῖς
 τηλικοῦτος, -αύτη, -οὔτο(ν) =
 τοσοῦτος
 ἡμάρτηκα < ἁμαρτάνω

Ταραντῖνου, ὅτι διὰ χρόνου τινός εἰς
 ἄγρὸν ἀφικόμενος, ἐκ στρατιᾶς νεωστὶ
 παραγεγονώς, ὡς εἶδε τὸν τε ἐπίτροπον
 καὶ τοὺς ἄλλους οἰκέτας οὐκ εὖ τῶν
 περὶ τὴν γεωργίαν ἐπιμελείας πεποίη-
 μένους, ἀλλὰ μεγάλη τινὶ κεχρημένους
 ὀλιγωρία, ὀργισθεῖς τε καὶ ἀγα-
 νακτήσας, εἶπεν, πρὸς τοὺς οἰκέτας, ὅτι
 εὐτυχοῦσιν, ὅτι αὐτοῖς ὥργισται· εἰ
 γὰρ μὴ τοῦτο συμβεβηκὸς ἦν, οὐκ ἂν
 ποτε αὐτοὺς ἀθῶους γενέσθαι τηλι-
 καῦτα ἡμαρτηκότας.

Dopo il cap. 29

21 – Conformarsi alla volontà divina. 145
 L'accettazione della volontà divina caratte-
 rizza non soltanto la pietà religiosa, ma so-
 prattutto l'atteggiamento del filosofo nei
 confronti dell'ordinamento del mondo:

συμ-βαίνω *capito, accado*, ἄ-θῶος, -ον *impunito, inco-*
succedo *lume*

non volere che le cose accadano secondo il nostro desiderio, ma desiderare le cose così come accadono. Può sembrare fatalismo, ma è un atteggiamento comune a tutte le culture in cui ci sia spazio per la Provvidenza divina, sia o non sia ammesso il libero arbitrio dell'individuo nei confronti dell'infinita libertà di Dio.

Οὐδὲν ὥοντο οἱ Πυθαγόρειοι ἐκ τοῦ αὐτομάτου συμβαίνειν καὶ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ κατὰ θείαν πρόνοιαν, μάλιστα τοῖς ἀγαθοῖς καὶ εὐσεβέσι τῶν ἀνθρώπων· Ἀποπλέοντι οὖν Θυμαρίδῃ Πυθαγορείῳ καὶ περιέστησαν οἱ ἐταῖροι ἀσπαζόμενοί τε καὶ ἀποτασσόμενοι. Καί τις ἤδη ἐπιβάντι τοῦ πλοίου εἶπεν· «Ὅσα βούλει, παρὰ τῶν θεῶν, ὦ Θυμαρίδα!» Καὶ ὃς· «Εὐφήμει» ἔφη,

Πυθαγόρειος, -ον < ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ἐκ τοῦ αὐτομάτου = ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου
συμβαίνει = γίνεται

ἡ πρόνοια (τῆς προνοίας) : ἡ τῶν θεῶν διάνοια ἡ ἐξ ἀρχῆς πάντα παρασκευάζουσα καὶ κελεύουσα

ὁ Θυμαρίδης (τοῦ Θυμαρίδοῦ)

ἀπο-τάσσομαι : χαίρειν κελεύω

τῷ Θυμαρίδῃ ἐπιβάντι

«Ὅσα βούλει... γένοιτό σοι!»

ὃς : Θυμαρίδης

ἐπιστημονικός, -ή, -όν < ἡ
ἐπιστήμη

εὖ-γνωμος, -ον < εὖ + γνώμη

ἀντι-τείνω (τινί) = ἀνθίσταμαι

προσ-αγανακτέω

«ἀλλὰ βουλοίμην μᾶλλον, ὅς' ἂν μοι
παρὰ τῶν θεῶν γένηται». Ἐπιστημονι-
κὸν γὰρ τοῦτο ἡγεῖτο μᾶλλον καὶ εὖ-
γνωμον· τὸ μὴ ἀντιτείνειν καὶ
προσαγανακτεῖν τῇ θεῇ προνοίᾳ.

Dopo il cap. 30

22 – Pitagora mette alla prova gli aspiranti discepoli. (20, 94)

L'ammissione alla scuola di Pitagora era subordinata a un periodo di prova, durante il quale il maestro s' accertava che l'aspirante discepolo fosse dotato d' una serie di qualità morali e intellettuali che lo rendessero degno degl' insegnamenti che avrebbe ricevuti.

ἡ διά-πειρα (τῆς διαπείρας)
= ἡ πεῖρα

σκοπέω = ἐπι-σκοπέω

ὁ Πυθαγόρας ἐσκόπει

ὁ Πυθαγόρας (τοῦ Πυθαγόρου)

ἐχεμυθέω = σιωπάω

Πρῶτον μὲν ἐν τῷ λαμβάνειν τὴν
διάπειραν ἐσκόπει εἰ δύνανται ἐχε-
μυθεῖν καὶ καθεώρα εἰ, μανθάνοντες
ὅσα ἂν ἀκούσωσιν, οἱοί τέ εἰσι σιωπᾶν

καὶ διαφυλάττειν, ἔπειτα εἴ εἰσιν αἰδήμονες· ἐποιεῖτό τε πλείονα σπουδὴν τοῦ σιωπᾶν ἢ περ τοῦ λαλεῖν. Ἐσκόπει δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάντα, μὴ ἄρα πρὸς πάθος ἢ ἐπιθυμίαν ἀκρατήτως ἐπτόηνται, οὐ παρέργως τὰ τοιαῦτα ἀεὶ ἐπιβλέπων, οἷον πῶς πρὸς ὀργὴν ἔχουσιν ἢ πῶς πρὸς ἐπιθυμίαν, ἢ εἰ φιλόνικοί εἰσιν ἢ φιλότιμοι, ἢ πῶς πρὸς φιλονεικίαν ἔχουσιν ἢ πῶς πρὸς φιλίαν. Εἰ δὲ πάντα ἀκριβῶς αὐτῷ ἐπιβλέποντι ἐξηρτυμένοι ἐφαίνοντο τοῖς ἀγαθοῖς ἥθεσι, τότε περὶ εὐμαθείας καὶ μνήμης ἐσκόπει· πρῶτον μὲν εἰ δύνανται ταχέως καὶ σαφῶς παρακολουθεῖν τοῖς λεγομένοις, ἔπειτα εἰ παρέπεταί τις αὐτοῖς ἀγάπησις καὶ σωφροσύνη πρὸς τὰ διδασκόμενα. Ἐπεσκόπει γὰρ πῶς ἔχουσι φύσει πρὸς ἡμέρωσιν· πολέ-

δια-φυλάττω

αἰδήμων, -ον : ὃ οὐκ ἔστιν ἀναίδεια

ἀ-κράτητος, -ον : ὁ κρατεῖσθαι οὐ δυνάμενος

πτοέω = ταράττω
παρέργως : ἄνευ σπουδῆς

ἐπι-βλέπω = ἐπισκοπέω
οἷον = ὥς

φιλόνικος, -ον < φίλος + νίκη
= ὃς φίλων τὴν νικὴν καὶ ἀεὶ μάχεσθαι βούλεται
φιλό-τιμος, -ον < ἡ φιλοτιμία

ἡ φιλο-νεια (τῆς φιλονεικίας)
< φιλόνικος

ἀκριβής, -ές < ἡ ἀκρίβεια

τὸ ἦθος (τοῦ ἥθους) = ὁ τοῦ ἀνθρώπου τρόπος
ἡ εὐ-μάθεια (τῆς εὐμαθείας)
< εὖ + μανθάνω

παρα-ακολουθεῶ

παρ-έπομαι

ἡ ἀγάπησις (τῆς ἀγαπήσεως)
< ἀγαπάω

ἡ ἡμέρωσις (τῆς ἡμερώσεως)
< ἡμερος

πτοέω *sono pronò a* (+ acc.) τὸ ἦθος, τοῦ ἥθους *il costume, l'abitudine, l'indole*

ἡ ἀγριότης (τῆς ἀγριότητος)
 (< ἄγριος) ↔ ἡ ἡμέρωσις
 ἡ δι-αγωγή (τῆς διαγωγῆς)
 < διάγω
 ἡ ἀν-αισχυντία (τῆς ἀναι-
 σχυντίας) = ἡ ἀναΐδεια
 ἡ ἀ-κολασία (τῆς ἀκολασίας)
 ↔ ἡ σωφροσύνη
 ἡ ἀ-καιρία (τῆς ἀκαιρίας) < ἀ-
 + καιρός | ἡ δυσ-μάθεια (τῆς
 δυσμαθείας) ↔ ἡ εὐ-μάθεια
 ἡ ἀν-αρχία (τῆς ἀναρχίας)
 < ἀ- + ἄρχω | ἡ ἀ-τιμία (τῆς
 ἀτιμίας) < ἀ-τιμάζω
 ἀκόλουθος, -ον < ἀκολουθέω :
 τὰ ἀκόλουθα = τὰ λοιπὰ
 ἡ πραότης (τῆς πραότητος)
 < πρᾶος

ἁρμόζω (τινί) : ἁρμονίαν ἔχω
 πρὸς τι

τῆς παρ' ἑαυτῷ (τῷ Πυθαγόρᾳ)
 σοφίας = τῆς ἑαυτοῦ σοφίας)

ἐγ-κρίνω = δέχομαι

ἀν-ἁρμοστος, -ον < ἀ- + ἁρμόζω

ἀλλό-φυλος, -ον = ἀλλότριος

ὀθνεῖος, -α, -ον = ξένος
 ἀπ-ελαύνω

μῖον δὲ ἡγεῖτο τὴν ἀγριότητα πρὸς τοι-
 αύτην διαγωγὴν· ἀκολουθεῖν γὰρ
 ἀγριότητι ἀναΐδειαν, ἀναισχυντίαν,
 ἀκολασίαν, ἀκαιρίαν, δυσμάθειαν,
 ἀναρχίαν, ἀτιμίαν καὶ τὰ ἀκόλουθα,
 πραότητι δὲ καὶ ἡμερότητι τὰ ἐναντία.
 Ἐν μὲν οὖν τῇ διαπεύρᾳ τοιαῦτα ἐπεσ-
 κόπει καὶ πρὸς ταῦτα ἥσκει τοὺς
 μανθάνοντας, τοὺς τε ἁρμόζοντας τοῖς
 ἀγαθοῖς τῆς παρ' ἑαυτῷ σοφίας
 ἐνέκρινε καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας
 ἀνάγειν ἐπειρᾶτο· εἰ δὲ ἀνἁρμοστον
 κατίδοι τινά, ὥσπερ ἀλλόφυλόν τινα
 καὶ ὀθνεῖον ἀπήλαυνε.

Dopo il cap. 30

23 – Il principio del “giusto mezzo”. (7, 34)

Comune a gran parte dell’etica antica, il principio del “giusto mezzo” prescrive di rifuggire gli eccessi e cercare sempre il punto di equilibrio tra di essi. Ovviamente, non è possibile stabilire a priori quale sia il medio in ogni circostanza, ma ogni caso esige una valutazione a sé.

Πυκνὸν γὰρ ἦν αὐτῷ πρὸς ἅπαντας
πανταχῇ, πολλοὺς καὶ ὀλίγους τὸ τοι-
οῦτον ἀποφθεγμα, χρησμῷ θεοῦ ὅμοιον·
«Φυγαδευτέον πάσῃ μηχανῇ καὶ περι-
κοπτέον πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ μηχαναῖς
παντοίαις ἀπὸ μὲν σώματος νόσον, ἀπὸ
δὲ ψυχῆς ἀμαθίαν, κοιλίας δὲ πολυτέ-
λειαν, πόλεως δὲ στάσιν, οἴκου δὲ διχο-
φροσύνην, ὁμοῦ δὲ πάντων ἀμετρίαν»,
δι’ ὧν φιλοστοργότατα ἀνεμίμνησκεν
ἕκαστον τῶν ἀρίστων δογμάτων.

πυκνόν = πολλάκις

πανταχῇ = πανταχοῦ

τὸ ἀπό-φθεγμα (τοῦ ἀποφθέγμα-
τος) (< φθόγγος) : τὸ λεγόμενον
ὁ χρησμός (τοῦ χρησμοῦ) = τὸ
χρηστήριον, τὸ μαντεῖον
φυγα-δεύω : εἰς φυγὴν
ἀποβάλλω
ὁ σίδηρος (τοῦ σιδήρου) < σι-
δηροῦς

ἀπὸ κοιλίας | ἡ κοιλία (τῆς
κοιλίας) = ἡ γαστήρ
ἡ πολυ-τέλεια (τῆς πολυ-
τελείας) = πλεονεξία
ἀπὸ πόλεως | ἡ στάσις (τῆς στά-
σεως) : ὁ πόλεμος ὃν ποιοῦν-
ται οἱ πολῖται πρὸς τοὺς τῆς
πόλεως ἐπιστάτας | ἀπ’ οἴκου
ἡ διχο-φροσύνη ↔ ἡ ὁμόνοια
ἀπὸ πάντων | ἡ ἀμετρία (τῆς
ἀμετρίας) < ἄ + μέτρον
φιλό-στοργος, -ον : ὁ μάλα
φιλῶν | φιλοστοργότατα =
φιλοστοργοτάτως
ἀναμιμνήσκω τινά τινος : ποιῶ
τινα ἀναμιμνήσκεσθαι τινος
τὸ δόγμα (τοῦ δόγματος) (< δο-
κέω) = ἡ γνώμη

Dopo il cap. 31

24 – I simboli pitagorici. 83-84

Nella scuola pitagorica era tipico l'insegnamento per simboli o "acusmi": si tratta di detti aforistici normativi di senso allegorico e significato oscuro, la cui interpretazione impegnò i commentatori già a partire dal V secolo a. C., quando nacquero opere "Sui simboli pitagorici". Giamblico avvisava di non sottovalutare la portata conoscitiva di questi detti apparentemente insignificanti o addirittura ridicoli, raccomandando di scovare dietro la loro enigmaticità il profondo insegnamento che trasmettevano. Questi suoi moniti, ormai molti secoli dopo il fiorire del pitagorismo, ci fanno capire come i simboli pitagorici risultassero davvero difficilmente comprensibili ai suoi contemporanei.

ἡ Νίκη τὸν πόδα ὑποδεῖται

τὰ λέγοντα... τοιαῦτά ἐστιν

τὸ ἄκουσμα (τοῦ ἀκούσματος)
(< ἀκούω) : ὁ βραχὺς καὶ
σοφὸς λόγος | οἶον = ὥς, ὥσπερ
ἀντι-κατα-λείπω : λείπω τι
ἀντί τινος | ἀντικαταλείπειν
ἀνθ' ἡμῶν μετὰ θανάτου

τὸν δεξιὸν πόδα
ὑπο-δέομαι

Τὰ τί πρακτέον ἢ οὐ πρακτέον τῶν
ἀκουσμάτων τοιαῦτά ἐστιν, οἶον ὅτι
“δεῖ τεκνοποιεῖσθαι” (δεῖ γὰρ ἀντικα-
ταλιπεῖν τοὺς θεραπεύοντας τὸν θεόν),
ἢ ὅτι “δεῖ τὸν δεξιὸν ὑποδεῖσθαι πρότε-

ρον”, ἢ ὅτι “οὐ δεῖ τὰς λεωφόρους
βαδίζειν ὁδοὺς οὐδὲ εἰς περιρραντήριον
ἐμβάπτειν οὐδὲ ἐν βαλανείῳ λούεσθαι”.

λεω-φόρος, -ον : δι’ὃν ὁ ὄχλος
βαδίζει
τὸ περιρραντήριον (τοῦ περιρ-
ραντηρίου) : τὸ καθάρσιον
λουτρόν
ἐμβάπτειν τὰς χεῖρας
ἐμ-βάπτω

ὁ ἀνὴρ τὴν χεῖραν ἐμβάπτει
εἰς περιρραντήριον

ἄδηλον γὰρ ἐν πᾶσι τούτοις εἰ καθαρεύ-
ουσιν οἱ κοινωνοῦντες. Καὶ ἄλλα τάδε·
“φορτίον μὴ συγκαθαίρειν” (οὐ γὰρ δεῖ
αἴτιον γίνεσθαι τοῦ μὴ πονεῖν), “συνα-
νατιθέναι δέ”. “Χρυσὸν ἐχούσῃ μὴ
πλησιάζειν ἐπὶ τεκνοποιίᾳ”. “Μὴ λέγειν
ἄνευ φωτός”. “Σπένδειν τοῖς θεοῖς κατὰ
τὸ οὔς τῆς κύλικος οἶωνοῦ ἕνεκεν, καὶ

κοινωνέω (< κοινός) = μετέχω
οἱ κοινωνοῦντες :
οἱ ἄλλοι τὸ αὐτὸ ποιοῦντες
τὸ φορτίον (τοῦ φορτίου) < τὰ
φορτία συγκαθαίρει
συν-καθ-αίρῶ : συλλαμβάνω
τῷ τὸ φορτίον ἀποτιθέντι
γίνομαι = γίγνομαι
συν-ανα-τίθημι ↔ συγκα-
θαίρῶ : συλλαμβάνω τῷ τὸ
φορτίον ἀνατιθέντι
ἡ τεκνοποιία (τῆς τεκνοποιίας)
< τεκνοποιέομαι

τὸ οὔς (τοῦ ὥτος)
ἡ κύλιξ (τῆς κύλικος)
ἕνεκεν = ἕνεκα

ὁ οἶωνός, τοῦ οἶωνοῦ *il*
buon augurio

τὸ δακτύλιον (τοῦ δακτυλίου)

φυτεύω : τίθημι

ὥσπερ ἰκέτις ἐστίν
ἡ ἐστία (τῆς ἐστίας)
ἅφ' ἐστίας : ἀπ' οἰκίας
οὐ δεῖ διώκειν (κακὰ ποιεῖν)
τὴν αὐτοῦ (ἐαυτοῦ) γυναῖκα
οἱ γὰρ ἰκέται, τοῖς θεοῖς ἱεροὶ
ὄντες, πρὸς τοῖς βωμοῖς ἔμει-
νον οὔτε τι κακοῦ πάσχειν
ἐδύναντο· οἱ δὲ ἄνδρες τὰς
γυναῖκας ἅφ' ἐστίας, ὥσπερ
ἀπὸ βωμοῦ εἰς τὰς ἐαυτῶν
οἰκίας ἤγον | ὁ Πυθαγόρας
μηδὲ θύειν δεῖν ἔλεγε
ὁ Μῆν (τοῦ Μηνός) : ὁ τῶν
μηνῶν θεός
οἱ ἀλεκτρυόνες σημαίνουσιν

ἡ ἐστία

δι-ορίζω : ἀκριβῶς λέγω καὶ
ἐπιτάττω | οἱ Πυθαγόρειοι
διορίζουσιν
Πυθαγόρειος, -ον < ὁ Πυθα-
γόρας (τοῦ Πυθαγόρου)
ἡ ὁμο-λογία (τῆς ὁμολογίας)
< ὁμολογέω
αὕτη : ἡ πρὸς τὸ θεῖον ὁμολογία
συν-τάττω : κόσμῳ τίθημι,
παρασκευάζω

ὥπως μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πίνηται”. “Ἐν
δακτυλίῳ μὴ φέρειν σημεῖον θεοῦ
εἰκόνα, ὥπως μὴ μιάνηται”. ἄγαλμα
γὰρ δεῖ φυτεῦσαι ἐν τῷ οἴκῳ. “Γυναῖκα
οὐ δεῖ διώκειν τὴν αὐτοῦ· ἰκέτις γάρ”.
ἅφ' ἐστίας γὰρ ἀγόμεθα. “Μηδὲ ἀλεκ-
τρυόνα λευκὸν θύειν”. ἰκέτης γάρ, ἱερὸς
τοῦ Μηνός· διὸ καὶ σημαίνουσιν ὥραν.

Dopo il cap. 31

25- L'accordo con il divino. 137

Principio ordinatore della vita è accordarsi col di-
vino, il che significa vivere una vita improntata alla
virtù, al bene, alla giustizia.

“Ἀπαντα, ὅσα περὶ τοῦ πράττειν ἢ μὴ
πράττειν διορίζουσιν, ἐστόχασται τῆς
πρὸς τὸ θεῖον ὁμολογίας. Καὶ ἀρχὴ
αὕτη ἐστὶ καὶ βίος ἅπας συντέτακται
πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ θεῷ. Καὶ ὁ

μιάνω *violo, profano, con-*
tamino

στοχάζομαι (+ gen.) *miro,*
tendo a

λόγος οὗτος ταύτης ἐστὶ τῆς φιλο-
σοφίας· ὅτι γελοῖον ποιοῦσιν ἄνθρωποι
ἄλλοθεν ποθεν ζητοῦντες τὸ εὖ, ἢ παρὰ
τῶν θεῶν, ὥσπερ ἂν εἴ τις, ἐν βασιλευ-
ομένη χώρᾳ, τῶν πολιτῶν τινὰ ὑπαρχον
θεραπεύσῃ, ἀμελήσας αὐτοῦ τοῦ
πάντων ἄρχοντος καὶ βασιλεύοντος·
τοιοῦτον γὰρ οἶονται ποιεῖν καὶ τοὺς
ἀνθρώπους. Ἐπεὶ γὰρ ἔστι τε θεὸς καὶ
οὗτος πάντων κύριος, δεῖν δὲ παρὰ τοῦ
κυρίου τὰγαθὸν αἰτεῖν· καὶ ἐπεὶ
πάντες, οὓς μὲν ἂν φιλῶσι καὶ οἷς ἂν
χαίρωσι, τούτοις διδόασι τὰγαθὰ, πρὸς
δὲ οὓς ἐναντίως ἔχουσι, τὰναντία,
δῆλον ὅτι ταῦτα πρακτέον, οἷς
τυγχάνει ὁ θεὸς χαίρων. Ταῦτα δὲ οὐ
ῥάδιον εἰδέναι.

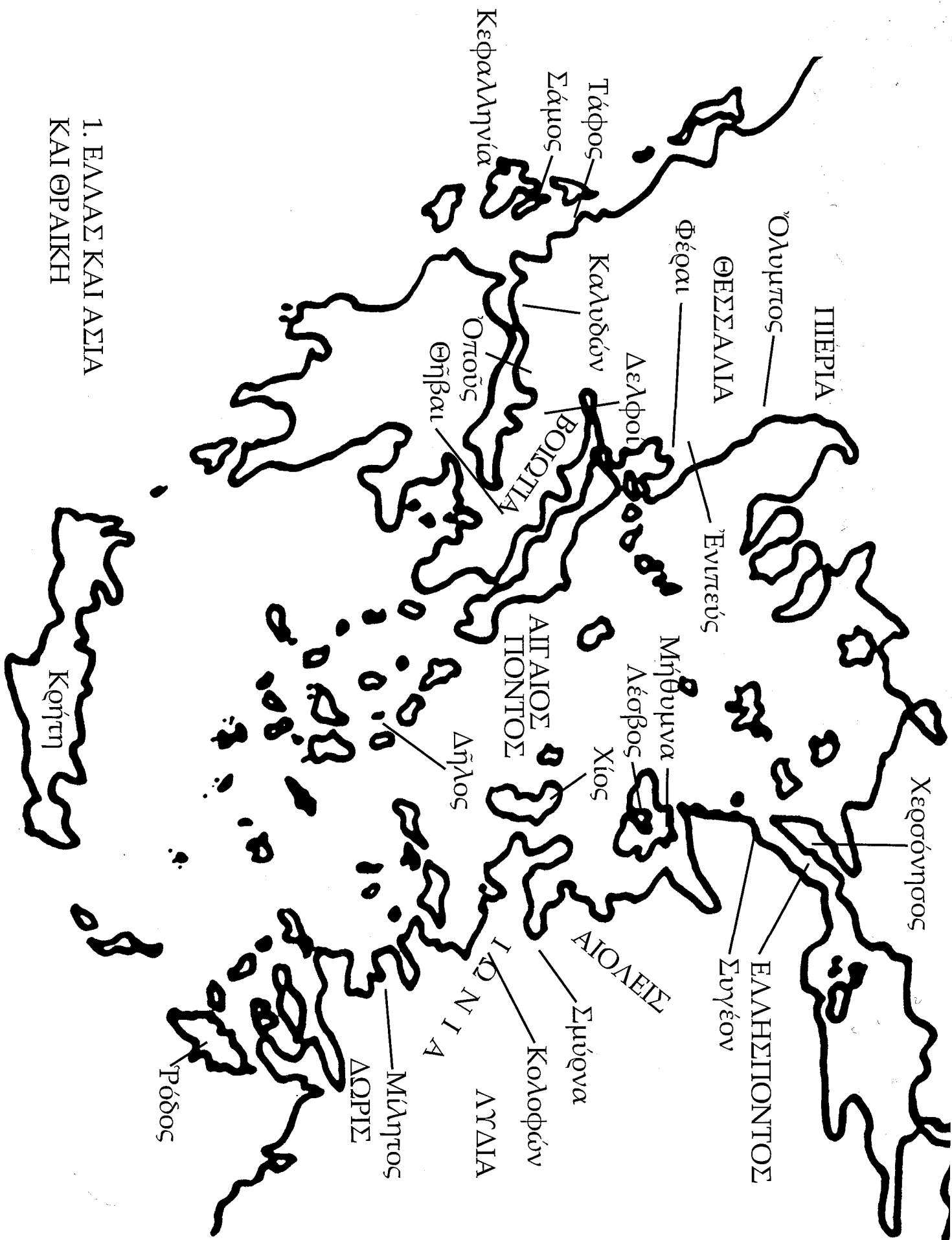
οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ταύτης
τῆς φιλοσοφίας

γελοῖος, -α, -ον : ὁ γελᾶν ποιῶν
ὅμοιον ποιοῦσιν

ὑπ-αρχος, -ον : ὁ ἄρχων, ἀλλ'
ὑπό τινος

αὐτοῦ τοῦ πάντων ἄρχοντος
καὶ βασιλεύοντος : ἐκεῖνος ὃς
πάντων ἄρχει καὶ βασιλεύει

ἄλλοθεν ποθεν... ἢ *da qual-
che altra parte... piuttosto
che*

2. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

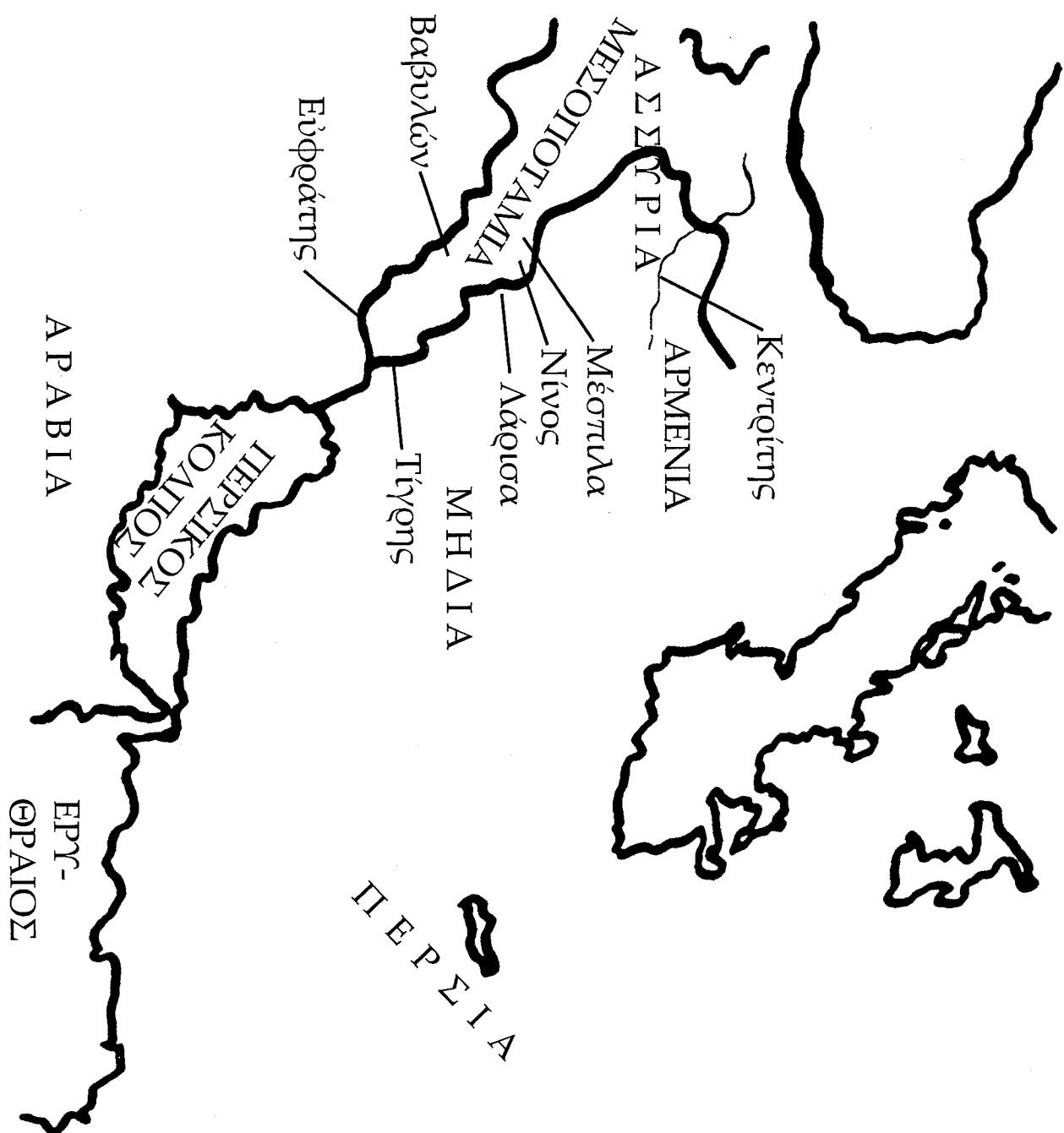
3α. ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗ

3β. ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗ

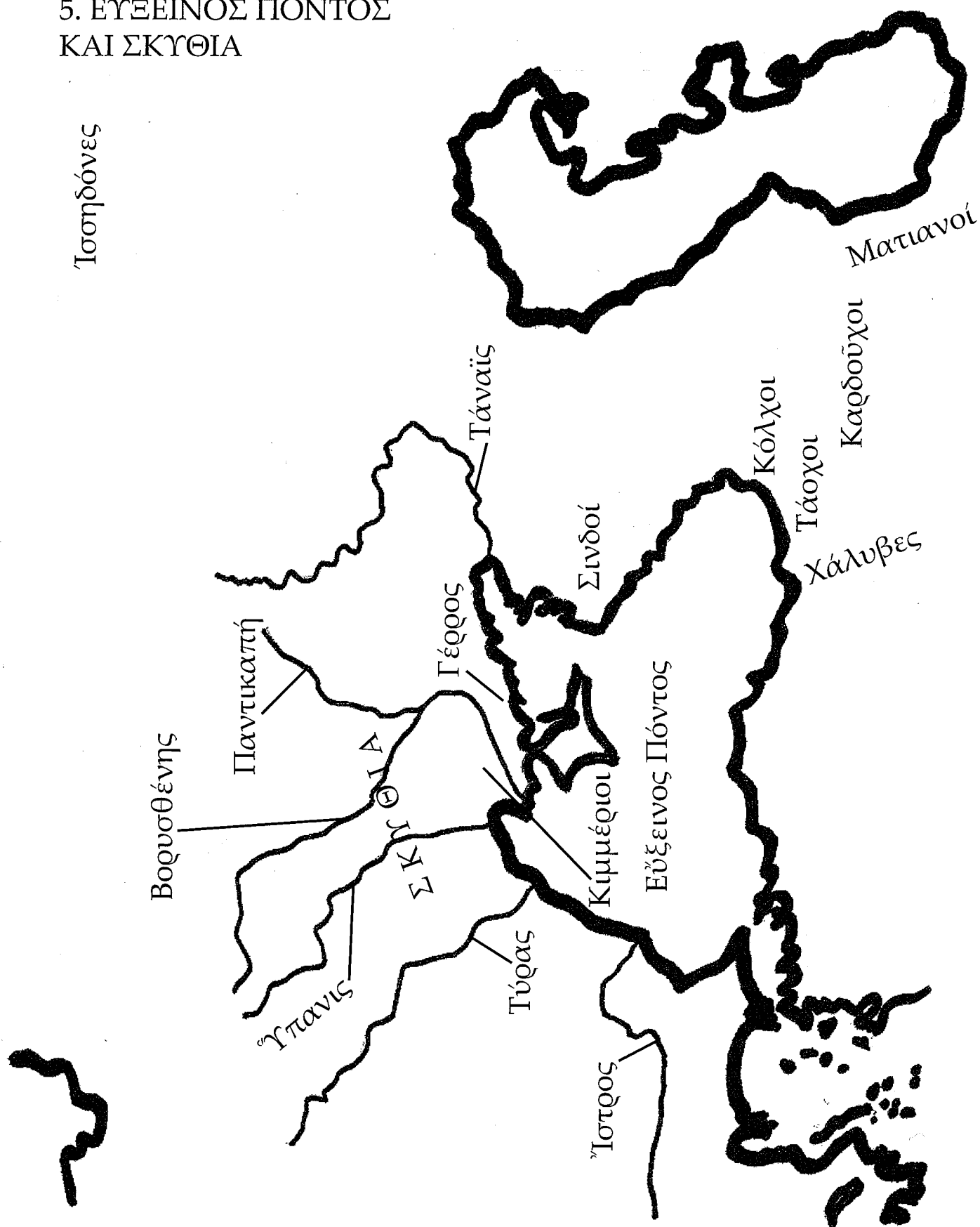

4. ΜΗΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΣΙΑ

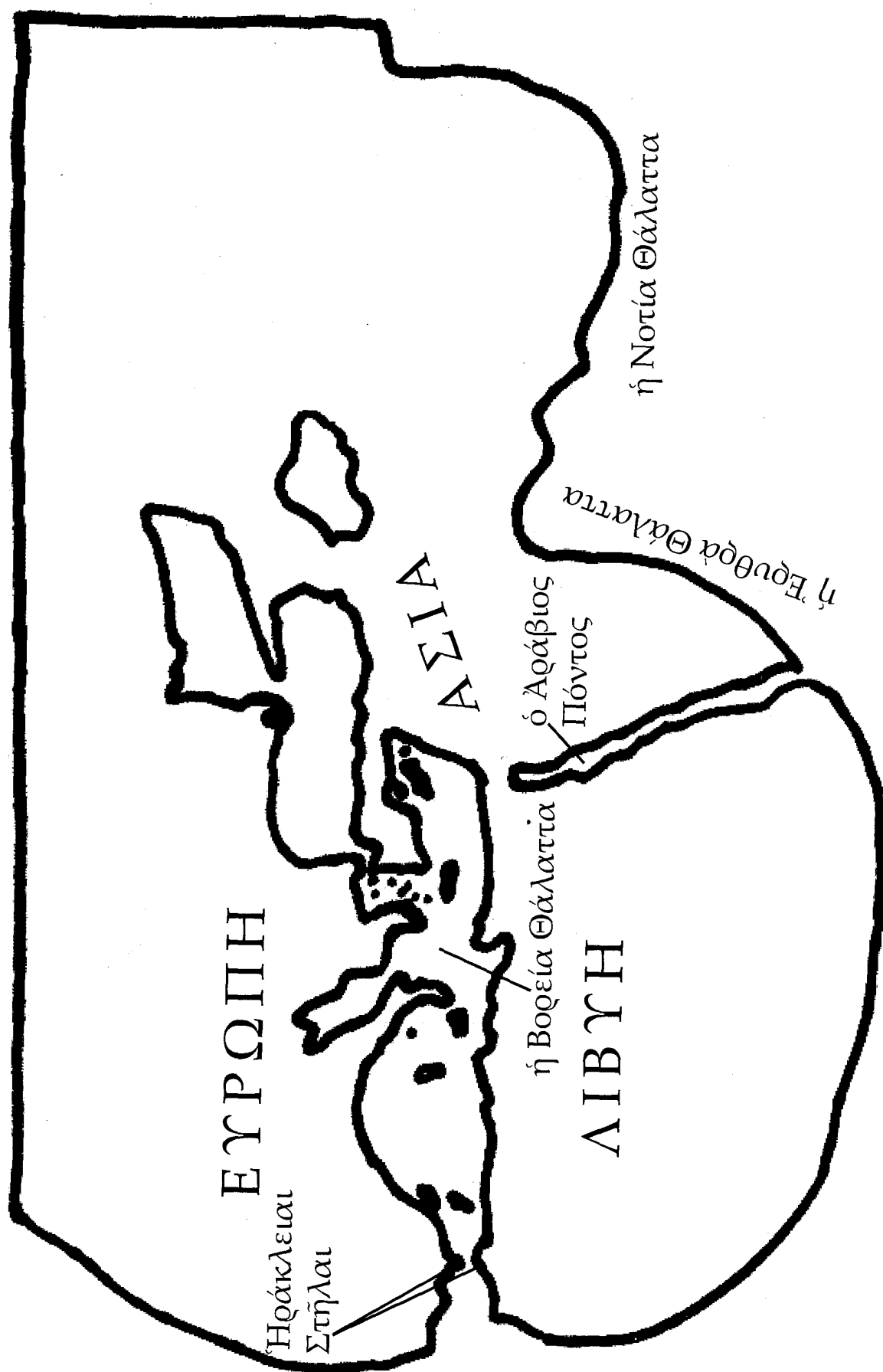
5. ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΣΚΥΘΙΑ

Ίσσηδόνες

6. ΙΤΑΛΙΑ ΚΑΙ
ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΑΣ

7. Η ΓΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ
ΚΑΘ' ΗΡΟΔΟΤΟΝ

VOCABOLARIO GRECO-ITALIANO

A Ἄβαρις, Ἀβάριδος, ὁ Abari ἄβατος, ἄβατον impraticabile, inaccessibile Ἀβροκόμας, Ἀβροκόμα, ὁ Abrocoma ἀγάλλομαι mi compiaccio, esulto (per, + <i>dat.</i>, ο ἐπί + <i>dat.</i>) ἄγαμαι ammiro ἀγανάκτησις, ἀγανακτήσεως, ἡ sdegno, irritazione ἀγάπησις, ἀγαπήσεως, ἡ ἀφ-φεξιоне, ἀμορε ἄγγος, ἄγγεος, τό vaso ἀγείρω raccolgo, ammasso Ἀγίας, Ἀγίου, ὁ Agia Ἀγκαῖος, Ἀγκαίου, ὁ Anceo ἄγνοια, ἀγνοίας, ἡ ignoranza ἀγοραῖος, ἀγοραία, ἀγοραῖον della piazza οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι mercanti, frequentatori del mercato ἀγριότης, ἀγριότητος, ἡ roz-zezza, selvatichezza, sfrontatezza ἀγωγή, ἀγωγῆς, ἡ insegnamento ἀδελφιδοῦς, ἀδελφιδοῦ, ὁ ni-pote (figlio del fratello o della sorella) Ἀδμητος, Ἀδμήτου, ὁ Admèto ἀδιάβατος, ἀδιάβατον non transitabile, traversabile ἀδικέω commetto ingiustizia (contro, + <i>acc.</i>) ἀδίκημα, ἀδικήματος, τό in-giustizia, torto, delitto ἄδικος, ἄδικον ingiusto	ἄδοξέω sono sprezzato, poco stimato ἀδυνατέω sono impotente, in-capace; non posso ἄέναιος, ἄέναιον che scorre sempre, perrenne ἄετός, ἄετοῦ, ὁ aquila Ἀθαμαντία, Ἀθαμαντίας, ἡ Atamantia Ἀθάμας, Ἀθάμαντος, ὁ Ata-mante ἄθροίζω raduno, raccolgo ἄθροισμα, ἄθροίσματος, τό as-sembramento, raccolta, riunione ἄθυμέω sono scoraggiato, mi perdo d'animo ἄθυμία, θυμίας, ἡ scoraggia-mento ἄθυμος, ἄθυμον scoraggiato ἄθύμως ἔχω sono scoraggiato ἄθῳος, ἄθῳον impunito Αἰγαῖος, Αἰγαίου, ὁ Egeo Ἄιδης, Ἄιδου, ὁ Ade, dio del-l'Oltretomba αἰδήμων, αἰδήμον verecondo, riservato αἰδώς, αἰδοῦς, ἡ (τὴν αἰδῶ, τῇ αἰδοῖ) pudore Αἰήτης, Αἰήτου, ὁ Eeta αἶθω incendio, brucio αἶνιγμα, αἰνίγματος, τό enigma Αἰολεῖς, Αἰολῶν, οἱ Eoli αἶρεσις, αἰρέσεως, ἡ scelta αἰσθησις, αἰσθήσεως, ἡ sensa-zione, percezione αἰσχύνω disonoro (<i>pass. aor.</i> ἡσχύνθην)	αἰτιάομαι accuso, incolpo (+ <i>acc.</i>) αἰχμάλωτος, αἰχμάλωτον pri-gioniero αἰχμή, αἰχμῆς, ἡ lancia αἰχμοφόρος, αἰχμοφόρου, ὁ lanciere ἄκαιρία, ἀκαιρίας, ἡ smode-ratezza, intemperanza ἄκαιρος, ἄκαιρον inopportuno, intempe-stivo ἄκανθα, ἀκάνθης, ἡ spina ἀκινάκης, ἀκινάκου, ὁ scimi-tarra ἄκοή, ἀκοῆς, ἡ orecchio ἀκολασία, ἀκολασίας, ἡ in-temperanza, sfrenatezza ἀκόλουθος, ἀκόλουθον seguente ἀκούσιος, ἀκούσιον involonta-rio ἀκουσίως involontariamente ἄκουσμα, ἀκούσματος, τό acusma (insegnamento criptico tipico dei pitagorici, appreso tramite ascolto) ἀκουσματικός, ἀκουσματική, ἀκουσματικόν acusmatico (i discepoli pitagorici ammessi al-l'insegnamento orale) ἄκρασία, ἀκρασίας, ἡ incontinenza ἄκράτητος, ἀκράτητον indo-mabile ἄκρατος, ἄκρατον incontrollato, violento ἀκριβής, ἀκριβές accurato, esatto
--	--	--

ἀκροάσις, ἀκροάσεως, ἡ discorso, conferenza	ἀμαθής, ἀμαθές ignorante	ἀνακῶς ἔχω tengo d'occhio, ho cura di (+ <i>gen.</i>)
ἀκροατής, ἀκροατοῦ, ὁ uditore	ἀμαρτάς, ἀμαρτάδος, ἡ errore, sbaglio	ἀναλαμβάνω riprendo
Ἀκταίων, Ἀκταίωνος, ὁ Atteone	ἀμαχεί senza combattimento (<i>avv.</i>)	ἀναμείνω aspetto pazientemente
Ἀκτῆ, Ἀκτῆς, ἡ Atte, nome antico dell'Attica	ἀμάω mieto	ἀναμέλω canto
ἄκων, ἄκουσα, ἄκων senza intenzione, involontario	ἀμβροσία, ἀμβροσίας, ἡ ambrosia, cibo degli dèi	ἀναμιμνήσκω richiamo alla memoria (una cosa a uno, + <i>acc. e gen.</i>)
ἀλαζών, ἀλαζόνος, ὁ ciarlano	ἀμείβομαι rispondo, replico, ribatto	ἀναμιμνήσκομαι mi ricordo
ἄλειμμα, ἀλείμματος, τό unguento	ἀμετρία, ἀμετρίας, ἡ dismisura	ἀναμίξ confusamente
Ἀλέξανδρος, Ἀλεξάνδρου, ὁ Alessandro	ἄμητος, ἀμήτου, ὁ stagione della mietitura	ἀναμονή, ἀναμονῆς, ἡ attesa paziente
ἄλη, ἄλης, ἡ l'andare errando, corsa vagabonda	ἀμηχανία, ἀμηχανίας, ἡ bisogno, incertezza, impaccio	ἀνάμνησις, ἀναμνήσεως, ἡ reminiscenza, ricordo
ἀληθεύω dico la verità	ἀμιλλάομαι lotto, combatto	ἀναμφίλεκτος, ἀναμφίλεκτον non contestato, certo
Ἀλθαία, Ἀλθαίας, ἡ Altea	ἀμπέλινος, ἀμπέλινον di vite	ἄνανδρος, ἄνανδρον molle, debole, vile
Ἀλθαιμένης, Ἀλθαιμένου, ὁ Altemene	Ἀμυθῶν, Ἀμυθάνος, ὁ Amitaone	ἀνάξιος, ἀνάξιον indegno
ἀλίζω raccolgo	ἀμφί attorno (+ <i>acc.</i>)	ἀναπείθω convinco, persuado (+ <i>acc. e inf.</i>)
ἄλις in abbondanza	Ἀμφιάραος, Ἀμφιαράου, ὁ Anfiarao	ἀναπέμπω mando a chiamare, faccio venire
ἀλίσκομαι sono preso, conquistato	ἀμφιγνοέω non comprendo, sono incerto	ἀναπνέω riprendo fiato
ἀλκή, ἀλκῆς, ἡ forza, vigore; coraggio, prodezza	ἀμφιλαφής, ἀμφιλαφές grande, vasto; copioso, abbondante	ἀναπτερόω eccito, stimolo
Ἀλκηστις, Ἀλκήστιδος, ἡ Alcèsti (<i>acc.</i> Ἀλκηστιν)	Ἀμφιτρύων, Ἀμφιτρύωνος, ὁ Anfitrione	ἀνάρμοστος, ἀνάρμοστος inadatto, non proporzionato
ἄλκιμος, ἄλκιμον forte, vigoroso; prode, coraggioso	ἀναβάλλω sollevo, aiuto a montere	ἀναρπάζω rapisco, trascino via
Ἀλκμήνη, Ἀλκμήνης, ἡ Alcmena	ἀναβοάω levo un grido, grido	ἀναρχία, ἀναρχίας, ἡ anarchia
ἄλλοτριώσις, ἄλλοτριώσεως, ἡ ostilità	ἀναβρύω scaturisco	ἀνατείνω alzo, tendo in alto
ἄλλόφυλος, ἄλλόφυλον d'altra specie, estraneo	ἀναγνωρίζω riconosco	ἀνατολή, ἀνατολῆς, ἡ oriente (<i>anche al pl.</i> αἱ ἀνατολαί)
ἄλς, ἄλός, ἡ mare	ἀναγωγή, ἀναγωγῆς, ἡ disciplina, educazione	ἀνατρέφω nutro, allevo, tiro su
ἄλσος, ἄλσους, τό boschetto sacro	ἀνάγνωσις, ἀναγνώσεως, ἡ lettura	ἀναφανδόν manifestamente
ἄλτῆρες, ἄλτῆρων, οἱ manubri (usati dagli atleti per saltare)	ἀναίρεω uccido, faccio perire	ἀναφωνέω declamo
ἄλτηροβολία, ἄλτηροβολίας, ἡ uso dei manubri	ἀναισιμόω uso, spendo, impiego, consumo	ἀναφύομαι nasco, spunto
Ἀλυάττης, Ἀλυάττου ὁ Aliatte	ἀναισχυντία, ἀναισχυντίας, ἡ impudenza, sfrontatezza	ἀναχάζω retrocedo, mi ritiro
Ἄλυσ, Ἄλυος, ὁ Alis	ἀναίμακτος, ἀναίμακτον puro da sangue	Ἀνάχαρσις, Ἀναχάρσιος, ὁ Anacarsi
Ἀμαζών, Ἀμαζόνος, ἡ Amazone	ἀνακαίω accendo	ἀνδράποδον, ἀνδραπόδου, τό prigioniero, schiavo di guerra
	ἀνακαλέω richiamo	ἀνεπίσκεπτος, ἀνεπίσκεπτον non esaminato, non visitato
	ἀνακομίζω porto su, in alto	ἀνεπισκέπτως senz'attenzione o esame ἀνευρίσκω ritrovo
	ἀνακρίνω, ἀνέκρινα interrogo	ἀνθρώπειος, ἀνθρωπεία, ἀνθρώπειον umano

ἀνίημι mando su (<i>trans.</i>); smetto, desisto (+ <i>part.</i>) (<i>intrans.</i>)	ἀπεμπολάω vendo	ἀπομνημονεύω ricordo
ἀνίστημι mi alzo (<i>nelle voci intrans.</i>)	ἀπωθέω, ἀπέωσα respingo, scaccio	ἀποξηραίνω dissecco
ἀνομία, ἀνομίας, ἡ illegalità	ἀπιστία, ἀπιστίας, ἡ incredulità, diffidenza, sospetto	ἀποπειράομαι provo, faccio prova
ἄνομος, ἄνομον illegale, contrario alla legge	ἀπεργάζομαι compio; procuro, procaccio	ἀποπίπτω cado da
ἀνορύττω scavo	ἀπεχθάνομαι sono invisio (a, + <i>dat.</i>)	ἀποπνέω soffoco
ἀνόσιος, ἀνοσία, ἀνόσιον dissimile	ἀπιστέω non credo, non ho fiducia (+ <i>dat.</i>)	ἀπορρέω scorro da, scaturisco
ἀντάω conseguo, ho parte di (+ <i>gen.</i>)	ἄπειρος, ἄπειρον inesperto	ἀπόρρητος, ἀπόρρητον indicibile, segreto
ἀντία contro	ἀπείρως ἔχω sono inesperto (di, + <i>gen.</i>)	ἀποσκεδάννυμι disperdo, caccio, allontano
ἀντιδίδωμι do in cambio, ripago	ἀπιστέω non credo, non ho fiducia	ἀποσκηνέω mi accampo lontano da (+ <i>gen.</i>)
ἀντιλέγω rispondo, ribatto	ἄπλετος, ἄπλετον immenso; infinito	ἀποστρατοπεδεύομαι mi accampo lontano da (+ <i>gen.</i>)
ἀντικαταλείπω lascio in luogo di	ἄπλοια, ἀπλοίας, ἡ impossibilità di navigare, tempo sfavorevole alla navigazione	ἀποστρέφω faccio ritornare
ἀντίον di fronte, davanti	ἀπλοῦς, ἀπλοῦν semplice	ἀποστυγέω odio
ἀντιπαρασκευάζομαι mi armo contro	ἀποβιβάζω faccio scendere, sbarcare	ἀποσφακελίζω mi assidero
ἀντιπέμπω rimando in messaggio la risposta	ἀποδιώκω scaccio, allontano	ἀποτάσσομαι saluto, prendo commiato
ἀντιτείνω mi oppongo (a, + <i>dat.</i>)	ἀποδοκιμάζω respingo (dopo un esame)	ἀποτίθημι pongo, ripongo, depongo
ἀντρώδης, ἀντρώδες cavernoso	ἀποθαυμάζω mi meraviglio, resto sbalordito	ἀποτίκτω, ἀπέτεκον partorisco
ἄνω al di sopra di (+ <i>gen.</i>)	ἀποίχομαι m'allontano, vado via	ἀποτίνω pago
ἄξιοθέατος, ἄξιοθέατον degno d'esser veduto, contemplato	ἀποκαλέω chiamo, soprannomino	ἀποτύπτομαι cesso di battermi il petto
ἄξιόχρεως, ἄξιόχρεων sufficiente	ἀπόκρυφος, ἀπόκρυφον nascondito, occulto	ἀποφαίνω rivelo
ἄξιόω stimo, reputo degno	ἀποκαίω brucio	ἀπόφθεγμα, ἀποφθέγματος, τό detto
ᾠοιδός, ᾠοιδῶ, ὁ cantore	ἀποκλείω chiudo	ἀπόφραξις, ἀποφράξεως, ἡ ostruzione, sbarramento
ἀπάθεια, ἀπαθείας, ἡ imperturbabilità	ἀποκρύβω nascondo	ἀποχράομαι mi contento, son contento, mi basta (+ <i>inf.</i>)
ἀπαθής, ἀπαθές incolume	ἀποκρύπτω nascondo	ἀπώλεια, ἀπωλείας, ἡ morte; rovina
ἀπαίδευτος, ἀπαίδευτον senza figli	ἀπόκρυφος, ἀπόκρυφον occulto, nascosto, segreto	ἄρα dunque
ἄπαιδος, ἄπαιδον senza figli	ἀπολαμβάνω recupero, riprendo	Ἀραβία, Ἀραβίας, ἡ Arabia
ἀπαίρω parto, mi allontano	ἀπόλλυμαι, ἀπωλεσάμην muoio, vado in rovina	Ἀράβιος κόλπος, Ἀραβίου κόλπου, ὁ Golfo Arabico
ἀπαιτέω chiedo indietro; reclamo	ἀπολύω sciolgo, libero (da, + <i>gen.</i>)	ἄργυρόπους, ἄργυρόπουν (<i>gen.</i> ἄργυρόποδος) dai piedi d'argento
ἀπαλλάττω allontano, caccio; libero (uno da una cosa, + <i>acc.</i> e <i>gen.</i>)	ἀπομάχομαι mi oppongo, respingo	ἄργυρος, ἄργύρου, ὁ argento
ἀπαλλάττομαι mi allontano	ἀπόμαχος, ἀπόμαχον inabile alla guerra	ἀρέσκομαι mi piace (+ <i>dat.</i>)
ἀπαξιώω tengo come indegno		ἄρεστός, ἄρεστή, ἄρεστόν piacevole
ἀπαράσκευος, ἀπαράσκευον impreparato		Ἄρης, Ἄρεος, ὁ Ares, dio della guerra
ἀπαρνέομαι rifiuto		
ἀπαρχαί, ἀπαρχῶν, αἱ primizie		

Ἄριαῖος, Ἀριαίου, ὁ Arieo ἀρίθμησις, ἀριθμήσεως, ἡ conta	ἀρχιτέκτων, ἀρχιτέκτονος, ὁ architetto, costruttore, inge- gnere	αὐθημερόν (ανν.) nello stesso giorno
Ἀρισταῖος, Ἀρισταίου, ὁ Ari- stèo ἀριστάω faccio colazione ἀριστεῖον, ἀριστείου, τό primo premio ἀριστεύς, ἀριστεύς, ὁ capo, il più valoroso, il migliore	Ἀρχύτας, Ἀρχύτου, ὁ Archita ἀσήμαντος, ἀσήμαντοςον senza marchio, non marchiato ἄσημος, ἄσημον che non si ri- conosce, indistinto, confuso ἀσθενέω sono malato ἀσινής, ἀσινές illeso ἄσιτος, ἄσιτον digiuno ᾄσμα, ᾄσματος, τό canto ἄσπορος, ἄσπορον sterile ἄσταφίς, ἄσταφίδος, ἡ uva passa	αὐλίζομαι bivacco, mi ac- campo αὐλός, αὐλοῦ, ὁ flauto (<i>anche al pl. αὐλοί</i>) αὐτόθι in quel luogo stesso αὐτόματος, αὐτομάτη, αὐτό- ματον spontaneo, che agisce da sé ἀπὸ/ἐκ τοῦ αὐτομάτου ca- sualmente, spontaneamente
Ἀρίστιππος, Ἀριστίππου, ὁ Aristippo ἀριστοποιέομαι mi preparo la colazione ἄριστον, ἀρίστου, τό colazione, pranzo	Ἀστερίος, Ἀστερίου, ὁ Aste- rio ἀστράπτω lampeggio, getto lampi	Αὐτονόη, Αὐτονόης, ἡ Autò- noe αὐτόχειρ, αὐτόχειρος, ὁ che compie di propria mano, autore (<i>quindi</i> uccisore)
Ἀρίων, Ἀρίωνος, ὁ Arione Ἀρκαδία, Ἀρκαδίας, ἡ Arca- dia Ἀρκάς, Ἀρκάδος, ὁ Arcade, dell'Arcadia ἄρκτος, ἄρκτου, ἡ orsa ἄρμα, ἄρματος, τό carro (da guerra) ἄρμάμαξα (τῆς ἄρμαμάξης, ἡ cocchio (coperto, a quattro ruote)	Ἀστυάγης, Ἀστυάγους, ὁ As- tiage Ἀσσυρία, Ἀσσυρίας, ἡ Assi- ria Ἀσσύριοι, Ἀσσυρίων, οἱ As- siri ἀστήρ, ἀστέρος, ὁ astro ἀσυμμετρία, ἀσυμμετρίας, ἡ sproporzione; grandezza in- commensurabile (<i>term. mat.</i>)	αὐτόχθων, αὐτόχθον (<i>gen. αὐτόχθονος</i>) autoctono, indi- geno αὐτοῦ (ανν.) in quello stesso luogo αὐχὴν, αὐχένος, ὁ collo, nuca ἄφανής, ἄφανές non manife- sto, invisibile; dubbio, incerto ἄφανίζω anniento, distruggo ἄφηγέομαι espongo, narro ἄφθονος, ἄφθονον abbondante ἀφίστημι allontano, separo; (<i>in- trans.</i>) mi ribello
Ἀρμενία, Ἀρμενίας, ἡ Arme- nia Ἀρμένιος, Ἀρμένιον Armeno ἄρμόζω mi accordo, sono adatto a (+ <i>dat.</i>) ἀρνέομαι nego ἄρπαγή, ἄρπαγῆς, ἡ rapina Ἄρπαγος, Ἀρπάγου, ὁ Arpago ἄρτοκόπος, ἄρτοκόπου, ὁ for- naio	Ἀταβύριον, Ἀταβυρίου, τό Atabirio Ἀταλάντη, Ἀταλάντης, ἡ Atalanta ἄτασθαλία, ἄτασθαλίας, ἡ stolta presunzione, scellerat- tezza, empietà ἄτε come ἀτιμία, ἀτιμίας, ἡ ignominia Ἄτλας, Ἄτλαντος, ὁ Atlante Ἀτρείδης, Ἀτρείδου, ὁ Atride ἄτρέμας (ανν.) immobile, tran- quillo Ἀτρεύς, Ἀτρέως, ὁ Atreo ἄτρωτος, ἄτρωτον invulnera- bile, incorruttibile	ἄφορητος, ἀφόρητον insoppor- tabile ἀφορία, ἀφορίας, ἡ scarsezza, perdita (di frutti) Ἄφροδιτη, Ἀφροδίτης, ἡ Afrodite ἀφυγισμός, ἀφυγισμοῦ, ὁ guarigione ἀφύλακτος, ἀφύλακτον incus- todito
Ἀρτοξέρξης, Ἀρτοξέρξου, ὁ Artaserse ἀρτύω, ἤρτυσα dispongo, pre- paro, apparecchio ἀρχαῖζω imito gli antichi ἀρχήν assolutamente ἀρχιερεύς, ἀρχιερέως, ὁ sommo sacerdote ἀρχικός, ἀρχική, ἀρχικόν atto al comando	Ἀττική, Ἀττικῆς, ἡ Attica Ἄττυς, Ἄττυος, ὁ Ati αὖ tuttavia, d'altra parte; di nouvo	Ἀχιλλεύς, Ἀχιλλέως, ὁ Achil- le ἄχθος, ἄχθους, τό peso, carico ἄχρηστος, ἄχρηστον inutile ἄψευδέω non dico il falso
Ἀρχιππος, Ἀρχίππου, ὁ Ar- chippo		B Βαβυλών, Βαβυλώνας, ἡ Babi- lonia

Βαβυλώνιοι (τῶν Βαβυλωνίων, οἱ Babilonesi)	βουκόλιον, βουκολίου, τό mandria di buoi	Γυγάδας, Γυγάδου, ὁ tesoro di Gige
βάθος, βάθους, τό profondità	βουκόλος, βουκόλου, ὁ bonaro	Γυγαΐη, Γυγαΐης, ἡ Gigea
βαθύγειος, βαθύγειον dal suolo profondo, cioè fertile	βούλησις, βουλῆσεως, ἡ volontà	Γύγης, Γύγου, ὁ Gige
βαρβαρικός, βαρβαρική, βαρβαρικόν barbarico	βοῦς, βοός, ὁ e ἡ bue, vacca (acc. plur. anche βόας)	γυμνασία, γυμνασίας, ἡ esercizio
Βασίας, Βασίου, ὁ Basia	βύβλινος, βυβλίνη, βύβλινον di papiro	γυμνάσιον, γυμνασίου, τό ginnasio, scuola
βασιλεία, βασιλείας, ἡ regno	βύβλος, βύβλου, ἡ papiro	γύψ, γυπός, ὁ avvoltoio
βασίλειον, βασιλείου, τό regia	βυθός, βυθοῦ, ὁ abisso, profondità	Δ
βασίλειος, βασιλεία, βασίλειον regale	βύρσα, βύρσης, ἡ pelle; cuoio	Δαίδαλος, Δαιδάλου, ὁ Dedalo
βάσιμος, βάσιμον praticabile, accessibile	Γ	δαιμόνιον, δαιμονίου, τό il divino, dio
βάτος, βάτου, ἡ rovo	γαῖα, γαίης, ἡ terra	δαιμόνιος, δαιμονία, δαιμόνιον divino
Βελλεροφόντης, Βελλεροφόντου, ὁ Bellerofonte	γαμέω, ἔγημα sposo	δαιτυμών, δαιτυμόνος, ὁ convitato
βίαιος, βιαία, βιαίον violento	γάμος, γάμου ὁ nozze (comun. al pl. γάμοι)	δακτύλιον, δακτυλίου, τό anello
βιβρώσκω divoro, sbrano	γελοῖος, γελοία, γελοῖον ridicolo	δακτύλιος, δακτυλίου, ὁ anello, anello con sigillo
βιδῶ vivo	γέλως, γέλωτος, ὁ riso	δάκτυλος, δακτύλου, ὁ dito
βόειος, βοεία, βόειον bovino	γένεσις, γενέσεως, ἡ generazione	δαλός, δαλοῦ, ὁ tizzone
βλαβερός, βλαβερά, βλαβερόν nocivo, dannoso	γενετή, γενετής, ἡ nascita	Δάμων, Δάμωνος, ὁ Damone
βλάβη, βλάβης, ἡ danno	γενέτωρ, γενέτορος, ὁ genitore	δαπανάω spendo
βοήθεια, βοηθείας, ἡ aiuto, soccorso	γεννάω genere	δαρεικός, δαρεικοῦ, ὁ darico (moneta d'oro persiana)
βόθρος, βόθρου, ὁ fosso, buca	γέρανος, γεράνου, ἡ gru	Δαρεῖος, Δαρείου, ὁ Dario
Βοιώτιος, Βοιωτία, Βοιώτιον della Beozia	Γέρρος, Γέρρου, ὁ Gerro	Δάσκυλος, Δασκύλου, ὁ Dascilo
Βοιωτία, Βοιωτίας, ἡ Beozia	γέφυρα, γεφύρας, ἡ ponte	δαψιλής, δαψιλές abbondante, copioso
βορά, βοράς, ἡ cibo, pasto	γηγενής, γηγενές nato dalla terra	δείλη, δείλης, ἡ pomeriggio
βόρειος, βορεία, βόρειον boreale, settentrionale	γῆλοφος, γηλόφου, ὁ collina	δέομαι chiedo, prego (uno di fare qc., + gen. e inf.)
Βορράς, Βορρᾶ, ὁ settentrione; borea, vento del nord	γῆρας, γήρως, τό (dat. τῷ γήρῳ) vecchiaia	δελφίς, δελφῖνος, ὁ delfino
Βορυσθένης, Βορυσθένους, ὁ Boristene	Γλαῦκος, Γλαύκου, ὁ Glauco	Δελφοί, Δελφῶν, οἱ i Delfi
βόσχω nutro, allevo	γλώσσα, γλώσσας, ἡ lingua	δέον, δέοντος, τό bisogno, necessario, conveniente
βουλιμιάω soffro la fame	γνώριμος, γνώριμον conoscente	δέρας, δέρατος, τό pelle
βρέφος, βρέφους, τό neonato	γνώρισμα, γνωρίσματος, τό segno, indizio	δέρω (ion. δείρω) scuoio, spello
βρέχω bagno	γόνος, γόνου, ὁ figlio	δέω lego
βροντάω tuono	Γοργίας, Γοργίου, ὁ Gorgia	δέω manco
βρωτός, βρωτή, βρωτόν comestibile	Γορδίας, Γορδίου, ὁ Gordia	Δηϊόκης, Δηϊόκου, ὁ Deioce
βρύω sono ricco, lussureggiante (+ dat.)	γοῦν quindi	Δήλος, Δήλου, ἡ Delo
βοσκήματα, βοσκημάτων, τὰ bestie	γράμματα, γραμμάτων, τὰ lettere dell'alfabeto; opera scritta	δημιούργημα, δημιουργήματος, τό lavoro, opera
	γραφή, γραφῆς, ἡ disegno, dipinto	Δημοκράτης, Δημοκράτους, ὁ Democrate
	γρίφος, γρίφου, ὁ discorso intricato e oscuro, enigma	

δημοτικός, δημοτική, δημοτικόν popolare	διατελέω compio, conduco a termine (<i>quindi</i> muoio); passo la vita, vivo; continuo (a, + <i>part.</i>)	διώρυξ, διώρυχος, ἡ scavo, canale
δῆτα certamente, infatti	διατριβή, διατριβῆς, ἡ occupazione	δόγμα, δόγματος, τό dogma, dottrina
διαβατός, διαβατή, διαβατόν valicabile, traversabile	διαφέρω mi distingo (da qc. per qc., + <i>gen. e dat.</i>)	δοκέω penso, credo, immagino
διαβιβάζω trasporto, faccio passare al di là	διαφέρομαι dissento, contendo (con, + <i>dat.</i>)	δοκιμάζω esamino
διαγγέλλομαι mando un messaggio, avviso	διαφεύγω scampo, sfuggo	δοκιμασία, δοκιμασίας, ἡ prova, esame
διαγελάω derido (+ <i>acc.</i>)	διαφυλάττω serbo; mantengo, osservo	δοκίμιον, δοκιμίου, τό prova
διαγίγνομαι trascorro, passo (+ <i>acc.</i>); continuo (+ <i>part.</i>)	διαχράομαι uccido	δόκιμος, δοκίμη, δόκιμον celebre, glorioso
διαγωγή, διαγωγῆς, ἡ regola di vita	διδασκαλία, διδασκαλίας, ἡ insegnamento	δονέω muono
διαδίδωμι distribuisco	δίδυμος, δίδυμη, δίδυμον gemello	δοξομανής, δοξομανές pazzo per la gloria
διαίρεσις, διαρέσεως, ἡ divisione, separazione	διείργω separo; mi interpongo, ostacolo	δορά, δοράς, ἡ pelle
δαίτια, δαίτης, ἡ stile di vita	διεκπαίω passo, mi apro il cammino a forza	δράμα, δράματος, τό fatto, azione; spettacolo
διακαθαίρω purifico perfettamente	διεκπλέω attraverso navigando	δρόμος, δρόμου, ὁ corsa
διάκειμαι sono, mi trovo (in una condizione, + <i>avv.</i>)	διεξέρχομαι percorro; δ. νόμον τὸν ὀρθιον canto il nomo ortio	δυναστεύω regno, governo (+ <i>gen.</i>)
διακελεύομαι esorto, incoraggio (+ <i>dat.</i>)	διέτης, διέτες di due anni	δυσμή, δυσμῆς, ἡ tramanto, occidente
διακούω sento, odo fino alla fine	διέχω penetro, vado a riuscire (<i>intrans.</i>)	δυσερμήνευτος, δυσερμήνευτον difficile a interpretare, oscuro
διαμπερές attraverso (+ <i>acc.</i>)	δίζω sono incerto, dubito, esito	δυσμάθεια, δυσμαθείας, ἡ otusità
διαμωκάομαι motteggio, derido	δίζομαι cerco	δυσμένεια, δυσμενείας, ἡ ostilità, avversione
διανοέομαι penso, medito (di, + <i>inf.</i>)	δικάζω giudico, sentenzio	δυσμήχανος, δυσμήχανον difficile a compiere
διάνοια, διανοίας, ἡ pensiero	δικαιοσύνη, δικαιοσύνης, ἡ giustizia	δυσπαρακολούτητος, δυσπαρακολούτητον difficile a seguire, incomprendibile
διάπειρα, διαπείρας, ἡ prova, esperimento	δικαιότης, δικαιότητος, ἡ giustizia	δυσχείμερος, δυσχείμερον rigido, burrascoso
διαπέμπω mando qua e là	δίκη, δίκης, ἡ giustizia	δωρέομαι do in dono
διαπρεπής, διαπρεπές magnifico	δίκτυον, δικτύου, τό rete da pesca	Δωριεῖς, Δωριῶν, οἱ Dori
διαριθμέω conto, enimerò	δικτυουλκός, δικτυουλκοῦ, ὁ pescatore con la rete	E
διαρπάζω saccheggio	Διονύσιος, Διονυσίου, ὁ Dionisio	ἐγγυάω offro come garanzia, mallevadore
διαρρήδην (<i>avv.</i>) chiaramente	διορίζω distingo, determino, stabilisco	ἐγγυμνάζομαι mi esercito
διασκηνέω pianto le tende qua e là	δισκεύω lancio il disco	ἐγγύς vicino; circa, quasi
διασμάω ripulisco, risciacquo	διφάσιος, διφασία, διφάσιον doppio, duplice, di due maniere	ἐγκαρπος, ἐγκαρπον fertile, fruttifero
διασύρω dileggio, schernisco	διχοφροσύνη, διχοφροσύνης, ἡ dissidio, discordia	ἐγχειρίζω do nelle mani, affido, consegno
διασφάζω salvaguardare, custodire		ἐγκράτεια, ἐγκρατείας, ἡ continenza, temperanza
διατάττω ordino, comando		
διατείνω duro, persisto		

ἐγκράτευμα, ἐγκρατεύματος, τό manifestazione di padronanza di sé	ἐκκαθαίρω, ἐκκάθαρα purifico; tolgo via, estirpo	ἐμμελής, ἐμμελές armonioso
ἐγκρίνω scelgo, ammetto (dopo esame)	ἐκκλέπτω rapisco	ἐμπαλιν al contrario, all'opposto (+ <i>dat.</i>)
ἐγκρύβω nascondo in, sotto	ἐκκόπτω taglio	ἐμπειρία, ἐμπειρίας, ἡ esperienza
ἐγχειρίδιον, ἐγχειριδίου, τό pugnale	ἐκλανθάνομαι dimentico (di, + <i>inf.</i> ; una cosa, + <i>gen.</i>)	ἐμπύμπρημι, ἐνέπρησα brucio
ἐγχέω verso su, libo	ἐκλείπω lascio (<i>trans.</i>); vengo meno, sparisco (<i>intrans.</i>)	ἐμποιέω produco, suscito
ἐδράομαι mi siedo	ἐκλυσις, ἐκλύσεως, ἡ fiacchezza	ἐμπορία, ἐμπορίας, ἡ commercio
ἐδῶλια, ἐδολίων, τά banchi dei rematori	ἐκούσιος, ἐκουσία, ἐκούσιον volontario, spontaneo	ἐμπροσθεν davanti, di fronte (+ <i>gen.</i>)
ἔθος, ἔθους, τό usanza, abitudine	ἐκουσίως volontariamente, spontaneamente	ἐμφορής, ἐμφορές simile
Εἰδομένη, Εἰδομένης, ἡ Idomene	ἐκπηδάω salto fuori	ἐμψυχος, ἐμψυχον animato
εἶδος, εἶδους, τό forma; specie, sorta	ἐκπίπτω sono scacciato, bandito	ἐναργής, ἐναργές evidente, visibile
εἶρομαι domando	ἐκπλέω salpo	ἐνδείκνυμι mostro, manifesto
εἶσω dentro	ἐκπλήσσω, ἐξέπληξα, ἐξεπλήγην spavento	ἐνδηλος, ἐνδηλον chiaro, noto
εἶδωλον, εἰδῶλου, τό imagine, simulacro	ἐκπῶμα, ἐκπῶματος, τό corpa	ἐνδοξος, ἐνδοξον celebre, glorioso
εἰκάζομαι prendo le sembianze, somiglio	ἐκστρέφω strappo	ἐνδύω indosso
εἰλέω volgo; incalzo	ἐκτέμνω taglio, squarto	ἐνέχω trattengo
εἰλέομαι m'aggiro, mi rivolto	ἐκτίθην espongo, abbandono fuori (un bambino)	ἐνήχημα, ἐνηχήματος, τό rumore; voce
εἰλικρινής, εἰλικρινές puro, genuino, distinto	ἐκτρέπω volgo altrove, devio	ἐνθρόσκω, ἐνέθρον salto su
εἶμα, εἶματος, τό vesti, abito	ἐκτός fuori (+ <i>gen.</i>)	ἐνιαυτός, ἐνιαυτοῦ, ὁ anno
εἰσβολή, εἰσβολῆς, ἡ accesso, ingresso	ἐκφαίνω rivelo	ἐνιοι, ἐνιοι, ἐνια alcuni
εἴτε... εἴτε o che... o che	ἐκφέρω trasporto (fuori, lontano)	Ἐνιπεύς, Ἐνιπέως, ὁ Enipeo, fiume della Tessaglia
ἐκάστοτε ogni volta, sempre	Ἐλάρα, Ἐλάρης, ἡ Elara	ἐνναετής, ἐνναετές di nove anni
ἐκβάλλω scaccio, respingo	ἔλαφος, ἐλάφου, ὁ/ἡ cervo, cerva	ἐννοέω rifletto, considero
ἐκδείρω spello, scuoiò	ἐλαφρός, ἐλαφρά, ἐλαφρόν leggero	ἐννοέω/-ομαι μή (+ <i>cong. o ott.</i>) mi do pensiero, temo che
ἐκδηλος, ἐκδηλον manifesto, visibile	ἐλέγχω spregio, respingo; convinco di torto; confuto	ἐνοπλος, ἐνοπλον armato
ἐκδέχομαι ricevo; ricevo in eredità, per successione	Ἐλένη, Ἐλένης, ἡ Elena	ἐντείνω tendo
ἐκδικέω faccio giustizia, mi vendico	ἐλευθέριος, ἐλευθερία, ἐλευθέριον libero, liberale	ἐντερα, ἐντέρων, τά viscere
ἐκδύνω spoglio	Ἐλλη, Ἐλλης, ἡ Elle	ἐντέλλομαι, ἐντειλάμην ordino, ingiungo
ἐκδύω, ἐκδύσω, ἐξέδυσσα spoglio; <i>aor. 3 ἐξέδυν (con valore medio)</i>	Ἐλλησποντος, Ἐλλησπόντου, ὁ Ellesponto	ἐντεῦθεν da lì
ἐκδύομαι mi spoglio, mi levo di dosso, depongo; esco fuori, sfuggo	ἔλπομαι penso, credo, suppongo	ἐντομος, ἐντομον tagliato
ἐκθρόσκω, ἐκθοροῦμαι, ἐξέθορον balzo, salto fuori	ἐμβάλλω assalgo, attacco	ἐντομον ποιέω sacrifico
	ἐμβάπτω immergo	ἐξαγγέλλω annuncio
	ἐμβιβάζω faccio entrare	ἐξαγριόω rendo selvaggio, feroce
		ἐξάγω conduco, caccio, spingo fuori
		ἐξαίρῶ conquisto; stermino, distruggo

ἐξαιτέομαι intercedo	ἐπήκοος, ἐπήκοον che sente, ode	ἐπιτηδεύω mi occupo, attendo a (+ acc.)
ἐξανίσταμαι mi alzo	εἰς ἐπήκοον (ανν.) in modo da farsi sentire	ἐπίπλεος, ἐπίπλην, ἐπίπλεον pieno
ἐξαπατάω inganno, faccio errare	ἐπί (+ dat) per, a causa di	ἐπίρρυτος, ἐπίρρυτον ben irrigato
ἐξαπίνης improvvisamente	ἐπιβαίνω entro, metto piede (+ gen.)	ἐπισάττω carico
ἐξάρτυσις, ἐξαρτύσεως, ἡ παραρτήριον	ἐπιβάλλω metto su, appongo	ἐπισπάω stringo, chiudo
ἐξελεύω avanzo (a cavallo)	ἐπιβλέπω osservo	ἐπίσημος, ἐπίσημον insigne
ἐξεργάζομαι compio, costruisco	ἐπιβουλή, ἐπιβουλῆς, ἡ insidia, trama, macchinazione	ἐπισπάομαι tiro, trascino
ἐξερύω (ion. ἐξειρύω) estraggo	ἐπιγίγνομαι sopraggiungo, assalgo	ἐπισπένδω verso sopra, libo
ἐξέτασις, ἐξετάσεως, ἡ rassegna, rivista	ἐπίγρυπος, ἐπιγρύπη, ἐπίγρυπον adunco, ricurvo	ἐπιστατέω presiedo, dirigo
ἐξεύρημα, ἐξευρήματος, τό ritrovato, invenzione, scoperta	ἐπιδείκνυμι dimostro	ἐπιστήμη, ἐπιστήμης, ἡ scienza
ἐξιλάσκομαι, ἐξιλασάμην placò, rendo propizio	ἐπιδείξις, ἐπιδείξεως, ἡ dimostrazione	ἐπιστημονικός, ἐπιστημονική, ἐπιστημονικόν scientific, conforme a ragione
ἐπιστολή, ἐπιστολῆς, ἡ lettera, epistola	ἐπιδρομή, ἐπιδρομῆς, ἡ invasione, assalto	ἐπιστρέφω, ἐπεστράφην mi giro, mi volto indietro
ἐξισόομαι mi eguaglio (a, + dat.)	ἐπιζητέω cerco, rintraccio	ἐπισύρω traggo, trascino
ἐξοδος, ἐξόδου, ἡ uscita, partenza	ἐπίθεσις, ἐπιθέσεως, ἡ attacco, assalto	ἐπιτάττω ordino, comando (+ dat.)
ἐξορίζω allontano, bandisco	ἐπιθύω offro in sacrificio	ἐπιτήδεια, ἐπιτηδείων, τά il necessario, vettovaglie, provvigion
ἐξοχος, ἐξοχον eccellente, segnalato	εἰκάζω somiglio, paragono; immagino, penso	ἐπιτήδευμα, ἐπιτηδεύματος, τό occupazione
ἐξυμνέω celebro	ἐπικαλέω invoco	ἐπιτηδεύω mi occupo di, pratico
ἔξω fuori	ἐπικείμαι attacco	ἐπιτηρέω osservo, spio
ἐξωτικός, ἐξωτική, ἐξωτικόν esterno, forestiero	ἐπικερδής, ἐπικερδές lucrativo	ἐπιτίθεμαι assaltare, attaccare, muover contro (+ dat.)
ἐξώφορος, ἐξώφορον divulgato	ἐπικλύζω inondo, allago, sommergo	ἐπιτροπέω tutelo (+ gen.)
ἐπαγγέλλομαι prometto	ἐπικράτέω ho forza, domino	ἐπίτροπος, ἐπιτρόπου, ὁ fattore, amministratore dei beni
ἐπαγινέω conduco, porto in (ionico per ἐπάγω)	ἐπικούρημα, ἐπικουρήματος, τό difesa	ἐπιφαίνω mostro, faccio vedere
ἐπάιστος, ἐπάιστον conosciuto, palese	ἐπικρύπτομαι nascondo, dissimulo	ἐπιφαίνομαι appaio
ἐπακούω ascolto, odo	ἐπίλοιπος, ἐπίλοιπον rimanente	ἐπιφοιτάω frequento, visito
ἐπανορθόω correggo	ἐπιμέλεια, ἐπιμελείας, ἡ cura	ἐπιχειρέω metto mano; tento, cerco; assalto, piombo addosso (+ dat.)
ἐπανόρθωσις, ἐπανορθώσεως, ἡ correzione	ἐπινοέω penso, escogito	ἐπιχειρήσις, ἐπιχειρήσεως, ἡ impresa, tentativo; assalto, insidia, congiura
ἐπάρχω domino, governo	ἐπίορκος, ἐπίορκον spergiuro	ἐπιχωρέω avanzo
Ἐπαφος, Ἐπάφου, ὁ Epafo	ἐπιορκέω spergiuro	ἐπιχώριος, ἐπιχώριον abitante del posto
ἐπείγομαι mi affretto	ἐπιορκία, ἐπιορκίας, ἡ spergiuro	
ἐπέρχομαι vado contro, piombo su, assalgo (+ dat.)	ἐπιπάρειμι (< εἶμι) procedo, mi avanzo	
ἐπέτειος, (ἐπετεία), ἐπέτειον annuo, annuale	ἐπιπλάω, ἐπίπλων, τά mobili, utensili	
ἐπηλύς, ἐπηλυ (gen. ἐπήλυδος) forestiero, straniero	ἐπιτελέω compio	

ἐποχέομαι sono portato (su, + *dat.*)
 Ἐπύαξα, Ἐπυάξης, ἡ Epiassa
 ἐπωνυμία, ἐπωνυμίας, ἡ nome
 ἔρδω faccio, compio
 Ἐρεχθίδης, Ἐρεχθίδος, ἡ Eretheide
 ἐρημία, ἐρημίας, ἡ deserto
 ἔρημος, ἔρημον deserto
 ἐριθηλής, ἐριθηλές fecondo
 ἔρις, ἔριδος, ἡ lite
 Ἑρμῆς, Ἑρμοῦ, ὁ Hermes
 ἔρνος, ἔρνους, τό pollone
 ἐρπετόν, ἐρπετοῦ, τό serpente
 ἐρυθρός, ἐρυθρά, ἐρυθρόν rosso
 ἡ Ἐρυθρά θάλαττα Mar Rosso
 ἔρυμα, ἐρύματος, τό fortezza
 ἔρως, ἔρωτος, ἡ amore
 ἔστε finché
 ἐστιάω, *imperf.* εἰστίων ospito, accolgo a mensa
 ἐσχάρα, ἐσχάρας, ἡ focolare
 ἔσχατος, ἐσχάτη, ἔσχατον estremo
 ἔσωθεν dal di dentro, nell'interno
 ἑτεροῖος, ἑτεροία, ἑτεροῖον differente, diverso
 ἐτήσιος, ἐτήσιον annuo, della durata di un anno
 εὐάλωτος, εὐάλωτον facile a prendersi, a conquistarsi
 εὐγνωμων, εὐγνωμον ragionevole, saggio
 εὐδηλος, εὐδηλον chiaro, manifesto
 εὐεργεσία, εὐεργεσίας, ἡ beneficio
 εὐζωνος, εὐζωνον snello, agile, svelto
 εὐήθης, εὐήθες semplice, sciocco
 Εὐήρης, Εὐήρου, ὁ Evèri
 εὐθετος, εὐθετον adatto, conveniente
 εὐλογος, εὐλογον ragionevole
 εὐμάθεια, εὐμαθείας, ἡ facilità di imparare

εὐνή, εὐνῆς, ἡ letto
 εὐνοικός, εὐνοική, εὐνοικόν benevolo
 εὐνομία, εὐνομίας, ἡ buona legislazione
 εὐνομος, εὐνομον che ha buone leggi
 εὖνους, εὖνουν benevolo
 Εὐξείνιος πόντος, Εὐξείνου πόντου, ὁ Ponto Eussino
 εὐόνειρος, εὐόνειρον che fa buoni sogni
 εὐορκέω giuro sinceramente
 εὐπρεπής, εὐπρεπές bello, distinto
 εὕρησις, εὐρέσεως, ἡ scoperta, ritrovamento
 εὕρος, εὕρους, τό larghezza, ampiezza
 Εὐρυδίκη, Εὐρυδίκης, ἡ Euridice
 Εὐρύφαμος, Εὐρυφάμου, ὁ Eurifamo
 Εὐρώπη, Εὐρώπης, ἡ Europa
 εὕρωστος, εὕρωστον forte, robusto
 εὐσέβεια, εὐσεβείας, ἡ pietà religiosa
 εὐστάθεια, εὐσταθείας, ἡ saldezza, fermezza
 εὕτυκος, εὕτυκον preparato, pronto
 εὕυδρος, εὕυδρον abbondante d'acqua
 εὐφημία, εὐφημίας, ἡ il parlare con religioso rispetto
 εὐφημος, εὐφημον rispettoso, santo, pio
 Εὐφορβος, Εὐφóρβου, ὁ Euforbo
 εὐχομαι prego; prometto, faccio voto di (+ *dat. e inf.*)
 εὐώνυμος, εὐώνυμον sinistro
 ἐφέπομαι seguo, inseguo (+ *dat.*)
 ἐφίστημι mi fermo vicino (a, + *dat.*) (*nelle voci intrans.*)
 ἐφοράω guardo, scorgo, vedo
 ἐχεμυθέω mantengo il silenzio

ἐχεμυθία, ἐχεμυθίας, ἡ il saper tacere, silenzio
 ἐχερρημοσύνη, ἐχερρημοσύνης, ἡ il saper tacere
 ἔχω posso, sono in grado di (+ *inf.*)
 ἔψω, ἔψησα cuocio, bollisco
 ἑωθινός, ἑωθινή, ἑωθινόν matutino
Z
 ζεύγνυμι aggiogo
 ζεύγος, ζεύγους, τό carro a due buoi
 ζηλωτής, ζηλωτοῦ, ὁ imitatore
 ζημία, ζημίας, ἡ pena
 ζήτησις, ζητήσεως, ἡ ricerca, indagine (*anche filosofica*)
 ζῶ vivo
 ζωή, ζωῆς, ἡ vita
H
 ἡγεμονία, ἡγεμονίας, ἡ comando
 Ἠγησικλῆς, Ἠγησικλέους, ὁ Egesicle
 ἡδομαι mi rallegro
 Ἠετίων, Ἠετίωνος, ὁ Eezione
 ἦθος, ἦθους, τό uso, abitudine, costume
 ἡίων, ἡίονος, ἡ spiaggia
 Ἠλεῖοι, Ἠλείων, οἱ Elei, abitanti dell'Elide
 Ἠλεκτρύων, Ἠλεκτρύωνος, ὁ Elettrione
 ἡλιακός, ἡλιακή, ἡλιακόν del sole, solare
 ἡλίβατος, ἡλίβατον sconosciuto
 ἡλίθιος, ἡλίθια, ἡλίθιον sciocco, stolto
 ἡλικία, ἡλικίας, ἡ età
 Ἠλῖς, Ἠλιδος, ἡ Elide, regione della Grecia
 ἡμερινός, ἡμερινή, ἡμερινόν diurno
 ἡμέρωσις, ἡμερώσεως, ἡ mansuetudine
 ἡμίθεος, ἡμίθεον semidio
 ἦμος quando, allorché
 ἡνίκα quando, allorché
 ἦπερ dove

Ἥρα, Ἥρας, ἡ Era, dea regina dell'Olimpo	θεωρητικός, θεωρητική, θεωρητικόν contemplativo, speculativo	ἰδιότροπος, ἰδιότροπον particolare, con carattere proprio
Ἡράκλειος, Ἡρακλεία, Ἡράκλειον d'Ercole	θεωρία, θεωρίας, ἡ contemplazione	ἰδρύομαι pongo, costruisco, innalzo
Ἡρακλῆς, Ἡρακλέους, ὁ Ercole	Θῆβαι, Θεβῶν, αἱ Tebe, città della Beozia	ἱεράομαι sono sacerdote, svolgo il servizio di sacerdote
ἡρεμία, ἡρεμίας, ἡ tranquillità, quiete	θηλή, θηλῆς, ἡ capezzolo	ἱερατικός, ἱερατική, ἱερατικόν sacro
ἥρωικός, ἥρωική, ἥρωικόν eroico, che riguarda un eroe	θῆλυς, θήλεια, θῆλυ femminile	ἱέρεια, ἱερείας, ἡ sacerdotessa
ἥρως (τοῦ ἥρωος, τὸν ἥρωα, τῷ ἥρωι/ἥρω; plur. οἱ ἥρωες, τῶν ἥρώων, τοὺς ἥρωας, τοῖς ἥρωσιν) ὁ eroe	θήρ, θηρός, ὁ animale selvaggio, fiera, belva	ἱεροσυλέω saccheggio i templi
ἡσυχία, ἡσυχίας, ἡ calma, tranquillità, quiete	θήρα, θήρας, ἡ caccia	ἵζομαι, εἰσάμην innalzo, costruisco (<i>trans.</i>); mi siedo (<i>intrans.</i>)
ἡσυχίαν ἔχω sono calmo, tranquillo, quieto	θηρεύω caccio, vado a caccia	ἵημι mando; emetto
ἦτοι... ἦ ο certo, o realmente... ο	θητεύω aiuto, soccorro (+ <i>dat.</i>)	φωνῇ ἵημι parlo
ἦττάομαι sono sconfitto, perdo	θνήσκω muoio	ἵλη, ἵλης, ἡ schiera
Ἥφαιστος, Ἥφαίστου, ὁ Efesto	θοίνη, θοίνης, ἡ banchetto	ἱμάς, ἱμάντος, ὁ cinghia
Θ	θορυβώδης, θορυβώδες inθυετο, turbolento	ἵμερος, ἱμέρου, ὁ desiderio
θάλαμος, θαλάμου, ὁ camera nuziale	Θρᾶκες, Θρακῶν, οἱ Traci	Ἰνώ, Ἰνοῦς, ἡ (<i>acc.</i> τὴν Ἰνώ) Ino
θαλάσσιος, θαλασσία, θαλάσσιον marino	Θράκη, Θράκης, ἡ Tracia	Ἰοβάτης, Ἰοβάτου, ὁ Ióbate
θαλασσοκρατέω domino per mare	θηρσκεία, θηρσκείας, ἡ religione, culto	ἱππασία, ἱππασίας, ἡ manovra di cavalleria
Θαλῆς, Θαλοῦ, ὁ Talete	Θριάσιον (πεδῖον), Θριασίου, τό pianura Triasia, nei pressi di Atene	ἱππεύς, ἱππέως, ὁ cavaliere
θαμινά spesso (<i>ανν.</i>)	θύημα, θυήματος, τό offerta, aroma (offerto agli dèi)	ἱππικός, ἱππική, ἱππικόν del cavaliere, equestre
θέα, θέας, ἡ visione, contemplazione	θυμαρίδης, θυμαρίδου, ὁ Timarida	ἱπποτοξότης, ἱπποτοξότου, ὁ arciere a cavallo
θειότης, θειότητος, ἡ divinità; religione	θυμηδία, θυμηδίας, ἡ gioia, diletto	ἱποφορβός, ἱποφορβοῦ, ὁ allevatore, mandriano di cavalli
θέλω voglio, desidero, son disposto a (+ <i>inf.</i>)	θυμήρης, θυμήρες gradito, piacevole	Ἰσθμός, Ἰσθμοῦ, ὁ Istmo di Corinto
Θέμις, Θέμιδος, ἡ Temi, dea della giustizia	θυμίαμα, θυμιάματος, τό profumo	Ἰσις, Ἰσιδος, ἡ Iside
θεραπεία, θεραπείας, ἡ cura	θυμός, θυμοῦ, ὁ sdegno, collera	ἰσοκρατής, ἰσοκρατές di eguale forza, autorità, diritti
θεός, θεοῦ, ἡ dea	θύσιμος, θύσιμον sacrificabile	ἰσοκρατία, ἰσοκρατίας, ἡ eguaglianza di forza, autorità, diritti
θεοσέβεια, θεοσεβείας, ἡ culto, pietà religiosa	θύωμα, θυώματος, τό profumo, aroma	ἴσος, ἴση, ἴσον uguale
θεοσεβής, θεοσεβές pio	θώκος, θώκου, ὁ sedia	Ἰσηδόνης, Ἰσηδόνων, οἱ Issedoni
Θεσσαλία, Θεσσαλίας, ἡ Tessaglia, regione della Grecia	Θῶνις, Θῶνιδος, ὁ Tonide	Ἰσσοί, Ἰσσῶν, οἱ Isso
Θέστιος, Θεστίου, ὁ Testio	θωρακίζω metto la corazza	ἱστορέω domando, indago, investigo, faccio ricerche
Θέτις, Θέτιδος, ἡ Teti	θώραξ, θώρακος, ὁ corazza	Ἰστρος, Ἰστρου, ὁ Istro (<i>cioè</i> Danubio)
θέω corro	I	ἴσχω ho
	ἴασις, ἰάσεως, ἡ cura	Ἰταλία, Ἰταλίας, ἡ Italia
	Ἰάσος, Ἰάσου, ὁ Iaso	ἴχνος, ἴχνους, τό orma
	ἴβις, ἴβεως, ἡ ibis	
	ιδέα, ιδέας, ἡ aspetto, forma	
	ἴδιος, ἰδία, ἴδιον proprio	

Κ

Κάδμος, Κάδμου, ὁ Cadmo	καταβιβρώσκω, κατεβρώθην divoro, sbrano	καταστρατοπεδεύομαι mi ac- campo
καθαγίζω (<i>ion.</i> καταγίζω) con- sacro, sacrifico	καταγελάω irrido (+ <i>gen.</i>)	καταστροφή, καταστροφής, ἡ rovesciamento; fine, termine
καθάπερ come	καταγίγνομαι mi occupo di (περί + <i>gen.</i>)	κατασφάττω scanno, trucido
καθαρειότης, καθαρειότητος, ἡ pulizia, nettezza, igiene	κατάγω riconduco	κατατοξεύω colpisco, uccido con frecce
καθαρμός, καθαρμοῦ, ὁ purifi- cazione	καταγωνιστής, καταγωνι- στοῦ, ὁ vincitore	καταφεύγω mi rifugio
καθαρός, καθαρά, καθαρὸν puro; pulito	καταδεικνυμι rendo noto, fac- cio conoscere	καταφρόνησις, καταφρονήσε- ως, ἡ disprezzo
καθήκω discendo, giungo	κατάδηλος, κατάδηλον chiaro, manifesto	καταφονεύω ammazzo, uccido
καθηλώ inchiudo	καταζεύγνυμι, κατέζευξα ag- giogo	καταχέομαι sono sparso
καθοδηγός, καθοδηγοῦ, ὁ guida	καταθύω sacrifico, immolo; offro, consacro	καταχράομαι abuso
καθόλου completamente, del tutto	κατακαίνω, κατέκανον uccido	καταχρυσώω copro d'oro, in- doro
καθοράω guardo attentamente, esamino	κατακαίω brucio, incendio completamente	καταψάω accarezzo
καίτοι benché	κατακαλύπτω nascondo, copro	κατεργάζομαι compio, con- duco a termine (<i>quindi</i> uccido)
κακόννομος, κακόννομον che ha cattive leggi	κατακλείω rinchiudo	κατεύχομαι prego, faccio voti
κακὼς maltratto	κατακοντίζω colpisco, uccido con dardi	κατέχω trattengo; occupo, m'im- pradronisco, prendo
Καλυδών, Καλυδῶνος, ἡ Cali- done	κατακόπτω uccido, ammazzo	κατηγορέω accuso (+ <i>gen.</i>)
Καλυδώνιος, Καλυδωνία, Κα- λυδώνιον calidonio, di Cali- done	κατακρύπτω nascondo, occulto	κατήγορος, κατηγόρου, ὁ ac- cusatore
καλύπτω copro	καταλέγω dico, enumero	κατήκοος, κατήκοον soggetto, sottomesso
Κάλχας, Κάλχαντος, ὁ Cal- cante	κατάληψις, καταλήψεως, ἡ presa, cattura; presa di pos- sesso, occupazione	κατίσχω ritengo, freno
Καμβύσης, Καμβύσου, ὁ Cam- bise	καταλύω vivo, passo la vita	κατοικέω abito, dimoro
καμπή, καμπής, ἡ corridoio	καταναλίσκω, κατηνάλωσα divoro	οἱ κατοικοῦντες abitanti
Κανδαύλης, Κανδαύλου, ὁ Candaule	κατανοέω comprendo, capisco; rifletto, examino	κατοίχομαι sono andato sotto terra
καπηλεύω son mercante al mi- nuto; mercanteggio, traffico	καταπαηδάω balzo giù	οἱ κατοιχόμενοι i morti
Καππαδόκαι, Καππαδοκῶν, οἱ Cappadoci	καταπλέω navigo	κατόπισθεν dietro
Καππαδοκία, Καππαδοκίας, ἡ Cappadocia	καταπλήττω spavento	Κατρεύς, Κατρέως, ὁ Catreo
κάπρος, κάπρου, ὁ cinghiale	καταπράττω porto a compi- mento	κάτω giù
Καρδοῦχοι, Καρδούχων, οἱ Carduchi	καταριθμέω enumero, anno- vero	κατωρύομαι urlo, abbaio
κάρος, κάρου, ὁ torpore	κατάρχομαι faccio le cerimonie preparatorie d'un sacrificio (+ <i>gen.</i>)	Καυλωνία, Καυλωνίας, ἡ Cau- lonia
Κάρσος, Κάρσου, ὁ Carso	κατασβέννυμι, κατασβέσω, κατέσβεσα spengo; κατέσβην (<i>aor. pass.</i>)	κέγχρος, κέγχρου, ὁ miglio
κάρτα molto	κατασκευάζω preparo; costrui- sco; stabilisco; elaboro	Κεκροπία, Κεκροπίας, ἡ Ce- cropia
Καστωλός, Καστωλοῦ, ἡ Ca- stolo		Κέκροψ, Κέκροπος, ὁ Cecrope
		κενεών, ὁ κενεῶνος, ὁ fianco, basso ventre
		Κένταυρος, Κενταύρου, ὁ Cen- tauro
		Κεντρίτης, Κεντρίτου, ὁ Cen- trite

κεραΐζω devasto, saccheggio, distruggo	κοιλία, κοιλίας, ή ventre, pancia	κρύφα di nascosto (da, + <i>gen.</i>)
κέρας, κέρατος, τό corno	κοινωνέω condivido, ho in comune (qc., + <i>gen.</i>)	κτείνω, ἔκτεινα uccido, ammazzo
κεραυνώω fulmino, colpisco con un fulmine	κοινόω metto in comune	κτῆμα, κτήματος, τό proprietà, beni, ricchezze
κερδαίνω guadagno	κοινωνέω ho comune, partecipo	κτῆνος, κτήνου, τό capo di bestiame
κέρδος, κέρδους, τό guadagno	κοινωνία, κοινωνίας, ή comunione	τὰ κτήνη bestiame
Κεφαλλῆνες, Κεφαλλήνων, οἱ Cefalleni	κοίτη, κοίτης, ή letto; l'andare a letto, il dormire	κτίζω fondo (una città), colonizzo
Κεφαλληνία, Κεφαλληνίας, ή Cefalonia	κοῖτος, κοίτου, ό letto; l'andare a letto; il dormire	κύαμος, κύαμου, ό fava
κηρίον, κηρίου, τό favo	Κολοφών, Κολοφώνος, ό Colofone	Κυαξάρης, Κυαξάρου, ό Ciasare
κιθάρα, κιθάρας, ή cetra	Κόλχοι, Κόλχων, οἱ Colchi	κύβος, κύβου, ό dado
κιθαρίζω suono la cetra	κόμαι, κομών, αἱ capelli	Κύδνος, Κύδνου, ό Cidno
κιθαρωδία, κιθαρωδίας, ή il cantare al suono della cetra	κομάω porto i capelli lunghi	κύλιξ, κύλικος, ή vaso
κιθαρωδός, κιθαρωδοῦ, ό citaredo	κόπρος, κόπρου, ή sterco	Κυλλήνη, Κυλλήνης, ή Cillène
Κίλικες, Κιλίκων, οἱ Cilici	Κόρη, Κόρης, ή Core, moglie di Ade	Κύλων, Κύλωνος, ό Cilone
Κιλικία, Κιλικίας, ή Cilicia	Κορίνθιοι, Κορινθίων, οἱ Corinzi	Κυλώνειος, Κυλωνεία, Κυλώνειον Ciloniano, sodale di Cilone
Κίλισσα, Κιλίσσης, ή della Cilicia	Κόρινθος, Κορίνθου, ή Corinto	κυνηγός, κυνηγοῦ, ό cacciatore
Κιμμερία, Κιμμερίας, ή Cimmeria	κοτε (<i>ionico</i>) qualche volta, mai	κυοφορέω sono gravida, incinta
Κιμμέριοι, Κιμμερίων, οἱ Cimmeri	Κούρητες, Κουρήτων, οἱ Cureti, sacerdoti di Zeus	Κύπρος, Κύπρου, ή Cipro
κίνησις, κινήσεως, ή movimento	κράνος, κράνους, τό elmo	Κῦρος, Κύρου, ό Ciro
Κλεάνωρ, Κλεάνορος, ό Cleonore	κρατήρ, κρατήρος, ό cratere, vaso	κύτος, κύτεος, τό guscio
Κλέαρχος, Κλεάρχου, ό Clearco	κρεμάννυμι, ἐκρέμασα appendo	Κύψελος, Κυψέλου, ό Cipselo, tiranno di Corinto
Κλειτώνυμος, Κλειτωνύμου, ό Clitonimo	κρέξ, κρεκός, ή rallo (uccello)	κώδιον, κωδίου, τό vello, pelle
Κλεοπάτρα, Κλεοπάτρας, ή Cleopatra	κρηπίς, κρηπίδος, ή calzare; basamento	Λ
Κλεώνυμος, Κλεωνύμου, ό Cleonimo	Κρής, Κρητός, ό Cretese	λαγχάνω sortisco
κληδών, κληδόνας, ή presagio	Κρητινία, Κρητινίας, ή Cretinia	λαΐλαψ, λαΐλαπος, ή tempesta
κλίνομαι mi adagio, mi distendo, mi corico	κριθή, κριθής, ή orzo (<i>anche pl.</i> αἱ κριθαί)	Λάκαινα, Λακαίνης, ή Laconia
Κλυμένη, Κλυμένης, ή Climene	κριός, κριοῦ, ό ariete	λάκκος, λάκκου, ό cisterna
κνέφας, κνέφου, τό tenebre, buio	κρίσις, κρίσεως, ή giudizio; contesa, lotta	Λακωνικός, Λακωνική, Λακωνικόν della Laconia
κνημῖς, κνημίδος, ή gambale	κριτής, κριτοῦ, ό giudice	λαλιά, λαλιᾶς, ή loquacità
κνύζημα, κνυζήματος, τό vago, lamento, mugolio	Κροῖσος, Κροίσου, ό Creso	λαμπρότης, λαμπρότητος, ή splendore
κοιλαινῶ, ἐκοίλανα incavo, scavo	κρόκη, κρόκης, ή trama	λάξ (<i>ανν.</i>) col piede
	Κρότων, Κρότωνος, ή Crotone	Λάρισα, Λαρίσης, ή Larissa
	Κροτωνιάτης, Κροτωνιάτοῦ, ό Crotoniate, di Crotone	λάρναξ, λάρνακος, ή cassa
	κρυμός, κρυμοῦ, ό freddo, gelo	λέβης, λέβητος, ό catino
		λεῖμμα, λείμματος, τό resto
		λείχω lecco, lambisco
		Λεοντῖνοι (τῶν Λεοντίνων, οἱ Leontini)

Λεοντῖνος, Λεοντίνη, Λεοντῖνον di Leontini	Λυδικός, Λυδική, Λυδικόν Lidio	μεθορμίζω salpo verso un altro luogo
Λέσβιοι, Λεσβίων, οἱ Lesbi	Λυδοί, Λυδῶν, οἱ Lidi	μεθύσκω ubriaco
Λέσβος, Λέσβου, ἡ Lesbo, isola	λύει giova, è utile (+ <i>acc.</i> + <i>inf.</i>)	μείον meno di (+ <i>gen.</i>)
Λεωβώτης, Λεωβώτου, ὁ Leobote	Λυκίοι, Λυκίων, οἱ Lici, popolo dell'Asia	Μελάμπους, Μελάμποδος, ὁ Melampo
Λέων, Λέοντος, ὁ Leonte	Λυκομήδης, Λυκομήδους, ὁ Licomede	Μελέαγρος, Μελεάγρου, ὁ Meleagro
λεωφόρος, λεωφόρον frequentato dal popolo	Λυκοῦργος, Λυκούργου, ὁ Licurgo	μέλι, μέλιτος, τό miele
λήγω faccio smettere, calmo (<i>trans.</i>); cesso, smetto (<i>intrans.</i>)	λυμαίνομαι, λυμανοῦμαι, ἐλυμηνάμην, λελύμασμαι maltratto, danneggio, corrompo; rovino, distruggo	Μελίνιων, Μελανίωνος, ὁ Melanione
λήθη, λήθης, ἡ dimenticanza	λύπη, λύπης, ἡ dolore, tristezza	μέλισμα, μελίσματος, τό canto, melodia
Λητώ, Λητοῦς, ἡ (τὴν Λητώ) Latona, madre di Apollo e Artemide	λύρα, λύρας, ἡ lira	μέλος, μέλους, τό membro, pezzo
λιβανωτός, λιβανωτοῦ, ὁ incenso	Λύσις, Λύσιδος, ὁ Liside	Μέμφις, Μέμφιδος, ἡ Menfi
Λιβύη, Λιβύης, ἡ Libia	λύσσα, λύσσης, ἡ furore, rabbia	Μενέλεως, Μενέλεω, ὁ Menelao (<i>acc.</i> Μενέλεων)
Λιγύρων, Λιγύρωνος, ὁ Ligerone	λυτρώομαι riscatto	Μένων, Μένωνος, ὁ Menone
λιθώδης, λιθώδες petroso	M	Μερόπη, Μερόπης, ἡ Merope
λίκνον, λίκνου, τό culla	Μαδύης, Μαδύου, ὁ Madie	μεσημβρία, μεσημβρίας, ἡ meridione
Λικύμνιος, Λικυμνίου, ὁ Licinnio, figlio di Elettrione	μάζα, μάξης, ἡ focaccia	Μέσπιλα, Μεσπίλης, ἡ Mespila
λίμνη, λίμνης, ἡ lago	μάθησις, μαθήσεως, ἡ apprendimento	Μεσσήνη, Μεσσήνης, ἡ Messene
λινός, λινῆ, λινόν di lino	Μαῖα, Μαΐας, ἡ Maia	μετά (<i>ανν.</i>) poi, in seguito, dopo
λιπαρέω persisto, perduro; insisto, chiedo insistentemente	μακαρίζω considero felice	μεταδίδωμι do in cambio
λίσσομαι supplico, scongiuro	μάλιστά πη press'a poco, circa	μεταλλαγή, μεταλλαγῆς, ἡ cambiamento
λογίζομαι calcolo, conto	μαντεία, μαντείας, ἡ arte divinatoria	μ. τῆς ἡμέρας eclissi di sole
λογικός, λογική, λογικόν razionale	μαντική, μαντικῆς, ἡ vaticinazione, arte dell'indovino	Μεταπόντιον, Μεταποντίου, τό Metaponto
λόγιον, λογίου, ὁ detto	μαντικός, μαντική, μαντικόν profetico	μετονομάζω chiamo con altro nome
λόγιος, λογία, λόγιον colto, erudito	μάντις, μάντεως, ὁ indovino, vate	Μήδεια, Μηδείας, ἡ Medea
λοιδορέω biasimo, riprendo (+ <i>acc.</i>)	Μαρσύας, Μαρσύου, ὁ Marsia	Μηδία, Μηδίας, ἡ Media
λοιμός, λοιμοῦ, ὁ peste	μάρσιπος, μαρσίπου, ὁ fagotto	Μηδικός, Μηδική, Μηδικόν Medico
λοιπόν (<i>ανν.</i>) per il resto del tempo, per l'avvenire	μαρτυρέω testimonio	Μῆδοι, Μήδων, οἱ Medi
λόφος, λόφου, ὁ collina	μαστός, μαστοῦ, ὁ mammella	Μήθυμνα, Μηθύμνης, ἡ Metimna
λοχαγός, λοχαγοῦ, ὁ capitano (di una compagnia di 100 uomini)	Ματιανή, Ματιανῆς, ἡ Matiana	Μηθυμναῖος, Μηθυμναία, Μηθυμναῖον di Metimna
λοχάω tendo insidie, faccio un'imboscata	Ματιανοί, Ματιανῶν, οἱ della Matiana	μῆκος, μήκους, τό lunghezza
λόχος, λόχοῦ, ὁ compagnia (di 100 soldati)	μεγάλως (<i>ανν.</i>) molto, grandemente	μηκύνω allungo, prolungo, estendo
Λυδία, Λυδίας, ἡ Lidia	μέγαρον, μέγαρου, τό megaron, parte intima di un tempio, sacrario	μῆλον, μήλου, τό mela
		Μήν, Μηνός, ὁ Mene

μήνη, μήνης, ή luna μηνίω, ἐμένισα mi sdegno, m'adiro, m'arrabbio μηνοειδής, μηνοειδές a forma di mezzaluna μηνύω mostro, spiego, significo μηρός, μηροῦ, ὁ coscia Μήστωρ, Μήστορος, ὁ Mèstore μητρυιά, μητρυιάς, ή matrigna μηχανάομαι escogito, tramo; faccio, costruisco μίγνυμαι mi unisco (con, + dat.) Μίδας, Μίδου, ὁ Mida Μιλήσιος, Μιλησία, Μιλήσι- ον di Mileto Μίλητος, Μιλήτου, ή Mileto μισθοφόρος, μισθοφόρου, ὁ mercenario Μίλων, Μίλωνος, ὁ Milone μισθόομαι prendo a prezzo, as- soldo μνεία, μισθώω do a prezzo μνείας, ή ricordo, memoria μνείαν ποιοῦμαι (+ gen.) mi ricordo di Μνήμαρχος, Μνημάρχου, ὁ Mnemarco μνημονεύω ricordo μνηστεύομαι aspiro alle nozze (di, + acc.) μοῖρα, μοίρας, ή parte, por- zione; fato, sorte αἱ Μοῖραι Moire, di- vinità del destino μονή, μονῆς, ή il restare μουσική (τέχνη), μουσικῆς, ή musica μυελός, μυελοῦ, ὁ midollo μυθικός, μυθική, μυθικόν leg- gendario, favoloso Μυλλίας, Μυλλίου, ὁ Millia Μυρίανδος, Μυριάνδου, ή Mi- riando μυριάς, μυριάδος, ή diecimila; miriade, numero grandissimo Μῶς, μῶς, ὁ topo μυσσάρός, μυσσάρά, μυσσάρόν sporco	μοναχός, μοναχή, μοναχόν solo μοναχῇ per una via soltanto Ν νάπη, νάπης, ή vallata νάω scorro Νεκῶς, Νεκῶ, ὁ Neco νεμεσάω mi sdegno (con, + dat.) νέμω pascolo, conduco al pas- colo νέμομαι pascolo (intr.), mi nutro di νεογνός, νεογνόν neonato νεόδαρτος, νεόδαρτον scorti- cato di fresco νέον (ανν.) da poco, recente- mente νεόπλυτος, νεόπλυτον lavato di fresco νεοσσός, νεοσσοῦ, ὁ cucciolo νευρά, νευρᾶς, ή corda νεῦρον, νεύρου, τό nervo, ten- dine Νεφέλη, Νεφέλης, ή Nefele Νηλεύς, Νηλέως, ὁ Neleo νηός, νηοῦ, ὁ (ionico) tempio νήπιος, νηπία, νήπιον infante, bambino Νηρέυς, Νηρέως, ὁ Nereo Νηρηΐδες, Νηρηΐδων, αἱ Nereidi, ninfe del mare Νίκαρχος, Νικάρχου, ὁ Ni- carco Νίνος, Νίνου, ή Ninive νοέω vedo, scorgo νόημα, νοήματος, τό pensiero, cognizione νοητικόν, νοητικοῦ, τό pen- siero, facoltà razionale νομή, νομῆς, ή pascolo νόμιμα, νομίμων, τά leggi; usi, consuetudini νόμισμα, νομίσματος, τό mo- neta νομοθεσία, νομοθεσίας, ή il dar leggi, legislazione νότιος, νοτία, νότιον meridio- nale	νυκτερίς, νυκτερίδος, ή not- tola; pipistrello νυκτηρινός, νυκτηρινή, νυκτηρινόν notturno νυκτομαχία, νυκτομαχίας, ή combattimento notturno νυν dunque, ora, poi νῶτος, νώτου, ὁ schiena (anche pl. νῶτα, νώτων, τά) νωχελία, νωχελίας, ή ignavia, infingardaggine Ξ Ξενίας, Ξενίου, ὁ Xenia ξενικός, ξενική, ξενικόν stra- niero ξενικόν, ξενικοῦ, τό milizie straniere, mercenarie ξένιον, ξενίου, τό dono ospitale ξenoκτονέω uccido un ospite Ξενοφῶν, Ξενοφῶντος, ὁ Seno- fonte ξύλα, ξύλων, τά legna ξυρέω rado Ο ὀδούς, ὀδόντος, ὁ dente ὄθι dove ὀθνεῖος, ὀθνεῖα, ὀθνεῖον estra- neo οἰκεῖος, οἰκεία, οἰκείον famil- iare οἰκειώσις, οἰκειώσεως, ή fa- miliarità οἰκέτης, οἰκέτου, ὁ famiglia, domestico οἶκημα, οἰκήματος, τό dimora, abitazione; camera, stanza, ap- partamento οἶκησις, οἰκήσεως, ή casa, abi- tazione οἰκήτωρ, οἰκήτορος, ὁ abitante οἰκιστής, οἰκιστοῦ, ὁ ecista, fondatore οἰκονομία, οἰκονομίας, ή am- ministrazione degli affari Οἶνεύς, Οἶνέως, ὁ Oineo Οἶνοπίων, Οἶνοπίωνος, ὁ Eno- pione οἶνοχόος, οἶνοχόου, ὁ coppiere
---	---	---

οἶον come; come per esempio οἶον... τοῖον come... così οἰοπόλος, οἰοπόλον deserto; solitario οἰστός, οἰστοῦ (<i>ion.</i> οἰστός) ὁ freccia οἴχομαι vado, vengo ὄλεθρος, ὄλέθρου, ὁ morte ὀλιγωρία, ὀλιγωρίας, ἡ negli- genza Ὀλύμπιος, Ὀλυμπία, Ὀλύμ- πιον dell'Olimpo Ὀλυμπος, Ὀλύμπου, ὁ Olim- po ὀμακοεῖον, ὀμακοείου, τό sala di riunione dei discepoli Ὀμβρική, Ὀμβρικῆς, ἡ Umbria Ὀμβρικοί, Ὀμβρικῶν, οἱ Um- bri Ὀμηρικός, Ὀμηρική, Ὀμηρι- κόν omerico ὀμιλητής, ὀμιλητοῦ, ὁ disce- polo ὀμνυμι, ὠμοσα giuro ὀμογενής, ὀμογενές della stessa specie ὀμοίομαι sono simile ὀμολογέω sono d'accordo (con, + <i>dat.</i>) ὀμολογία, ὀμολογίας, ἡ ac- cordo ὀμονοέω sono d'accordo (+ <i>dat.</i>) : εἰμὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ ὀμοπαθέω soffro insieme ὀμφαλός, ὀμφαλοῦ, ὁ ombelico ὀνομαίνω, ὀνομανῶ ὠνόμηνα chiamo, nomino ὀνομαστός, ὀνομαστή, ὀνομα- στόν rinomato, celebre ὄντως veramente ὄπη (<i>ion.</i> ὄκη) per dove ὀπισθοφυλακέω sono della re- troguardia ὀπίσω dietro ; poi, in seguito ὄπλον, ὄπλου, τό arma ὀπόθεν da dove ὀπόσος, ὀπόση, ὀπόσον quanto ὀπότε quando, allorché	Ὀποῦς, Ὀποῦντος, ἡ Opunte, città greca ὄργη, ὄργῆς, ἡ rabbia, ira ὄρέγω tendo, stendo ὄρθρος, ὄρθρου, ὁ alba ὀρίζω divido, limito, determino ὀρκέω giuro ὀρμάομαι bramo, aspiro (a, + <i>inf.</i>) ὀρμή, ὀρμῆς, ἡ impeto, assalto, attacco ὄρνις, ὄρνιθος, ὁ/ἡ uccello (<i>acc. sing.</i> ὄρνιθα/ὄρνιν) ὄρος, ὄρου, ὁ confine; cippo Ὀρφεύς, Ὀρφέως, ὁ Orfeo ὀσία, ὀσίας, ἡ legge divina ὀσία ἐστίν (+ <i>inf.</i>) è legittimo (perché concesso dagli dèi; <i>vedi</i> <i>il lat.</i> fas est) ὀσιότης, ὀσιότητος, ἡ pietà, santità ὄσον (+ <i>num. o misura</i>) circa ὄστοῦν, ὄστοῦ, τό osso ὄσφύς, ὄσφύος, ἡ anca οὐδαμῇ in nessun luogo οὐποτε mai οὐρά, οὐρᾶς, ἡ coda οὔς, ὠτός, τό orecchio; ansa οὐσία, οὐσίας, ἡ beni, ric- chezze οὐχί non ὀχέομαι sono portato, vado ὄχυρός, ὄχυρά, ὄχυρόν sicuro, fortificato ὄφελος, ὄφέλου, τό utile, van- taggio, guadagno ὀψίζω giungo in ritardo ὄψον, ὄψου, τό companatico Π παιδίσκη, παιδίσκης, ἡ giovi- netta πάλη, πάλης, ἡ lotta (di atleti) παλαιόν, τό (<i>ανν.</i>) anticamente, un tempo παλαίω, ἐπάλαισα lotto (con, contro, + <i>dat.</i>) πάλιν di nuovo παμμεγέθης, παμμεγέθεις im- menso, enorme	πάμπαν del tutto, completa- mente, assolutamente Πᾶν, Πανός, ὁ Pan, dio campe- stre πάνδημος, πάνδημον pubblico Πανδρόσειον, Πανδροσείου, τό tempio di Pandroso (figlia di Cercope) πανήγυρις, πανηγύρεως, ἡ festa, adunanza pubblica Πάνθους, Πάνθου, ὁ Pantoo πανοῦργος, πανοῦργον malva- gio, furfante πάντα (<i>ανν.</i>) assolutamente, del tutto παντάπασι assolutamente, completamente πάντη ovunque Παντικάπης, Παντικάπου, ὁ Panticape παντοῖος, παντοῖα, παντοῖον d'ogni sorta, molteplice παρά a, da (<i>moto a luogo</i>) (+ <i>acc.</i>) παραγγέλλω ordino (a uno di fare, + <i>dat. e inf.</i>), esorto παραδέχομαι ricevo; ricevo per eredità, per successione παραδίδωμι consegno; do in mano, in potere, cedo Παρθένις, Παρθενίδος, ἡ Par- tenide παραιτέομαι chiedo, prego, supplico, scongiuro παρακελεύομαι do istruzioni, esorto παρακολουθέω seguo; com- prendo (+ <i>dat.</i>) παραμείβομαι oltrepasso παράπαν, τό (<i>ανν.</i>) interamente, in tutto, assolutamente παραπλήσιος, παραπλησία, παραπλήσιον simile παρασκευή, παρασκευῆς, ἡ preparativo παρατίθεμαι affido, consegno παραφαίνω mostro παραχρήμα subito, all'istante, sul fatto
--	--	---

παρεγγυάω ordino	πειράομαι tento, metto alla prova (+ <i>gen.</i>)	περιτέμνω taglio, recido, circondo
πάρειμι (< εἶμι) passo, lascio indietro	πέλαγος, πελάγους, τό mare	περιτίθημι cingo
πάρειμι (< εἶμι) mi presento a (εἰς + <i>acc.</i>)	Πελίας, Πελίου, ὁ Pelia	περιτρέπω volgo
παρεισέρχομαι sopraggiungo, vengo	πελταστής, πελταστοῦ, ὁ peltasta, soldato armato alla leggera	περιτρέχω mi muovo, corro intorno (a, + <i>dat.</i>)
παρελαύνω spingo accanto, passo; passo in rassegna; π. ἐφ' ἵππου passo a cavallo	πέλτη, πέλτης, ἡ pelta, scudo leggero	περιφανής, περιφανές manifesto, chiaro
πάρεξ eccetto, fuor di (+ <i>gen.</i>)	πεντάστομος, πεντάστομον che ha cinque foci	περιχαρής, περιχαές pieno di gioia, lietissimo
παρέπομαι seguio, accompagno	πενταετής, πενταετές di cinque anni, quinquennale	Πέρσαι, Περσῶν, οἱ Persiani
παρέργως superficialmente	πέπων, πέπον (<i>gen.</i> πέπονος) maturo	Περσικός, Περσική, Περσικόν Persiano
παρίστημι sto accanto, mi accosto (<i>nelle voci intrans.</i>)	πέρη per, intorno (<i>pospos. con gen.</i>)	Περσίς, Περσίδος, ἡ Persia
πάροδος, παρόδου, ἡ via, transito, passaggio	Περίανδρος, Περιάνδρου, ὁ Periandro	Περσιστί in lingua persiana
παρόμοιος, παρομοία, παρόμοιον rassomigliante, simile	περιβάλλω abbraccio	πεσσοί, πεσσῶν, οἱ scacchi
Παρρασία, Παρρασίας, ἡ Parrasia	περίβλεπτος, περίβλεπτον ragguardevole, illustre	πέτρος, πέτρου, ὁ masso, roccia
Παρράσιος, Παρρασία, Παρράσιον di Parrasia	περιδεής, περιδεές atterrito, spaventato	Πήγασος, Πηγάσου, ὁ Pegaso
Παρύσατις, Παρυσάτιδος, ἡ Parisatide	περίειμι (< εἶμι) vinco, supero (+ <i>gen.</i>); sopravvivo	πήγνυμι, ἔπηξα conficco, pianto
Πασιφάη, Πασιφάης, ἡ Pasifae, moglie di Minosse	περιέπω tratto	πήγνυμαι, ἐπηξάμην fabbrico, costruisco
πατέομαι, ἐπασάμην mangio, mi cibo di (+ <i>acc.</i>); assaggio, mangio di (+ <i>gen.</i>)	περίστημι cirondo, accerchio (+ <i>acc.</i>); metto (uno in una condizione)	Πηλεύς, Πηλέως, ὁ Peleo
Πάτροκλος, Πατρόκλου, ὁ Patroclo	περικάθημαι cirondo, assedio	πηλός, πηλοῦ, ὁ fango
πατρῶος, πατρῶον paterno; patrio	περικαλύπτω copro, avvolgo	Πίγηρς, Πίγηρτος, ὁ Pigrete
Παφλαγόνες, Παφλαγόνων, οἱ Paflagoni	περιλαμβάνω abbraccio, includo	πιέζω stringo, opprimo, soffoco
Παφλαγονία, Παφλαγονίας, ἡ Paflagonia	πέριξ intorno (<i>avv.</i>)	Πιερία, Πιερίας, ἡ Pièria, regione della Macedonia
παχύτης, παχύτητος, ἡ spessore	οἱ πέριξ gli abitanti dei dintorni	πίθος, πίθου, ὁ giara
πεδαρτάω correggo, ammonisco	περίοδος, περιόδου, ἡ perimetro	πίλος, πίλου, ὁ coperta
πέδη, πέδης, ἡ ceppi	περιοικέω abito intorno, vicino	πίμπλημι riempio
πεδιάς, πεδιάδος, ἡ (<i>agg. solo f.</i>) pianeggiante	περιοράω lascio, concedo, permetto	Πισίδαι, Πισιδῶν, οἱ Pisidi
πεδιάς, πεδιάδος, ἡ (γῆ) pianura	περιπλέω circumnavigo	Πισιδία, Πισιδίας, ἡ Pisidia
πεῖρα, πείρας, ἡ prova	περιρραντήριο, περιρραντήριο, τό urna lustrale	πίστις, πίστεως, ἡ fede, fiducia
	περιρρέω scivolo via, cado giù	πιστός, πιστή, πιστόν credibile
	περισσός, περισσή, περισσόν eccessivo, smisurato	πίτυς, πίτυος, ἡ pino
	περίστατος, περίστατον attorniato, riguardato con ammirazione	πίων, πίων (<i>gen.</i> πίωνος) ricco, opulento
		πλαίσιον, πλαισίου, τό quadrilatero
		πλανάω inganno, faccio errare
		πλάττω, ἔπλασα plasmare, inventare
		Πλάτων, Πλάτωνος, ὁ Platone
		πλευρά, πλευράς, ἡ fianco
		πλήκτρον, πλήκτρου, τό plectro

πλησίον (<i>ανν.</i>) vicino	προεκδιδάσκω istruisco prima	προσποίητος, προσποίητον simulato, finto
πλίνθινος, πλινθίνη, πλίνθινον di mattoni	προηγέομαι precedo	προσποιέομαι mi guadagno, procaccio, faccio mio; π. τινα φίλον mi faccio amico
πλοῦς, πλοῦ, ὁ navigazione	προθυμέομαι desidero	uno
πλουτέω sono ricco	προθυμία, προθυμίας, ἡ desiderio, brama	προσπταίω urto, inciampo, bato contro
πλοχμός, πλοχμοῦ, ὁ ricciolo	προίημι mando, faccio partire, lascio andare; cedo, abbandono	πρόσταγμα, προστάγματος, τό ordine; precetto, insegnamento
πνοιᾶ, πνοιᾶς, ἡ soffio	Προῖτος, Προῖτου, ὁ Preto	προστάττω comando (a, + <i>dat.</i>)
πόα, πόας, ἡ erba	προκαθίζω siedo, prendo posto innanzi	προσφέρω apporto
ποδηγέω guido, conduco	προκαλέομαι invito, provocho (uno a fare una cosa, + <i>acc. e inf.</i>)	προσφοιτάω frequento
ποδίζω lego i piedi	προκαλύπτω copro, velo	πρόσω avanti
ποιώδης, ποιώδες erboso	προνηστεύω digiuno prima	προτίθημι preparo, apparecchio, allestisco
πολιτικός, πολιτική, πολιτικόν πολιτικο	πρόνοια, προνοίας, ἡ provvidenza	προτιμάω preferisco, antepongo, stimo di più (+ <i>inf.</i>)
Πολύιδος, Πολυΐδου, ὁ Poliido	Πρόξενος, Προξένου, ὁ Proseno	προτομή, προτομῆς, ἡ busto
Πολύξενος, Πολυξένου, ὁ Polissenno	προπέμπω mando avanti	πρόφασις, προφάσεως, ἡ scusa, pretesto
πολύπλοκος, πολύπλοκον tortuoso, intricato	προσαγανακτέω sono sdegnato	προφήτης, προφήτιδος, ἡ profetessa
πολυτέλεια, πολυτελείας, ἡ smoderatezza	προσαγορεύω chiamo, nomino	πρύμνα, πρύμνης, ἡ poppa
πορεία, πορείας, ἡ viaggio, cammino, marcia	προσβατός, προσβατή, προσβατόν traversabile	Πρωτεύς, Πρωτέως, ὁ Proteo
πορθμεύς, πορθμέως, ὁ marinaio	προσελάνυνω avanzo a cavallo	πρωτεύω primeggio
πορίζομαι mi procuro	προσεύχομαι prego, supplico	πτάρνυμαι starnutisco
πορνεύομαι mi prostituisco	προσέχω approdo	Πτερέλαος, Πτερελάου, ὁ Pterelao, re dell'isola di Tafo
πόρος, πόρου, ὁ passaggio	προσήκοντες, προσηκόντων, οἱ parenti	πτερόν, πτεροῦ, τό ala
ποτήριον, ποτηρίου, τό coppa	προσθεωρέω osservo, considero	πτέρυξ, πτέρυγος, ἡ ala
ποτί (<i>dorico</i>) a, vesro (+ <i>acc.</i>)	inoltre	πτερωτός, πτερωτή, πτερωτόν alato
πρᾶξις, πράξεως, ἡ azione	προσίεμαι ammetto, accolgo, accetto	πτηνός, πτηνή, πτηνόν alato
πραότης, πραότητος, ἡ mitezza	προσίημι faccio avvicinare	πίτιλον, πτίλου, τό ala
πρέπει conviene, è giusto (+ <i>dat.</i>)	προσίσχω approdo (a, + <i>dat.</i>)	πτοέω spavento
πρεσβύτατος, πρεσβυτάτη, πρεσβύτατον il più anziano	προσίστημι fermo; (<i>intrans.</i>) sto accanto	πυγαῖον, πυγαίου, τό natiche
πρεσβύτης, πρεσβύτου, ὁ vecchio	πρόσκεimai convengo, spetto (a, + <i>dat.</i>)	Πυθαγόρας, Πυθαγόρου, ὁ Pitagora
πρηνές, πρηνοῦς, τό declivio, china	προσκυνέω ossequio, mi prostro avanti a	Πυθαγόρειος, Πυθαγορεία, Πυθαγόρειον Pitagorico
πρηνής, πρηνές declive, scosceso	προσλαλέω parlo a (+ <i>dat.</i>)	Πυθαῖς, Πυθαῖδος, ἡ Pitaide
προαιρέομαι preferisco, scelgo	προσμένω aspetto	Πυθία, Πυθίας, ἡ Pizia, sacerdotessa di Apollo a Delfi
προαίρησις, προαίρησεως, ἡ scelta; intenzione, proposito	προσμίσγω mi avvicino	Πύθιος, Πυθίου, ὁ Pizio
προαγορεύω predico; ordino	προσονομάζω chiamo, nomino	Πυθώ, Πυθοῦς, ἡ (τὴν Πυθώ) Pito
προβάλλω presento, propongo	προσπέμπω mando	Πύθων, Πύθωνος, ὁ Pitone, serpente mitologico
προβάλλομαι protendo	προσπλωτός, προσπλωτή, προσπλωτόν navigabile	
προγιγνώσκω so, conosco prima		

πυκνόν spesso
 πυκνῶς spesso
 Πύλος, Πύλου, ὁ Pilo
 πυλῶν, πυλῶνος, ὁ porta
 πυρήν, πυρήνος, ὁ nocciolo
 πυρός, πυροῦ, ὁ frumento,
 grano
 Πύρρος, Πύρρου, ὁ Pirro
 πως in qualche modo
P
 ῥαθυμία, ῥαθυμίας, ἡ ozio
 ῥεῖθρον, ῥεῖθρου, τό corso di un
 fiume, alveo; *pl.* τὰ ῥεῖθρα
 corrente (di un fiume)
 ῥήγνυμι, ῥήξω, ἔρρηξα spezzo;
 faccio erompere
 ῥ. φωνήν rompo il silenzio,
 parlo
 Ῥόδος, Ῥόδου, ἡ Rodi, isola
 dell'Egeo
Σ
 σάγαρις, σαγάρως, ἡ ascia
 σαγήνη, σαγήνης, ἡ grossa rete
 Σαλμωνεύς, Σαλμωνέως, ὁ
 Salmoneo
 σάλπιγξ, σάλπιγγος, ἡ trom-
 ba
 Σάμη, Σάμης, ἡ Same
 Σάρδεις, Σάρδεων, αἱ Sardi
 σεισμός, σεισμοῦ, ὁ sisma, ter-
 remoto
 σεμνότης, σεμνότητος, ἡ de-
 coro, dignità
 σέμνωμα, σεμνώματος, τό gra-
 vità, dignità
 σημαίνω, ἐσήμηνα significo,
 riferisco
 Σθενέβοια, Σθενεβοίας, ἡ Ste-
 nebèa
 Σίγειον, Σιγείου, τό Sigeo
 σίδηρος, σιδήρου, ὁ ferro
 Σικελία, Σικελίας, ἡ Sicilia
 σιμός, σιμή, σιμόν camuso, col
 naso schiacciato
 σινδών, σινδόνης, ἡ tendina, si-
 pario
 Σίσυφος, Σισύφου, ὁ Sisifo
 σιτέομαι mangio
 σιτίον, σιτίου, τό cibo

σιτοδεία, σιτοδείας, ἡ carestia
 σιωπή, σιωπῆς, ἡ silenzio
 σκευή, σκευῆς, ἡ abbigliamento
 σκηνέω mi accampo
 σκῆψις, σκῆψεως, ἡ scusa,
 pretesto, discolpa
 σκόλοψ, σκόλοπος, ὁ palo
 σκοπέω osservo
 Σκῦθαι, Σκυθῶν, οἱ Sciti
 Σκυθία, Σκυθίας, ἡ Scizia
 Σκυθικός, Σκυθική, Σκυθικόν
 Scitico
 Σμύρνα, Σμύρνης, ἡ Smirne
 Σόλοι, Σόλων, οἱ Soli
 Σόλυμοι, Σολύμων, οἱ Solimi,
 popolo della Licia
 Σοφαίνετος, Σοφαινέτου, ὁ
 Sofeneto
 σοφία, σοφίας, ἡ sapienza
 σπάνιος, σπανία, σπάνιον
 raro, scarso, poco frequente
 σπάργανα, σπαργάνων, τά
 pannicelli, fasce per neonati
 Σπάρτη, Σπάρτης, ἡ Sparta
 Σπαρτοί, Σπαρτῶν, οἱ Sparti (i
 Tebani)
 σπεύδω mi sforzo, mi adopero,
 mi do cura (+ *inf.*)
 Σπίνθαρος, Σπινθάπου, ὁ Spin-
 taro
 σπλάγχνα, σπλαγχάνων, τά
 viscere, interiora
 σπολάς, σπολάδος, ἡ pettorale,
 camiciotto (a difesa del corpo)
 σπουδαῖος, σπουδαία, σπου-
 δαῖον buono, pregevole
 σταδιαῖος, σταδιαία, στα-
 διαῖον lungo o largo uno stadio
 σταθμόομαι valuto, considero,
 deduco (una cosa da un'altra, τί
 τινι)
 σταῖς, τοῦ σταιτός, τό farina di
 spelta
 στασιάζω entro in lotta, sono in
 disaccordo, contrasto
 στάσις, στάσεως, ἡ rivolta,
 sommossa
 στέγη, στέγης, ἡ tetto; capan-
 na; *pl.* αἱ στέγαι case

στεγνός, στεγνή, στεγνόν im-
 permeabile
 στέφω incorono
 στείχω vado, vengo, procedo
 στέργω amo
 στίχος, στίχου, τό verso (di
 una poesia)
 στολή, στολῆς, ἡ veste
 στράτευμα, στρατεύματος, τό
 esercito
 στρατεύω faccio, porto guerra
 στρατηλατέω conduco una
 spedizione, porto guerra
 Στρατοκλής, Στρατοκλέους, ὁ
 Stratocle
 στρεπτός, στρεπτοῦ, ὁ collana
 στρώμα, στρεματο, τό coperta
 Συβαρίς, Συβαρίδος, ἡ Sibari
 συγγένεια, συγγενείας, ἡ pa-
 rentela, comunanza di stirpe
 συγγίγνομαι frequento (+ *dat.*)
 συγγιγνώσκω sono del mede-
 sono parere, son d'accordo
 συγγραφεύς, συγγραφέως, ὁ
 scrittore
 συγγράφω scrivo
 συγκαθαίρω aiuto a deporre
 συγκαθίμι condiscendo, cedo
 συγκαλέω convoco, chiamo in-
 sieme
 συγκαλέομαι chiamo a raccolta
 συγκατακλίνομαι mi corico,
 giaccio (con, + *dat.*)
 συγκυρέω accado, avvengo
 συγχωρέω acconsento, concedo,
 accetto
 Συέννεσις, Συεννέσσιος, ὁ Si-
 ennesi
 συζάω convivo
 συκῆ, συκῆς, ἡ albero del fico
 συλάω spoglio, sottraggo
 συλλαμβάνω afferro, catturo,
 porto via
 συλλογή, συλλογῆς, ἡ raccolta
 Σύλλος, Σύλλου, ὁ Sillo
 συμβαίνει accade, capita
 συμβολή, συμβολῆς, ἡ scontro,
 conflitto

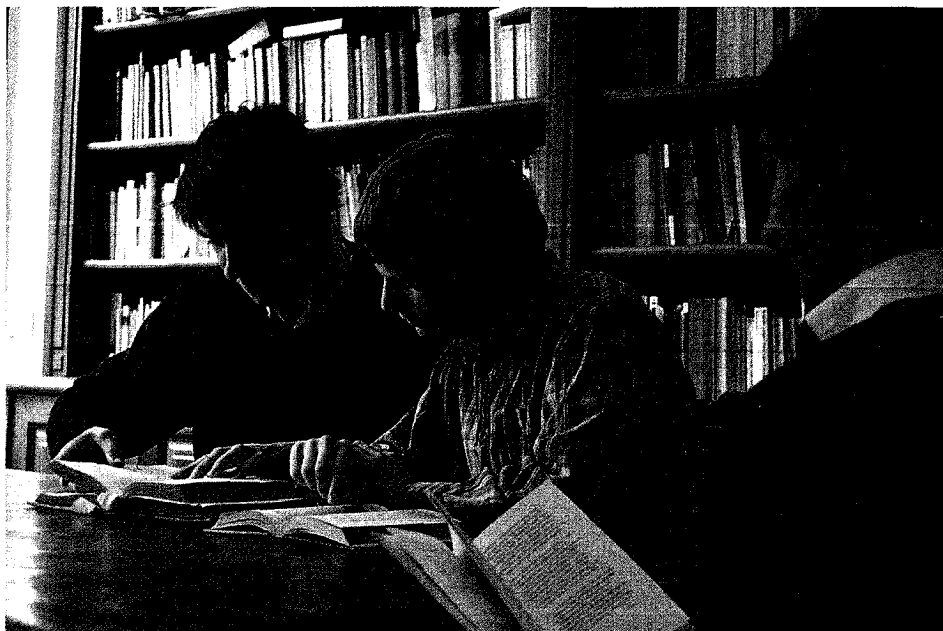
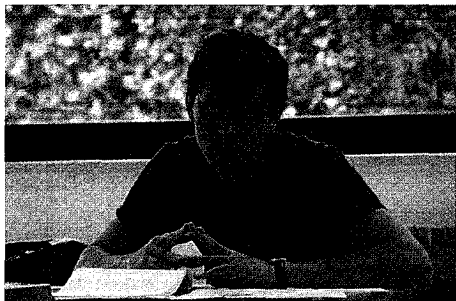
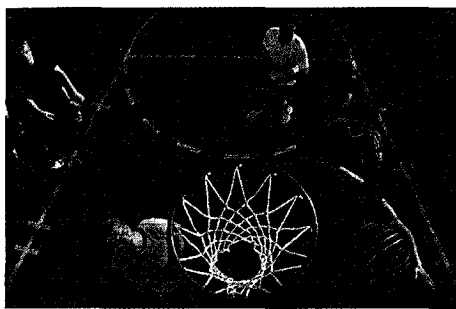
συμμαρτυρέω attesto, rendo testimonianza	συντυγχάνω incontyro, m'imbatto in (+ <i>dat.</i>)	Ταραντῖνος, Ταραντίνη, Ταραντῖνον di Taranto
συμμετρία, συμμετρίας, ἡ porzione; grandezza commensurabile (<i>term. mat.</i>)	Συράκουσαι, Συρακουσῶν, αἱ Siracusa	Τάρας, Τάραντος, ἡ Taranto
σύμμετρος, σύμμετρον adatto, conveniente	σύριγξ, σύριγγος, ἡ siringa (strumento musicale a canne)	ταραχή, ταραχῆς, ἡ turbamento
συμμίσγω mescolo	Σύριοι, Συρίων, οἱ Siri	Ταργίτας, Ταργιτάου, ὁ Targitao
συμπίπτω capito, occorro	σύρω trascino	Ταρσοί, Ταρσῶν, οἱ Tarso
σύμπλεως, σύμπλεων pieno, ricco (di, + <i>gen.</i>)	σῦς, συός, ὁ porco; ὁ σῦς ἄγριος cinghiale	ταφή, ταφῆς, ἡ sepoltura, tomba
συμπλοῦς, συμπλοῦν compagno di navigazione	συσκευάζομαι mi preparo	Τάφιος, Ταφίου, ὁ Tafio
συμφορέω raccolgo, metto insieme	συσσιτέω mangio insieme, faccio mensa comune	τάφος, τάφου, ὁ tomba
συμφυής, συμφυές naturale, congenito	συσσίτιον, συσσιτίου, τό mensa, banchetto comune	Τάφος, Τάφου, ἡ Tafo
συνάγω raduno	σφαγιάζω sacrifico, immolo	ταχύ (<i>ανν.</i>) velocemente
συναλίζομαι mi raduno	σφαῖρα, σφαίρας, ἡ palla; sfera celeste	Τεγέα, Τεγέας, ἡ Tegea
συναλλάττω riconcilio, stringo un patto	σφενδονάω tiro di fionda	Τεγεάτης, Τεγεάτου, ὁ di Tegea
συναναγκάζω costringo insieme	σφενδόνη, σφενδόνης, ἡ fionda	τεκνοποιία, τεκνοποιίας, ἡ procreazione
συνανατίθηναι aiuto a imporre	σφενδονήτης, σφενδονήτου, ὁ fromboliere	τεκνών genero, partorisco un figlio
συναρμόζω compongo	σχῆμα, σχήματος, τό forma, figura	τέλειος, τελεία, τέλειον maturo, adulto, formato (per età)
συνδιατρίβω convivo, frequente	σχίζω, ἔσχισα, ἐσχίσθην scindo; separo, divido	τελειόω uccido, do la morte
σύνδυο (οἱ, αἱ, τά) a due a due	σχολαῖος, σχολαία, σχολαῖον lento	τελειόομαι divento maturo, adulto
συνεδρεύω sto a consiglio	σχολῇ a stento, difficilmente	τελευτάω compio, finisco, porto a termine; muoio
σύνειμι frequente	Σωκράτης, Σωκράτους, ὁ Socrate	τελευτή, τελευτῆς, ἡ fine
συνεισέρχομαι entro insieme	σωματικός, σωματική, σωματικόν corporeo	τέλμα, τελμάτος, τό palude
συνεκδύομαι depongo insieme	σωρός, σωροῦ, ὁ cumulo, mucchio	Τευκροί, Τευκρῶν, οἱ Teucri
συνεπεύχομαι prego insieme	σωτήρ, σωτήρος, ὁ salvatore	τεύχη, τευχῶν, τά armi
συνέπομαι seguio, accompagno	σωτήρια, σωτηρίων, τά sacrifici di ringraziamento	τῇ dove, nel luogo in cui
συνεργός, συνεργόν collaboratore, adiutore	Σωτηρίδας, Σωτηρίδου, ὁ Soteride	τήκω sciolgo
συνέρχομαι mi riunisco, convengo; giaccio (con, + <i>dat.</i>)	σωτήριος, σωτήριον salvifico	Τηλεβόας, Τηλεβόου, ὁ Teleboa
συνευωχέομαι banchetto insieme	σωφροσύνη, σωφροσύνης, saggezza	Τηλεβόες, Τηλεβόων, οἱ Teleboi
συνθήκη, συνθήκης, ἡ patto, accordo	Τ	τηλεθάω sono rigoglioso
συνίημι capisco, comprendo	Ταίναρος, Ταινάρου, ἡ Tenaro	τηλικοῦτος, τηλικαύτη, τηλικοῦτο(v) tanto, siffatto
συνταγή, συνταγῆς, ἡ patto, accordo	Τάναις, Τανάϊδος, ὁ Tanai	τηνικαῦτα allora
συντάττω compongo	τάξις, τάξεως, ἡ disposizione; schieramento	τιμή, τιμῆς, ἡ onore; prezzo
συντελέω compongo	Τάοχοι, Ταόχων, οἱ Taochi	τίμιος, τιμία, τίμιον onorato, stimato
σύντομος, σύντομον breve		τίνομαι, τείσομαι, ἐτεισάμην punisco, castigo, mi vendico
σύντρεις, σύντρια a tre a tre		Τιρίβαζος, Τιριβάζου, ὁ Tiri-bazo

Τισσαφέρνης, Τισσαφέρνους, ὁ Tissaferne	ὑπεραποθνήσκω muoio per un altro	ὑπτιος, ὑπτία, ὑπτιον supino
Τιτύος, Τιτυοῦ, ὁ Tizio	ὑπερβαίνω cammino sopra; sorvolo	ὑπτιότης, ὑπτιότητος, ἡ tra-scuratezza
τοιγαροῦν perciò	ὑπερβάλλω lancio sopra, oltre; supero, scavalco	ὑπώρεια, ὑπωρείας, ἡ falde, radici del monte
τοιόσδε, τοιάδε, τοιόνδε tale	ὑπερβολή, ὑπερβολῆς, ἡ superamento, oltrepassamento	ὑφαλος, ὑφαλον sottomarino
τόξευμα, τοξεύματος, τό freccia	Ἕπερβόρει, Ἕπερβορέων, οἱ Iperborei	ὑφάπτω appiccò il fuoco
τοξεύω scaglio una freccia, colpisco con una freccia	ὑπερεπαινέω lodo oltre misura	ὑψηλός, ὑψηλή, ὑψηλόν alto
τόξον, τόξου, τό arco	ὑπερμεγέθης, ὑπερμεγέθεις enorme, di straordinaria grandezza	Φ
τοξοφόρος, τοξοφόρου, ὁ arciera	ὑπερπέτομαι volo sopra	φάλαγξ, φάλαγγος, ἡ falange
τρίαινα, τριαίνης, ἡ tridente	ὑπερτενής, ὑπερτενές alto	φαλακρός, φαλακρά, φαλακρόν calvo
τρίβω consumo	ὑπήκοος, ὑπήκοον soggetto, sottomesso (+ <i>gen.</i>)	φανερός, φανερά, φανερόν chiaro, manifesto
τροχάζω corro celermente	ὑπνόομαι dormo	φανερός εἰμι (+ <i>part.</i>) è chiaro che io
τροχός, τροχοῦ, ὁ ruota	ὑποδεέστερος, ὑποδεεστέρα, ὑποδεέστερον inferiore, minore	φαρέτρα, φαρέτρας, ἡ faretra
τρύξ, τρυγός, ἡ feccia, posatura, deposito	ὑποδέομαι mi lego i calzari, ho i calzari ai piedi	φειδῶ, φειδοῦς, ἡ riguardo; parsimonia
τρώγω mangio	ὑποδέχομαι accolgo; accetto; prometto	Φεραί, Φερῶν, αἱ Fere, città in Tessaglia
τυραννεύω sono tiranno, governo da tiranno	ὑπόδημα, ὑποδήματος, τό calzare; suola	φέρβω nutro, alimento
τυραννικός, τυραννική, τυραννικόν tirannico, dispotico	ὑποζύγιον, ὑποζυγίου, τό bestia da soma	φερέοικος, φερέοικον che porta con sé la casa
Τύρας, Τύρα, ὁ Tira	ὑποθήκη, ὑποθήκης, ἡ pre-cetto, insegnamento	φερνή, φερνῆς, ἡ dote
Τυρρηνία, Τυρρηνίας, ἡ Tirrenia	ὑπολαμβάνω capisco; penso, stimo	φήμη, φήμης, ἡ voce profetica, celeste
Τυρρηνός, Τυρρηνοῦ, ὁ Tirreno	ὑπολείπω lascio indietro	φθέγγομαι dico
τύρσις, τύρσεως, ἡ torre	ὑπολύομαι mi sciolgo i calzari	φθείρ, φθειρός, ὁ pidocchio
Τυρώ, Τυροῦς, ἡ Tiro	ὑπομένω aspetto; tollero, sopporto; prometto (di, + <i>inf.</i>)	φθινόπωρον, φθινοπώρου, τό autunno
τυφλόω acceco	ὑπομιμνήσκομαι mi ricordo, rammento	φθορά, φθορᾶς, ἡ rovina, distruzione; seduzione, stupro
Υ	ὑποστρέφω, ὑπέστρεψα mi giro, mi volto indietro	φιλόστοργος, φιλόστοργον amante affettuoso
ὕγρον, ὕγροῦ, τό succo	ὑποστρώννυμι, ὑπέστρωσα stendo sotto, distendo	φιλονόη, Φιλονόης, ἡ Filònoe
ὕβριστης, ὕβριστές tracotante	ὑποτίθεμαι suggerisco	φιλόσοφος, φιλόσοφον filosofo
ἕδρος, ἕδρου, ὁ idro (animale acquatico)	ὑποφαίνω spunto, appaio	φιλόστοργος, φιλόστοργον amante affettuoso
ἕδροφορέω porto acqua	ὑποφύω sorgo, spunto	φιλοτιμία, φιλοτιμίας, ἡ ambizione
ἕδροφόρος, ἕδροφόρου, ἡ portatrice d'acqua	ὑποχθόνιος, ὑποχθονίη, ὑποχθόνιον sotterraneo	φιλότιμος, φιλότιμον ambizioso
ὑπάγω avanzo, procedo		
Ἕπακυρις, Ἕπακύριος, ὁ Ipa-ciri		
Ἕπανις (τοῦ Ἕπάνιος, ὁ Ipani)		
ὑπάρχω favorisco (+ <i>dat.</i>); comincio (+ <i>gen.</i>)		
ὑπαρχος, ὑπαρχον luogotenente, prefetto		
ὑπείμι sto, giaccio sotto		
ὑπεκδύομαι esco di nascosto, fuggo (<i>aor.</i> 3 ὑπεξέδυν)		

Φιντίας, Φιντίου, ὁ Finzia
 Φοίνικες, Φοινίκων, οἱ Fenici
 Φοινίκη, Φοινίκης, ἡ Fenicia
 φοῖνιξ, φοῖνικος, ὁ fenice
 φοιτῶ vado qua e là, su e giù, avanti e indietro
 φονεύς, φονέως, ὁ assassino
 φόνος, φόνου, ὁ omicidio, assassinio
 φόρτος, φόρτου, ὁ merce
 Φραόρτης, Φραόρτου, ὁ Frorte
 Φρίξος, Φρίξου, ὁ Frisso
 φρόνησις, φρονήσεως, ἡ saggezza
 φρουράρχος, φρουράρχου, ὁ comandante della guarnigione
 φρουρέω custodisco
 φυγαδεύω scaccio, bancisco
 φρύγανα, φρυγάνων, τὰ legna
 φυγάς, φυγάδος, ὁ esule, profugo
 Φρυγία, Φρυγίας, ἡ Frigia
 φρύγω tosto, abbrustolisco
 φυλακή, φυλακῆς, ἡ custodia; presidio, corpo di guardia
 φύλακος, φιλάκου, ὁ guardia, custode
 φυλάττω μή guardo di non (+ *inf.*)
 φυράω impasto
 φυσιογνωμονέω giudico qc. dalle fattezze
 φυτεύω pianto; colloco
 φυτόν, φυτοῦ, τό pianta
 φωλεός, φωλεοῦ, ὁ covo, tana
X
 χαλινός, χαλινοῦ, ὁ morso, freno
 χαλινόω metto il freno, imbrioglio
 χαλκεῖον, χαλκείου, τό officina del fabbro, fucina

Χάλυβες, Χαλύβων, οἱ Calibi
 χαρακτήρ, χαρακτήρος, ὁ carattere, indole
 χάριν (*pospos. con gen.*) a motivo di, per (*cf. lat. causa, gratia*)
 χάσμα, χάσματοα, τό apertura, voragine
 χαύνωσις, χαυνώσεως, ἡ indolenza
 Χειρίσοφος, Χειρισόφου, ὁ Chirisofo
 χειρονομία, χειρονομίας, ἡ pugilato
 Χείρων, Χείρωνος, ὁ Chirone
 χειρῶναξ, χειρώνακτος, ὁ artigiano; manovale
 χελώνη, χελώνης, ἡ tartaruga
 Χερρόνησος, Χερρονήσου, ἡ Chersoneso
 χήν, χηνός, ὁ/ἡ oca
 χήνιος, χηνεία, χήνιον d'oca
 χθές ieri, il giorno prima
 χθών, χθονός, ἡ terra
 Χίμαιρα, Χιμαίρας, ἡ Chimera
 Χίος, Χίου, ἡ Chio, isola dell'Egeo
 χιών, χιόνος, ἡ neve
 χλευάζω schernisco, motteggio
 χορδή, χορδῆς, ἡ corda (per strumenti musicali)
 χρεία, χρείας, ἡ utilità, scopo
 χρεόν ἐστίν è necessario, si deve (+ *inf.*)
 χρηματισμός, χρηματισμοῦ, ὁ negoziato, trattamento di affari
 χρήσιμος, χρησίμη, χρήσιμον utile
 χρησμός, χρησμοῦ, ὁ oracolo, voce profetica
 χρησμοδέω canto, do oracoli
 χρηστηριάζομαι consulto l'oracolo

χρηστήριον, χρηστηρίου, τό oracolo, cioè sede dell'oracolo
 χρώα, χρώας, ἡ pelle
 χρυσόμαλλος, χρυσόμαλλον
 δαλ αελλο δ'ορο
 χρυσοῦς, χρυσῆ, χρυσοῦν aureo (< χρύσεος)
 χρυσοχάλινος, χρυσοχάλινον dal morso dorato
 χρίω ungo
 χῶμα, χῶματος, τό terrapieno; tumulo, sepolcro, tomba
 χωρίς senza; eccetto (+ *gen.*)
 χῶρος, χώρου, ὁ regione
Ψ
 Ψαμμήτιχος, Ψαμμητίχου, ὁ Psammetico
 ψέλιον, ψελίου, τό braccialetto
 ψεύδομαι dico il falso, mentisco
 ψεῦδος, ψεύδους, τό il falso, menzogna
 ψῆφος, ψήφου, ἡ sassolino
 ψιλός, ψιλῆ, ψιλόν senza penne, calvo, spelato
 ψιλόω rado
 ψυχικός, ψυχική, ψυχικόν psichico
 ψυχρός, ψυχρά, ψυχρόν freddo
Ω
 ὦδε così, in questo modo
 ὠθέω spingo; ὠθέομαι respingo, caccio
 ὠμός, ὠμή, ὠμόν crudo
 ὠόν, ὠοῦ, τό uovo
 ὠπις, ὠπιδος, ἡ Opi
 ὠρίων, ὠρίωνος, ὁ Orione
 ὥς (+ *num.*) quasi, circa
 ὥς (+ *acc.*) a, da, (moto a luogo)
 ὥσανεῖ come
 ὥσαύτως come, similmente

Accademia Vivarium novum
Campus internazionale di studi umanistici
www.vivariumnovum.net

CHI USA QUESTO LIBRO AIUTA UN RAGAZZO A STUDIARE

Il ricavato delle vendite dei nostri libri viene devoluto all'Accademia *Vivarium novum*, un'istituzione internazionale che sostiene decine di giovani meritevoli e con difficoltà socio-economiche nei loro studi e nella loro formazione umanistica.

Nel *campus* dell'Accademia, a Roma, sono ospitati gratuitamente e fino al completamento del loro percorso formativo ragazzi provenienti dalle più svariate regioni del mondo, per un'esperienza profonda di studi superiori nel campo del latino, del greco, delle *humanae litterae*.

QUI UTITUR HOC LIBRO ADULESCENTI AUXILIUM FERT UT LITTERIS STUDEAT

Quidquid quaestus ex hisce libris vendendis provenierit, in Academiae Vivarii novi aedium referetur, unde plurimi quotannis optima spei iuvenes ex variis totius orbis civitatibus oriundi, rei familiaris angustiis nonnumquam oppressi, eo consilio aluntur et sustentur, ut de victu securi, toti studiis liberalibus vacent.

Qui omnes in aedibus Academiae Romae sitis gratuito versantes scholas audiunt, donec studiorum curriculum apud nos perficiant. Haec autem studia maxime ex linguis Latina Graecaque constant omnibusque artibus illis quibus adolescentium animi ad humanitatem informari solent.

TYRTARION

AUDIRE si Catulli Horatii Ovidii aliorumque poetarum antiquorum carmina modis musicis illustrata cupiveris, SEDEM chori nostri concinentium, c. n. Tyrtarion, in omnium gentium retisitam INVISE:

www.youtube.com/vivariumnovum

TYRTARION autem grex est discipulorum qui in Academia Vivarii novi non litteris tantum incumbunt, sed eam quoque canendi consuetudinem, quae ab aetate quae media dicitur ad iniens usque saeculum XX, PER INTEGRUM FERE MILLENIUM in artis metricae scholis vigit, ab oblivione vindicare student.

Qua consuetudine fit ut METRIS versuum DILIGENTISSIME SERVATIS ita vocum accedant modulationes, ut per eas carminum sensus quam plenissime exprimantur et ideo genuinus ille spiritus in verbis arte reconditus Musarum afflatu IN NOVAM VITAM REVOCETUR.

